
QVINTI SERENI
SAMONICI
MEDICINA.
ROB. KEUCHENIUS
ex Vet. libro re;
censuit, illustravit,
emendavit.
AMSTELODAMI,
Apud Petrum van den Berge. Anno 1662.

QUINTI SERENI
SAMONICI
DE MEDICINA
PRÆCEPTA SALUBERRIMA.

ROBERTUS KEUCHENIUS
Ex Veteri Libro reſtituit, emendavit; illuſtravit.

Ad Illuſtrem & Ampliſſimum Virum,

CORNELIUM DE GRAEF,
Zuidpolsbroeckii Toparcham &c.
Auguſtiſſimæ Amſtelodamenſium
Reipublicæ Conſulem.

AMSTELODAMI,

Apud PETRUM VAN DEN BERGE, in Foſſa Magnatum, ſub ſigno Montis Parnaſſi.

Illuſtri ac Ampliſſimo Viro,

D. CORNELIO DE GRAEF,

ZUIDPOLSBROECKII TOPARCHÆ. AUGUSTISS. AMSTELODAMENSIUM REIPUBLICÆ CONSULI, SOCIETATIS INDIÆ ORIENTALIS PRÆFECTO, PUBLICI GYMNASII CURATORI.

QUemadmodum naturales quædam imperiorum metæ ſunt & converſiones, Vir Ampliſſime; quæ cum ſingulis ferè ſeculis immutantur; ita literarum etiam ac liberalium artium connexæ periodi ſunt, nec in eodem ſtatu florentiſſimæ perdurant. Ætas enim omnis ut exitium & calamitatem ſuam ſibi ipſa parit, ita rarò ſub-

inde ſecum deponit, ſed ad poſteritatem tranſmittit, ſive fato quodam, ſive detrimento ſcientiarum. Medicinam, ne longius digrediar, intuere. Quæ quo altius à primis inventoribus ſuis & cultoribus receſſit, eo magis dignitatem & excellentiam ſuam amiſit. Ex quo enim pro ſcientiâ opinio, pro veritate fraudes, alia vitia pro virtutibus invaluerunt; ejus artis omnium antè clariſſimæ quædam quaſi caligo ſuborta fuit, quæ temeritatem & errorem ſecum induxit. Sic ipſa Ratio primùm cum judicio velut obumbrata fuit, & certiſſima medicinę pręſidia ſplendorem & veritatem ſuam exuerunt. Abjectis valetudinis conſervandæ magiſtris, ſolo nomine fuerunt, qui ad hiſtrionum exempla, perſonam agerent-

rent; & præ ſanitate curandâ magis ambitionem & lucri ſtrepitum aucuparentur. Exinde factum eſt, è civitate propter ignominiam expulſos fuiſſe medicos, & ſexcentos amplius annos ſine Medicis Romam floruiſſe. Vidit ætas aliqua, periculoſum reipublicæ fuiſſe, valetudinem humanam iis artibus recuperaſſe. Superſtitionem enim ad inſaniam amabant, & magico prodigio magis quàm arte medebantur. Adeò quidem extra naturam ſuam illa ſcientiarum omnium Regina corrupta fuerat, ut fraude magis affectata, quàm virtute ſuâ genuina videretur. Loquuntur illud tot obvia veterum medicorum exempla, qui naturalem paſſim & ſuperſtitioſam medicinam confuderunt. Alexandrum Trallianum,

Aëtium, Æginetam, Actuarium, cæteros omitto, qui Græcorum elogio censentur. Ipsi Latini sunt, qui tacenda magis quàm revelanda chartis suis illevêre. Plinius Secundus, Marcellus Empiricus, Serenus Samonicus, luculenta nomina sunt; quorum nefandæ curæ rem eia, inter Principum Medicorum monumenta adhuc spectanda supersunt.

Ne dubites, Vir Illustris, Serenum Tibi sisto Samonicum; qui quicquid à ratione vel experientiâ ad eam Artem saluberrimis præceptis describendam contulit, eodem quandoque superstitionis genere deformavit. Antonini Caracallæ imperio, quo tempore tot occultis magorum remediis infecta Roma erat, medicinam suam exercuit. Oppressa malis

lis ejusmodi respublica vix pene suppliciis compesci potuit & à persuasionibus suis revocari. Ignota verborum miracula pro naturæ remediis adhibebantur. Ligaturæ, sortilegia, characteres, obscura rerum vocabula pro consiliis erant. Vivebat tum temporis hic Autor noster, qui brevissimo scriptionis compendio utramque curam commiscuit. Nemo tamen adeò infans rerum est, ut eâ de causâ aspernandum illum putaverit. Aliunde enim corporis humani valetudinem, aliunde animi delectationem peti debere existimamus. Quam eleganter verò universam membrorum seriem ad medicinæ methodum disposuit? Quam jucundè de remediis alibi naturalibus alibi prodigiosis agit, quæ nonnunquam ut vana vel

anilia commenta perstringit? Veterum autorum, Plauti, Lucretii, Livii, Plinii, cæterorum exempla & testimonia passim interserit, & eruditissimorum hominum autoritatem commendat. Cepit ille nuper animum & industriam meam, cum privatis adhuc studiis in Gelria distentus, de publica literarum cura vel utilitate demereri conarer. Ex quo enim Perillustrium ac Prudentissimorum hujus Gymnasii Curatorum incomparabili beneficio, Tuo imprimis, Vir Amplissime, humanissimo consensu ad historiam Romanam publicè profitendam evocatus sum; duo potissimum mei muneris existimabam fore, ut eloquentiâ simul ac scriptione prodessem. Intempestivum fortasse quidam illud, vel arro-

gantiæ meæ, vel nimiæ fiduciæ imputabunt. A quibus tamen ambitionis generibus quàm longissimè absum. Officii mei fuisse, nec isti Scriptori lucem, nec illustri Tuo nomini observantiam denegare; boni, quotquot eruditi supersunt, omnes fatebuntur. Proinde gemino simul affectu prodesse volui, & industriam & obsequium meum experiri. Sic ut non illis humani generis ostentationibus hanc in me provinciam arripiam, sed animi mei necessario impulsu, cui nihil adhuc defuisse significem, præter remunerandi facultatem. Equidem lubens fateri debeo, majoris quid operis beneficiis Tuis repræsentari debuisse. Sed ut Græculi istius Augusto Cæsari denarium donantis mea verba facim, οὐ κατὰ τύχην τὴν σὴν Σεβαστέ, εἰ πλέον εἶχον, πλέον ἐδίδουν.

Non est quidem juxta fortunam tuam, Auguste, si plus haberem, plus darem. Debui Tuis etiam infinitis in Rempublicam hanc meritis, debui summis virtutibus, quibus felicitatem ac incrementa sua continua debet Urbium Regina, & orbis universa civitas. Loquuntur id mecum tot egregia passim civium tuorum ora, quorum amorem, unum & inexpugnabile munimentum jam dudum demeruisti. Ut nihil jam de Proavis Tuis hic dicam, id unum addidisse suffecerit, divam eorum memoriam æternis omnium bonorum animis inscriptam asservari. Vale diu, Vir Amplissime, Patriæ Tuæ, Civium ac Eruditorum bono, omnium exemplo; & in spe generis Tui, Paribus Filiis, renascere; quibus jam gloriari poteris,

poteris, quod olim ad Latinum Alcimum Alethium Ausonius scripsit, Morum Tuorum, decoris & facundiæ Te formam dedisse. Præter votum hoc nihil habeo. Ex museo meo, ad Amstelam. MDC LXII. prid. Calend. Majas.

Illustri Tuo nomini

Dicatissimus

ROBERTUS KEUCHENIUS. S. F.

Clarissimo ac Consultissimo Viro

ROBERTO KEUCHENIO JCto

Q. SERENI SAMONICI

Præcepta Medica

Feliciter restituenti.

IMpulit innumeros rerum mirabilis ordo
Naturæ abstrusas enucleare vias.
Attamen in multis manet occultata, nec illam
Qua patet, in clara luce videre licet.
Quæ nebulæ veterum mentes tenuêre, per orbem
Sparsæ, postgenitos implicuere novis.
Ingeniosa quidem fingit natura stupendo
Corporis humani membra venusta modo.
At varios casus, morbique tot agmina, natis,
Obvia corporibus, quis numerare queat?
Huic inventa malo Medicina levamina præbet.
Sæpe tamen Medica plus valet arte malum.
Maxima debetur merces Doctoribus istis,
Qui facili morbos arte levare student.
Floruit hos inter prisco SAMONICUS *ævo*
Præscribens tenui dogma salubre libro.
Hunc ut commodius discentis cura teneret,
Divitis ingenii carmine pandit opes.

In

In tenebris iacuere diu, mendiſque ſcatebant
Scripta, quibus morbos prompta medela fuget.
Pharmaca corporibus ſcripſit SAMONICUS *ægris;*
Ipſe tamen medica ſcriptor egebat ope.
Hoc animadvertens calido KEUCHENIUS *auſu*
Auxiliatrices admovet ipſe manus.
Eruit è coeno vigili ſudore libellum,
Et facit, ut cultu ſplendidiore micet.
Non minor huic igitur debetur gloria, quam ſi
Ipſemet hoc primus compoſuiſſet opus.

ALIUD EIUSDEM.

SEreniori nunc SERENI *Carmina*
Producta cultu grandiores adferent
Fructus legenti. Quid iuvabit condere
Præcepta ſeclo commodum parantia,
Si negligentes iſta turpant poſteri?
Id cum videret contigiſſe plurimis
Vetuſtioris ſeculi ſcriptoribus,
Ille eruditæ gentis inclitum decus,
Et arte præſtans Muſica KEUCHENIUS,
Exiſtimavit, hoc ſuis incumbere
Curis, mederi noxiis erroribus,
Denſæque noctis tot tenebras tollere.
Id eleganter in NEPOTIS *præſtitit*
Scriptis diſertis, inque FRONTINI *libris.*
Maculiſque pulsis & remotis ſordibus
Utrumque tandem luce perfudit nova.
Nil contremiſcens obſtrepentes invidos.

Qualis

Qualis caballus præterit turbam levem
Canum ſequentum, deſpicitque murmura.
Idem ſalubri nunc libello contulit;
Tot perpolitis qui repletus verſibus
Artem medendi tradit accuratius.
At is laborans labe vix ſanabili,
Librariorum culpa quam congeſſerat,
Manum medentis poſtulabat. Annuit
ROBERTUS *Ille, plurimorum judicans*
Hanc rem ſaluti profuturam, ſi libro
Ægros juvanti tam benigne non foret
Negata cura. Prodit ergo luminis
Dias in oras hic SERENUS *candido*
Fulgens nitore, vindicatus Pharmaco,
Ex literato quod petitum pectore
Famam perennem conferet KEUCHENIO.

Ad Amſtelam applaudebat

JOHANNES CHRISTENIUS.

Q. SERENI SAMONICI DE MEDICINA

PRÆCEPTA SALUBERRIMA.

MEmbrorum series certo deducta tenore
Ut stet, & assimilis medicinæ defluat ordo,
Principio celsa de corporis arce loquamur.
Phœbe salutiferum, quod pangimus, assere carmen;
Inventúmque tuum prompto comitare favore.
Tuque potens artis, reduces qui tradere vitas
Nosti, & in cœlum manes revocare sepultos,
Qui colis Ægeas, qui Pergama, quique Epidaurum,
Qui quondam placidi tectus sub pelle draconis,
Tarpejas arces, atque inclyta templa petisti,
Depellens tetros præsenti numine morbos,
Huc ades, & quicquid cupido mihi sæpe roganti
Firmasti, cunctum teneris expone papyris.

CAPITI MEDENDO.

BAlsama si geminis instillans auribus addas,
Tum poteris alacrem capitis reparare vigorem.
Vel quæ septenis censentur gramina nodis,
Utiliter nectis, vel corno ex arbore fertum.
Pulegiúmve potens una super aure locabis,
Aut illud misto recoquens clementer aceto,
Cauta nare trahes, seu visco lintea nexo
Induces fronti, seu tritæ gramina menthæ.
Spongia cum tepidis annexa liquoribus imbris
Profuit, aut hedera ex oleo decocta vetusto.
Profuit & cochleis frontem tractare minutis.
Si nocuit cerebro violentia solis aperto,
Sæpe chelidonia ex acido perducta liquore
Sanavit, prosunt & amica papavera somno,
Si prius in lento madefacta coquantur olivo.

HEMICRANIO MEDENDO.

Portio si capitis morbo tentetur acuto,
Allia diversam lana contecta per aurem
Inducta prosunt, & eodem balsama pacto:
Allia vel ternis piperis terna addita granis
Trita lines, certam dabit hæc tibi cura salutem.

PORRIGINI DEPELLENDÆ.

Est insensibilis morbus, sed noxia forma,
Quum caput immensa pexum porrigine ningit,
Copia farris uti frendentibus edita saxis.
Hanc poterit maluæ radix decocta levare.
Aut tu fœniculum nitrúmque & sulphura viva
Contere, deinde caput permistis ablue cunctis:
Furfuribúsve novis durum miscebis acetum,
Ut varios crines tali des unguine puros.
Prodest & tarda demptus testudine sanguis,
Et prodest cedro demissus ab arbore succus.
Desinit interea glomerari farrea nubes,
Cessabitque gravis crebræ porriginis imber.

CAPILLO TINGENDO.

Quos pudet ætatis longæ, quos sancta senectus
Offendit, cupiunt properos abscondere canos,
Et nigrum crinem fuco simulare doloso.
His prodest acri contrita cupressus aceto,
Vel frons lentisci, vel tristia poma sabuci,
Lumbrici quoque terrestres miscentur olivo,
Et juvenem præstant redivivo flore capillum.
Præterea niveum poterit depellere crinem,
Resina ex facili cera viscóque coacta.
Ad rutilam speciem nigros flavescere crines,
Unguento cineris prædixit Tullius autor.
Si prægnans artus captivi soricis edit,
Dicuntur fœtus nigrantia lumina fingi.

PHTHI-

PHTHIRIASI ARCENDÆ.

NOxia corporibus quædam de corpore noſtro
Progenuit natura, volens abrumpere ſomnos,
Senſibus & monitis vigiles incendere curas.
Sed quis non paveat Pherecydis fata tragœdi,
Qui nimio ſudore fluens animalia tetra
Eduxit, turpi miſerum quæ morte tulerunt.
Sylla quoque infelix tali languore pereſus
Corruit, & fœdo ſe vidit ab agmine vinci.
Sæpius ergo decet mordax haurire ſinapi,
Vel nitro ac ſale permiſtis, acidóque liquore
Laxatis (ut ſint ſimul allia) tangere corpus,
Aut lacrymis hederæ, aut ſucco perducere cedri.
Quinetiam furfur miſto medicatur aceto.
Unda maris lendes capiti deducit iniquas,
Et quicquid crebri defendit ſylva capilli.

PRURIGINI, PAPULIS AC SCABIEI ARCENDIS.

ILlotus ſudor, vel copia nobilis eſcæ,
Sæpe gravi ſcabie correptos aſperat artus.
Ergo lutum prodeſt membris adhibere fricatis,
Quod facit ex aſino ſiccatus corporis humor.
Nec pudeat tractare fimum quem bucula fudit.
Stercoris ex porco cinerem confundito lymphis,
Sic pavidum corpus dextra parcente foveto.
Proderit ex oleo pulvis quem congerit altè
Dulcibus ex latebris patiens formica laborum.
Convenit hinc tepido lita tradere corpora ſoli.
Ferventes papulas oleo curato liquenti:
Aut acido Baccho miſcebis farra lupini,
Atque hinc in calido percurres membra lavacro.
Pruritus autem ſalſos levat humor aceti,
Sive maris rabidi ſudor, cochléæque minutæ,
Quarum contactu perimetur acerba libido.

PHRENESI ET CAPITI PURGANDO.

EX vitio cerebri phrenesis furiosa movetur,
Amissásque refert frendens amentia vires.
Sive calens febris jactatos exedit artus,
Sive meri gustus seu frigoris efficit aura,
Conveniet calidis pecudum pulmonibus aptè
Tempora languentis medica redimire corona.
Illotis etiam lanis suffire memento.
Ceritum sæpe horrendi medicantur odores,
Atque ideo sanos etiam curarier est par.
Purgatur cerebrum mansa radice pyrethri,
Ungitur & succis dederit quos parva sabucus,
Expressúsque hederæ mandatur naribus humor.
Aut mistum rutæ cerebro instillatur acetum.
Non semper præsens dolor est sanabilis: ergo
Cura magis prodest venturis obvia morbis.

DE FLUORE CAPILLORUM ET MACULIS CAPITIS TOLLENDIS.

DEfluit expulsus morbo latitante capillus,
Si rarò lavitur, seu vis epota veneni,
Seu salamandra potens, nullisque obnoxia flammis,
Eximium capitis tactu dejecit honorem.
Nonnunquam variant maculæ, parvísque parumper
Orbibus aspersum ducit nova vulnera tempus:
Vipereæ pellis cinerem his addito rebus,
Roboreásve pilas ursino jungito sevo:
Vel testudineo mala permulceto cruore.

HUMORIBUS ET PERFRICTIONIBUS MEDENDIS.

SÆpe ita pervadit vis frigoris, ac tenet artus
Ut vix quæsito medicamine pulsa recedat.
Si ranam ex oleo decoxeris, abjice carnem,
Membra fove. parili sanat ratione rigorem

Ur-

Urticæ ſemen, perceptáque frigora vincit.
Et cervina poteſt mulcere medulla rigorem.
Decoctum raphani ſemen cum melle vorabis,
Sive fel urſinum tepefacta dilue lympha.
Proderit hoc potu: ſeu caſſis oſtrea teſtis
Uſta dabit cinerem, qui pro ſale ſumptus in eſcis
Decutiet gelidum calefacto vertice virus.
Nonnullus liquidum ſumit, mulſumque ſinapi,
Atque palato agitat retinénſque voménſque.
Allia nonnulli mandunt, oleíve liquore
Perfundunt calido cerebrum, naſique latebras.
Quidam lactucæ credunt prodeſſe ſapores.
Curandi modus hic & ſuavis & utilis idem eſt.

Elephantiasi Propellendæ.

Est elephas morbus triſti quoque nomine dirus,
Non ſolùm turpans infandis ora papillis,
Sed cita præcipitans funeſto fata veneno.
Huic erit adverſus cedri de cortice ſuccus,
Muſtellæque cinis, vel fuſus ſanguis ab illa.
Nonnulli dixere ſerum prodeſſe bibendo.
Mentaſtri folium potu appoſitúque ſalubre eſt.
Nec fruſtra bulbos & ſulphura jungis aceto.
Præterea nitrum debes cum melle jugatum
Spargere lacte bovis, varias ſic ungere frontes.
Ceruſſam, & chartam quam gens Ægyptia mittit,
Tunde ſimul, miſcéque oleum quod flore roſarum
Conditum eſt: line ſic faciem, ſic redde ſalutem.

Cutis Et Faciei Vitiis Propellendis.

Invida ſi maculet faciem lentigo decoram,
Nec prodeſſe valent naturæ dona benignæ,
Erucam atque acidum laticem ſimul illine malis.
Proderit & bulbus mellis dulcedine victus,
Crudáve dulcacido miſcebis rapa liquori.

Sanguine vel leporis morbus delabitur oris.
Frons ſalicis cum flore ſuo contrita medetur.
Sepiolæ cineres ex oſſibus omnia tollunt.
Cygnæos adipes hilari miſceto Lyæo,
Omne malum properè maculoſo ex ore fugabis.
Horrebit ſi livor atrox aut nigra cicatrix,
Attrito ſapone genas purgare memento,
Rugarum ſulcos lentiſci maſtiche tendens.
Si verò vitium eſt quod ducit ab impete nomen,
Hoc matutina poteris cohibere ſaliva,
Seu folio platani, quod manſum manè vorabis.
Fœda fluunt curvi quæ purgamenta cameli,
Urentur, cinerémque dabunt, jungentur aceto
Maſcula thura ſimul, divináque cura valebit.

Aurium Vitiis Succurendis.

Quum ſævus teneras dolor altè ſauciat aures,
Fraxinea in flammis fundit quem talea ſuccum
Inſtilles, ſive obſcœnos ex virgine rores,
Aut ſuccum ex folio dederit quem populus alba:
Sæpe chelidoniæ rapidum ſociatur acetum,
Adjunctóque nitro procedit cura ſalubris.
Mentaſtri liquor expreſſus conducere fertur.
Infectum violis oleum bene conſulit auri.
Annoſa rubros ſi legeris arbore vermes,
Ex oleo tere, ſic tepidos infunde dolenti.
Si verò obtuſa ſenſus remoretur in aure,
Lumbricos terræ, ſevúmque ex anſere rauco
Excoque: ſic veterem poteris depellere morbum.
Félque bovis ſurdis etiam prodeſſe loquuntur,
Si jungas olidæ grave quod minxere capellæ.
Si verò incautas animal penetraverit aures,
Proderit admiſto pavidi fel muris aceto.
At ſi lympha nocens pervaſerit, anſeris aptus
Immittetur adeps ceparum non ſine ſucco:
Qui gravis eſt oculis, ſenſum tamen auribus auget.

Vis & Phœbigenæ divinam discere curam,
Sitque vel annosis confecta doloribus auris,
Allia tum septem numero septémque lupinos
Cretaceam dabis in testam: tum Delphica frondis
Addatur, misto totum fervescat aceto:
Doctus eris tepidos illinc immittere rores.

Oculorum Dolori Mitigando

Summa boni est, alacres homini contingere visus.
Quos quasi custodes defensorésque pericli
Prospiciens summa natura locavit in arce:
Sic tamen ut nullos paterentur desuper ictus,
Atque supercilio pavidi tegerentur opaco.
Sed dolor immeritum lumen si fortè lacessit,
Lana madens oleo noctu connectitur aptè,
Viventisve nepæ lumen gestatur amicum.
Ex folio caulis cineres, confractáque thura
Et laticem Bacchi fœtæ cum lacte capellæ,
Desuper induces, atque una nocte probabis.
Hyblæi mellis succi cum felle caprino
Subveniunt oculis dira caligine pressis.
Vettonicæ mansus siccabit lumina succus.
Si tenebras oculis obducit pigra senectus,
Expressæ marathro guttæ cum melle liquenti
Detergere malum poterunt, vel vulturis atri
Fella chelidoniæ fuerint quîs gramina mista.
Hæc etiam annosis poterunt succurrere morbis.
Fel quoque de gallo mollitum simplice lympha
Exacuet puros dempta caligine visus.
Sive columbarum fimus miscetur aceto,
Seu fel perdicis parili cum pondere mellis.
Vina chelidoniæ simili ratione jugantur,
Efficiúntque suo præclaros unguine visus:
Aspera quinetiam mulcent & rupta reducunt.
Si genus est morbi, miserum quod lumen adurit,

Hic calor infuso mitescit lacte canino.
Anguibus ereptos adipes ærugine misce,
Hi poterunt ruptas oculorum jungere partes.
Si verò horrendum ducunt glaucomata peplum,
Spiritus alterius prodest qui grani cumini
Pallentis mandens visus exhalat in ipsos.
Si tumor insolitus typho se tollat inani,
Turgentes oculos vili circumline cœno.

DENTIUM VITIO, ET ORIS FÆTORI MEDENDO.

Haud facile est acrem dentis tolerare dolorem,
Quo magis est æquum medicam pernoscere curam.
Quum Baccho violas decoxeris, ore teneto.
Mansus item prodest succis oleaster acerbis:
Hinc oscedo fugit, linguæ quoque vulnera cedunt.
Cum vino piper & nitro tepidum inde dolenti.
Sæpe chelidoniæ succo vel lacte capellæ
Sanescunt dentes, aut tauri felle juvantur.
Aut acidi latices clauso voluuntur in ore.
Manditur apta rubus gingivis, & bona labris
Lentiscus, myrtúsque emendant oris odorem.
Quod verò assumpsit nomen de dente fricando,
Cervino ex cornu cinis est: aut ungula porcæ
Torrida, vel cinis ex ovis, sed non sine vino,
Muricis aut tosti, vel bulbi extincta favilla.
Ambitiosa putas, sunt ista salubria cunctis.
Exesos autem dentes si fortè querêris,
Ure fimum muris, patulis & hiatibus adde:
Vel cinerem dentis cervini extinguere aceto.
Convenit atque cavis immittere partibus aptè.
Prodest & pulvis lumbrici corpore tosto.
Ora ambusta cibo sanabis lacte canino.
Sæpe etiam gelida gingivas collue lympha,

Den-

Dentibus ut firmum poſſis ſervare vigorem.
Si vero infandum proſerpit ad intima vulnus,
Permiſceto ſalem parili cum pondere thuris,
Hinc tractato locum, miram experiere medelam.
Aut tu ſume pilam quæ caudis hæret ovinis,
Hæc ſiccata dabit molles & fracta farinas,
Hujus & attritu tetrum mulcebitur ulcus.

Uvæ, Faucibus, Collo, Et Quæ Mollienda Sunt, Medendis.

Ægreſcunt teneræ fauces, quum frigoris atri
Vis ſubiit, vel quum ventis agitabilis aer
Vertitur, atque ipſas flatus gravis inficit undas,
Vel rabidus clamor fracto quum forte ſonore
Planum radit iter. ſic eſt Hortenſius olim
Abſumptus: cauſis etenim confectus agendis
Obticuit, quum vox domino vivente periret,
Et nondum extincti moreretur lingua diſerti.
Ergo omni ſtudio quæres inhibere dolorem.
Simplicibus lymphis confunditur aërium mel,
Additur excuſſus nivea ſimilagine furfur,
Decocta hæc clauſo ſimul exercentur in ore.
Præterea fauces extrinſecus ungere prodeſt
Urſino & tauri ſevo, ceríſque remiſſis,
Omnia quæ geminis æquabis lancibus antè.
Diſce etiam miram ex humili medicamine curam.
Actiaco melli jungas agreſte papaver,
Decoctúmque ſimul mandes, manſumque vorabis.
Crinitæ porri radices quinque coquantur,
Hinc aqua non feruens voluatur fauce ſonora,
Nec tamen in ſtomachum deſcendat gutta patentem.
Si verò afflictam languor dejecerit uvam,
Tunc horas aliquot pronus recubare memento:
Aut illam pulvis toſti relevabit anethi,
Aut cinis ex cochlea, vel torrida braſſica flammis.

Verùm angina ſibi miſtum ſale poſcit acetum,
Quod refert clauſo verſatum agitare palato.

De Rigore Cervicis.

At ſi cervices duratáque colla rigebunt,
Mira loquar, geminus mulcebitur unguine poples,
Hinc longùm pariter nervos medicina ſequetur.
Anſeris aut pingui torpentia colla fovetis.
Illinitur valido multùm lens cocta in aceto,
Aut capræ fimus & bulbi: aut cervina medulla,
Hoc etiam immotos flectes medicamine nervos.
Quos autem vocitant tolles, attingere dextra
Debebis qua gryllus erit preſſante peremptus.

Tussi Et Choleribus Medendis.

Noxia ſi penitus cholerum ſævire venena
Perſpicies, cocta lactucæ fronde levabis:
Proderit & caules aſſumere ſæpe madentes.
Interdum fauces tuſſi quatiuntur atroci,
Allia tum ſumes decocta & melle peruncta,
Semina vel raphani permiſto dulcia melle.
Aut ſi fraxinea ſemen de fronde revellis,
Interiora vora vetitus contingere dente.
Ovum melle teres domitum ferventibus undis,
Marrubiúmve potens: hæc faucibus optima ſumes,
Frænabíſque gravem facili medicamine tuſſim.

Digestioni Et Stomacho Medendo.

Qui ſtomachum regem totius corporis eſſe
Contendunt, vera niti ratione videntur.
Hujus enim validus firmat tenor omnia membra:
At contra ejuſdem franguntur cuncta dolore.
Quin etiam (niſi cura juvat) vitiare cerebrum
Fertur, & integros illinc avertere ſenſus.

Lactu-

Lactucæ semen nigræ quod lignea pila
Triverit admisto jejunus sumito melle,
Sed cochlear trinum gustu tibi sufficit uno.
Aut tritum semen raphani mulsumque juvabit:
Sive duæ partes absinthi, & tertia rutæ
Decoctis potantur aquis, siliquæque madentes,
Semina vel marathri fœtæ cum lacte capellæ.
Pulegium quoque, decoctum curabit amicé.
Et potu & fotu stomacho conducit acetum.
Seu cochleas undis calefactas ac propè victas
Suppositis torre prunis, vinóque garóque
Perfusas cape: sed prodest magis esse marinas.
At malè digestis si crapula sæviet escis,
Ex pipere & calida florem de rore marino
Ebibe: seu salibus piper adde, & tenue cuminum,
Quæ coctis tinges epulis, & rapta vorabis.
Aut cubitum pergens succum cape tristis aceti.
Ventriculis mergi raptus sal tritus & ustus
Tosto pane super, piperis quoque pulvere multo
Miscentúr, capies divinum munus in istis.
Proderit hoc stomacho, victas & concoquet escas:
Grana peregrini piperis diffundito quinque,
Niliaco melli quæ manè inserta capesses.

Felli, Vomitui, Vel Phthisi Arcendis.

Lutea si crescunt & cunctis noxia fella,
Allia parva novem, piperis tot permole grana,
Quæ cyatho diluta gari mandèsque bibésque:
Hæc iterum septena capis, pòst denique quina.
Præterea caules, frondet si parva sabucus,
Decoctos sale permiisces, ac jungis olivo:
Tunc capis, ac tali auxilio fella horrida purgas.
Prosunt & pelagi latices, quos pondere justo
Dulcibus associas lymphis mellique liquenti.

Et niveus prodest ex ubere succus asellæ,
Si tepido vinum infundas ac mella pipérque.
At vomitum radix narcissi pota movebit.
Si verò phthisis annoso sedet improba morbo,
Intritas vino cochleas hausisse juvabit.
Proderit & veteris sevi pila sumpta suilli.
Carne asinæ sevóque capræ medicina salubris.

Mammis Sanandis Vel Stringendis.

Ubera fœcundo multùm lactantia succo
Sæpe sibi noxæ nimium manando fuerunt:
Fæce igitur valida duri reprimentur aceti.
Post partum tumidas injustè assurgere mammas
Interdum aspicies: harum mala commemoratur
Murinus fimus ex pluvio sedare liquore.
Sin autem clausas penitus dolor angit acerbus,
Lumbricis terræ turgentes unge corymbos.
Si castigatas studium est præstare papillas,
Ex hedera sertis ambas redimire memento,
Protinus & raptas fumis mandare coronas:
Anseris aut sevum pariter cum lacte tepenti,
Aut ovum illinito tulerit quod garrula perdix.
Præterea pluvio decocta papavera rore
Hærescunt multis pòst dissolvenda diebus.
Vis & Phœbigenæ cælestia sumere dona,
Ubera quum tetris laniata doloribus urgent?
Navis ramentum, & quæ nomine prassion herba est,
Et quæ vulgari sermone Insana vocatur,
(Græcos hyoscyamon propria scito dicere lingua)
Nec non & calami radix lapathique legumen
Mista dabunt miras (experto crede) medelas.

Rejectioni Cibi Aut Sanguinis Restringendæ.

Si stomachus nondum concoctas expuit escas,
Et magis atque magis vitium revomendo valescit,
Allia

a cedemus, crebrúmque trahemus odorem.
etiam rutilus fertur de pectore sanguis,
bitium menthæ, raphanus vel cocta juvabit.
pe lapis teritur (specularem nomine dicunt)
mistis hauritur aquis, sistitque cruorem.
tur interdum raptus de robore cortex,
cinis ex calido prodest epota Lyæo,
orum cinis, aut cochlearum, aut denique mellis,
t mansus salicum fructus prodesse putatur,
t platani pilulas acri infundemus aceto:
llus erit sanguis, quem non cibus iste moretur.

JECORIS ET LATERIS VITIIS MEDENDIS.

I molles jecoris fibras dolor hauriet acer,
Protinus ex mulsa potanda elelisphacus herba est:
mitur & semen quod fraxinus alta profudit,
ılturis atque jecur, vel jus perdicis apricæ.
æterea simili drachma pix dura pipérque
anguntur, sic in mollito pulvere juncta
gelidis miscentur aquis, recreántque bibentem.
bsinthi quoque decocti potabitur humor.
latus immeritum morbo tentatur acuto,
ccensum tinges lapidem stridentibus undis,
inc bibis: aut aceris radicem tundis, & unà
um vino capis: hoc præsens medicamen habetur.
uid referam multis composta Philonia rebus?
uid loquar antidotum variis? quis ista requirat?
t nos pauperibus præcepta feramus amica.
lecnon & jecoris quæretur fibra lupini,
ungentúrque simul costum foliúmque pipérque,
uæ diluta mero dantur potanda Lyæo.
st & vis morbi quod telum commemoratur,
uum subito dolor insanus furit incitus ictu.
ersicon huic potum è nuce traditur interiore,
uæ mihi cura satis casu monstrante probata est.

SPLE-

SPLENI CURANDO.

QUando lien tumido circumligat ilia vinclo,
Et plenum splenis demonstrant membra rigorem,
Mollibus ex hederæ tornantur pocula lignis,
Hinc trahet assuetos æger quoscunque liquores:
Aut viridis coctorum holerum potabitur unda.
Proderit exucto fluvialis hirudo cruore,
Sive myrica potens, seu ros cum pane marinus,
Aut hederæ succus potu appositúque juvabit.
Necnon intactam ferro quam videris alnum,
Huic liber eripitur ferro fine, decoquitúrque
Donec victarum pars tertia subsit aquarúm.
Hinc medico potu pulsus dolor omnis abibit.
Nonnulli memorant consumi posse lienem,
Ervum si semper jejuno sumpserit ore.
Arida ficus item fervente domatur aceto,
Et trita illinitur, vel splen apponitur hœdi.
Marrubium in vino potum prodesse loquuntur.
Præterea piper ac nepetæ cum flore & anethum.
Capparis atque apium, buglossáque jungitur uná:
Horum decoctos latices potare salubre est.
Pulegium, abrotonum nitida cum mastiche coctum,
Ac thymbræ speciem quam comemorant cephaloten,
Prædixit spleni deus Idæ posse mederi.
Dulcia, Plautus ait, grandi minus apta lieni.
Splen tumidus nocet, & risum tamen addit ineptum,
Ut mihi Sardois videatur proximus herbis;
Irrita quæ miseris permiscent gaudia fatis.
Dicitur exectus faciles auferre cachinnos,
Perpetuóque æuo frontem præstare severam.

PRÆCORDIIS SANANDIS.

LAnguida si duro turgent præcordia morbo,
Miscetur mulsæ farris sextarius unus,

Nec

: non & lini tunſum ſiliquæque legumen.
c decocta ſimul, nondúmque tepentia nectes.
quæ poma Cydon Cretæis miſit ab oris,
:ta lines, durum ut poſſis mollire tumorem.
ına præterea, bulbive linuntur amari.
derit & lymphis corpus merſare marinis.
netiam catulum lactantem apponere membris
ıvenit: omne malum tranſcurrere fertur in illum:
tamen extincto munus debetur humandi.
nanos quoque contactus mala tanta ſequuntur,
unctus vitium ducit de conjuge conjux.
ɔd ſupereſt thridaci junges ramenta carinæ,
ɔdque decem ex rebus conſit ſimul atque vocatur,
ſtichis addentur fractæjam mollia farra.
ibus auxiliis præcordia tuta reſident.

Lumbis Et Renibus Sanandis.

) Um ſævit penitis hærens injuria lumbis,
. Igne lapis candens datur exultantibus undis:
c pöteris potu triſtem ſuperare dolorem:
t pice cum melli nitrum ſulphurque & acetum
:cida lana rapit contacta calentibus iiſdem:
ɔderit hanc ægris crebrò perducere membris.
t caput aſparagi cum vino ſume vetuſto,
ı mavis appone: modus conducit uterque.
t adipi miſtum lumbis inducito ſulphur.
pe chelidoniam cum ſucco Palladis addes,
·ráque quæ tremulis proſunt ſudantia flammis.
:tur amygdalinæ ſuccus nucis eſſe bibendus:
ıſitur, ac tepidis ſorbebitùr addita lymphis.
t tres ex vino cochleas ferveſcere coges,
mque ſuis domibus franges, piperis quoque grana
·r quinque adjicias, potúque juvaberis illo.
rſur item parca fuerit quum fervidus unda,
ſt oleo madidus ſaccis immittitur aptis,

Quos

Quos vix passuris urentes addito membris.
Prodest cervinæ vehemens natura medullæ:
Nec nocuit ciceris cocti potasse liquorem:
Aut mistam teneris maluam contundito porris,
Contritúmque simul cum mastiche confer anethum:
Quódque decem rebus componi ex nomine clarum est.
His continge locum. Deus hæc mihi certa probavit.

Ventris Dolori Mitigando.

SI dolor insanus tota desævit in alvo,
Heminis tribus in lympha tu decoque tritum
In vino prius hyssopum, validam quoque rutam
Atque apium, donec pars duplex desit aquarum
Potus erit medicus non detrectante palato.
Præterea nivei sterilis testa uritur ovi,
Quæ postquam in tetram fuerit couversa farinam,
Ex calidis potatur aquis, & pota medetur.
Nec non jungenda est utero nova virga myricæ.
Illæsa hæc ferro terráque intacta, teratur.
Aut medio ventris prodest aspergere terram
Quam signaverunt vestigia pressa rotarum.
Proderit & pulvis facili sub cardine raptus.
Quinetiam ex lymphis tritum potare cuminum
Conveniet: quod jam nobis documenta probarunt
Mentha quoque hoc pacto medicos dabit hausta sapores.
Cœliacos autem recreabis pane salubri,
Quem madido farre efficies ac mollibus ovis,
Quorum testa fero prius evanescere aceto
Refert, & teretes bulbos mollire terendo.
Cúmque his Lenæi durum potare fluentum.

Hydropisi Depellendæ.

COrrupti jecoris vitio vel splenis, acerbus
Crescit hydrops, aut cum siccatæ febre medullæ,
Atque

que avidæ fauces gelidum traxere liquorem,
ım lympha interius vitio gliſcente tumeſcit,
cernens miſeram proprio de viſcere pellem.
ınveniet teneræ radix decocta ſabuci
geminis calidi cyathis potanda Lyæi.
:c non & tepidis convolves corpus arenis:
poſituque lenes nepetæ guſtúque juvabunt.
lleboro quoque purgatur lymphaticus error,
t hujus vice quod fert ſemen lenta geniſta
ſcetur mulſis, & cautis ducitur undis.
pe & ſcillino pelluntur noxia Baccho.
qui prævalidum frixo ſale miſcet acetum.
ȷue olei ſucco refricant turgentia membra.
ıxineum ſemen cum Bacchi rore bibendum eſt.
c non appoſito curantur dropace membra,
t calido filicis radicem mollit Jaccho,
i ſubitò raptos ventos ſuccóſque revellit:
guine quo frangit vires languoris aquoſi.

VENTRI MOLLIENDO.

ÆPe cibi ſpecie, vitio vel corporis ipſo,
Potibus aut duris reſtricta morabitur alvus.
ıcetur talis mora gramine Mercuriali,
jus aquam cocti minimo cum melle bibemus.
ınáque conveniunt quæ mittit clara Damaſcus.
ltos præterea medici componere ſuccos
ıerunt: pretioſa tamen quum veneris emptum,
lêris, fruſtráque immenſa nomiſmata fundes.
in age, & in tenui certam cognoſce ſalutem,
: igitur tectum lana ſupponis alumen,
: edis in patinis teneræ decocta ſabuci,
cum lacte capræ ſalſum mulſumque capeſſes.
:de tamen potum meliorem lactis equini:
:itur hic validos aſinæ pervincere ſuccos.
veſtris fici lacrymam prodeſſe loquuntur.

Quódque satis melius verbis dicemus Horatî,
Mugilis, & viles pellent obstantia conchæ.
Sed cochleas prius est urtica aut furfure pasci,
Purior hinc gustus noxa sine moverit alvum.
Sæpe thalassomeli adjecto cumulavimus imbri:
Hæc purgant, parili fuerint si pondere mista

SOLUTIONI VENTRIS, ET DYSENTERIÆ COMPESCENDÆ.

Tam varii casus mortalia secla fatigant,
Ut sint diversis obnoxia corpora morbis.
Sæpe etenim nimio cursu fluit impetus alui:
Frænat commisto quum fervet brassica vino,
Aut cerasi victum longo jam tempore pomum.
Succus aminææ vitis cum pane medetur:
Vel bene permistnm calida potatur acetum.
Vile quidem facili facto, tamen utile opinor,
Si lædunt medica data purgatoria dextra,
Adjecto piperis medicatur pulvere calda.
Sin autem longo decurrent intima fluxu,
Atque immane malum multo jam tempore gliscit,
Torridus ex vino cortex potabitur ovi.
Ramentum nivei credunt prodesse elephantis.
Arbore Pyramea cortex direpta coquetur
Axe sub æthereo: sic nigro mista Lyæo,
Immensum poterit potu retinere fluorem.
Nnminis aut jussu cedrum cum mastiche misces,
Mollitámque picem, & rasum de navibus unguen:
Languida quo fidens medicamine membra fovebis.
Proderit & pueris quos dentis origo fatigat,
Castaneas coxisse nuces & sorba vetusta,
Atque apium, cauléſque rubus quos fundit acuta:
Potio quæ fluidam consumpta morabitur alvum.

LUM-

UMBRICIS ET TINEIS PURGANDIS.

Quid non adversum miseris mortalibus addit
Natura, interno quum viscere tinea serpens,
t lumbricus edax vivant inimica creanti?
uod genus assiduo laniat præcordia morsu.
epe etiam scandens oppletis faucibus hæret,
bsessásque vias vitæ concludit anhelæ.
rgo cinis cornú cervini proderit haustus,
el nepetæ tritum ex vino vel lacte capellæ:
ec non & succus medici potatur aceti.
odest præterea cum Baccho persica frondis.
emocritus memorat menthæ conducere potum.
imitur abrotonum, nec non & vile melanthum.
llia per sese sanant, aut jus coriandri.
uin & marrubium decoctum haustúmque júvabit,
ulegiúmve potens & agreste jugatur anethum:
ynthesis hæc prodest unda mollita calenti.

COLO SEDANDO.

Quum colus (invisum morbi genus) intima carpit,
Mande galeritam volucrem quam nomine dicunt,
ut pavidi leporis madefacta coagula pota.
ive apio nepetas tereti cum mastiche junges,
ec non & species ambas redolentis anethi,
uarum decoctos patiens haurito liquores.

VESICÆ ET CALCULO PURGANDO, ET URINÆ PROVOCANDÆ.

Sicui vesicæ tardus cunctabitúr humor,
Hæc mora rumpetur vino peruicta vetusto.
rodest ex parvis acinos potare sabucis,
ut hederæ succum, aut lacrymosi trita sinapis.
ec non resinas ex Oricia terebintho

Inſpeciem erviliæ parvos glomerabis in orbes,
Quos ternos tepida miſtos hauſiſſe medela eſt.
Quondam etiam nimio præceps urina fluento
Irrigat exuvias, obſcœnóque inficit imbri:
Ergo cinis cornu cervini proderit hauſtus:
Vel nepetæ ex vino tritum, vel lacte capellæ.
Tum leporis cerebrum ex vino potare juvabit.
Si dolor internam veſicæ concoquit alvum,
Subveniet radix frondoſæ epota cupreſſi,
Pulegiúmve potens domitum ferventibus undis.
Si verò in lapides denſus convertitur humor,
Qui retinet curſus, gemitúmque dolore frequentat,
Saxifragam ſeu fontigenam ſuccurre credunt.
Præterea ſemen myrti ſylveſtris Jaccho
Atque oleo miſtum bibitur, (nec deſit acetum)
Vinaque ſumantur fricto condita cumino.
Sive palumborum capitur fimus acre ferorum
Dulcacidis ſparſum ſuccis tritúmque ſolutum.
Nec non obſcœnus capræ potabitur humor,
Obruit hic morbum labefactáque ſaxa remittit.

CONCEPTIONI ET PARTUI.

IRrita conjugii ſterilis ſi munera languent,
Et ſobolis ſpes eſt multos jam vana per annos,
Fœmineo fiat vitio res, nécne, ſilebo:
Hoc poterit quartus magni monſtrare Lucreti.
Sed natura tamen medicamine victa potenti
Sæpe dedit fœtus ſtudio curante paratos.
Aut igitur leporis conſumit fœmina vulvam,
Aut ovis in ſtabulis fractas quùm ruminat herbas,
Pendentem ſpumam molli deducit ab ore,
Atque illam meminit miſto potare falerno.
Mercurialis item capitur communiter herba:
Sic cubitum nocte conjunx feſtinat uterque.
Atque ubi jam certum ſpondet prægnatio fœtum,

t facili vigeat servata puerpera partu,
ictamnum bibit, & cochleæ manduntur edules:
ut qui olim menses minus octo moratus in alvo,
rumpit thalamos & nexus solvit inertes:
ılegii quoque purgati tunc convenit imber,
ujus opem veram casus mihi sæpe probarunt.
uinetiam stercus supponunt vulturis atri,
entiat ut minimè partus quam proximus urget:
va etiam rutæ & fragili miscentur anetho,
uæ diluta simul vino atque exhausta medentur.

ROFLUVIO CUJUSQUE SANGUINIS ET MATRICI SUBVENIENDÆ.

I modicus pleno manat de corpore sanguis,
Subvenit: at nimius cum vita funditur ipsa.
uapropter multo naris completa cruore
uum fluit, attritus cimex conducit odore.
ına oleo madefit, sed nondum lauta, rosato:
æc datur in nares, vel claudit densius aures.
ontritis prodest cochleis perducere frontem:
ut galli cerebro vel sanguine tinge columbæ.
uod nisi supprimitur sanguis, potandus & ipse est.
æterea Phariis caput emetire papyris.
etrahe quod superest, aliò genitalia necte.
æmineas prodest illinc vincire mamillas,
enstruus immenso si profluit impete sanguis.
ıccida lana malos remoratur subdita cursus,
ortua quinetiam producit corpora partu.
ed quacunque fluit vis immoderata cruoris,
ıbereus cortex calidis potatur in undis,
ntè minutatim studio vincente terendus.
ulegii calido purgatur fœmina potu.
ed si fortè cruor clausa cunctabitur alvo,
ut molles nepetæ aut rutæ quæcunque bibentur.
ut si puniceos fundit vesica liquores,

Marrubium ex passo tritum perfunditur undis:
Hi poterunt haustus rutilum purgare colorem.
Reliquias partus dictami detrahit herba.
Quòd si fœminei properabit sanguinis imber,
Est qui frusta molæ percussu decutit uno,
Quorum aliquod lanis tectum ad præcordia nectit,
Hæc simul incantans, sisti debere cruorem,
Ut lapis ille viæ solitos jam destitit orbes.

INTERNECANDIS QUÆ OCULOS IMPEDIUNT.

Mobilis hirsutas horret lascivia setas,
Et gaudet rapto nudari flore pilorum.
Sed bona nonnunquam vellendi causa videtur,
Corpora quum relevat ratio manifesta salutis.
Namque oculos infesta pilorum tela lacessunt,
Quódque illis dederat vallum natura tuendis,
Inde inimica seges proprios desævit in orbes.
Ergo locum crinis vulsi continge cruore,
Quem dat avis tremulis simulat quæ pellibus alas.
Præterea quascunque voles avertere setas,
Atque in perpetuum rediviva occludere tela,
Corporibus vulsis saniem perducito ranæ:
Sed quæ parva situ est, & rauco garrula questu.
Nec non quæ stagnis cessantibus hæsit hirudo
Sumitur, & vivens Samia torretur in olla:
Hæc acidis jungit permista liquoribus artus,
Avulsámque vetat rursus percrescere sylvam.

OMNIBUS OBSCOENIS MEDENDIS.

Dicendum & quæ sit membris medicina pudendis.
Languidus antiquo purgatur penis Jaccho,
Ac super illinitur fœcundæ felle capellæ.
Mane novo myrti frondes commandere prodest
Cui dolet, atque illas in vulnus despuat ipsum.

Fæce

ce etiam vini genitalia lauta levantur,
tumidos testes Nereia lympha coercet,
l bulbi ex mulso, vel cera immista cupresso:
t faba cum tepidis Bacchi decocta fluentis.
micis immensum fertur cohibere tumorem
madidum lympha, & feralis fronde cupressi:
ide etiam potu frons hæc memoratur amica.
autem existit durum tibi glandibus inguen,
oderit induci cochleas cum melle minutas.
scœnos si ponè locos nova vulnera carpent,
rrentum mansa curantur fronde ruborum.
si jam veteri succedit fistula morbo,
stellæ cinere immisso purgabitur ulcus,
nguine seu ricini quem bos gestaverit anté.
rba chelidoniæ fertur cum melle mederi,
rbáque cum sevo foliis de mille vocata.

SCHIÆ ET ARTICULARI MORBO.

Æpius occultus victa coxendice morbus
Perfurit & gressus diro languore moratur.
pulus alba dabit medicos de cortice potus:
ec non & teneræ gracili de fronde genistæ
reptos caules, acidóque liquore madentes
mere conveniet, rubiam quoque ducere potu:
t in aminæo cochleas haurire Lyæo.
vero articulos tabes inimica per omnes
æserit, ex ficu betas ac melle ligabis.
l pelagi latices, simul & Baccheïa dona
mere curabis: nimio sed parcito vino.
nius ipse pater dum pocula siccat iniqua,
oc vitio tales fertur meruisse dolores.

FURUNCULO MEDENDO.

Quum sanguis nimius puri commistus atroci
Æstuat, & papulas alte sustollit acutas,

Resinam misces & saxis ordea fracta:
Conspersa hæc tepidis apponere convenit undis.
Vis & hyoscyamum ceræ sevóque jugatum
Nectere? non minus hæc poterit medicina juvare.
Prætereáque fimum ex gallo quod legeris albo,
Imbribus ex acidis fidens appone dolenti.
Auribus aut pecudum molles expromito sordes,
Unguine quo fotis dabitur medicina papillis.

Carboni Medendo.

HOrrendus magis est, perimit qui corpora, carbo.
Urit hic inclusus, vitalia rumpit acerbus:
Hunc veteres quondam variis pepulêre medelis.
Tertia namque Titi simul & centesima Livi
Charta docet ferro talem candente dolorem
Exectum, aut poto raporum semine pulsum:
Infecti dicens vix septem posse diebus
Vitam produci: tanta est violentia morbi.
Dulcacidum laticem cum lini semine junge,
Atque fimum pariter Paphiæ compone columbæ:
Hinc line diruptas partes, & clausa venena.
Præterea triti reserant & operta lupini.
Nonnullus calcem vivam dissolvit aceto,
Fumantémque nivem papulis apponit acerbis.
Est qui gallinæ perducat stercore corpus.
Allia vel piperi parcè commista linuntur
Pythagoræ cognata levi condita cumino.
Proderit & madida fermentum polline turgens.

Pani, Vomicæ et Strumæ Depellendis.

SUnt alii quos dura movet natura tumores
Non minus horrendi, sed non ita perniciosi,
Vomica qualis erat, vel eidem proxima quædam.
Simplice resina miscebimus hordea tusa,

Et

mulsos amnes & purgamenta columbæ.
; bene decoctis languentia membra foventur.
llis odorato faba jungatur coriandro,
oderit appositum, mollítque aperítque tumorem.
t de phasganio radix decocta palustri,
æ salis admisto tundetur condimento.
oderit & mansum quod traxeris arbore viscum.
amen hyoscyami ceræ sevóque vetusto
ncilia, mistisque locos perduce dolentes.
ercere etiam corpus medicina potens est.
um defundes in fictile, deinde putamen
arrubii succo implebis: pòst melle liquenti
nnia consociata tepenti prospera potu
muntur, referántque malum purgántque levântque.

Igni Sacro Demovendo.

St etiam morbi species quæ dicitur ignis,
Languida quo multo torrentur membra calore.
el tu vicino sevum bovis igne remittis,
ollitúmque lines: vel oloris fæcibus, ova.
d non cocta dabis, sic torrida membra fovebis.
umbricus terræ misto inducetur aceto,
ut parili nova ruta modo, (sed jungis olivum)
váque cum betis prosunt sæpe illita tritis.
llia dant cinerem sociato oleóque garóque,
nguine quo gliscens deponet flamma furorem.
æpe chelidoniæ pars candida jungitur ovi,
uæ modico potu sed vili trita capesses.
dmiscere memor lymphas amnemque falerni.

Podagræ Depellendæ.

Quædam sunt rabidæ medicamina digna podagræ,
Cui ter tricenas species Epidaurius ipse
Dixit inesse Deus: requiem tamen indere morbo
as erit, & tristem saltem mulcere dolorem.

Ergo age, & arreptum ſalicis frondémque librúmque
Cum vino tere, ſic contractos perline nervos.
At quum prima mali ſeſe oſtentabit origo,
Fervida non timidis tolera cauteria plantis:
Seminecíſve hirci reſerato pectore calces
Inſere: ſic diræ reprimes primordia peſtis.
Aut ſi corruptus perſederit altius humor,
Trita cupreſſus ibi Baccho jungetur acerbo,
Panibus & teneris: cohibebítque addita queſtus
Parva ſabucus item hircino collita ſevo:
Triticeæque acido manantes amne farinæ:
Aut nitidum ranæ decoctum viſcus olivo,
Sive chelidoniæ ſuccis ſale miſtus aceto.
Sunt quibus appoſita ſiccatur hirundine ſanguis.
Non audita mihi ſit fas, ſed lecta referre;
Hoc quidam raptus morbo per tempora meſſis,
Vicino plantas frumenti preſſit acervo,
Evaſitque gravem caſu medicante dolorem.

Vulneribus Ferro Aut Verberibus Factis.

NAturæ vitiis medicas objecimus artes:
Nunc & fortunæ jaculis obſiſtere par eſt.
Si cui fortè lapis teneros violaverit artus,
Necte adipes vetulos & tritam chamæciſſon,
Nec pudeat luteæ ſtercus perducere porcæ.
Sin autem ſævo laceratum eſt verbere corpus,
Tum lixiva cinis ceras diſſolvit & ova,
Admiſtóque oleo vibices comprimit atras.
Si verò infrenus manat de vulnere ſanguis,
Purpura torretur conchyli perlita fuco,
Hujus & atra cinis currentem detinet undam.
Verrucæ quoque deſectæ frenare cruorem
Dicitur ambuſtus Tyrio de vellere pulvis.
Præterea nimios reſerati vulneris amnes

Peni-

iculi cinis astringit, vel fimbria porri.
e fimus manni cum testis uritur ovi,
eprimit fluidos miro medicamine cursus.

LNERIBUS QUIBUSCUNQUE CASIBUS FACTIS.

Am varia humanæ sunt vulnera conditionis,
Ut nequeam proprias cunctis adscribere curas.
em igitur monitis casus sanabimus omnes.
tamen ut nullus medicinam clauserit error.
;o, modus quicunque obtingit vulneris atri,
ntritus cum melle dabit medicamina bulbus:
rbáque quæ foliis nomen de mille recepit;
oositu prodest adipi permista vetusto.
:cida cum tepido nectetur lana Lyæo,
ibustæve cinis complebit vulneris ora.
ncludit verò vel frons vel ramus ab ulmo.
succis hederæ pulchrescit fœda cicatrix.

HOMINIS AC SIMIÆ MORSUI.

Ive homo seu similis turpissima bestia nobis
Vulnera dente dedit, virus simul intulit atrum,
tonicam ex duro prodest assumere Baccho.
c non & raphani cortex decocta medetur,
:rita admorsis fuerit circumlita membris.

:RPENTIUM MORSIBUS ET VENENIS EXCLUDENDIS.

Uspide non quisquam longæ neque cæde carissæ,
Fulmine non gladii, volucris nec felle sagittæ,
iàm citò vipereo potis est affligier ictu.
iare aptam dicamus opem, succósque medentes.
iem nocuit serpens, fertur caput illius aptè
ilneribus jungi: sanat quem sauciat ipsa:
:que Larissæa curatus Telephus hasta.
oderit & caulem cum vino haurire sabuci,

Aut

Aut coctum raphani librum tritumque ligare,
Sive etiam excelsa folium de mole cupressi:
Aut tithymallus atrox vulnus contrita perungit.
Carduus est nondum doctis fullonibus aptus,
Ex illo radix tepido potatur in amni.
Cervino ex fœtu commista coagula vino
Sumuntur, quæ res membris agit atra venena.
Aut ferulæ radix potatur in imbre Lyæi:
Betonicæve leves, gallinæ aut jura vetustæ.
Si verò horrendum vulnus fera fecerit aspis,
Urinam credunt propriam conducere potu.
Varronis fuit ista senis sententia: nec non
(Plinius ut memorat) sumpti juvat imber aceti.
Dicendum & quæ sit præcox medicina timenti:
(Cautio nanque potest diros prævertertere morsus)
Si jecur exectum tardo de vulture portes.
Erucis aut si totos perduxeris artus,
Quas prius attritas vehementi spargis aceto.
Aut tu cervina per noctem in pelle quiesces,
Aut genere ex ipso dentem portabis amicum.
Toxica præterea qua sint pellenda medela,
Expediam. Sanguis poterit prodesse caninus,
Qui facili potu antidotos imitatur honestas.
Vis & mirificos cautus prædiscere odores,
Accensis quibus arcetur teterrima serpens?
Aut styracem torres aut diri vulturis alam,
Vel nepetam aut frondem rigidæ stirpémque myricæ.

Ictibus Scorpii, Et Morsibus Muris Cæci Vel Aranei.

Sunt minimæ species, sed diræ vulnere pestes,
Quæ magis in tenui latitantes corpore fallant:
Scorpius ut gravis est & araneus: hæc mala semper
Captant securos multa jam nocte sopores,
Et documenta dedit nobis prostratus Orion,

Ma-

ʒna quòd exiguis perimantur ſæpe venenis.
ɉui vulnus atrox incuſſit ſcorpius ardens,
ɔtinuò capitur, tunc digna cæde retuſus,
neribúſque aptus, fertur revocare venenum.
: calidis pelagi lymphis loca læſa foventur:
ꝛ meri potu diſſolvitur improba peſtis.
cunctos autem morſus ictuſque minorum
ēus aptus erit ſimæ de lacte capellæ,
mque hoc abſumi debebit origanus herba:
:c duo mirificis curabunt icta medelis.
c non fœniculo calidum annectatur anethum,
: vivum ſulphur ſicca cum fæce Lyæi.
iguo piperis cerebrum conſpergito galli.
o lita ſaneſcunt depulſo membra dolore.
autem muris nocuit violentia cæci,
ıæ ſola ſignavit volvendis orbita plauſtris,
ne: mira datur vili de pulvere cura.

ɪ BITANEO DOLORI, FEBRI, ATQUE OSTOCOPO.

N Onnunquam exiſtit ſubiti nova cauſa doloris,
Cujus origo latet, veris reprimenda medelis.
ɪnque chelidoniam miſto ſale nectere prodeſt,
:lleráque infuſo recalentia ſulphure ſanant.
ɔocopon lento conducit melle perungi.
ɪ autem calidæ depaſcent corpora febres,
unc apii ſuccus leni ſociatur olivo.
embra lines, fotúque ferus mulcebitur ignis.
ec ſpernendus adeps, dederit quem beſtia melis.
:minecis cervi lacrymam miſcere liquori
ɔnvenit, atque artus illinc mulcere calentes:
c lacerat morbum bilémque revolvit in alvum.
ːæterea chymum ſtomacho deſiccat iniquum,
ıæ magis atque magis promittunt corpora claudi.
:bribus at longis galli nova jura vetuſti

Sub-

Subveniunt, etiam tremulis medicantia membris.

Quartanæ Typo Medicando.

Nec tu crede levem dilato tempore febrem,
Quæ ſpatium ſibi dat, magis ut ceſſando caleſcat,
Lethali quæ graſſatur quartana calore,
Ni medicas adhibere manus curemus & herbas.
Allia non pudeat terno cum cimice trita
Et diluta mero mediis haurire diebus,
Aut facilem jecoris murini ducere fibram,
Quatuor ut duri jungantur ſcrupula Bacchi.
Mira eſt abſinthi cum ſimplice potio lympha.
Sume tribus digitis apprenſum ſemen anethi,
Tantundem marathri, mulſum nec deſit aceti,
In cujus cyatho prædicta ſalubriter hauris.
Mæoniæ Iliados quartum ſuppone timenti,
Aut leporis trepidi diluta coagula trade.
Prodeſt & potus, ſed mulſus, Doridis humor.
Quidam etiam miranda ferunt veniente calore,
Jurantes ludum Veneris munúſque petendum.
Sed prius eſt oleo partus ferveſcere ranæ
In triviis, illóque artus perducere ſucco.

Tertianæ Typo Medicando.

Est etiam alternis febris rediviva diebus,
Tempora diſcernens quaſi juſtæ pondera libræ.
Ut poſſis igitur talem prohibere furorem,
Involves cera pallentis grana cumini,
Puniceæque indes pelli collóque ligabis.
Pulegii ramus lanæ velatus amictu
Tempore ſuſpecto medicos præbebit odores.
Præterea tritus cimex potatur in ovo,
Horridus attractu, ſed guſtu commodus apto.

Quo-

!UOTIDIANÆ TYPO MEDICANDO.

T qui continuis non cessat adire diebus,
Sed tantùm certas morbus discriminat horas,
iticeum metuit granum (si credere dignum est)
od latitans fracto fuerit sub pane repertum.
c non ossa juvant septis inventa domorum:
nvenit hæc tereti pendentia subdere collo.
ltáque præterea verborum monstra silebo:
m febrem vario depelli carmine posse
na superstitio credit tremulæque parentes.

HEMITRITÆO DEPELLENDO.

I Ortiferum magis est quod Græcis ἡμιτριταῖον
Vulgatur verbis: hoc nostra dicere lingua
n potuere ulli, puto, nec voluere parentes.
cribis chartæ quod dicitur Abracadabra:
pius & subter repetis, sed detrahe summam,
magis atque magis desint elementa figuris:
ngula quæ semper rapies, & cætera figes,
nec in angustum redigatur litera conum.
s lino nexis collum redimire memento.
onnulli memorant adipem prodesse leonis.
ralium atque crocum corio connectio felis.
ralium verò si collo nectere velles,
e dubites illi virides miscere smaragdos:
alia languenti conducent vincula collo,
thaléfque abigent (miranda potentia) morbos.

?RACTURIS, ET LUXIS SANANDIS.

Nfandum dictu cunctis procul absit amicis,
Sed fortuna potens omen convertat in hostes.
is indigna novo si sparserit ossa fragore,
onveniet cerebrum blandi canis addere fractis,
intea deinde supérque inductas nectere lanas:

Sæ-

Sæpius & succos conspergere pinguis olivi:
Bis septem credunt coalescere cuncta diebus.
Aut veteri Baccho capræ fimus inde petulcæ,
Hoc aperit clausum, trahit hærens, sanat apertum.
Si verò caput infestus colliserit ictus,
Ex oleo necti vestis debebit arachnes:
Nesciet hæc illinc (nisi quum sanarit) abire.
Quòd si luxa suo decedant membra tenore,
Vrere fœmineos crines ac jungere sevum
Congruet, ac tali medicamine mota ligare.
Aut malum ex pingui tritum apposuisse juvabit.
Aut si conclusum servavit tibia vulnus,
Stercus ovis placidæ junges adipésque vetustos,
Pandere quæ poterunt ulcus patulóque mederi.

Nervis Incisis Et Dolentibus, Atque Contractis.

Haud quisquam credet disjectos vúlnere nervos
Ad solitum rursus revocari posse vigorem:
Sed prodest terræ lumbricos indere tritos,
Queis vetus & rancens sociari axungia debet.
Si verò occultus nervos dolor urit inertes,
Vulturis excisos adipes rutámque remitte,
Aut ceram, & tali recreabis languida fotu,
Convenit & pelagi calidis perfundier undis:
Carica vel betis lento cum melle jugatur:
Aut Baccho madefacta Ceres cum fronde cupressi,
Quo poteris potu recreare rigentia membra.
Sin autem subito replicantur corpora morbo,
Contractos revocat nervos caro sumpta columbæ.

Ægris Somno Adsciscendo.

Non solùm miseros teterrima febris adurit,
Sed super optato pergit viduare sopore,
Ne prosint placidi cælestia munera somni.

Charta

ıarta igitur, variis quam pinxit littera verbis,
itur, ınde cinis calido potatur in amni.
oderit & magnum capıti ſubſternere fulcrum,
odeſt & miſtam lymphis potare cupreſſum:
lladiis itidem ſuccis, quos flore roſarum
ngis, & immiſces madidum tritúmque papauer,
ıo lita frons facılem præbebit nocte quietem.
ec non mandragoræ guſtu ſopor additur altus.
lue præterea glomeramina quæ gerit intus
auſa aries inter geminæ coxendicis umbras,
de ſoporati ducentur gutture potus.

LETHARGIÆ EXPELLENDÆ.

D Iximus hanc ſortem miſeris mortalıbus eſſe,
Ut ſint ſæpe mala inter ſe contraria morbi.
enique nonnunquam ſomno ſic membra grauantur,
t coniungatur letho ſopor altus acerbo.
rgo levi flamma torrentur cornua capræ,
uo nidore gravem depellent lumina ſomnum.
ut Veneris labrum quæ dıcitur herba, bibetur:
uæ teritur prius & vino confuſa liqueſcit.
onveniunt acidis euphorbia mıſta fluentis,
ramina vel rutæ gemına ſi nare trahantur.
uidam dira iubent, ſepteno cimice trito
t vitientur aquæ, cyathúſque bibatur earum:
æc potiora putant quàm dulci morte perire.

COMITIALI MORBO.

E St ſubiti ſpecies morbi, cui nomen ab illo eſt,
Quòd fieri nobis ſuffragia iuſta recuſant.
æpe etenim membris atro languore caducis,
onſilium populi labes horrenda diremit.
ıſe deus memorat dubiæ per tempora lunæ
onceptum, talis quem ſæpe ruina profudit.
rodeſt cum veteri Baccho fel vulturis ampli:

Sed cochlear plenum gustu tibi sufficit uno.
Aut cruor ex Progne mistus cum polline thuris:
Aut apium elixum, aut conditum melle fel agni:
Marrubiúmve pari confusum pondere mellis,
Cui tu terna dabis gustu cochlearia in uno.
Aptus mustellæ cinis est & hirundinis unà.
Præterea pluuias hominis quas calva supina
Excepit proiecta sinu, consumere prodest.
Aut lapis ex nido vaga quem congessit hirundo,
Vellitur, & nexu fouet attollitque jacentem.
Pellitur (ut fama est) gustú quoque languor anethi.

Regio Morbo Pellendo.

Regius est vero signatus nomine morbus,
Molliter hic quoniam celsa curatur in aula.
Huic rubia ex mulsa fertur conducere lympha.
Allia trita dabis vino madefacta calenti.
Vellera cum vivo suffiri sulphure prodest.

Infantibus Dentientibus, vel Strige Inquietatis.

Nudum hominem primum mater natura profudit:
Insuper excruciat, niveis quum dentibus armat.
Collo igitur molli dentes nectentur equini,
Qui primi fuerint pullo crescente caduci,
Aut teneris cerebrum gingiuis illine porci:
Aut leporis niueum bibitur cum lacte caprino.
Pæterea si fortè premit strix atra puellos
Virosa immulgens exertis ubera labris,
Allia præcepit Titini sententia necti,
Qui veteri claras expressit more togatas.

Combusturis Igne vel Frigore.

Sunt diuisa quidem mala frigoris atque caloris:
Sed tamen amborum simili nocet ulcere virus.

Illa

Illa quoque uſta putes quæ ſunt nive læſa rigente.
Conuerſa in cinerem platani pila curat utrunque.
At verò ambuſtum flammis, qui candidus ovi
Succus ineſt, penna inductus ſanare valebit.
Aut tu ſuccoſæ cinerem perducito lanæ,
Aut vivam ex oleo veteri componito calcem,
Ordea vel franges atque oui candida iunges.
Adſit adeps porcæ (mira eſt hæc forma medelæ)
Iunge chelidoniis, ac ſic line vulnera ſuccis.
Quódque recens uſſit glacies, axungia ſimplex
Mulcet; & ex facili grata eſt medicamine cura.

Venenis Prohibendis.

Ut tutus fias infeſtæ fraude novercæ,
Vel quicunque tuo carpetur lividus auctu,
Non expectatis eat obvia cura venenis.
Ante cibos igitur juglandis fœtus edatur.
Produnt electri variantia pocula virus.
Præterea coctæ querno cum cortice lymphæ
Conveniunt potu, demerſave ficus oliuo.
Sæpe etiam raphanum prædixit numen edendum.
Antidotus verò multis Mithridatica fertur
Conſociata modis; ſed Magnus ſcrinia regis
Quum raperet victor, vilem deprendit in illis
Syntheſin, & vulgata ſatis medicamina riſit,
Bis denum rutæ folium ſalis & breve granum,
Iuglandéſque duas, totidem cum corpore ficus:
Hæc oriente die parco conſperſa Lyæo
Sumebat, metuens dederat quæ pocula mater.

Venenis Datis.

Si nequit infandum prævertere cautio virus,
Proximus ille gradus data pocula pellere cura.
Lac aſinæ placidæque bovis prodeſſe loquuntur.
Betonicam ex parvo ſumunt plerique Lyæo.

Quòd si hederæ succòs, quæ truncos implicat altos,
Instilles pateris, poterunt haud ulla nocere
Pocula, quæ quisquam sævis vitiaverit herbis.
Siquis hyoscyamum gustarit lacte capellæ
Exhausto, rabidos poterit mulcere furores.

VULNERIBUS EX RE DUBIA CURANDIS.

VUlnera tabescunt spatio vitiata dierum,
Curáque nil prodest nec ducitur ulla cicatrix.
Sed tamen herbarum tam mira potentia pollet,
Ulceris annosi sinus ut coalescere possit,
Marrubium si tu recoquas illóque liquore
Vulnus atrox foueas, cineres vel hirundinis altæ
Inducas, leporísve aspersa coagula vino:
Aut hederam Baccho decoctam, & semen anethi,
Aut cineres alni tardo cum melle ligentur.
Lumbrici terræ poterunt conducere vulnus,
Aut facilis lapathi coma latior ulcera purgat,
Et commistus adeps sed nonnullo sale tactus.
Pinea præterea vivo cnm sulphure cortex,
Et pice cum spissa, iam perdita membra reponit.

VERRUCIS TOLLENDIS.

IN terdum existit turpi verruca papilla.
Hinc quondam Fabio verum cognomen adhæsit,
Qui solus patriæ cunctando restituit rem.
Id poterit vitium sanguis curare lacertæ,
Aut urina canis cum terra inducta madenti.
Aut herbæ succus quæ fertur nomine lathyr:
Et tithymallus item tali satis apta medelæ.
Si rupta immensos fundit verruca cruores,
Purpureo triti cineres de vellere prosunt
Quod fuerit vero conchyli sanguine tinctum.

Hæ-

HÆMORRHOIDIBUS MEDENDIS.

E Xcruciant turpes anum si fortè papillæ,
Agrestis prodest radix superaddita porri.
[S]i violet, sanat juglandis fragmine clausa.
[S]al niveum sumes, Beticum quod nomine dicunt,
[D]ulcia cúmque nigra iunges fuligine mella,
[A]pponésque super: pellit medicina dolorem.

Quæ sequuntur, ex Aldino codice sumpta, indigna sunt Sereno & pro spurijs habenda.

PARALYSI DEPELLENDÆ.

PRIMO DIE ITA AGENDUM.

H Unc quicunque cupis citius depellere morbum,
Protinus antidotum studio tu perfice mirum:
[S]cilicet ut valeas languenti ferre medelam.
[C]astoreas siliquas bis sex perquirere cura,
[T]ristis item digitis lympham metire duobus:
[D]enique tunc capies phialam quæ justior extat,
[A]ut equidem flammas: sed prunas subiice solers:
[P]roderit interea tepidum petentibus illud:
[I]eiunis sed enim potius præbere memento.

SECUNDA ITA MEDENDUM EST.

Q Uúmque secunda dies orbi pervenerit omni,
Haud aliis rebus prudens adiungere cures.
[C]astoris atque nomen siliquas appendito statim,
[A]tque duos semis digitos metire memento
[I]n calice atque probo lympham miscere duobus:
Qui patitur tepidum languens hinc sorbeat ipse.

TERTIA DIE ITA CURANDUM EST.

GRatior atque dies ternus quum venerit imo,
Rursus in ægroto constanter fer medicamen,
Castoreas siliquas iterum quæ pondere sint sex:
Hinc etenim binos digitos metire memento
De lympha liquida: sed enim subiungere cura
Et simili debes tepidum præbere modo tunc.

Ita peragendum està quarta die usque ad sextam, & à septima usque ad nonam, à decima usque ad duodecimam, & mirificè prodest.

QUID QUARTA DIE ET RELIQUIS PERAGENDUM SIT.

QUartus & ille dies consentit: necne priori
Quintus,& est similis percellens nanque secundo,
Sextus: itémque simul concordat denique terno:
Septimus usque nonum percurritur ordine primo:
Sic decimas currens conscenditur ad duodenum.

Q. RHEMNII FANNII PALÆMONIS DE PONDERIBUS, ET MENSURIS LIBER.

Ondera Pæoniis veterum memorata libellis
Noſſe juvat: pondus rebus natura locavit
Corporeis: elementa ſuum regit omnia pondus.
ondere terra manet: vacuus quoque ponderis æther
defeſſa rapit volventis ſidera mundi.
rdiar à minimis, poſt hæc majora ſequentur.
am majus nihil eſt aliud quàm multa minuta.
Semoboli duplum eſt obolus, quem pondere duplo
ramma vocant, ſcrupulum noſtri dixere priores.
mina ſex alii ſiliquis latitantia curvis,
tribuunt ſcrupulo, lentes veraciter octo,
it totidem ſpeltas numerant, triſtéſve lupinos
s duo: ſed ſi par generatim his pondus ineſſet,
ruarent eadem diverſæ pondera gentes:
nc variant. Etenim cuncta non fœdere certo
turæ, ſed lege valent hominúmque repertis.
ſcrupulis ternis drachmam, quo pondere doctis
genti facilis ſignatur nummus Athenis.
lcéque à drachma non re ſed nomine differt.
achmam ſi gemines, aderit quem dicier audis,
iliquus; drachmæ ſcrupuli ſi adjectio fiet,

Sextula quæ fertur: nam ſex his uncia conſtat.
Sextula quum dupla eſt, veteres dixere duellam.
Uncia fit drachmis bis quatuor: unde putandum
Grammata dicta, quòd hæc vigintiquattuor in ſe
Uncia habet: tot enim formis vox Græca notatur,
Horis quot mundus peragit noctémque diémque.
Unciáque in libra pars eſt quæ menſis in anno.
Hæc major Latio libra eſt gentique togatæ:
Attica nam minor eſt,ter quinq; hanc deniq;drachmis
Et ter vicenis tradunt explerier unam.
Accipe præterea, parvo quam nomine Graii
Mnam vocitant, noſtrique minam dixêre priores:
Centum hæ ſunt drachmæ. quòd ſi deſcripſeris illis
Quatuor. efficies hanc noſtram denique libram:
Attica quæ fiet, ſi quartam dempſeris hinc, Mna.
Cecropium ſupereſt poſt hæc docuiſſe talentum,
Sexaginta minas ſeu vis, ſex millia drachmas,
Quod ſummum doctis perhibetur pondus Athenis:
Nam nihil his obolóve minus, majúſve talento.
Nunc dicam, ſolidæ quæ ſit diviſio libræ,
Sive aſſis: nam ſic legum dixêre periti:
Ex quo quod ſoli capimus perhibemur habere,
Dicimur aut partis domini pro partibus hujus:
Uncia nam libræ ſi deeſt, dixêre deuncem:
At ſi ſextantem retrahas, erit ille decuncis:
Sed nullum reliquo nomen ſemuncia certum
Dempta dabit:neque enim eſt hujus ſeſcuncia triplex.
Dodrantem reliquum vocitant quadrante retracto:
Quumque triens deſit, beſſem dixêre priores.
Iidem ſeptuncem dempto quincunce vocarunt.
Poſt hæc ſemiſſis ſolidi pars maxima fertur.
Nam quæ dimidium ſuperat, pars eſſe negatur,
Ut docuit tenui ſcribens in pulvere Muſa.
Cætera dicta prius quibus eſt ſemuncia major.

DE PONDERIBUS ET MENSURIS HUMIDORUM ET FRUGUM.

' T de ponderibus supereſt pars altera nobis,
˒ Humida metiri ſeu frugum ſemina mavis,
ıjus principio nobis pandetur origo.
s longo ſpatio latóque notetur in anglo.
ıgulus ut par ſit, quem claudit linea triplex:
ıatuor ex quadris medium cingatur inane.
nphora fit cubus, quem ne violare liceret,
crauêre Ioui Tarpejo in monte Quirites.
ujus dimidium fert urna. ut & ipſa medimni
nphora, térque capit modium: ſextarius iſtum
:x decies haurit, quot ſolvitur in digitos pes.
: cotylas, quas, ſi placeat, dixiſſe licebit
eminas, recipit geminas ſextarius unus,
ıi quater aſſumptus ſit Grajo nomine chœnix.
ide duos, chus ſit vulgo qui eſt congius idem,
quo ſextari nomen feciſſe priores
rediderim, quòd eos capiat ſex congius unus.
: cotyle cyathos bis ternos una receptat.
:d de abaco nobis id pondus ſæpe notatur.
s quinq; hunc faciunt drachmæ, ſi appendere tentes:
xybaphus fiet ſi quinque addantur ad illas.
: myſtrum cyathi quarta eſt, ac tertia myſtri,
uam vocitant cyanem, capit hæc cochlearia bina.
uòd ſi menſuræ pondus componere fas eſt,
:xtari cyathus pars eſt quæ eſt uncia libræ:
ecnon oxybaphi ſimilis ſeſcuncia fiet.
ciliquúmque tibi myſtro ſimulare licebit.
ochlear extremũ eſt, ſcrupulique imitabitur inſtar.
ttica præterea dicenda eſt amphora nobis,
:u cadus: hanc facies, noſtræ ſi adieceris urnam,
ſt & bis decies quem conficit amphora noſtris
ulleus: hac nulla eſt major menſura liquoris.

Eſt etiam terris quas aduena Nilus inundat,
Artaba, cui ſuperat modii pars tertia poſt tres:
Nanque etiam modiis explebitur artaba triplex.

De Ponderibus Variorum Liquorum, Et Aquarum

Illud præterea tecum cohibere memento,
Finitum pondus varios ſervare liquores.
Nam libræ (ut memorant) beſſem ſextarius addet,
Seu puros pendas latices, ſeu dona Lyæi.
Addunt ſemiſſem libræ labentis olivi,
Selibrámque ferunt mellis ſupereſſe bilibri.
Hæc tamen aſſenſu facili ſunt credita nobis:
Nanque nec errantes undis labentibus amnes,
Nec merſi puteis latices aut fonte perenni
Manantes par pondus habent: non denique vina,
Quæ campi aut colles nupérve aut antè tulere:
Quod tibi mechanica promptum eſt depromere muſa.
Ducitur argenti, tenuive ex ære cylindrus,
Quantum inter nodos fragilis producit arundo,
Cui cono interius modico pars ima gravatur,
Ne totus ſedeat, totúſve ſupernatet undis.
Lineáque à ſumma tenuis deſcendit ad ima,
Ducta ſuperficie: tot quæque in fruſta ſequatur,
Quot ſcrupulus gravis eſt argenti ærîſve cylindrus:
Hoc cujuſque poteſt pondus ſpectare liquoris.
Nam ſi tenuis erit, majori mergitur unda:
Sin gravior, plures modulos ſupereſſe notabis.
Aut ſi tantumdem laticis ſumatur utrinque,
Pondere præſtabit gravior: ſi pondera ſecum
Conueniunt, tunc major erit quæ tenuior unda eſt.
Quòd ſi ter ſeptem numeros texiſſe cylindri
Hos videas latices, illos cepiſſe ter octo,
His drachma gravius fatearis pondus ineſſe.
Sed refert æqui tantum conferre liquoris

(Ut

Jt gravior superet drachma) quantum expulit undæ
.ius aut hujus teretis pars mersa cylindri.
æc de mensuris, quarum si signa requires,
x ipsis veterum poteris cognoscere chartis.

De Inventione Argenti Auro In Una Massa Permisti.

NUnc aliud partum ingenio trademus eodem.
Argentum fuluo si quis permisceat auro,
Quantum id sit, quove id possis deprendere pacto,
Prima Syracusii mens prodidit alta magistri.
Regem nanque ferunt Siculam, quam voverat olim
Cælicolûm regi, ex auro statuisse coronam:
Compertóque dehinc furto (nam parte retenti
Tantundémque argenti opifex immiscuit auro)
Orasse ingenium ciuis, qui mente sagaci
Quis modus argenti fulvo latitaret in auro
Repperit, illæsum quod diis erat antè dicatum:
Quod te quale fiet paucis (adverte) docebo.
Lancibus æquatis, quibus hæc appendere mos est,
Argenti atque auri, quód edax purgaverit ignis,
Impones libras, neutrum ut præponderet: básque
Submittes in aquam, quas pura ut ceperit unda,
Protinus inclinat pars hæc quæ sustinet aurum.
Densius hoc nánque est, similari & crassius unda.
At tu siste jugum, mediique è cardine centri
Intervalla nota, quantum discerpserit illinc.
Quótque notis distet suspenso pondere filum,
[illegible]drachmis distare tribus. Cognovimus ergo
Argenti atque auri discrimina. Denique libram
Libra tribus drachmis superat, quum mergitur unda.
Sume dehinc aurum cui pars argentea mista est,
Argentique meri par pondus, itémque sub unda
Lancibus impositum specta: propensior auri
Materies subsistet enim furtumque docebit.

Nam

Nam si ter senis superabitur altera drachmis,
Sex solas libras auri dicemus inesse,
Argenti reliquum : quia nil in pondere differt
Argentum argento, liquidis quum mergitur undis.
Hæc eadem puro deprendere possumus auro,
Si par corrupto pondus pars altera gestet.
Nam quoties ternis pars illibata gravarit
Corruptam drachmis sub aquam, totidem esse notabis
Argenti libras, quas fraus permiscuit auro.
Pars etiam libræ quævis si fortè supersit,
Hæc quoque drachmarum simili tibi parte notetur.
Necnon & sine aquis * *

RELIQUA DESIDERANTUR.

ROBERTI KEUCHENII
AD
Q. SERENUM
SAMONICUM
NOTÆ
ET
EMENDATIONES.

ROBERTI KEUCHENII
AD
Q. SERENUM
SAMONICUM
PROLEGOMENA.

ANtiquissimi scriptorum, cum artium ac disciplinarum omnium originem & genera ab Ægyptiis inventa faterentur, Græciam non tam earum parentem, quàm susceptricem & alumnam agnovêre: quod accepta à majoribus earum gentium scientia & inventis, cunctas ferè disciplinas ut rudimenta perfecerit, & per ætates varias ac progressus excultas emendaverit. Nam cum eorum Græcorum testimoniis primos hominum Ægyptios fuisse constet, qui sese vetustatis titulo cæteris cunctis, & cœli clementiâ & soli benignitate præferri volebant; eosque omnium primos & astrorum cursus annotâsse, & quæ ad victúm utilia essent, vario artium cultú & inventione prodidisse, in confesso sit: haud iniquo jure censendum; non medicinam solum ab his, sed & astronomiam & arithmeticen & musicen, agro-

agrorumque colendorum scientiam esse inventas. Verùm cum hæc ipsa satis ex inventoribus & origine medicinæ sint obscura, Græcorumque præclara in omnes literas merita non ignorentur; non tam ab Ægyptiis quàm Græcis ejus initia inquirenda judicamus: quippe qui gradatim & quasi ex alto rem totam eruerunt, & à superioribus acceptam felicissimo studio consummarúnt. Unde & Diis primum inventoribus eam assignarunt, & Apollini Deo habito, Jovis atque Latonæ filio ejus inventionem attribuerunt, quem ob id ΑΛΕΞΙΚΑΚΟΝ Athenienses appellarunt & ΟΥΛΙΟΝ, à sedandis & depellendis morbis, quorum cum miro opificio & præsenti numine vires amovisset, immortalitatem reportavit. Eam porrò id temporis rudem & impolitam paullò altius excoluit Æsculapius ejus filius, multa patris inventis adjiciens; atque ob id in deorum numerum receptus. Quâ quidem in arte tam feliciter excelluisse dicitur, ut ne dum morbis sævissimis ægros allevare; sed & ad vitam revocare mortuos existimatus fuerit: Unde & Hippolitum & Androgæum Minois filium ab Atheniensibus interemptum, ad vitam revocasse; Græci scriptores prodiderunt. Ab ejus deinde filiis Podalirio & Machaone, bello Trojano ducem Agamemnonem secutis; prorogatam medendi scientiam tradidêre: quos tamen Homerus non in pestilentia, neque in variis generibus morborum

aliquid

liquid attulisse auxilii; sed vulneribus tantummodò, ferro & medicamentis mederi solitos esse proposuit. Sequentis medicinæ progressus in densissimâ nocte latuêrunt usque ad Peloponnesiacum bellum: Tum eam revocavit Hippocrates, vir & arte & facundiâ insignis, genitus in insula Coo imprimis clarâ aç valida, & Æsculapio dicata. Qui jam desitam & dissolutam apud Græcos medicinam, in artem brevissimis quibusdam, sed argutis præceptionibus reconcinnavit: de quo Soranus in Præfatione Isagogici sui libri: *medicinam quidem invenit Apollo, amplificavit Æsculapius, perfecit Hippocrates.* Autor Adylus ejus tumulum à Græcis honorificentissimis hisce versibus inscriptum commemoravit:

Θεσσαλὸς Ἱπποκράτης Κῶος γένος, ἐνθάδε κεῖται,
 Φοίβου ἀπὸ ῥίζης ἀθάνατος γεγαὼς
Πλεῖστα τρόπαια νόσων στήσας ὅπλοις ὑγιείης,
 Δόξαν ἕλων πολλὴν, οὐ τύχη, ἀλλὰ τέχνη.

Post eum Diocles Carystius, deinde Praxagoras & Chrysippus, tum Herophilus & Erasistratus Aristotelis filia genitus, ita hanc artem exercuerunt, ut etiam in diversas curandi vias processerint. Alia deinde factio ab experimentis sese cognominans, empiricen cœpit in Sicilia, Acrone Agrigentino Empedoclis Physici autoritate commendato; cujus princeps Serapion, nihil rationalem disciplinam pertinere ad medicinam professus, in usu & experimentis eam posuit.

Quem Apollodorus & Glaucias, & aliquanto post Heraclides Tarentinus, & aliqui non mediocres viri secuti, ab ipsâ professione sese ἐμπειρικοὺς appellaverunt. Erant ejus ἐμπειρικῆς tria potissimum genera, quorúm primum περιπτωτικὸν, secundum αὐτοσχέδιον, & tertium μιμητικὸν appellabatur. Prioris sectæ annumerabantur, qui in alicujus rei experientiam forte fortuna, non operâ præmeditatâ incidissent. Qui verò tale quid præmeditantes experiebantur, eos ad secundum sectariorum genus retulêre. Tertium empiricorum genus erat, eorum, qui, quæ nocebant vel conducebant, sive naturâ sive fortunâ, sive aliquo consilio, in morbis iisdem experiebantur; alios eadem consilia expertos, imitantes. Omne autem causarum genus, vel naturale vocabant, vel fortuitum; prout casú, vel evidente causâ contingeret. Tribus etiam theorematis utebantur, τηρήσει, ἱστορίᾳ, καὶ τῇ τοῦ ὁμοίου μεταβάσει. Quicquid aliquando observassent, id omne τήρησιν vocabant, cujus cum ampla plerumque seges esset, eam omnem ἄθροισμα nuncupabant; atque id rursus αὐτοψίαν, quam cum ex frequentissimo visú memoriæ mandassent, ἱστορίαν. Quod si in morbos nondum visos inciderent, aut eo loci essent, ubi inventorum auxiliorum facultas non suppeteret, transibant ad μετάβασιν τοῦ ὁμοίου, quam πεῖραν τριβικήν cognominabant; eamque triplicem; de affectú in affectum, de loco ad locum,

locum, de remedio ad remedium. Deserta deinde hæc secta est, quoniam necesse erat, in eâ literas scire, quas plerique ignorabant. Nec diu post Asclepiades medendi scientiam ex magna parte mutavit. Auditor ejus Themison fuit, qui quæ inter initia scripserat, illo mox recedente à vita, ad sua placita deflexit. Alii deinde, quos alia medicina gravi periculo exemerat, aliam medendi viam ingressi sunt. Sexcentis circiter ab Hippocrate annis subsecutus Galenus Pergamenus; quem hominis dæmonium suo sanè merito appellare possumus; ita hanc artem excoluit ac propagavit, totamque absolvit, præclaris in eam editis monumentis; ut quæ Hippocrates durius jecerat medicinæ semina, hic quasi in optimum fundum lætumque solum demissa, plenis doctrinæ suæ fluminibus, purisque fontibus irrigârit: Ut qui absolutam illam medicinæ speciem (quam vix inveniri posse Hippocrates in epistolâ ad Democritum affirmavit, & in nullo se unquam vidisse confessus est) hic unus expresserit. Scio tamen à dogmaticorum opinione alienum hunc à quibusdam traduci, qui ex inepto sensu & fragmentis aliunde decerptis totum Auctoris propositum calumniantur. Quibus appositè regeri possunt ea verba, quæ alibi convincendis erroribus edicit Eulogius Patriarcha Alexandrinus: *μὴ δεῖν ἐκ μέρους τὰ συγγράμματα κρίνειν, μηδὲ, ἀποσπάσματά τινα λαμβάνοντας διὰ τούτων τὴν ὅλην*

ἢ χαίφοντος εὐλαβάλλειν διάνοιαν. Hunc poſtmodum reliqua omnis Græcorum turba ſecuta, variis ſcriptis eandem artem locupletavit. Ab hoc fonte Paulus Ægineta, Aëtius, Alexander Trallianus, Soranus, Oribaſius, Actuarius, ceterique omnes dimanarunt, qui naturalem & ſuperſtitioſam paſſim medicinam confuderunt. Cum enim mirabilem virtutem contemplarentur & attribuerent herbis, lapidibus, metallis, animantibus, hominibus, ſtellis & planetis, ceteriſque aliis, quæ nec ad manifeſtas qualitates, nec ad totam earum ſubſtantiam accederent; paſſim ſuperſtitionem cum naturalibus remediis, & magiam cum medicinâ miſcuerunt. Non enim vanam & prodigioſam cauſſam à naturali diſcernebant. Nam cum multa ſint in naturæ majeſtate abdita & occulta, & tamen vera, quæ ex veris naturæ principiis dimanant, & admirandos effectus proferunt; eorum illi illecebris allecti, vel naturâ vel cauſâ ſupernaturali medebantur. Hanc omnibus quidem incognitam naturalem cauſſam, ſed efficientibus notiſſimam; magiam naturalem vocaverunt. Ea, ut Pſellus libro de Dæmonibus & Proclus de magia advertêre, nihil aliud eſt, quàm exactior quædam arcanorum natúræ cognitio, quâ cœlorum ac ſiderum curſú ac influxú, & ſympathiis atque antipathiis rerum ſingularum obſervatis, ſuo tempore, loco & modo, res rebus applicantur, & mirifica quædam hoc pacto efficiun-

efficiuntur; quæ caussarum ignaris præstigiosa vel miraculosa videntur: Veluti cum Tobias paternam cœcitatem felle piscis discussit; quam vim callionymo pisci cum Galeno & Æliano Plinius attribuit libro XXXII. cap. VII. hist. nat. *Callionymi fel cicatrices sanat, & carnes oculorum supervacuas consumit. Nulli hoc piscium copiosius, ut existimavit Menander quoque in comœdiis. Idem piscis & uranoscopos vocatur, ab oculo, quem in capite habet.* Sic galgalum seu hianticillam aviculam, si oculos in icteriсum defigeret, sibi morbum, ægro sanitatem adferre notarunt. Quod si verum est, de quo meritò quidam dubitaverunt, retulerim ad occultam aliquam similitudinem & sympathiam morbi & aviculæ; non ad ejus visionem, quæ tantum occasio est alterationis & rem perficit. Marcellus & Serenus Samonicus, catellum præcordiis ægris adjungendum præscribunt, & vitium ægri in catellum transire: usque adeò, ut moriatur catulus, hominemque morbo latente relevet. Quæ congenita quædam inter ægrum & canem, & naturalis consortii proprietas est; cujus operâ citra contactum etiam mathematicum quædam mutuo alterantur. Eam, sympathiam vocarunt, vel naturæ convenientiam & continuationem, quæ à crasi seu temperie pendet, nec definit, donec destruatur mixtum. Et licet in animalibus sint concordiæ tales & compassiones; non tamen in illis sunt, quà animalia;

 sed

ſed quà naturam habent. Poteſt è plantis appenſis, geſtatis, contrectatis educi tenuiſſima quædam aura; quæ in cor & cerebrum exſpirans, cordis & cerebri morbos profligare eſt potens. Ab animalibus etiam tenuis quidam ſpiritus, per os, nares, & cœca ſpiracula, aëris inſtar, interiora corporis permeans; morbos pellere & ſanare valet. Tantum habent αἱ ἀπόρροιαι energiæ, ut ignis inſtar, proxima quæque depaſcant & diſpergant. Aliâ ratione antipathiæ naturales eveniunt, ut occultarum qualitatum diffuſione. Sic hyenæ umbrâ canes obmuteſcere, phyſici tradunt: item ſerpentem quernis contactam frondibus emori, eandemque ibidis pennâ ſiſti; viperam arundinis, vel faginæ virgulæ percuſſione obſtupeſcere; veſpertiliones foliis platani ab hominibus abigi; lepore marino viſo vel contacto necari nonnullos, & ſexcenta ejuſmodi apud Plinium & alios obſervata. Quarum rerum inſpectâ naturali cauſâ, primò earum ſubſtantiâ & viribus phyſicis medebantur: deinde, declinante jam ſcientiâ & invaleſcente malo, cum virtutem earum naturalem non agnoſcerent; verbis potius dæmoniacis & prodigioſis fidem medicam, quàm ipſi medicamento vel cauſæ rationali adhibuerunt. Unde ſuperſtitioſa ejuſmodi ſcripta, ſigna, characteres, annuli, amuleta, περίαπτα, περιάμματα, ἀποτρόπαια, ἐξαρτήματα & ligaturæ nata ſunt; quorum omnium pleni medicorum libri, qui poſt Hippocra-

cratem & Galenum inter principes numerantur. Nec enim ejusmodi vim ullam obtinent naturalem ratione verborum, characterum, figuræ, vel constellationis; ut illi prodigiosè credebant; sed duntaxat ratione materiæ: si qua tanta sympathiæ vel antipathiæ vis naturalis insit. Et falsi sunt in eâdem opinione Platonici & Pythagorici, qui verbis agendi vim aliquam inesse crediderunt; & physiologiæ minus addicti, facile pro naturalibus superstitiosa multa receperunt. Quorum errorem, ut pleraque vana, secutus fuit Origenes libro primo & quinto contra Celsum; eundemque Serenus noster, & Aëtius, & Plinius, & Marcellus, & passim Trallianus approbarunt. Habet & idem adstipulatores suos Arabes cum Cabbalistis & recentioribus Júdæis. Sed eorum omnium diversæ ferè sententiæ sunt, pro opinione captantium. Plerique cum Plinio solis adhærent experimentis, & quæ fieri vident, leviter nimis illis ipsis, quæ cernunt adhiberi, mediis adscribunt; de iis, quæ non vident, nihil cogitantes. Aliter alii, sed impio fundamento vana deliria sua exponunt, ne trivillitio quidem empsitanda. Quorum mendacissimi Cabbalistæ (revelato si forte à dæmonibus testimonio) literis & syllabis quandam inesse cum cœlestibus corporibus & mentibus sympathiæ connexionem, audacter adstruunt. Nec desunt, qui verbis illis majorem naturâ suæ efficiaciæ virtutem à linguâ

digniore vel ſanctiore fœneranrur. Alii de gente Epimenideâ planè ſomniculoſi, propria nomina radios quoſdam & igniculos eſſe rerum, quas ſignificant, affirmare creduli, in ipſis nominibus quaſi vitam quandam latentem imaginantur. Sunt, qui exempla de hymnis Orphei, & Apuleji ſcriptis planè dæmoniacis mutuati, vim verbis complexis efficaciorem attribuunt; quando formula ſeu carmen, virtutis ac operationis aſtri, quod comprecantur, includit commemorationem. Quæ omnia vana ſunt & Antyciris digniſſima. Credebant etiam, compati ſupera inferioribus, & præſertim ſublunaria. Sic ei, cui ſanitatem vellent adferre, principio convenientem ejus ætati planetam deligebant: verbi gratiâ, ſeni Saturnum, puero Mercurium, viro Jovem: deindè etiam planetam convenientem aſſertioni vel qualitati inducebant; ut odio Martem, amori Venerem; & tandem ſignum, quod parti corporis, quam vellent juvare, præeſſet: ut capiti Arietem, pedibus Piſces. Nitebantur autem hâc ratione, quod cœleſtibus corporibus non Hebræi modo & Græci gentiles, ſed etiam quidam Patres & recentiores Philoſophi animam intelligentem attribuerent. Quod quàm ineptum ſit, olim Conſtantinopolitana Synodus & articuli Parienſes dijudicarunt. Patres autem, qui videntur hoc aſſeruiſſe, de cœli animâ figuratè & allegoricè ſunt locuti; quemadmodum & ipſa S. Scriptura

cre-

crebrò, quæ animatorum sunt, inanimis attribuit. Alia etiam absurda sunt, quæ cœlorum & astrorum analogiam ad singulas ætates, & corporis partes, & animi affectiones accommodant. Sanè qui recte philosophantur, illi vel nullos præter lucem & motum, influxus in hæc inferiora cœlis & astris concedunt; sed potius influentias quasdam agnoscunt à motu & lumine realiter distinctas, per quas non calorem (hunc enim motu & luce producunt) sed alias elementorum qualitates gignunt, quarum incorporearum rerum temperamentum vis est aliqua. Hoc nugatorium Ptolemæi axioma, qui statuit, vultus inferiores cœlo subjectos vultibus cœlestibus, Marcellum Empiricum, cæterosque vanos medicos in eorrorem induxit. Ejus Marcelli exempla hìc infra adnotabimus. Cur enim, si tam potens astrorum in hæc inferiora fluxûs, adjunguntur ritus hi superstitiosi? verbi gratia: ut si talem expetas affectúm, in tergo figuræ eum debeas inscribere; si contrarium, in fronte: idque faciendum aliquando manú dextera, aliquando lævâ; modo deorsum, modo sursum: & cætera de genere eodem commenta. Nec majorem vim habet, quod putidè superstitiosi quidam medici ex opinione Pythagoreorum ac Platonicorum, divina quædam auxilia in ipso número contemplantur. Quorum assentatores in hac parte & opinione plerique rationales fuêre; cum annum scalarem

vel climactericum homini lethalem, & octimeſtrem partum minimè vitalem ex numero conjicerent. Sed ea res cum jam ſatis ab Hippocrate ſit exploſa in libro περὶ ὀκταμήνου; tutius erit, eum ſolum ſequi, quàm univerſos Academicos ad numerorum vim ſuperſtitioſè confugientes. Quàm ineptum eſt enim; pentaphyllo, non reſpectu foliorum ſubſtantiæ, ſed ipſius quinarii numero vim tribuere? Quàm vanum & nugatorium; ejuſdem herbæ uno folio, ephemeræ; tribus, tertianæ; quatuor, quartanæ mederi; quemadmodum & de heliotiopii granis, & ſelenitidis, & helioſelini, ad eundem numerum aſſumptis opinabantur. Maximam autem vim habuit impar numerus, ut in ligaturis, & pilulis, licet æquali quantitate cum pari numero ſumptis, obtinuit. Paſſim illud ex Sereno Samonico didici, ut & aliis medicis, quorum loca annotationibus noſtris inſerui.

Sed ad verba & characteres: De quibus illud prænotandum eſt; ea vel ſcribi, vel pronuntiari. Utraque ſimplicia ſunt, aut compoſita. Simplicia rurſus vel barbara, id eſt, nihil denotantia; vel aliquid indicantia. Compoſita verò in orationem formantur, eamque ſolutam vel ligatam. Scripta capiti, collo, brachiis, renibus, utero, imo ventri, aut aliis partibus alligantur, appenduntur. Prolata, variis modis, nempe obmurmuratu, ſuſurro, elatâ voce, cantu, modulis, precibus pronunciantur; ſuntque vel ſacra, vel

pro-

profana. His omnibus vires inesse sanandi voluerunt, quod & imperitum vulgus accredidit. Quæ singula diversis exemplis illustranda sunt. Hebræis solenne fuit collo suspendisse verba, quibus tantam vim inesse dicit Rabi Hama libro speculationis, ut contra omnes hominum adversas valetudines remedio forent. Tale Sereni nostri fuit ABRACADABRA, quod hemitritæo diėtim ordine retrogrado minuendum præscribit. Talia veterum planè incognita & absurda: ABRAC. AMON. item: GIBEL. DANATA. DARIES. DARDARIES. ASTARIES. quibus Cato luxata membra restituebat. Ex arte Cabalisticâ & prodigiosâ pleraque nata sunt, quibus morbos profligatos fuisse, Trallianus autor est. Quale ridiculum isthoc, quod ad odontalgiam collo appendunt: GALBES. GALBAT. GALDE. GALDA. Sic ad hæmorrhagiam sistendam quidam ista obmurmurant: CHARAT, CARA SARITE, CONFIRMA, CONSONA. IMAHOLITE. In eadem, digito annulari partem affectam tangere, ac vicies septies pronuntiare jubent SOCNON, SOCNON. idemque toties repetere, donec sanguis sistatur. Contra pestes & febres pestilentiales tres versiculos certo modo descriptos collo appendebant, quorum ultimus:

Ananisapta ferit, mortem quæ lædere quærit.

quod

quod merè magicum eſt & prodigioſum. Nam illud *Ananiſapta* ex ſecretis myſteriis Mekúbalim, ſignificat dæmonem divinatorem; quem ſic occultè invocant, ut ferentis & ægrotantis miſereatur. *Ana* iis mentem denotat, cui innatæ primæ notiones; in cujus medio ſedere dicunt angelum, quem vocant *Anim*, qui rei veritatem aperit & indicat: unde & *Ana* nomen idoli, & illis *Anani* divinatio. *Saphat* iiſdem judicare: non igitur malam mortem *Ananiſapta* denotat, ut alii exponunt. Sanè magicæ voces pleræque ex Hebræo deſumptæ videntur. Anaxilas apud Athenæum ſcribit, quendam in conſutis ſcytariis, id eſt, minutis coriis habuiſſe literas Epheſias ſcitè formatas, quibus promitti videbatur felicitas. Eúſtachius Epheſias etiam literas, velut notulas quaſdam & voces magicas fuiſſe tradit, victoriarum & bonorúm ſucceſſuum divinatrices. Sed barbaras & magicas pleraſque in medicinam adhibebant, quales Eudoxia Imperatrix, narrante Heliodoro in hiſtoria Æthiopica; quæ, cum parturiens ægrotaret, voluit ſibi magicas literas utero ſuperimponi, ut mortuum fœtum ejiceret. Marcus Servilius Novianus, princeps civitatis, in metu lippitudinis chartam duabus Græcis literis P & A inſcriptam collo ſubjecit. Varro ultimo de Re Ruſtica, adverſus coxendicem hiſce verbis utebatur. SISTA, PISTA, KISTA, XISTA. & contrà dentium dolorem ter exclama-

clamabat: ANASAGA. ANASAGA. ANASAGA. Nicephorus libro quarto ſcribit, fuiſſe quædam vocabula Hebraïca, quæ ad eorum, qui initiabantur, terrorem proponi ſolerent. Qualia ferè ſunt ea prodigioſa, quæ adverſus morbos pronuntiantur, vel collo ſuſpenduntur. Marcellus Empiricus (in quo paris ſuperſtitionis aliquammulta monumenta reſtant) lippientes aureâ lamellâ collo annexâ ſanat, in quâ voces iſtæ ſculptæ ſunt: ΟΡΥΩ ΟΥΡΩΔΗ. Idem paronychia laboranti digito parietem contingendum eſſe tradit, ter ingeminando PU. PU. PU. *nunquam ego te videam per parietem reperi.* Ad lippitudinem inter principia ſedandam commendat in chartâ virgine ſcribendum ȣβαυ, & licio, quod in tela fuerit, collo lippientis innectendum. Sequuntur & alia ejus deliria: *Incipiens lippitudo mirificè & ſine dubitatione depelletur, ſi in chartâ virgine ſcribas, & collo dolentis licio ſuſpendas,* φύρφαραν, *& hoc præligamen purùs caſtus facias. Hoc etiam remedium indubitatè impetus oculorum, ſi prævenias, prohibebit, ſcriptum in chartâ virgine:* ρȣβρος ρυονδρας ρηελιος ως. ηαντεφορα. Καὶ παντες ηακοτα. *Quod ad collum dolentis licio ſuſpendi debet: ſed & cœptam atque inveteratam lippitudinem ſedat, ſi in faciendo ac ſuſcipiendo præligamine caſtimonia ab utroque ſervetur.* Eodem capite octavo, digitis quinque manus ejuſdem, cujus partis oculum ſordicula ali-

aliqua fuerit ingressa, percurrendum & pertractandum oculum jubet, ter dicendo: TETUNC RESONCO, BREGAN, GRESSO. ter deinde spuendum, terque faciendum. Ibidem & aliud habet: ipso oculo clauso, qui carminatus erit, patientem perficandum, & ter carmen hoc dicendum, & toties spuendum: IN NON DERCOMARCOS AXATISON. Pro varulis & oculorum hordeolis: RICA RICA SONO. Pro iisdem carmen adjungit dicendum: Κυρια, Κυρια, Κασσαρια, σȣρωφβι. & illud efficacissimum: φεῦγε, φεῦγε κριθή σε διώκει, quod tamen est alterius sensus & notionis. Notavimus ad Sereni locum de ABRACADABRA, eundem Marcellum adversus omnis sanguinis profluvium carmen hoc commendare: SICYCUMA CUCUMA, UCUMA, CUMA, UMA, MA, A. quod & alibi Græcè ferè expressit: συκοσυκαμ συκυμα κυκυμα. &c. Illud etiam ridiculum adversus narium fluxum ab eodem præscriptum: ψα ψε ψη ψε ψη ψα ψε. & illud adversus ea, quæ faucibus inhæserint: HEILEN PROSAGGERI VOME SIPOLLA NABULI ET ONODIENI IDEN ELITON. & illud: XI EXUCRICONE, XU, CRIGIONAISUS SCRISUMJOVELOR, EXUGRI CONEXU, GRILAU. Ad coli dolorem, infrà

frà quid in notis obſervamus, quod tædet repetere; ut & alia ejus nugamenta rationabilibus paſſim conſiliis inſerta, quorum aut nulla vis eſt, aut omninò prodigioſa. Quæſitum olim fuit à Porphyrio, *cur ſacerdotes uterentur plerumque verbis nihil ſignificantibus*? Reſpondet Jamblicus: *ea incognita ſuas apud Deum & dæmonem habere notiones.* Certiſſimum enim, quod olim Averrores adverſus Algazelem ſcripſit de characteribus, figuris & ſignis; ea perſe nihil poſſe, niſi quatenus cum dæmonibus ſunt confœderata. Rectè alibi Iſidorus: *ad hæc pertinent ligaturæ exſecrabilium remediorum, quæ ars non commendat medicorum, ſeu in præcantationibus, ſeu in characteribus ſuſpendendis atque ligandis: in quibus omnibus ars dæmonum eſt ex quadam peſtiferâ ſocietate hominum & angelorum malorum exorta.* Et prudenter Sophoclis Ajax negat eſſe medici ſapientis: θροεῖν ἐπῳδὰς πρὸς τομῶντι πήματι. Ejuſmodi barbara ſchediaſmata collo plurimorum militum etiamnum appenduntur; ut ex hiſtoriis novellis patet & obſidionibus. De *Abracadabra* memini me quicquam legiſſe in eruditiſſimis Philippi Camerarii horis ſubciſivis, quod nunc non ſuccurrit. Huc etiam illæ formulæ ſpectant, quibus immiſcentur nomina Dei vel angelorum nota: qualis in piſcium capturâ fuit illa Geoponici Conſtantini, JAO SEBAOTH, in qua duorum Dei nominum abſuſus eſt. Qualis & illa Tralliani, quæ libro XI.

hisce verbis præscribitur : ὁρκίζω σε τὸ ὄνομα τὸ μέγα Ἰαὼθ , Σαβαὼθ , ὁ θεὸς ὁ στερίξας τὴν γῆν , καὶ στήσας τὴν θάλασσαν ῥεόνθων ποταμῶν πλεονάζων. ὁ ξηράνας τὴν τοῦ Λὼτ γυναῖκα , καὶ ποιήσας αὐτὴν ἁλατίνην ; λάβε τὸ πνεῦμα τῆς μητρός σου γῆς , καὶ τὴν δύναμιν αὐτῆς , καὶ στήρανον (lego ξήρανον) τὸ ῥεῦμα τῶν ποδῶν ἢ τῶν χειρῶν τοῦδε ἢ τῆσδε. Qualis & illa Marcelli Empirici ad corci dolorem cap. XXI. *Cave corcú, ne mergito* (*megito.* in meo libro scriptum) *cantorem, utos, utos, utos, præparabo tibi vinum leve, libidinem, discede à nonita in nomine Dei Jacob, in nomine Dei Sebaoth.* Nefariæ autem impietatis est, ejusmodi anilibus τερθρείαις sacrosanctum Dei nomen violare, ut Origenes ostendit contra Celsum : εὑρίσκεται ἐν τοῖς μαγικοῖς συγγράμμασιν πολλαχοῦ ἡ τοιαύτη τοῦ Θεοῦ ἐπίκλησις, καὶ παράληψις τοῦ Θεοῦ ὀνόματος ὡς οἰκείου ἀνδράσιν τούτοις (Abrah. Isaac, Jacob) εἰς τὰ κατὰ τῶν δαιμόνων. Idem: πολλοὶ τῶν ἐπαδόντων δαίμονας χρῶνται ἐν τοῖς λόγοις αὐτῶν τῷ Ο ΘΕΟΣ ΑΒΡΑΑΜ, &c. cujus superstitionis etiam Synesius meminit περὶ ἐνυπνίων. Eodem numero referendæ sunt chartulæ, quæ τὸ πρῶτον τοῦ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίου, contra febres collo appendunt : ut & aliæ, quibus inscriptum : *De latere exivit sanguis & aqua. Sanguis mane fixus, sicut Christus crucifixus.* Rabbini quoque nomina angelorum ignota confinxere; quos dicunt, esse motores orbium cœlestium, fata discernere, fatales casus administrare : à quibus admi-

randa

randæ quædam opera homines discerent in curandis morbis. Nobis ut Christianis hæc abominanda characterologica sunto : Satius enim est, morte crudelissimâ mori, quàm per exsecranda & vetita remedia sanitatem anquirere. Igitur chartam aut characteres subnecti collo, quicquid inscribatur, cùm Chrysostomo & Augustino statuimus, meram esse idololatriam, si ignorantes fecerint; sortilegium verò, si istud illi concesserint, qui noverunt interdictum, nec eo minus fidem superstitionibus adhibent.

Cæterum in ligatis etiam verbis eandem superstitionem agnovêre. Carminibus enim majorem vim attribuerunt, ac orationibus solutis; unde & ἐπωδὴ dici meruerunt ab efficaciâ & incantatione. Debebant autem vehementiore spiritu & affectu pronunciari; ut & ritu harmonico, calente, ratione prædito, ac suis articulis composito. Tale fuit illud veterum in magicis remediis usurpatum.

Φεύγετε κανθαρίδες, λύκος ἄγριος ὔμμε διώκει.

Opinabantur autem, Homericis majorem vim & virtutem inesse, quàm cæterorum Poëtarum : Unde & Homericam incantationem Galenus approbavit in libro, de occultis rerum proprietatibus, ut autor est Alexander Trallianus libro IX. cap. IV. Exstat in Odyss. carmen efficacissimum, quo repressum Ulyssi sanguinem ab Autolyci filiis, Poëta canit hisce versibus :

Τὸν μὲν ἄρ' Αὐτολύκου παῖδες φίλοι ἀμφεπένοντο,
Ὠτειλὴν δ' Ὀδυσῆος ἀμύμονος ἀντιθέοιο.
Δῆσαν ἐπισταμένως ἐπαοιδῇ δ' αἷμα κελαινὸν
Ἔσχεθον. ——— ——— ———

Sic potores ebrios fieri negabant, si primis poculis hoc ejusdem metrum pronuntiassent:

Τρὶς δ' ἄρ' Ἰδαίων ὀρέων κτύπε μητίετα Ζεύς.

Sic illud arbori appensum, fructum continere tradunt, nec injuriâ ullâ cœlesti decidere:

Χαλκέῳ δ' ἐν κεράμῳ δέδετο τρὶς καὶ δέκα μῆνας.

Ad dolores arthriticos hoc sequens ejusdem commendatur, quod exstat Iliad. β.

Τετρήχει δ' ἀγορή, ὑπὸ δ' ἐστοναχίζετο γαῖα.

Alex. Trallianus contra podagram, auream laminam præscribit, in quâ, Luna in Librâ vel Leone consistente, inscriptus sit idem versus Homericus. Marcellus Empiricns cap. XV. remedium valdè certum & utile faucium doloribus ait; si in charta, quæ in Phœniceo obvoluta lino colligatur, colloque suspendatur, tres isti sequentes inscribantur:

Εἶδον τριμερῆ χρύσεον Τσάναδον,
Καὶ τεταρταρέουχον Τσουάναδον,
Σῶσον με σέμνε νερτέρων ὑπέρτατε.

Ad os piscis faucibus inhærens, ab eodem hi duo commendantur præsentissimo remedio:

Μή μοι γοργείην κεφαλὴν δεινοῖο πελώρου
Ἐξ ἀΐδος πέμψειεν ἐπαινὴ περσεφόνεια.

Etiam annulis ea carmina, & alia περίαπτα insculp-

ſculpebantur. Unde Trallianus annulum contra colicam commendat libro X. octangulo circulo, cum hac inſcriptione: φεῦγε, φεῦγε, ἰοῦ χολή: ἡ κορύδαλος ἐζήτει. Et alium Marcellus, ad eundem dolorem, cap. XXIX. Θεὸς κελεύει μὴ κύειν κόλον πόνους. Quibus accommodari poteſt illud proverbio decántatum, διὰ δακτυλίου δεῖσθε ἑλκυσθῆναι. ad quod Plinius alludens: *magicum erat, aliquid per annulum trajicere. Nam cerebrum capræ per annulum aureum trajectum, priuſquam lac daretur infantibus, inſtillabatur contra comitiales, cæteroſque infantium morbos.* & Ariſtophanes in Pluto:

Οὐδὲν προτιμῶ σου, φορῶ γὰρ πριάμενος
Τὸν δακτύλιον τονδὶ παρ' Εὐδάμου δραχμῆς.

Sed omnia ſi ex commentis antiquorum extrahamus, librum protendemus. Plura vanæ ejuſdem perſuaſionis exempla paſſim apud illos leguntur, qui Principum medicorum nomine cenſentur. Eo autem tempore, quo Serenus Samonicus medicinam ſuam conſcripſit, hæc remedia ſuperſtitioſa adeò invaluerant; ut ille cæterorum exemplo vim illis mirificam attribueret, & alibi rem certam & ſalutarem agnoſceret

Carmen ab occultis tribuens miracula verbis.

Teſtatur & idem Spartianus in Caracalla (nam & ejuſdem imperio Serenus vixit) eundem Caracallam ſuppliciis compeſcere conſueviſſe eam ſuperſtitionem: *damnatique ſunt, & qui remedia*

quartanis tertianisque collo annexa gestarent. Unde Canones etiam anathema fulminant in eos, qui philacteriis utuntur ejusmodi; & si clerici ea faciant, jubentur ecclesiis ejici. Exstat & Synodi VI. in Trullo can. LXI. ad quem Balsamonis hæc verba sunt: Φυλακτήριοι, *hoc est, remediorum seu amuletorum præbitores, dicuntur; qui fraude dæmonis, eis, qui à se recipiuntur, vincula quædam ex sericis filis contexta, quæ &* πέγγια *dicuntur, præbent: quæ aliquando quidem intus habent scripturas, aliquando verò falsa quædam alia, quæcunque inciderint. Dicunt autem hæc juvare, si ex collis eorum, qui illa accipiunt, perpetuo pendeant, ad omne malum vitandum.* Sed hæc de veterum illorum medicina & superstitione: Nunc de Sereno, & ejus argumenti scripto, & nostrâ operâ pauca dicenda supersunt.

Assentior asserentibus; eum, cujus parabilis hæc tantum morborum medicina ad nos pervenit, Patrem esse Sereni Samonici, qui Gordiani junioris præceptor fuit, ut Capitolinus testatur in ejus vitâ. Duo enim fuerunt nomine & cognomine eodem Sereni Samonici, Pater & Filius. Pater, quem occidit Caracalla, narrante Spartiano: *Occisi nonnulli etiam cœnantes, inter quos etiam Samonicus Serenus, cujus libri plurimi ad doctrinam exstant.* Quod non satis perspexit Riccobonus, cæterique viri docti, qui utrumque confudêre. Patris omnia scripta sunt, quæ ab antiquis

quis memorantur: *Libri ad Antoninum Caracallam*, quorum & idem Spartianus in Geta meminit hisce verbis: *Sereni Samonici libros familiarissimos habuit, quos ille ad Antoninum scripsit.* Item *Rerum reconditarum*, à Macrobio laudati, cujus hæc verba sunt libro III. Saturnal. cap. IX. *nam reperi quinto Rerum Reconditarum Sammonici Sereni utrumque carmen; quod ille se in cujusdam Furii vetustissimo libro reperisse professus est. Est autem carmen hujusmodi, quo Dii evocantur, cum oppugnatione civitas cingitur:* SI. DEUS. SI. DEA. EST. CUI. POPOLUS. CIVITAS. QUE. KARTHAGINIENSIS. EST. IN. TUTELA. TE. QUE. MAXIME. ILLE. QUI. URBIS. HUJUS. POPOLI. QUE. TUTELAM. RECEPISTI. PRECOR. VENEROR. QUE. VENIAM. QUE. A. VOBIS. PETO. UT. VOS. POPOLUM. CIVITATEM. QUE. KARTHAGINIENSEM. DESERATIS. LOCA. TEMPLA. SACRA. URBEM. QUE. EORUM. RELINQUATIS. ABSQUE. HIS. ABEATIS. EI. QUE. POPOLO. CIVITATI. QUE. METUM. FORMIDINEM. OBLIVIONEM. INJICIATIS. PRODITI. QUE. ROMAM. AD. ME. MEOS. QUE. VENIATIS. NOSTRA. QUE. VOBIS. LOCA. TEMPLA. SACRA. URBS.

ACCEPTIOR. PROBATIOR. QUE. SIT. MIHI. QUE. POPOLO. QUE. ROMANO. MILITIBUS. QUE. MEIS. PRÆPOSITI. SITIS. UT. SCIAMUS. INTELLIGAMUS. QUE. SI. ITA. FECERITIS. VOVEO. VOBIS. TEMPLA. LUDOS. QUE. FACTURUM. *In eadem verba hostias fieri oportet, auctoritatemque videri extorum, ut ea promittant futura. Urbes verò exercitusque sic devoventur jam numinibus evocatis. Sed dictatores, imperatoresque soli possunt devovere his verbis*: DIS. PATER. VEJOVIS. SIVE. VOS. QUO. ALIO. NOMINE. FAS. EST. NOMINARE. UT. OMNES. ILLAM. URBEM. KARTHAGINEM. EXERCITUM. QUE. QUEM. EGO. ME. SENTIO. DICERE. FUGA. FORMIDINE. TERRORE. QUE. COMPLEATIS. QUI. QUE. ADVERSUM. LEGIONES. EXERCITUM. QUE. NOSTRUM. ARMA. TELA. QUE. FERENT. UTI. VOS. EUM. EXERCITUM. EOS. HOSTES. EOS. QUE. HOMINES. URBES. AGROS. QUE. EORUM. ET. QUI. IN. HIS. LOCIS. REGIONIBUS. QUE. AGRIS. URBIBUS. VE. HABITANT. ABDUCATIS. LU-

LUMINE. SUPERO. PRIVETIS. EXERCITUM. QUE. HOSTIUM. URBES. AGROS. QUE. CAPITA. ÆTATES. QUE. EORUM. DEVOTAS. CONSECRATAS. QUE. HABEATIS. ILLIS. LEGIBUS. QUIBUS. QUANDO. QUE. SUNT. MAXIME. HOSTES. DEVOTI. EOS. QUE. EGO. VICARIOS. PRO. ME. FIDE. MAGISTRATU. QUE. MEO. PRO. POPOLO. ROMANO. EXERCITIBUS. LEGIONIBUS. QUE. NOSTRIS. DO. DEVOVEO. UT. ME. MEAM. QUE. FIDEM. IMPERIUM. QUE. LEGIONES. EXERCITUM. QUE. NOSTRUM. QUI. IN. HIS. REBUS. GERUNDIS. SUNT. BENE. SALVOS. SIRITIS. ESSE. SI. HÆC. ITA. FAXITIS. UT. EGO. SCIAM. SENTIAM. INTELLIGAM. QUE. TUNC. QUISQUIS. HOC. VOTUM. FAXIT. RECTE. FACTUM. ESTO. OVIBUS. ATRIS. TRIBUS. TELLUS. MATER. TE. QUE. JUPITER. OBTESTOR. Idem Macrobius aliud Fragmentum ejuſdem Sereni laudat cap. XVI. de piſce accipenſere: *Temporibus Severi Principis, qui oſtentabat duritiam morum, Sammonicus Serenus, vir ſæculo ſuo doctus,*

cum ad Principem suum scriberet, faceretque de hoc pisce (accipensere) *sermonem; verba Plinii, quæ superius posui, præmisit; & ita subjecit: Plinius, ut scitis, adusque Trajani Imperatoris venit ætatem. nec dubium est, quod ait, nullo honore hunc piscem temporibus suis fuisse, verum ab eo dici. apud antiquos autem in pretio fuisse, ego testimoniis palam faciam; vel eo magis, quod gratiam ejus video ad epulas quasi postliminio redisse. quippe qui dignatione vestra cum intersum convivio sacro, animadvertam, hunc piscem à coronatis ministris cum tibicine inferri. Sed quod ait Plinius, de accipenseris squamis, id verum esse, maximus rerum naturalium] indagator Nigidius Figulus ostendit. in cujus libro de animalibus quarto, ita positum est: Cur alii pisces squamâ secundâ, accipenser adversâ sit. Hæc Sammonicus.* In quibus tamen verbis Samonicum, Plinium juniorem cum majore confundere, notavit ad Eusebium suum illustris Scaliger. Aliud ejusdem fragmentum ab eodem Macrobio citatur cap. XVII. de Lege Fanniâ: *Post annum vigesimum secundum legis Orchiæ Fannia lex lata est, anno post Romam conditam, secundum Gellii opinionem, quingentesimo octuagesimo octavo, de hac lege Sammonicus Serenus ita refert: Lex Fannia Augusti ingenti omnium ordinum consensu pervenit ad populum. Neque eam prætores aut tribuni, ut plerasque alias, sed ex omni bonorum consilio & sententiâ ipsi consules pertulerunt, cum respublica ex luxuria conviviorum,*

ma-

majora quàm credi potest, detrimenta pateretur. Siquidem eo res redierat, ut gula illecti plerique ingenui pueri pudicitiam & libertatem suam venditarent: plerique ex plebe Romanâ vino madidi in commitium venirent, & ebrii de reipublicæ salute consulerent. Hæc Sammonicus. Et videtur idem sanè cum illo fuisse, quem allegat Arnobius libro VI. adversus Gentes, in hæc verba: *Quod si planum fieri testimoniis postulatis auctorum; Sammonicus, Granius, Valerianus vobis & Fabius indicabunt, cujus Aulus fuerit filius, gentis & nationis cujus, ut à germani servulis vitâ fuerit spoliatus & lumine.* Servius quoque hujusdem auctoritatem producit libro primo Georgicor. ad illud Virgilii: *& ipsa suas mirantur Gargara messes. Sanè Gargara, multi auctores Græci, sicut Serenus Sammonicus tradit, altitudinem Idæ montis, & per hoc abusivè, omnes summitates montium Gargara appellant.* Fuit autem apprimè doctus, & antiquitatis Romanæ peritissimus, quam magnâ ex parte exposuisse, constat ex reliquiis fragmentorum. Nec tam Poëtarum, quàm Historicorum numero recensendus est, quibus & à Sarisberiense libro VIII. cap. XVIII. de nugis curialium, annumeratur. Argumento sunt & ea Capitolini verba, quæ de filio Sereno profert in Gordiano juniore: *Sereno Sammonico, qui patri ejus amicissimus, sibi autem præceptor fuit, nimis acceptus & charus; usque adeò, ut omnes libros Sereni Sammonici patris sui,*

 qui

qui censebantur ad L X *& duo millia, Gordiano minori moriens ille relinqueret: quod eum ad cœlum tulit. Siquidem tanta bibliothecæ copiâ & splendorè donatus, in famam hominum literatorum decorè pervenit.* Ceterum ineptè quidam hallucinantur, qui Serenum hunc cum altero Lyrico, Aulo Sereno confundunt. Eum passim Hieronymus & Martianus Capella, pluribus in locis laudarunt. Error autem iste ex incognitis ejus poëmatis; quæ Servio, ceterisque Grammaticis adducta, velut è naufragio tabellæ, circumferuntur. Reliqua ejusdem collegêre, quibus labor fuit, anquirere veterum Poëtarum fragmenta. Notabis etiam *Sammonicum* vocari nostrum ab Arnobio, Spartiano, Capitolino & Macrobio; quem *Samonicum* cognominatum habent antiquæ ejus membranæ; præter unas, quod sciam, Venetas; quas olim vir divæ memoriæ, Robertus Keuchenius, M.D. Urbis Vesaliensis Consul amplissimus, & Sereniss. Electoris Brandenburg. Archiater, avus meus, sibi comparaverat. In iis schedis, uti & alterâ editione Molinianâ, *Samoniacum*, cognominatum offendi. Sed & in aliis Macrobii scriptis etiam *Samonicus* appellatur. Quod cognomen ejus unde fluxerit, juxta scio cum illis, qui nesciunt; quia nec autorem habeo, qui id me doceat. Possem tamen ex incerto divinare, nisi scirem, prudentiam quodammodo esse divinationem. Recentiores, qui scri-

ſcriptum hoc medicum, ejuſque Autorem citarunt; in nomine paſſim mutarunt ordinem: & *Q. Samonicum Serenum* vocarunt, quem *Serenum Samonicum* vetuſtiores. quod mirum tamen, & ex ſolâ laudantium incuriâ. Eodem tamen morbo capita cæterorum autorum affecta ſenſimus, & ab illis vitiata, qui rectum ſcribendi modum ignorabant. Græci pariter & Romani juxtà cognomen pro nomine, medio loco ſortiti ſunt. De iis nos aliàs ex profeſſo. Docendum mihi nunc eſt, quid in hoc ſcripto & medicinæ compendio ſit obſervandum. Autor hic cum miſcellaneam priorum medicorum curam, magno ægrorum diſpendio & incommodo introductam animadverteret; brevi methodo eandem reconcinnare & exponere ſuſcepit, ut ſimplici quadam via & curatione, quam anteriores medici ſecuti fuerant, humana valetudo reſtitueretur. Nam cum alii, præſertim Empirici, ſpecioſis & fucatis poppyſmatis multa cujuſcunque modi remedia venditarent, & ex omnibus orbis partibus corrogata laudarent, ut pluris ægro conſtaret ſanitas: ille paſſim eam ambitionem & lucri ſtrepitum abhorrens, parabilem quandam lepidiſſimis verſibus medicinam conſcripſit, cujus exemplo certoque tenore ſanitas humana conſtaret, vel aflicta facilè repararetur. Habemus eâ de re luculentiſſimos ejus verſus hinc inde conſertos, ut capite XV. ubi de dentium vitio & oris foetore medendo; *Am-*

Ambitiosa putas, sunt ista salubria cunctis.

& alibi sub lemmate ventris molliendi, satis ea medicamenta velut αἰγοροφορᾳ detestatur hisce versibus:

Multos præterea medici componere succos
Consuerunt; pretiosa tamen cum veneris emptum,
Falleris, frustràque immensa nomismata fundes.

Veteres enim isti lucriones splendidis & magnificis titulis suas compositiones & antidotos ornabant; quarum aliæ πανάρετοι vocabantur, aliæ σωτήριοι & ἰσόθεοι, ut habemus apud Myrepsum; quibus omnibus, *honestas* opponit Serenus capite XLVII.

—— sanguis poterit prodesse caninus,
Qui facili potú antidotos imitatur honestas.

Argumento sunt & ea carmina, quibus capit. XXIII. istam sumptuosam curationem aspernatur:

Quid referam multis composta Philonia rebus?
Quid loquar antidotum variis? quis ista requirat?
At nos pauperibus præcepta feramus amica.

Triplicem porrò medicinam tractat; naturalem, accidentalem, & superstitiosam. Naturalem, juxta membrorum seriem à capite exorsus, per universum corpus deductam absolvit. Accidentalem sive fortuitam, cap. XLIV. aggreditur. Eam verò divisionem ex ipsis Sereni versibus habeo, quibus in illud cap. XLIV. ipse præfatur:

Na-

Naturæ vitiis medicas objecimus artes:
Nunc & fortunæ jaculis obsistere par est.

Superstitiosam passim, Tralliani, Aëtii, Myrepsi, Marcelli, cæterorumque medicorum exemplo immiscet. Qualis illa de ternâ despuitione in vulnus (quam ex veteri libro meo avito, cap. XXXVII. primi omnium observamus) de amuletis contra febres appendendis, de carminibus magicis, de *Abracadabra* dictim ordine retrogrado minuendo; de felle capræ sub pulvino posito, conciliando somno; de Strigibus nocturnis infantium alumnis; de ligaturis & pilulis impari numero adhibendis, & aliis magorum remediis, quibus morbos fugari posse credebant. Non sequitur autem eam medicinam in omnibus, quemadmodum ex curâ quotidianarum febrium colligo, ubi credulam veterum superstitionem & anilium fabularum carmina velut monstrosa carpit. Aliâ etiam methodo, quam anteriores medicorum filii, in accidentali curâ progreditur. Quædam ejus capitula in membranis aliter comparent, ac editionibus; quædam ipso lemmate corrupta sunt, ut passim docuimus. Versus interdum omissi, vel amissi, ut ex aliis manuscriptis apparet, quibus olim excutiendis Pithœus, Barthius, cæterique doctissimi correctores præfuêre. Voces etiam & syllabæ contra veterum auctoritatem contractæ, vel productæ. Cæterum, exemplar meum hæredi-

ta-

tarium, quod passim avitum laudamus, varias mihi lectiones obtulit ab aliorum imprimis librorum scripturâ longè diversas: uti & inde colligam, ex arbitrio describentium literionum Autorem hunc corruptum aut emendatum fuisse; quod & primam ansam dedit tot innumerorum errorum & incredibilium lectionum. Prout enim primâ fronte verba illis occurrebant, ita mox arripiebantur: Adeò quidem, ut in re nostrâ capitali tam discrepantes à se invicem tabellas, decretorias approbarent. Accedit & Longobardus character, quo liber ille descriptus, sæpe literarum affinitatem commutavit. De ejus antiquitate nihil ferè mihi constat: Possum tamen ex eâ scripturâ colligere dignitatem ejus & ætatem non recentium annorum. Qui Autorem hunc typis primum excudendum dedêre; nescio, an habeam compertum: Invenio tamen editionem ejus Aldinam prodiisse cum Corn. Celso ad annum cIↄ Iↄ xxviii. quâ nullam me fateor reperisse anteriorem. Interjecto deinde quinquennio, Tigurinam ejus editionem accuravit Gabriel Humelbergius, libroque commentario, quem necdum videre mihi contigit, adornavit. Eandem Tigurini post septennium denuò recudêre. Aliam etiam Basilienses dedêre, cum brevioribus Georgii Pictorii, Villingani commentariis. Post eam, Lipsiæ excusam reperio, & à Rivino, cum Sexto Placito, aliisque autori-

tori-

toribus medicis accuratam, anno cIↄ Iↄ LIII. Præmiſſo tamen quadriennio, cum Celſo & Q. Rhemnio Palæmone prior illâ Lugduni prodiit, minutiſſimâ libri formâ & charactere. Aliam à Joh. Cæſareo caſtigatam, cum ceteris ejus editionibus contuli, uſus imprimis illâ Gryphiana, quæ ad annum cIↄ Iↄ XLII. ab Antonio Molinio Matiſconenſe deligenter emaculata, prodiit. Aliam deinde Tigurini ſuppeditarunt, anni cIↄ Iↄ CXI. quæ principes omnium editiones fuerunt. Inter eos Autores, quos ad ferream ætatem digeſſit Gaſp. Schioppius, etiam Samonicum invenio, qui de medicina tam *Saluberrima Præcepta* concinnavit. Unde titulus ille Sereni fluxerit, alii nos ambigere ſinunt. Ego tamen ab ipſo Sereno prodiiſſe cenſeo, qui τὰ κεφάλαια medicinæ, PRÆCEPTA SALUBERRIMA vocaverit. Suetonius Aug. cap. LXXXIX. *In evolvendis utriuſque linguæ autoribus nihil æquè ſectabatur, quam præcepta & exempla publicè vel privatim ſalubria.* Sunt autem medicinæ capitula, quæ breviter comprehendunt, quod ad ſanitatem conſervandam vel recuperandam expediat. Hallucinantur igitur illi, qui PRÆCEPTA SALUBERRIMA hic θέματα exponunt, & *titulos*, qui breviter comprehendunt, quid in medicinâ tractetur. Græci ejuſmodi θέσεις & θέματα vocant, argumenta, quæ aſſumi vel poni ſolent, ut illuſtrentur & explicentur. Philoponus in primum

mum ὑστέρων. ὡς πολλάκις τὸ αὐτὸ οὐκ ἀποδειχθείη δῆλον καὶ ἐκ τῶν λημματίων. πλείοσι γὰρ περιτείνεται. ἕκαστος ἢ καὶ ἄλλην καὶ ἄλλην ἐπιβολὴν τὸ αὐτὸ ἐπιδείκνυσι. Scholiaſtes Ariſtophanis in Nebulas: δοκοῦσι καὶ οἱ ἄλλοι κωμικοὶ ἀπὸ τῶν αὐτῶν λημμάτων οὐ τὰ αὐτὰ εἰσάγειν δράματα. Atque hæc quidem ante Serenum dicenda erant: Nunc ipſum Autorem aggrediamur, & ipſa *Præcepta Saluberrima* cum Græcis & Latinis anterioribus conferamus.

ROBERTI KEUCHENII.
AD
Q. SERENUM
SAMONICUM
NOTÆ
ET
EMENDATIONES.

Membrorum series, certo deducta tenore,] *Tenorem membrorum* vocat, rectam constitutionem corporis humani. Infrà de stomacho rege corporis humani: *Hujus enim validus firmat tenor omnia membra.* & alibi: *Quod si luxa suo decedant membra tenore.* Quo sensu rectè *juncturam & compaginem artuum* exponunt Arabes. Antiqui medici passim, quos Serenus secutus est, artis exordium à capite sumebant, ut ipsa medicina quasi per omnia membra descenderet, & ad seriem cæterarum corporis partium accommodàretur. *Deducta* autem summâ dictum est elegantiâ, cum talis sit ordo & series membrorum, ut uno velut fonte & perenni quadam similique serie deducantur. Pari ferè sensu dixit Horatius: *tenui deducta poëmata filo.*

Principio celsa de corporis arce loquamur.] Veteres membranæ Venetæ, quas literis Longobardicis, ex-

 hære-

hæreditate viri quondam Ampliſſimi, Roberti Keuchenii, Medicinæ doctoris, inclytæ Veſalienſis Urbis Conſulis, piæ memoriæ avi mei, deſcriptas habeo; hoc verſu legebant, *de corporis arte loquamur*: ut referatur ad ἰητρικὴν τεχνέων πασέων ἐπιφανεστάτην. Quod non puto à Samonico, ſed ineptâ ſequioris ævi manu ſcriptum; præſertim, cum in illo charactere Longobardico variæ & affines literæ confundantur. Claudianus: *alta capitis fundavit in arce.* Alcimus Avitus libro I.

Dehinc arcem capitis ſublimi in vertice ſignat.

Serenus infrà, de oculis humanis:

Quos quaſi cuſtodes, defenſoreſque pericli,
Proſpiciens ſummâ natura locavit in arce.

Theod. Priſcianus libro I. cap. I. *Erit nobis de capite tanquam ex arce ad reliquam curam corporis deſcendendum.* Victor Uticenſis libro I. *Parvulos rapiens ab uberibus maternis barbarus furor, inſontem infantiam allidebat ad terram. Alii à regione pedes tenentes, à meatu prorſus naturali uſque ad arcem capitis diſſipabant.* Iſidorus libro XIX. cap. XXIII. *Ipſam capitis ſui arcem ambitu crinium contegat.* Iſidorus Peluſiota lib. I. ἀμφοτέρων τοιγαροῦν ἀποσχώμεθα, οὔτε ποτῷ, οὔτε θυμῷ πολιορκοῦντες τὴν τοῦ νοὸς ἀκρόπολιν. Philo de Somniis, ubi de ſede animæ: οἱ μὲν γὰρ τὴν ἀκρόπολιν ἐν ἡμῖν ἀνιέρωσαν αὐτῷ τὴν κεφαλὴν, περὶ ἣν καὶ αἱ αἰσθήσεις λοχῶσιν, εἰκὸς εἶναι νομίσαντες ἐγγὺς διὰ μεγάλου βασιλέως ἐφεδρεύειν δορυφόρους. Inde ineptiſſimi Grammatici *arces* ab *Arcadibus* voluêre nominatas, quoniam in excelſa parte mentis habitarint Arcades. Quod ridiculum.

Phœbe ſalutiferum, quod pangimus, aſſere carmen,] Nihil mutandum. Veteri libro ſcriptum: *quod pandimus, aſſere carmen.* Sed illud τεχνικὸν Poëtarum verbum. Ennius:

Aſpicite ò cives, ſenis Ennii imagine formam,

Qui vestrûm panxit maxima facta patrum.
Agellius libro XIII. cap. XIX. ex Probo Valerio: *Si aut versum pangis, aut orationem solutam struis; atque ea verba tibi dicenda sunt, non finitiones illas prærancidas neque fæcutinas grammaticas spectaveris; sed aurem tuam interroga, quo quid loco conveniat dicere.* Cicero Tironi libro ultimo Epist. *An pangis aliquod Sophocleum? fac opus appareat.* Orditur autem Serenus initium carminis ab invocatione numinum inventorum. Nihil notius apud Poëtas. Nos Oppiano uno Catone contenti erimus II. Ἁλιευτ.

Κεῖνοι γὰρ τέχνας πολυκερδέας ἀνθρώποισι
Δῶκαν ἔχειν, καὶ πᾶσαν ἐπιφροσύνην ἐδίδαξαν.

Tuque potens artis, reduces qui tradere vitas Nosti] Liber avitus: *Tuque potens artes.* ἀρχαϊκῶς. Barthio inspectus: *Tuque potens artus reduces qui tradere vitæ.* Omnino legendum, ut edidimus. In eodem Barthiano: *Et nosti in cœlum.* Quod ipse erroris arguit, nec ego absolvo. Sed in veteri libro: *Nosti atque in cœlum.* quod indubiè rectum est. Loquitur autem de Æsculapio, quem Poëtæ dictum fabulantur ἀπὸ τοῦ ἀκεῖσθαι. (sic omninò apud Phornutum etiam legendum, pro ἠπιᾶσθαι, quod in expressis legitur) καὶ ἀναβάλλεσθαι τὸν κατὰ τὸν θάνατον γινομένην ἀπόκλισιν. Incurabilia cæteris sanando, Deorum numerum ingressus est. Cornelius Celsus prooemio de Re medicâ: *Vetustissimus autor Æsculapius celebratur, qui quoniam adhuc rudem ac vulgarem hanc scientiam paullo subtilius excoluit, in Deorum numerum receptus est.* Causa evidentior apud Galenum, qui scribit: Τελείαν ἰατρικὴν καὶ τοῖς ἑαυτῆς μέρεσι συμπεπληρωμένην, τὴν μὲν ὡς ἀληθῶς θείαν Ἀσκλήπιον μόνον εὑρηκέναι. Idem Phornutus de Asclepio sive Æsculapio: τὸν Ἀσκλήπιον υἱὸν αὐτοῦ ἔφασαν γενέσθαι, τὸν δοκοῦντα τοῖς ἀνθρώποις ὑποδεδειχέναι τὴν ἰατρικήν. ἔχρην γὰρ καὶ τοῦτον τῷ τόπῳ Θεῖον ἐπιστῆσαι. Invenit autem medicinam

 cli-

clinicem, ut Chiron *chirurgicam*, & *ocularian* Apollo. Unde Pindarus eum, ἄρωα παντοδαπᾶν ἀλκτῆρα νόσων, od. III. Pyth. cognominavit. Ausonius:

——— *genitor studuit medicinæ,*
Disciplinarum quæ dedit una Deum.

Idem in præfat. Griphi: *quem tu, ut Æsculapius, redintegrabis ad vitam.* Hyginus, *ideo* (ait) *anguem in Æsculapii tutela esse, quod ejus beneficio monstrata herba vitam filio regis restituerit.*

Qui colis Ægeas, qui Pergama, quique Epidaurum,] Sic Cæsareana, Moliniana, Stephaniana, editiones habent dissentientibus meis membranis, quibus exaratum:

Qui colis Ægiam, qui Pergama, quique Epidamnum. *Ægiam*, τὴν Αἰγείαν. Exinde fortassè Turnebus *Æginam* conjiciebat ex Aristophane in Vespis: Διέπλδυσεν εἰς Αἴγιναν. Vide eum libro XVII. cap. XIIX. Adversariorum. *Epidamnum* tamen planè mendosum est in meo libro, pro *Epidaurum.* Diverso errore scriptum invenio apud Petronium in civilibus: *nescis tu, Magne, tueri Romanas acies? Epidauria mœnia quære.* ubi omnino rescribendum: *Epidamnia mœnia quære.* talia sæpe occurrunt in schedis incerta manu exaratis. Pompejus enim cum Româ fugeret, Epidamnum sive Dyrrachium se contulit. Versu sequenti liber Pithœanus habuit: *Qui quondam placidâ tectus sub pelle draconis.* noster avitus: *Qui quondam impacida tectus sub polle draconis.* Scribendum puto: *Qui quondam impavidâ tectus sub pelle draconis.* Quod non eget interpretis.

Tarpejás arces, atque inclyta templa petisti.] Certè *indita templa* legendum ex antiquis, quod & Pithœus monuit. Sic *indita rupibus castella*, Tacitus & alii dixerunt. Marcellus Empiricus ex magistro officiorum Theodos. Senioris in carmine, quod Vindicia-

diciano comiti Archiatrorum sub Valentiniano malè tribuitur, de eodem Æsculapio:

Quod didicêre olim Podalirius atque Machaon
A genitore suo, qui quondam versus in anguem
Templa Palatinæ subiit sublima Romæ.

Marinus Lupercaliorum Poëta vetus, cujus hi versus apud Servium leguntur, ad Eclogam primam:

Roma ante Romulum fuit,
Et ab ea nomen Romulus
*Adquisivit * * **
Sed diva flava & candida
Roma Æsculapi filia
Novum nomen Latio facit.
Hanc conditricis nomine
Ab ipso omnes Romam vocant.

Nec placet, quod in meo cæterisque fuit: *Atque indita tecta petisti. Templa*, etiam Marcellus habet, & alibi Catullus: *Attigit injusti regis Gortynia templa.* Sic ibidem Scaliger è libro suo restituit, cum antea *tecta* legeretur. Omnia loca *templa* vocabant veteres, ut habes apud Varronem.

Depellens tetros præsenti numine morbos.] Non *præstanti numine*, quod sine numine præstant membranæ. Corippus quartâ periochâ libri primi: *ut fessum senio & calamitatibus implicatúm præsenti regat pietatis intuitu.* ubi etiam malè *præstanti* scio lectum, eodem mendo, quod hîc castigamus. Scribonius Largus: *medicamento efficaci dato, protinus velut præsenti numine, omni dolore periculoque liberasse ægros. Præsenti numine*, velut proverbio dictum, cum derepente aut præter spem aliquid curatur. Infrà Serenus, *hoc præsens medicamen habetur.*

Huc ades, & quicquid cupido mihi sæpe roganti Firmasti] Alii libri notantibus aliis: *cupido mihi sæpe locutus.* Avitus: *cupidè mihi sæpe roganti Firmasti, nunc tú*

tú teneris expone papyris. Quomodo legendum diú sustinuerunt emendatores. *Teneris expone papyris*, ὀλιγοστίχοις, quibus opponuntur πολύστιχοι. unde πολύστιχον βιβλίον pro magno passim apud Photium: μέγα καὶ πολύστιχον βιβλίον. Veteres enim medici versuum multitudine libros æstimabant. Galenus libro primo Anatomicarum aggressionum. λύκου τὶ σύγγραμμα νῦν ἡμῖν ἐκομίσθη, μικροῦ δεῖν εἰς πεντακισχιλίους στίχους ἐκτεταμένον. Quintilianus libro VII. cap. I. *multis millibus versuum scio apud quosdam esse quæsitum, quomodo inveniremus, utra pars deberet prior dicere.* Vel *teneris*, compendiosis. Sic teneris opponunt laboriosas, μεγάλῃ καὶ ἀκριβεῖ σπουδῇ τε καὶ ἐπιμελείᾳ πεποιημένας. Vel *teneris*, bonis & egregiis: Sic allusum ad Callimachi dictum, qui τὸ μέγα βιβλίον ἴσον ἔλεγεν εἶναι τῷ μεγάλῳ κακῷ. Vel *teneris*, quia cæteri Poëtæ chartis majoribus sua carmina scribebant. Martialis in apophoretis:

Non est munera quod putes pusilla
Cum donat vacuas Poëta chartas.

Isidorus: *Genera librorum apud gentiles certis modulis conficiebantur: Breviore forma carmina atque epistolæ; at verò historiæ majore modulo scribebantur. Papyrus* autem, rectè pro libro & poëmatio. Catullus:

Velim Cæcilio papyre dicas.

CAPITI MEDENDO.

Balsama si geminis instillans auribus addas.] Stephanus ad oram editionis suæ *indas* notavit, quomodo rectè liber avitus, sed immutatis antecedentibus:

Balsama si geminis instillans noribus indas.

Quod corruptum fortassan ex *naribus*, inepto tamen sensu & errore. Sic apud Tibullum:

Oscula comprensis naribus eripiet.

Scri-

Scribendum & ibidem : *auribus eripiet*. Sed illud *noribus* depravatum esse potest ex *oribus*, quod ἀρχαϊκῶς pro *auribus* dicebant : ut *oricilla* pro *auricilla* : *osculinus* pro *Ausculinus*, & apud Celsum *oricularius clyster*, ὠτιγχύτης Sic *ausculari* pro *osculari* è diverso dicebant, & alia. *Balsama* autem, id est, balsaminum oleum, succus, qui auribus inditur, cum stillatim infunditur. Lampridius Heliogabalo : *Idem in lucernis balsamum exhibuit*. Sed & Poëtæ balsamum cum opobalsamo confundunt, quod tamen hic non intelligitur, ut malè existimavit Georg. Pictorius. βάλσαμον proprie de arbore, ὀποβάλσαμον (quasi ὀπὸς τοῦ βαλσάμου, sicut ὀποπάναξ est ὀπὸς τοῦ πάνακος) de lacrima sive succo, ξυλοβάλσαμον de ligno dicitur. Apud Serenum passim, cum balsama præscribuntur, de oleo balsamino est intelligendum. Sic alibi hemicranio medendo balsama præscribit :

Allia diversam lana contecta per aurem
Inducta prosunt, & eodem balsama pacto.

Ubi malè sunt interpretes, qui *diversam aurem* de *gemina* exponunt. *Diversa auris* est ex altera parte capitis, ut habet glossularius ad Samonicum : *gemina* autem, est utraque, cui eadem curâ balsama instillantur. Aliter Poëtæ *geminas aures* vocant, ut & Græci ἀμφιδύμους ἀκοάς. Catullus :

Roseis ut hic labellis palans sonitus abit,
Geminasque vox Deæ aures nova nuncia referit.

Tunc poteris alacrem capitis reparare vigorem.] *alacrem vigorem* venustè junxit, ut *vigores*, & *alacritates* Agellius libro XIX. cap. XII. Apulejus *saltationis agilem vigorem*, & *alacrem vigorem libidinis* X. & II. Milesior.

Vel quæ septenis censentur gramina nodis.] Quartum polygoni genus intelligit, de quo Plinius lib. XXVII. cap. XII. *Herbarii & ad anginas utuntur*

 illa;

illa; & in capitis dolore coronam ex ea imponunt. Vide Appulejum de herbis cap. XIIX.

Utiliter nectis, vel corno ex arbore sertum,] Ferri vix poteſt hæc lectio: Sequentia veterem poſcunt: *Utiliter nectes.* Sic etiam habet avitus, & poſtea, *vel corno ex arbore fructum.* Sed *ſertum* non immutandum. *Coronam* paſſim vocat Marcellus. *ſertulæ campanæ coronam, pulegii coronam,* & alia capiti medendo adhibenda.

Pulegiumve potens una ſuper aure locabis] Sic paſſim Serenus epitheton *potens* pulegio ſubjungit, ut etiam Marcellus; quem alii Vindicianum, alii Serenum vocant, verſu trigeſimo:

Rutamque, abſturcum, & amara abſinthia miſce,
Pulegiumque potens, nec non & lene cyminum,
Palmula nec deſint Idumes, nec pruna Damaſci.

Sic emendandum cenſeo ex veteri ſcriptura, quæ fuit:

Palmula nec deſint Dymes, nec poma Damaſci.

Aut illud miſto recoquens clementer aceto Cautâ nare trahes.] Vulgò tam bene: *coctum clementer aceto.* Sed in Samonico *recoquere* ſæpe pro *coquere*, aut *docoquere* lego poſitum. *Coctum clementer*, id eſt, elixum: nam *decoquere* & *coquere* medicis eſt, ἀψιλεῖν. Inde *decocta*, τὸ ἀφεψηθὲν ὕδωρ. Theophraſtus: πάντα τρόπον ἀγαθὸν, ἑφθὸν, ὀπτόν. Malè ſcriptum in exarato: *recoquens ferventer aceto.* Nam medicorum concoctiones clementer fiebant, ſive, ut eleganter Poëtæ Latini loquuntur, *curtis ignibus.* Tales languentes ſunt carbonum foſſilium, ceteris ovantibus ſubtiliores: Quibus Græci opponunt ὀρθὴν φλόγα, & ὀρθίαν πυρὸς φόβην. Latini eam coctionem *lenibus ignibus* fieri dicunt, Varro, Plinius, Columella, cæteri. Cato capite CXIII. *Eo prunam lenem indito.* & alibi: *igni leni coquito.* Columella libro XII. *Lenique primùm igne, & tenuibus*

admo-

admodùm lignis, quæ cremia rustici appellant, fornacem incendemus. Sic *leni pruna percoctus*, dixit Laberius. *Cautâ nare trahes.* De pulegii concoctione cum aceto nihil habet Dioscorides: Tantum illud, λειποθυμούσαις τὸ ἀνακτᾶσθαι σὺν ὄξει ταῖς ῥισὶ προσφερομένη. Alia remedia naribus attrahuntur, alia insufflantur: hæc fiunt operâ medicorum, cum flatú quædam inaguntur; illa verò usu ægrorum, quibus cautè providendum est, ne ejusmodi medicamenta caput purgantia imprudenter & impetuosius ad cerebrum per nares attrahantur.

Seu visco lintea nexo Induces fronti: Libri variant, neque alibi magis quàm in hoc Poëta Medico. Avitus cum Stephano collatis: *Seu visco splenia nexo.* Barthius veram scripturam esse vix dubitat, quæ ab aliis adfertur: *visco splendentia nexo.* Quod ex *splenia* corruptum est, quomodo veteres membranas secuti, censemus legendum. Illud autem *lintea* à glossa est quæ & *splenia*, lintea exposuit. *coronam* Plinius vocat libro XX. capite XIV. de pulegio: *Quæ de causa dignior è pulegio corona vertigini quàm è rosis, cubiculis nostris pronunciata est. nam & capitis dolores imposita dicitur levare. quin & olfactú capitá tueri contra frigorum æstusque injuriam, & ab siti traditur.* Quæ verba Sereni mentem exponunt. Etiam ad capitis dolorem emplastra quæ adhibentur, & vinciendo circumducuntur, *splenia* vocantur. Unde Martialis Rufum illum serviles notas occultantem, ὅτε καθαρῶς ἐλεύθερον, uti spleniis ait, libro secundo, XXIX. Epigramm.

Et numerosa linunt stellantem splenia frontem.
Ignoras quis sit? splenia tolle, leges

Plinius de oculis cruore suffusis: *Superimponi oportet splenium, è melle decoctum.* Dioscorides de visco, libro III. cap. CIII. ἐπινυκτίδας τε ἐν σπληνίῳ ἰᾶται.

Ex omnibus cephaleæ remediis paratissimum erat splenium seu linteum capiti obductum; quod & experientia probat, & alii produnt. Athenæus libro XV. ἐδίησεν οὖν βοηθημάτων τοῖς ἐν τῷ πότῳ τὴν κεφαλὴν ἐπιθλιβεῖσιν. ὧν δὲ δεσμὸς ἐξ αὐτῶν προσηγόρευται. *Inducere fronti*, est circumducere vinciendo frontem, quod *fasciare* vocabant recentiores medicorum filii. Plinius Valerianus libro I. cap. LVI. *chartam puram desuper pones, & strictè fasciabis.* Gariopontus lib. II. cap. XIII. *thorax molli lanâ opertus fascietur, ut non solvatur.* Idem libro VIII. cap. III. *debinc cum ceperit impetus febrium diminui, fovemus oleo dulci & calido aures, & ex eo oleo aliquid ibi infundimus, nec fasciamus lanâ foramina aurium.*

Seu tritæ gramina menthæ] Dioscorides libro tertio, cap. XLI. περὶ ἡδυόσμου ἡμέρου. Κεφαλαλγίας παρηγορεῖ ἐπιτεθὲν τῷ μετώπῳ. *Tritæ gramina menthæ*, quod distinguantur à menthastro. Viri doctissimi perperam de contritâ menthâ exponunt.

Aut hedera ex oleo decocta vetusto.] Editio Moliniana, curante Gryphio, legit, *colata vetusto.* Dioscorides περὶ κισσοῦ, simpliciter habet, σὺν ἐλαίῳ ἰᾶται. Nec frustaneum est illud *vetusto.* nam τὸ παλαιὸν θερμαντικώτερον καὶ διαφορητικώτερον, ut de oleo communiter Græci medici tradunt. Quod etiam in vino præscribendo observarunt. Unde apud Galenum: πάντα τ' ἄλλα γηρᾷ τῷ χρόνῳ πλὴν οἴνου. *Ex oleo decocta*, id est, cum oleo. Hoc infrà notabimus. Marcellus: *quod si dolore medium caput findi videbitur, hederam contunde, ac succum ejus oleo rosaceo misce, & cum linteolo mundo fronti inducito; tempora quoque ex eo & nares perunge: quod si gravior dolor fuerit, etiam cerebro superfunde.*

Profuit & cochleis frontem tractare minutis.] *Tractare*, perducere. Infra:

Contritis prodest cochleis perducere frontem.

Pli-

Plinius. XXIX. cap. VI. *Capitis doloribus remedio sunt cochlearum, quæ nudæ inveniuntur nondum peractæ, ablata capita; ex his lapidea duritia exempta (est autem calculi latitudine) quæ alligantur & minutæ fronti illinuntur tritæ.* quæ verba τὸ *tractare* satis exponunt. Inde *tractatrix*, fœmina quæ ad fricanda membra conducebatur. Glossæ veteres Latinæ: *Tractatrix*, fricatrix. Martialis lib. III. Epigramm. LXXXII.

Percurrit agili corpus arte tractatrix.

Lampridius Heliogab. *In conviviis exoletos maximè juxtà se ponebat, eorumque attrectatione & tactu præcipuè gaudebat.* Auctor quidam ex Clearcho: *Cum lascivientis divitis luxus libidini vota sua præcingit, recumbentis pedes calamistratus comatulus excipit: & in aliorum conspectú pedes, & ne plus dicam, teneris manibus tibias tractat.* Veteres enim isti mollicelli & delicatuli ad fricanda membra in conviviis mares & fœminas adhibebant, qui artificio quodam membra vel perducerent, vel contrectarent. *Tractare* igitur est *perducere*; vel, ut alibi loquitur, *tangere corpus. Phthiriasi arcendæ.*

Vel nitro ac sale permistis, acidoque liquore
Laxatis (ut sint simul allia) tangere corpus.

Alibi *fovere* vocat.

Sic pavidum corpus dextrâ parcente foveto.

Si nocuit cerebro violentia Solis aperto.] *Cerebrum* pro capite, notante Barthio: Passim habes apud Marcellum.

Sanavit: prosunt & amica papavera somno.] Papavera soporifera sunt, & somnum conciliantia. Vide Avicennam II. Can. cap. LXIII. Unde noctem papavere caput cinctam, Poëtæ finxêrunt.

Si prius in lento madefacta coquantur olivo.] Nihil hic mutandum, neque *terantur*, cum Anton. Molinio reponendum, neque *labefacta* cum cæteris. Sed in

in avito libro: *Quàm prius in lento madefacta coquantur olivo.* Quod explicari posset, *quin prius*, aut, *si prius.* ἢ πρὶν, pro πρινὴ Atticum est & Ausonium: Aristophanes:

ἢ πρίν γε τὸ μυττωτὸν ὑμῖν ἐγχέαι.

Plautus Trinummo:

Quia ergo adhoc genus hominum duravi, quam prius
Me ad plures toleravi.

id est, *quin prius* me ad plures toleravi. *Lentnm olivum* est, rhodoleum, ut ante me notavit ex Dioscoride Pictorius.

HEMICRANIO MEDENDO.

Portio si capitis morbo tentetur acuto.] Viri doctissimi malè cum Mundella πόλον exponunt, illam capitis portionem. Pollux de capite & ejus partibus: καλεῖται δὲ τὸ σύμπαν, πόλος, κρανίον, καὶ κόγχος παρὰ Λυκόφρονι.

Τυπεὶς σκεπάρνῳ κόγχον αἰθέτῳ μέσον.

Ubi πόλος est tota capitis rotunditas. Hesychius: πόλος, κύκλος καὶ τύπος κορυφῆς κυκλοειδής. *Testam* hodiè vocamus ab eadem ratione & testæ formâ. *Granam* pro capite dixerunt antiqui, & *migranam* morbum capitis, qui modo dextram, modo sinistram capitis partem occupat, & ad futuram usque protenditur. Ea enim doloris interstitium est. Glossæ: *migrana*, morbus hemicraneús. Per circuitus plerunque revertitur vel quotidianos, vel tertianos; ac quibusdam extra calvariam, quibusdam in profundo capitis, plurimis circa temporum musculos, vel altius etiam consistit. Græcis est ἡμίκρανα, & ἡμικρανία. Inde lemma: HEMICRANIO MEDENDO.

Allia diversam | *lana contecta per aurem*] Quæ diversa sit auris, exponit Marcellus capite II. *succum*

de

de allio in eam aurem, ex cujus parte dolor hemicranii fuerit, infundes.

Allia vel ternis piperis terna addita granis] Hoc ex medicinâ superstitiosâ veterum, quibus impar numerus ad curandum auspicatus censebatur, præscribitur. Marcellus eodem remedio: *novem grana piperis in vino optimo teres, & ex eo frontem & tempora inlines in ea parte capitis quæ de hemicrania dolebit.* Alibi Serenus:

> *Allia tum septem numero, septemque lupinos*
> *Cretaceam dabis in testam.* ——

Et sic passim ille, cæterique medici. Aëtius libro. II. cap. XIII. ubi de cancris calculo purgando adhibendis, ita scriptum reliquit: *ἄλλο καρκίνους γ', ἢ ε ἢ ζ' μόνον ἄζυγας, καῖε ὑπ' ὀστράκῳ ζῶντας.* Ubi perperam est Cornarius, qui *ἄζυγας*, minus, *ἀζεύκτους* sive *μονάζοντας* convertit. Palladius eandem superstitionem præscribit in suppositione ovorum, libro I. cap. XXVII. *Supponenda sunt his semper ova numero impari, lunâ crescente à decima usque in quintam decimam.* Marcellus capite primo: *Baccæ lauri impari numero contritæ, fronti impositæ prosunt.* Plinius Valerianus lib. I. cap. II. *Baccæ quoque lauri impari numero in oleo contritæ capiti instillantur.* libro III. cap. II. *muscæ impari numero infricantur.* Ad furunculos *novem cum septem raphanis* utendum præcipit libro II. cap. XL. Alia alii. Cæterum *allia* vetus Glossularius in Samonicum exponit, *tria capita alliorum.* Sic Arnobius lib. IV. *capita ceparum*, sive *cepitia* dixit. Non autem per *allia*, solum capita intelligenda; sed partes illæ capitum, in quas pelliculis detractis allia diffringuntur. Hoc ex præcepto medicorum est observandum. Græcis & Græcensibus, quibus omnia in exprimendo sunt laxiora, hæ capitum portiones diversimodè vocantur. Galenus sæpissimè *πυρῆνας* appellat; alii *σκελίδας* sive *nucleos*

nucleos alliorum. Omne enim medium antiqui *nucleum* vocarunt. Dioſcorides alibi ῥᾶγας, Aëtius ὄνυχας, ſive ungues expoſuit. Hippocrates ἄγλιθας & δαιπδας. Inde in Gloſſis Medicorum: ἄγλιθες, τὰ μόρια τῶν σκορόδου τῆς κιφαλῆς Eandem expoſitionem habes apud Galenum in Gloſſis Hippocraticis.

Trita lines: certam dabit hæc tibi cura ſalutem.] In avito meo libro ſcriptum fuit:

Prima lines: cartam dabit hæc tibi cura ſalutem.

Prima αντὶ primò, πρῶτα, Poëticum & Græcanicum.

Calaber: Πρῶτα μὲν ἐν νεμέη βλοσυρὸν κατέπεφνε λέοντα.

Orpheus: Πρῶτα μὲν εἶδα βίην ἡρακλῆος θείοιο.

Æſchylus: Οἱ πρῶτα μὲν βλέποντες, ἔβλεπον μάτην.

Nihil tamen immutandum. *Cura* verbum eſt ἰατρικὸν Gloſſæ Latinæ: *Cura*, medicina: Mart. Victorinus in Cic. *medici officium curare eſt, ſed quia nulli & incantatione & ligamentis curant; curare, inquit, ſed appoſitè ad ſanitatem. Curator*, medicus. Gratius: *Illa graVis labes eſt, cura eſt altior illis.* Adrevaldus, vetus Scriptor, de tranſlatione Benedicti, cap. VI. *Itaque miro modo cœperunt ſe nerVi diu contracti extendere, & aridi diu meatus Venarum, ſanguinis inundatione humectari. Atque ita, Deo Volente, accepto robore lætus ſuper conſtitit, & curatori ſuo magnis Vocibus benedixit.* Vide legem XI. §. penult. D. ad Exhibendum.

PORRIGINI DEPELLENDÆ.

CUm caput immenſâ pexum porrigine ningit.] *Ninguit*, avitus, ἀρχαϊκῶς. Ennius:

Annuuit ſeſe mecum decernere ferro,
Interea toto non ſecius æquore ninguit.

Talis porrigo Græcis eſt πιτύρισμα. Arcadius Grammaticus: ἀχὼρ τὸ τῆς κιφαλῆς πιτύρισμα. Celſus: *Porrigo*

rigo autem est, ubi inter pilos, quædam quasi squamulæ surgunt, eæque à cute resolvuntur, & interdum madent, interdum siccæ sunt. Vulgò malè lectum: *eæque acutæ resolvuntur.* Glossæ: *squama,* τὸ ῥύπος ἀπόπλυμα, νίτρωμα κεφαλῆς. Per νίτρωμα κεφαλῆς intelligit, porriginem: nam porriginosi etiam squamosi. Cum enim caput pectitur ac distringitur, squamulæ illæ à cute resolvuntur & decidunt. Etiam πιτυρίασιν appellant. Glossæ: *porrigo,* πιτύρισμα, πιτυρίασις. Nam πίτυρον furfur est: Unde & πιτυρώδης ὑπόστασις, & πιτυρίδες ἐλαῖαι apud Athenæum. Unde & Lucilius inconditum discribere voluit,

Tristem & corruptum scabie & porrigine plenum.

Copia farris uti frendentibus edita saxis.] Barthius cum manuscripto avito: *frangentibus eruta saxis.* Utrumque non malè legitur, sed illud plurium librorum scripturæ convenientius. Duæ etiam rationes molendi sunt: una, cum suspensa mola fruges *frangimus,* ut in polenta crassiuscula: altera, cum molæ non suspenduntur, sed lapis lapidem terit, id est, mola molam, quod *frendere* veteres vocarunt, ut illud *frangere.* Lucretius libro I.

——— *fruges quoque sæpe minutas,*
Robore cum saxi franguntur.

Virgilius libro I. Æneidos:

Et torrere parant flammis, & frangere saxo.

Et I. Georg.

Nunc torrete igni fruges, nunc frangite saxo.

Palladius libro I. cap. XLII. *Si aquæ copia est, fusura balnearum debent pristina suscipere; ut ibi formatis aquariis molis, sine animalium vel hominum labore frumenta frangantur.* Malo tamen ἀρχαϊκώτερον, *frendentibus edita saxis. Frendere fruges,* est τὸ ἐρείκειν. Pacurius Antiopa:

Fruges frendeo solus ac sicco robore.

Fren-

Frendere fabam, & *fressa faba*, ἐρεγμὸς. ejus centies Marcellus & alii medicorum meminêre. Attius Troadibus: *Saxo fruges frendam*, σιτοποιήσω. Transtulit ex illo Euripidis:

Τοὔτοις μὲ προσθήσουσιν ἢ θυρῶν λάτριν
Κλῇδας φυλάσσειν, τὸν τεκοῦσαν Ἕκτορα.
Ἢ σιτοποιεῖν, κἀν πέδῳ κοίτας ἔχειν.

Inde *defrensa* in vet. Glossario exponitur, ἄρουρα θερισθεῖσα, quasi fracta seges, & *defrens*, ἄρουρα, θερισμός, Inde *nefrendes*, pueri, qui per ætatem adhuc dentibus frangere non possunt, sive, ut Serenus habet, *quos dentis origo fatigat*. Inde est: *nefrende fritinni*, pro ὦ νωδὲ ψιθύριζε. Inde *senex nefrendis*, ὁ νωδὸς, qui dentibus frendere vel frangere non potest. Livius Andronicus de puero fritinniente:

Quem ego nefrendem alui, lacteam immulgens opem.

Ex Græco Homeri:

Παῖδα γὰρ ἀνδρὸς ἐγὼ ἐνὶ μεγάροις ἀτιτάλλω.

Hanc poterit maluæ radix decocta levare.] Sic Dioscorides περὶ μαλάχης. ἰχῶρας καὶ πίτυρα ἰᾶται. Ubi notabis πίτυρα vocari, quæ πιτύρισμα & πιτυρίασις. Sic etiam Latini *furfures* & *porriginem*, pro eodem affectu sæpe ponunt. Plinius de scylla herba: *discutit & foliis strumas, quadrinis diebus soluta: Furfures capitis & ulcera manantia, illita ex oleo cocta.* Aliter hoc capite Serenus:

Furfuribusque novis durum miscebis acetum.

Quæ verba hic malè interpretantur, ut ingruente vitio porriginis, id est, furfuribus novis accrescentibus, aceto prævalido sive duro curetur affectus. Marcellus capite IV. *Prodest cedria tantum ungere caput, vel allio trito, & aceto, & nitro. Farina fœniculi ex vino capiti inducta porrigines expurgat: Furfures quoque idem præstant. si caput inde assidue in balneo luatur.* mens est illius versus:

Quin etiam furfur misto medicatur aceto.

Aut tu fœniculum nitrumque, & sulphura viva Contere.] Mendosè scriptus avitus:

Aut tu fœniculum, vitrumque & solphora viva.

Celsus de porrigine & ejus curatione, libro VI. cap. II. *Caput sæpe radendum est, dein idsupèr adjuvandum aliquibus ex leviter reprimentibus, quale est nitrum cum aceto, vel ladanum cum myrteo vino, vel myrobalanum cum vino.* Marcellus cap. IV. *Nitrum alumini admixtum prurigines capitis tollit, si inde frequenter fricetur & lavetur.* Ubi veteri libro *porrigines* pro *prurigines* scriptum invenio. Eandem nitro vim ceteri medici adscribunt. In plerisque lotionibus vel affectibus depellendis utebantur. Athanasius in Sermone de virginitate, ὅταν νίψης τὸ πρόσωπόν σου, νίψη, ταῖς δύο χερσίν. οὐδὲ μὴ βάλης πόχιν οὐδὲ νίτρον, οὐδὲ τὰ ὅμοια τούτοις. Quo loco perperam est vir doctus, qui νίπτρον pro νίτρον, aut λουτρὸν putat legendum. Scriptum est ab Athanasio λίτρον. λίτρον pro νίτρον dicebant Attici: undè malè λουτρὸν fecere correctores. In Sereno tamen *solphora viva*, est ab antiquâ manu. *Solphora* pro sulphura, ut *folgora* pro fulgura, & alia in membranis. Marcellus ubi supra: *Ad porrigines detergendas, rutæ fasciculum & sulphur vivum cum vino vetere simul decoque, & caput ex eo in balneo lava. ante tamen aqua tepida, sicut est consuetudinis, elue.* Sulphura viva, sunt ἄπυρα. Dioscorides: Θεῖον δὲ ἄριστον ἡγητέον, τὸ ἄπυρον καὶ λαμπυρίζον τῇ χρόᾳ. Glossæ medicæ: τιμάπυρον (lego θεῖον ἄπυρον) *sulphur vivum.* De nitro idem consentit: παύει καὶ τοὺς καθ' ὅλον τὸ σῶμα κνησμοὺς σὺν νίτρῳ συμμιγόμενον.

Contere: deinde caput permistis ablue cunctis.] Sic libri meliores. Stephano collatus: *deinde caput permistis obline cunctis.* Marcellus: *& caput ex eo in balneo lava.*

Furfuribusve novis durum miscebis acetum.] *Durum acetum*, quod acidissimum & acerrimum est, ut explicat libro XVII. cap. XVIII. adversf. Turnebus. Immo *durum*, τὸ εὔτονον καὶ τὸ δριμύ. Alibi *prævalidum* vocat, τὸ εὔζωον ὄξος, τὸ δριμύ.

Est qui prævalidum nitro sale miscet acetum.

Alibi *ferum*:

Durum acetum, ut *durum vinum*, τὸ αὐστηρὸν καὶ εὔτονον.

Cumque his Lenæi durum potare fluentum.

Blando & molli vino opponitur. Nam & *durum* est, quod potui non est idoneum nec maturum, σκληρόν. Græci venustè ψαφαρὸν appellant, sive ψαθυρόν. optimi Scriptores transferunt ad alia liquida. ψαθυρὸν ὕδωρ, & maris aquam ψαθυρὰν dici invenias apud Aristotelem & Theophrastum: Sic ψαθυρὸν ὄξος, τὸ εὔτονον καὶ τὸ δριμύ. ψαθυρὸν *vinum*, sublestum & quodvis εὐτελὲς vinum. Suidas: ὀξύτης, κηκίς. Lege, ὀξίνης, κηκίς. ὀξίνης est vappa, κηκὶς, galla atramentaria. Inde *gallam* antiqui pro atro & aspero vino: Lucilius:

Quæ gallam bibere, ac rugas conducere ventri
Farre aceroso, oleo decumano, pane coëgit
Cumano.

Ut varios crines tali des unguine puros.] Eleganter *varios*. hic *varius*, est porriginosus. Glossæ: *varius*, squamosus. Eo sensu *squama*, νίτρωμα κεφαλῆς. Glossæ suprà laudatæ: *squama*, ὁ ῥύπος ἀπόπλυμα, νίτρωμα κεφαλῆς. *Unguen* pro unguento, notum & antiquum. cap. XIII.

Efficiuntque suo præclaros unguine visus.

XLII.

Unguine quo gliscens deponit flamma furorem.

Cato de R. R. capite de enchyto: *Enchytum sic facito, uti globulos, nisi calicem pertusum cavum habeat. ita in unguen caldum fundito.* Vulgò mendosè lectum: *ita in unguem caldum fundito.*

Et

Et prodest cedro demissus ab arbore succus.] Libri mendosi:

Et prodest cerebro, demissus ab arbore succus.

Corruptissimè: præscribit enim τὴν δύναμιν τῆς κεδρίας. Alibi PHTHIRIASI ARCENDÆ:

Aut lachrymis hederæ, aut succo perducere cedri. Marcellus: *prodest cedria tantum ungere caput.* cedria, κεδρία Græcorum, de quâ Dioscorides: φθεῖρας τε καὶ κόνιδας φθείρει περιχρισθεῖσα. Alibi: *cedri de cortice succus.*

Succum vocat, quem alii *picem*, alii *sanguinem*, ἔαρ κέδρου. Sic ἔαρ vel εἶαρ ἐλαίης, *olivæ sanguinem* dixit Nicander:

——— ἢ ὀρχάδος εἶαρ ἐλαίης.

Et Callimachus:

Πολλάκι δ' οὐκ λύχνου πῖον ἔλεξεν ἔαρ.

Nemesianus:

Nam dum Pallas amat turgentes sanguine baccas.

Desinet interea glomerari farrea nubes] Non *ferrea*, quod præter mentem forsan à Stephano fuit excusum:

Copia farris uti frendentibus edita saxis.

θυλήματα Græci vocant ista farra, vel ψαιστὰ, hoc est, fruges ἐψαιστμένας. Et propriè *glomerari* nubes illa dicitur, quod propriè de nubibus usurpant auctores. Sic Macrobius *aquam, obsitam globis nubium*, dixit libro VII. Saturnal.

Cessabitque gravis crebræ porriginis imber.] *hymber* avitus, & antiquiores libri. Sic suprà:

Spongia cum tepidis annexa liquoribus hymbris.

hymber, ut *holera*, & alias ἀρχαϊκῶς scribi solita. Infra: *Aut viridis coctorum holerum potabitur unda.*

CAPILLO TINGENDO.

ET nigrum crinem fuco ſimulare doloſo.] Collatus mihi liber avitus habuit exaratum : *fuſco ſimulare doloſo.* quam ſcripturam ſi plures confirmaverint, auſim hîc aliquid Sereno agnoſcere. *Fuſco ſimulare doloſo,* quaſi fuſci crines doloſi nigris ingenuis ſive inaffectatis opponantur. Ad oram libri : *ſucco ſimulare doloſo.* Sed quorſum invertenda bona lectio, *fuco ſimulare doloſo?* cum & *fucus* ſuccus ſit, quo capilli tinguntur & colorantur. Illud autem *ſuccus* gloſſam olet, quæ τὸ *fuco*, ſuccum expoſuit. Pigmentum, quo capilli colorantur, optimis gloſſis eſt *fucus. Fucus,* χρῶμα, de omnibus coloribus dicitur, ut Græcis φῦκος. φῦκος φοινίσσων Nicandro :

Ἤπη δὴ καὶ φοινίσσον καταβάλλεο φῦκος.

Aliæ Gloſſæ : *Fucus*, χρῶμα, καλλίχρουν. καλλίχρουν enim color venuſtus. Color ille non in crinibus ſolum dicebatur, ſed in aliis quoque rebus pulchris. Veteres autem pharmaco utebantur ad cœlandam capitis nivem. Ariſtophanes Concionantibus?

Οὐδ' ἂν εἰ τὸ φάρμακον

Ἐφῦσ' ἔτυχες ὦ Λισικράτης μελαίνεται.

Idem Equitibus, de adulatore quodam regi ſuo canos evellente :

Ἐγὼ δὲ τὰς πολιάς γέτου κλέγων, νέον ποιήσω.

Plura paſſim occurrunt in Græcorum epigrammatis. De cupreſſi foliis, quæ trita capillum ex aceto tingunt, eadem habes apud Dioſcoridem : σὺν ὄξει λειωθέντα, τρίχας βάπτει. cap. CIII. libri I.

Vel frons lentiſci, vel triſtia poma ſabuci.] Hunc verſum ignorat liber avitus. Videtur tamen genuinus : Plinius lib. XXIII. cap. II. *Fece aceti, addito lentiſ-*

lentiſcino oleo illitum unâ nocte rufari capillum. Melius ad Sereni mentem Dioſcorides περὶ χαμαιάκτης. *Poma ſabuci,* ſunt acini vel baccæ ſambuci, de quibus Plinius lib. XXIV. cap. VIII. *Acini ejus infirmiores quàm reliqua tingunt capillum.*

Lumbrici quoque terreſtres miſcentur olivo.] Serenus lumbricos eo nomine diſtinguit à lumbricis & tineis humanis. Sic alibi:

Lumbricis terræ turgentes unge corymbos.

Græco more, qui ἔντερα γῆς appellant. Marcellus eo remedio: *Vermium terrenorum cinis oleo adjectus, quo uti fœminæ in pectendo ſolent, capillos prohibet ſenectute mutari.* Adde Plinium lib. XXX. cap. XIV.

Et juvenem præſtant redivivo flore capillum.] Sic infrà:

Et gaudet rapto nudari flore pilorum.

Flos capilli, id eſt, eximius honor, ut alibi loquitur.

Seu ſalamandra potens, nulliſque obnoxia flammis,
Eximium capitis tactu dejecit honorem.

Flos de pilis & capillis eleganter, ut venuſtis aliis. ἥβης χρύσεον ἄνθος apud Nonnum. *Flos juvenilis* apud Claudianum barba, non omnis, at lanugine pubeſcens. Pindarus Olymp. πρὸς εὐάνθεμον δ' ὅτε φυὰν λάχναί νιν μέλαν χλόον ἔρεφον.

Reſina ex facili cera viſcoque coacta.] Hæc vera ſunt, certè affinia veteris aviti ſcripturæ, quæ forſan verior, immo veriſſima:

Reſina ex facta cera viſcoque coacta.

Eget autem interpretis: *Facta cera,* Græcis eſt κηρὸς τρακτὸς. Τρακτὸς κηρὸς, qui tracta ac tractatione eo devenit, ut albus evaſerit. De eo modo parandi ceram, habes apud Dioſcoridem libro II. περὶ κηροῦ. Gloſſæ medicæ: τρακτάζω, τὸ λευκαίνω καὶ κατασκευάζω. Aëtius alicubi τρακτὸν habet, & in eodem medicamento λευκὸν Ægineta. Optimæ Gloſſæ: κηρὸς τρακτὸς, λευκό-

λδωχότατ@. Quod ipsum in multis aliis auctoribus est restituendum. Et perperam est Scaliger, qui in Priapeiis monuit rescribendum:

Lætus Aristagoras natis bene villicus uvis
De cera facili dat tibi poma Deus.

Scriptum fuit: *de cera facta*, ἀπὸ κηρῦ τεθέντε, nihil ergo mutandum, quamvis *facilis* esset εὔτρυπτ@ & friabilis. Græci simpliciter *ceram* habent, ut in aliis medicamentis. Dioscorides de visco: δύναται διαφορεῖν φύματα μιγεὶς ῥητίνῃ καὶ κηρῷ ἴσῳ. Sic ille Dioscoridis locus est legendus. In quibusdam editis malè concepta verba: μιγεὶς ῥητίνῃ καὶ κηρωτῇ. Cæterum *resina ex facta cera*, valet μετὰ κηρῦ τεθέντε. Sic *resinam ex melle* præscribebant, id est, cum melle, μετὰ μέλιτ@, ut loquitur Dioscorides. Nota hæc locutio Græcè & Latinè scientibus. Idem Dioscorides de lapide Galactit. δεῖ δὲ τρίψαντας αὐτὸν ὕδατι ἀποτίθεσθαι ἐν πυξίδι μολυβδίνῃ. *oportet eum ex aqua tritum in pyxide plumbea reponere.* Cui parile & illud cujusdam veteris: *ex jure hesterno panem atrum vorant.* ubi notat Donatus *ex* pro *cum* positum esse. Sic quod Græci dicunt, σὺν ὕδατι πινόμεν@ ὠφελεῖ, Latinè est, *ex aqua potus prodest.* Varro III. de R. R. *Pullis apponitur nasturtium ex aquâ in vas.* Homerus Od. XIX. χλῶες πυρὸν ἔδουσιν ἐξ ὕδατ@. *Anseres triticum ex aquâ comedunt.* Plinius: *imponuntur & spongiæ ipsæ epiphoris ex posca, & ex aceto calido ad capitis dolores.* Nihil hâc locutione frequentius apud Plinium & Samonicum, omnibus paginis occurrit.

Ad rutilam speciem nigros flavescere crines] Elegans loquendi genus, *ad rutilam speciem flavescere.* Avienus:

Splendorem ubique quippe inesse fluctibus
Vitri ad nitorem.

Solinus: *honore & pretio ad smaragdos viret.* Par venustas

nuſtas in illis Græcanicis, οὐδὲν πρὸς τὸν Διόνυσον, apud Strabonem libro VIII. Heliodorus II. ἐπεζσόδην δὴ τοῦτο οὐδὲν, φασὶ πρὸς τὸν Διόνυσον ἐπεζπικυκλήσας. Ariſtenætus libro I. Epiſt. octava: οὐδὲν πρὸς ἔπος, οὐδὲν πρὸς τὴν χορδήν, & ſimilia dixit. Macrobius II. Saturnal. cap. IX. *Is quondam cum incederet elaboratus ad ſpeciem.* Placuit viris doctiſſimis reſcribendum, *elaboratus ad ſpeculum.* nobis nihil videtur mutandum: *elaboratus ad ſpeciem,* & inſtar ſpecioſi comptus & ornatus. Cyprianus: *neque enim fas eſt virgini ad ſpeciem ſuæ formæ comi:* ad venuſtatem: Inde *ſpecioſus*, εὐειδὴς, formoſus. Cæterum *flaveſcere* rectum eſt, *ferveſcere*, quod in avito ſcriptum, haud æquè placet. Flavi enim crines præ cæteris affectabantur. Capitolinus in Vero: *dicitur tantam habuiſſe curam capillorum flavorum, ut & auri ramenta inſpergeret, quo magis coma illuminata flaveſceret.* Quod ipſum de Commodo Lampridius quoque teſtatur, & Herodianus κόμη τε ξανθὴ καὶ οὔλη. Cato: *mulieres noſtræ cinere capillum ungitabant, ut rutilus eſſet crinis.* Qui locus egregiè Sereno conducit. Eundem morem Hollandiæ Boreali hodiè ſolennem, nemo Belgarum eſt qui ignorat. Fiebat autem id genus cineris ex fecibus vini in cinerem redactis. Antiqui *fæculam* vocabant, condimentum acrimoniam habens adinſtar lixivii ſarmentorum: φέκλη à Græcis appellatur. Gloſſæ medicæ: σφέκλη, *fæcula*, malè: lego φέκλη. Trallianus libro XVI. φέκλην exponit τρυγίαν οἴνου κεκαυμένην. Ea Suidæ, τρὺξ κεκαυμένη ſicut & Dioſcoridi: λεπροὺς ὄνυχας ἐκβάλλει σὺν ῥητίνῃ, καὶ τρίχας ξανθίζει μετὰ χοινίου ἐλαίνου ὅλην συγχρισθεῖσα. Cæterum *rutilus* color eſt, ad aureum flaveſcens. *Rutilare*, eſt ab eodem aureo colore: Aurei enim rutili, unde & mulieres valdè rufæ, *rutilæ* dictæ, ut habes apud Varronem. Cratinus Hipponicum quendam vocavit σκυπικόν, quod πυῤῥὸς eſſet, ſive rutilus. Nam *burros* elegan-

eleganter, homines ex potione rubentes antiqui dicebant. Quod eodem fere ſenſu etiamnum retinet Hiſpanica lingua: Burraceos enim vocant ebrioſos; & vas vinarium, burraceam. Gloſſarium: *burrum*, πυῤῥὸν, ξανθόν. Critici πυῤῥὸν *rutilum* vocant, ξανθὸν *ruſſeum*. *Rutilum* igitur idem quod aureum; & *crines ad rutilam ſpeciem*, ad auream flaveſcentes. Auctor Lyrici perperam Gallo adſcripti:

Pande puella, pande capillulos
Flavos, lucentes ut aurum nitidum.

Lucanus libro X.

——— *tam flavos gerit altera crineis,*
Ut nullas Cæſar Rheni ſe dicat in arvis
Tam rutilas vidiſſe comas.

Catullus:

In flavo ſæpe hoſpite ſuſpirantem.

Theocritus:

Ξανθοκόμος Πτολεμαῖος ἐπιστάμενος δόρυ πάλλειν.

Et alibi: Ξανθότριχι πὰρ Μενελάῳ.

Callimachus:

Καὶ κεφαλὰς ξανθὴν ἄλοχον Δηϊονίδαο.

Orpheus: ——— ἀπὸ κρατὸς γὰρ
Ἔθειραι πυρσαῖς ἀκτῖνεσσ' ἐναλίγκιοι ἠώρηνται.

Dicuntur fœtus nigrantia lumina fingi.] *Fingi*, non ex imaginatione matris, ſed ſuperſtitioſâ credulitate vanorum medicorum. Sic rectè codices; neque placet, quod in membranis invenimus:

Dicuntur fœtu nigrantia lumina muri.

Quod eruditorum judicio relinquo. Non diſſimulabo tamen meam conjecturam; ſi diis placeret, effingi poſſe: *Dicuntur fœtu nigrantia lumina inuri.* *Inuri foetu*, antiquè, pro *foetui*, dictum. Sed nigredo luminum non dicitur rectè *fœtui inuri*, quemadmodum *notam inuri* dicimus, & alia. Quod cum gloſſatorem effugeret, ad avitum codicem, *tingi*

tingi alleverat, quod fortaſſis ex illo *fingi* malè lecto variam ei lectionem exhibuit. Nec enim, ut capilli fuco vel unguento *tingi* dicuntur; eodem modo lumina fœtus dici poſſunt *nigrantia tingi*, niſi vehementer loquendi naturam invertamus. Nihil autem pro illo *fingi* refingendum vel mutandum cenſemus. Plinius lib. XXX. cap. XV. *ovis formicarum ſupercilia denigrari cum muſcis tritis tradunt. Si verò oculi nigri naſcentium placeant, ſoricem prægnanti edendum.*

PHTHIRIASI ARCENDÆ.

Volens abrumpere ſomnos, Senſibus & monitis vigiles incendere curas] Aviti codicis, aliorumque Stephano collatorum γραφὴ fuit:

Senſibus admonitis vigileſque incendere curas.

Utroque modo ſanus ſenſus eſt & apertus. Scio tamen doctis quibuſdam legi: *vigileſque inducere curas:* quod longè vilius eſt iſto vulgato.

Sed quis non paveat Pherecydis fata tragoedi.] *Tragœdum* vocat, quem Plutarchus & alii θεολόγον, qui φθειριάσας obiit. Diogenes Laërtius initio Epigrammatis de Pherecyde:

Τὸν κλεινὸν Φερεκύδην,
Ὃν τίκτε ποτὲ Σύρος,
Ἐς φθεῖρας λόγος ἐστὶν
Ἀλλάξαι τὸ πρὶν εἶδος.

Ipſe Pherecydes epiſtolâ ad Thaletem, apud eundem Laërtium: φθειρῶν ἔθρυον πᾶς, καί με εἶχεν ἠπίαλος. Cui ſententiæ accedunt Plutarchus in Sylla, Pauſanias in Atticis, Ariſtoteles lib. V. extremo hiſtor. animal. & Ælianus libro IV. cap. XVIII. Plinius libro VII. cap. LI. *morborum verò tam infinita eſt multitudo, ut Pherecydes Syrius copia ſerpentium ex corpore*

pore ejus erumpente exſpiraverit. Ubi notabis *ſerpentes* vocari pediculos, quod & aliis ſolenne ſcriptoribus. Sic libro III. cap. III. Diodorus Siculus de Acridophagorum morbo ſermonem habens, modò φθεῖρας appellat, modò ἕρπητα. Vide Apulejum lib. II. Floridorum. Poëtæ inſuper omnia animalcula, quæ machinantur hominibus exitium, vocavêre *ſerpentes.*

Qui nimio ſudore fluens animalia terra Eduxit.] Apulejus I. Miles. *Sudore frigido miſer perfluo.* Non igitur ex aliis legendum: *qui nimio ſudore ruens.* Fluere & perfluere ſudore, eſt καταῤῥεῖν. De Chriſto Lucas cap. XXII. v. XLIV. ἐγένετο δὲ ὁ ἱδρὼς αὐτοῦ ὡσεὶ θρόμβοι αἵματος καταβαίνοντες ἐπὶ τὴν γῆν. Sed *ſudor* hic valdè propriè ſumitur. Virgil. III. Georg. extremo: *Ardentes papulæ, atque immundus olentia ſudor Membra ſequebatur.* ubi Servius: *immundus ſudor,* morbus pedicularis, qui eſt φθειρίασις.

Sylla quoque infœlix tali languore percuſſus Corruit] Inter eos, qui phthiriaſi memorabiles obierunt, & Sylla dictator fuit plurimis in locis à Plinio laudatus. Libro. VII. cap. XLIII. *unus hominum ad hoc ævi, Felicis ſibi cognomen aſſeruit L. Sylla, civili nempe ſanguine ac patris oppugnatione adoptatus. Et quibus felicitatis inductus argumentis? quod proſcribere tot millia civium ac trucidare potuiſſet? ô prava interpretatio & futuro tempore infelix! Non minoris ſortis tunc fuêre pereuntes, quorum miſeremur hodie, cum Syllam nemo non oderit? Age, non exitus vitæ ejus omnium proſcriptorum ab illo, calamitate crudelior fuit, erodente ſe ipſo corpore, & ſupplicia ſibi gignente.* Senſus idem eſt, ad quem Serenus alludit, Syllam nempe feliciſſimum, dum viveret, hominum, ante obitum pediculari morbo correptum, felicitatis ſuæ & in proſcriptos crudelitatis acerbas pœnas dediſſe culpamque tam fœdâ morte luiſſe. Nam *Felix* erat L.

Syllæ

Syllæ cognomentum, ἐπαφρόδιτος, cujus Auctor libelli de Fortunâ Romanorum, hanc habet rationem: πλεῖστον γὰρ Ἀφροδίτης ἐ νὺξ κ῀ Μένανδρον. ἀλλὰ τύχη μεθέστηκεν. Eam veriorem habeo, quod Ἀφροδίτην, quam in talorum jactu veteres invocabant, ut secundaret τοῦς βόλους, habuerit propitiam ac faventem. Nam felicissimus jactus dicebatur Ἀφροδίτη. Inde Sylla dictus ἐπαφρόδιτος, ὁ εὔβολος καὶ εὐτυχής. Idem Plinius de tineis humanis quas cum pediculis confundit, libro XI. capite XXXIII. *nascuntur in carne exanimi & viventium quoque hominum capillo, quâ fœditate & Sylla dictator, & Alcman ex clarissimis Græciæ Poëtis obière.* Confer libri XXV. caput XIII. quo remedia contra vermes recenset. *Phthiriasi, quâ Sylla dictator consumptus est.* ex quibus satis apparet, eum tineas cum pediculis confudisse.

Sæpius ergo decet mordax haurire sinapi.] Medicamenta ad phthiriasin tollendam, alia intus sumuntur, ut sinapi & calamenthum montanum; alia exterius adhibentur, ut nitrum, uva taminia, cætera. *Sinapi* laudatur à Paulo Ægineta, à quo Serenus desumsit.

Laxatis (ut sint simul allia tangere corpus.] Placet illud *tangere*, quamvis *frangere corpus* exhibeat liber avitus. *t* & *f* in illo charactere Longobardo sæpe confunduntur; sic *lumina tingi* ad oram libri, pro *fingi*, & alia. Nec enim *frangere corpus* dicimus ut *frangere capillum* sive *comam*: Seneca pater I. controverf. *Capillum frangere, & ad muliebres blanditias vocem extenuare,* &c. *nostrorum adolescentium specimen est.* Sic *comam in gradus frangere*, dixit Quintilianus libro I. cap. VI. Est autem *tangere corpus*, externis medicamentis, qualia hîc præscribuntur, perducere corpus, sive tractare & fovere. Supra:

—— *cochleis frontem tractare minutis.*

Aut lacrymis hederæ, aut succo perducere cedri.]

Per-

Perfundere cedri, ad oram libri Moliniani. *Lachrymas* vocat, quæ Græci τὰ δάκρυα. Dioſcorides περὶ κισσοῦ. τὸ δὲ δάκρυον αὐτοῦ ψιλοῖ τρίχας, καὶ κνῖπίδ φθεῖρας ἐπαλειφόμενον. Sic alibi *fici lacrymam* dixit.

Sylveſtris fici lacrymam prodeſſe loquuntur.

Ariſtoteles IX. de hiſtor. animal. φέρουσι τὸ τ' ἄλλων αἰθίων καὶ ἀπὸ τῶ δένδρων τὰ δάκρυα.

Unda maris lendes capiti deducit iniquas,
Et quicquid crebri defendit ſylva capilli.] Sic Græci medici de aqua marina tradunt, ſic idem Dioſcorides περὶ θαλασσίου ὕδατος. πρὸς τὰ κνώμαζα ἐνιέμενον χλιαρὸν· καὶ πρὸς σρόφους θερμὸν, ψώρας τε καὶ κνησμῶν καὶ λειχήνων καὶ κονίδων, καὶ μαστῶν σπαργώντων καταίτλημα. *Sylva capilli*, id eſt, capilli denſi & ſylveſcentes: Sic Græci dicunt ὑλήματα τῶ τριχῶν. Infra:

Avulſamque vetat rurſus procreſcere ſylvam.

Arnobius libro II. *capillos imminuant ſylveſcentium crinium velleribus involutos.* Quemadmodum autem *crines ſylveſcere*; ſic *ſylvæ* dicuntur τρίχοφυεῖν. Inde *comantes* & *crinitæ*, paſſim apud Poëtas. Prudentius II. in Symmach.

——— *ſeges crinitis fluctuat agris.*

Anacreon od. XXII.

Παρὰ τὴν σκιὴν, Βάθυλλε,
Κάθισον. Καλὸν τὸ δένδρον
Ἁπαλὰς σείει δὲ χαίτας
Μαλακωτάτῳ κλαδίσκῳ.

PRURIGINI, PAPULIS, AC SCABIEI ARCENDIS.

Illotus ſudor, vel copia nobilis eſcæ
Sæpe gravi ſcabie correptos aſperat artus.] Duas cauſſas habet, quæ ſcabiem membris adferre ſoleant, qua-

quarum prima ex incuria & negligentia correptorum eſt; cum nec ſordes corporis abluuntur, neque interiora veſtimenta mutantur: quæ ſordes retentæ in ſuperficie acrimoniam acquirunt, & poſtmodum ſcabiem procreant: altera vilioris eſt ſucci, cum prava nimirum edulia hunc affectum inducunt, ut ſunt omnia ſalſa, carnes & piſces: item amara & acria qualia cæpe, allia, porra; quibus tenuioris fortunæ veſci ſolent homines, & ob id ſæpius hoc affectu corripi. Prior autem Sereni verſus mendoſus eſt, ut ex interpretatione conſtat: Non enim tam abundantia lautioris edulii, quàm vilioris quotidianus uſus hanc ſcabiem generare ſolet. Legendum autem meliorum librorum auctoritate:

Illotus ſudor, vel copia inutilis eſcæ.

Alii legunt diſſuadente metro:

Illotus ſudor & inopia nobilis eſcæ,

Sic recentiores medicorum filii laudant hunc verſiculum; quibus, utrum ars melica cadat, an recto ſtet talo, parum intereſt. Habuit liber avitus, ut reſtituimus: quam ſcripturam, ut ἀρχαῖον, etiam adnotârat in medicorum principum editione vir optimus Henr. Stephanus. Etiam vulgatam, ut ineptam cupidè ſummutarat Turnebus Adverſ. lib. XVII. capite XVIII. Cæterum eam copiam viliorum & inutilium alimentorum, cauſam etiam ſcabiei teſtatur Galenus lib. I. de Differ. Febr. & in Principio libri de cibis boni & mali ſucci.

Sæpe gravi ſcabie correptos aſperat artus.] Venuſtè dixit *aſperat*: quod verbum proprie ſcabioſorum. Celſus de ſcabie & ejus curatione: *quo aſperior eſt, quoque prurit magis, eô difficilius tollitur: Itaque eam, quæ talis eſt, ἀγρίαν, id eſt, feram, Græci adpellant.* Idem de Papulis: *Papularum duo genera ſunt. Altera eſt, in quâ per minimas puſtulas cutis exaſperatur & rubet.*

rubet. Inde *ſcabrum* etiam pro aſpero dixêre Latini; quoniam quæ ſcabioſa, cutem habent aſperam. Celſus alibi: *Aut ubi ſcabri ungues ſunt, circum aperiri debent, quà corpus contingunt.* Ita *pectus illuvie ſcabrum*, Cicero & alii dixêre.

Ergo lutum prodeſt membris adhibere fricatis
Quod facit ex aſino ſiccatus corporis humor.] Probo lectionem à Turnebo reſtitutam: *ſaccatus corporis humor.* Lucretius, lib. IV.

Pueri ſæpe lacum propter, ſe, ac dolia curta
Somno devincti credunt extollere veſtem
Totius humorem ſaccatum ut corporis fundant.

Sic idem præclarè reſtituit, & Giſanio ceteriſque doctis eam lectionem confirmavit. Legebatur anteà *ſaccutum*, *ſacratum* & *ſiccatum*, ut doctiſſimi viri adnotarunt. Sed *ſaccatum humorem corporis* venuſtè Poëta dixit, de urina per corpus quaſi ſacco percolata. Veſica autem, ut ſaccus vinarius vinum, lotium tranſmittit. Græci σακκίζεσθαι vocant cum ita vina percolantur. Inde *Cœcuba ſaccari* dixit Martialis de vinis, quæ defæcantur, liquantur & colo tranſmittuntur. Sic autem legendum in Martiale, qui & alibi ad eundum ſenſum:

Turbida ſolicito tranſmittere cæcuba ſacco.

Ita enim vinum purius & defæcatius reddebatur. Sed ſacco veteres uſi ſunt, ut vires vini caſtigarentur & frangerentur, quo plus vini, inquit Plinius, caperetur. Id vini genus *ſaccatum* appellabant, ut habes apud Scribonium Largum. Nec tamen per ſaccum vina ea tantum de cauſſa percolabant, ſed etiam ut peregrinis ſaporibus in ſaccum additis vina tum odore, tum ſapore ſuaviora fierent. Cujus condituræ meminit Conſtantinus Cæſar cap. ultimo, libri VI. de Agricultura. Ad eam Græci ſua προπόματα, ἀψίνθατα, & κονδῖτα referebant. Cæterum & Arnobius libro

libro II. eandem à Lucretio vocem mutuavit: *inter stercoris hos utres, & saccati obscœnissimas serias.* In Samonico, liber avitus & veteres aliis collati manifestè eandem conservant: *saccatus corporis humor.* Est autem lutum asini lotio factum ut idem Turnebus exponit. quod in Sereno notum est, *humorem* pro urina poni. Infra: *Si cui vesicæ tardus cunctabitur humor.* De asinino lotio, nihil tale, quod sciam, apud medicos. Sed lepras humano curatas apud Æginetam lego; canino apud Dioscoridem. Videant eruditiores: neque nostrum est ubique tantas inquirere lites.

Stercoris ex porco cinerem confundito lymphis.] *Cinerem stercoris ex porco*, pro, *cinerem ex stercore porci*, usitatissimâ hypallage. Serenus paulò ante eadem loquendi formâ: *Quod facit ex asino saccatus corporis humor.* pro, *ex asini corpore.* Nemesianus:

Huic parilem submitte marem ———

Pro, *hanc parili submitte mari.* Tibullus: *Taurus arat Cilicas.* pro, *Cilices arant Taurum.* & alia supponendi genera.

Sic pavidum corpus dextrâ parcente foveto.] Hæc satis clara & concinna sunt. Turnebus tamen:

Mox scabidum corpus dextra parente foveto.

Quod nollem tam libentissimè arripuisset. *Pavidum* enim est scabidum, & *pavor* ipsa scabies. Glossæ medicæ: *Pavor*, prurigo: *pavidus*, squamosus. Squamosi sunt ipsi scabiosi, qui squamas habent, quas Græci λεπίδας & πιτυρώδη σώματα vocarunt, fricatis membris à cute discedentes. Nec illud *parcente* mutandum fuisset, quod venustè dictum de leviore manu fricatrice. Scriptum erat in avito:

Sic pavidum corpus dextrâ pendente foveto.

quod ferri posset, ni de meliore receptâ constaret. Sidonius: *pendens rota sulcat inanem Æthera.*

Con-

Convenit hinc tepido lita tradere corpora soli.] Insolationem, quæ ex medicorum præscripto fiebat, acquirendæ corporis siccitati, Græci ἡλίωσιν & ἡλιοκαίαν appellarunt. Cicero ad Atticum libro XII. ep. sextâ: *Pro isto asso Sole, quo tu abusus es in nostro pratulo, à te nitidum solem unctumque repetemus.* Adpellat *Solem unctum*, quo calefiebant lita vel illita corpora: quæ fuit ξηραλοιφὴ veterum: huic opponit *assum*, quem Plato in Phædro ἥλιον καθαρὸν vocat; etsi eo loci Plato Soli puro non unctum Solem opponit, verum τὰς συμμιγεῖς σκιὰς balneorum.

Fervente papulas oleo curato liquenti] Scribe: *sapyro curato liquenti.* Sic libri meliores & antiquioris notæ, quibus adde Dioscoridem περὶ σαπφείρε λίθε. *Sapyrus*, *saphyrus*, pro *sapphirus*, ex idiotismo illorum temporum.

Aut acido Baccho miscebis farra lupini.] *Farra*, farinam vocat, τὸ ἄλευρον Dioscorides. Καθαίρει τὸ ἄλευρον χρῶτα καὶ πλιώματα, καὶ φλεγμονὰς πραΰνει σὺν ἀλφίτῳ καὶ ὕδατι· σὺν ὄξει δὲ ἰχιάδας παρηγορεῖ καὶ φύματα. Sic mendosè legitur apud Dioscoridem περὶ θέρμε. Scribe: καὶ φλεγμονὰς πραΰνει σὺν ἀλφίτῳ καὶ ὄξει. σὺν ὕδατι δὲ ἰσχιάδας παρηγορεῖ καὶ φύματα. In vilioribus etiam editis Samonici corruptè *Braccho*, pro *Baccho* exhibetur.

Atque hinc in calido percurres membra lavacro.] *Calido lavacro*, caldario. Tres ædes seu cellæ fuerunt balneorum; τὸ λακωνικὸν, caldarium, Dioni πυρια-τήριον, Senecæ *sudatorium*, in quo sicco calore sudorem eliciebant: altera *tepidarium*, tertia *frigidarium*. Plinius ep. *Post solem frigida lavabatur.* Vide Cornel. Celsum. *Percurri membra* dicuntur, quæ leviter fovendo & fricando siccantur. In balneis σάβανον erat, pannus aut velamentum, quo corpora ad siccandos balnei madores circumdabantur. In colloquiis vett.

Σάβανα

Σάβανα εἰς τὸ βαλανεῖον. Hesychius & Phavorinus σάγανον vocant, & exponunt σκέπασμα καὶ περιβόλαιον. Eo enim operiebantur corpora & percurrebantur, priusquam siccarentur. Alio modo cutem spissabant, quo densam ac duram redderent. Galenus libro VI. ὑγιεινῶν. Κἄπειτα τρίψεις σκληρᾶ μὴ πολλῇ πιλοῦντες τὸ δέρμα, πυκνὸν καὶ σκληρὸν ἐργάζεσθαι.

Pruritus autem salsos levat humor aceti.] *Levat*, id est, permulcet. In Græco Dioscoridis, κνησμοὺς παρηγορεῖ. *humor aceti*, ut *hymber sanguinis*, & alia Sereno communicantissima.

Sive maris rabidi sudor, cochleæque minutæ] *Sudor maris rabidi*, alcionium est, sive spuma marina. Glossæ medicæ: *sudor*, ὕδωρ. *Sudor marinus*, θαλάττιον ὕδωρ. Lucretius libro II.

Sed quod amara vides eadem, quæ fluvida constant,
Sudor uti maris est; minimè id mirabile cuiquam.

Idem libro IV.

Scilicet & grandes viridi cum luce smaragdi
Auro includuntur; teriturque thalassina vestis
Assiduè, & Veneris sudorem exercita potat:

Malè quidam librorum: *Sive maris avidi sudor*, frigente metro. maria *rabire* dicuntur, cum fervent & æstibus attolluntur. πλαγίζειν id Græci vocant. Herodotus: πλαγιζούσαις δὲ ταῖς νηυσὶ συνέβη τὰς πλεῦνας καταδῦναι. malè Suidas πλαγιζούσαις interpretatur ἐν πέλαγος πλεούσαις. Versu sequente *libido* doctè pro morbo vel affectu ponitur. Sic tralatè νόσον pro *libidine*, Græci usurpant. Epicharmus apud Plutarchum: οὐ φιλάνθρωπος σύ γ' ἐσσί, ἔχεις νόσον, χαίρεις διδούς. Sic *libidinem garriendi*, id est, morbum dixit Arnobius. Seneca I. de Benef. *morbo suo morem gessit.*

PHRENESI ET CAPITI PURGANDO.

Ex vitio cerebri phrenesis furiosa movetur.] Incurrit hic vitium prosodiacum Serenus, quod obiter contra originem & veterum Poëtarum morem est observandum: Juvenalis:

——— *cum sit manifesta phrenesis.*

Alii versum hunc legunt: *Ex vitio cerebri phrenesis fumosa movetur*. Medici phrenesin definiunt, inflammationem membranarum cerebri, quæ febrem acutam & mentis perturbationem inducit. Illud cerebri vitium est causa phrenitidis. Exinde febris acuta inducitur, & perpetua deliria succedunt. Unde quidam definiunt perpetuum cum febre acuta delirium. Serenus: *Sive calens febris jactatos exedit artus*. Quo versu pathognomonicum phrenitidis signum, febrem habet acutam: nunquam enim phreniticis abest febris, nec quidem sine febre, phrenesis definiri potest. Nam quæ sine febre, non φρενῖτις est, sed μανία. Celsus libro III. cap XVIII. *insania, quæ est acuta, & in febre est, Græci φρενῖτιν appellant.* Lego: *quæ & acuta in febre est*. non enim tam phrenitis acuta est, & in febre; quàm in febre acuta.

Sive meri gustus, seu frigoris efficit aura.] Inter externas phrenitidis causas etiam numerantur vini meracioris liberior usus, ut & aquarum vitalium, quæ maximè producunt phrenitides. Unde apud Moscovitas & affines gentes, complures eo morbo laborant, propter earum aquarum usum: & aromatum. Omnia sub *meri gustu* Serenus est complexus: sed *gestus* habuit avitus.

Illotis etiam lanis suffire memento.] *Illotis*, id est, succi-

ſuccidis, nondum præparatis. Gloſſæ: *ſuccida*, ἄπικτος. Melius ἔρια οἰσυπηρὰ vocavit Dioſcorides.

Ceritum ſæpe horrendi medicantur odores,
Atque ideo ſanos etiam curarier eſt par.] Divertit liber avitus ad hunc modum:

Cerritum ſæpe horrendi medicantur olores,
Atque ideo inſanos etiam curarier eſt par.

Antiqui codices paſſim conveniunt, ut ad margines editorum ſuorum viri docti notarunt. Sed illud *olores*, an ἀπὸ παλαιᾶς χειρὸς; fallor aut fuit: Veteres enim *olorem* pro gravi *odore* dixerunt. Gloſſæ, *olor*, πνοὴ ὀσμή. Scriptus Virgilius: *Aut ubi olor cœni gravis.* Vulgo: *odor cœni gravis.* Quod in manuſcripto Sereno paſſim legitur, & hîc ſemel adnotamus. *Ceritum* etiam & *cerritum*, geminè veteres dixerunt. Nonius: *Cerriti & larvati malè ſani, aut Cereris ira & larvarum incurſione, animo vexati.* Quæ verba mirè faciunt ad tertiam lectionem Poëtæ medico reſtituendam: *Atque ideo inſanos.* Tres præſides furoris erant apud antiquos: *Ceres, Luna, Bacchus*: inde *Ceriti, Lunatici, Bacchi.* Inde *ceritos vocarunt* πάντας τοὺς πλῶντας τὰ ὄργια. Gloſſæ: *Ceritus*, μαινόμενος. Aliæ *ceritus*, παρεμμανής, παρεμφάκτος. corruptè. repone παρέμφρακτος. Item *cereriti*, δημητριόληπτοι. Horatius II. Sat. III.

Cerritus fuit? an commotæ crimine mentis
Abſolves hominem, & ſceleris damnabis eundem.

Poëtæ pro omni furioſo ſumunt, ut pro phrenetico Samonicus.

Purgatur cerebrum manſâ radice pyrethri.] *Pyrethri*, id eſt, δρυμονίου. Nam δρυμόνιον, πύρεθρον. Gloſſæ medicæ Græcanicæ: ἀλιμόνιον (lego δρυμόνιον) πύρεθρον. Dioſcorides ad mentem Sereni libro III. capite LXXXVI. περὶ πυρέθρου. ἄγει δὲ καὶ φλέγμα διαμασσηθεῖσα. Perperam igitur viliores editi: *denſa radice pyrethri.*

rethri. quæ lectio nullatenus poteſt defendi. Marcellus cap. I. *Sed ſi per os magis detrahere humoris materiam viſum fuerit, quia non ſine tormento quodam per nares ea diducitur; ſuadebimus pyrethri radiculam commanducare*, &c. & infrà eodem capite: *radix pyrethri in ſole diu commanducata, etiam pituitam expellit.* cap. V. *Radix pyrethri in ſole commanducata, pituitam & humorem capitis patefacto ore depromit.* igitur *manſa radice* legendum, hoc eſt, maſticatâ.

Ungitur & ſuccis, dederit quos parva ſabucus] ἡ χαμαιάκτη. Ejus folia olerum more coquuntur, ad pituitam bilemque phreneticis detrahendam. Medici diſtinguunt inter ἀκτὴν & χαμαιάκτην: inde tutò dixit, *parva ſabucus.*

Expreſſuſque hederæ mandatur naribus humor.] Marcellus cap. I. *Per nares ergo purgatur caput, iis rebus infuſis per cornu quod Græcè ἐῤῥινχύτης vocatur, hederæ ſucco per ſe, vel betæ ſucco cum exiguo flore æris, vel cyclaminis ſucco mixto lacte, aut aquâ pari menſura.* Idem de ruta: *prodeſt & ruta cum oleo irino & exiguo aceto cocta & tepidè infuſa capiti* id eſt, attractionis viâ infuſa.

Non ſemper præſens dolor eſt ſanabilis: ergo
Cura magis prodeſt venturis obvia morbis.] Non ſemper pars affecta ſanari poteſt, in omnibus ferè morbis: juvat igitur προγνωστικὸν eſſe medicum, & curam adhibere morbis nondum ſupervenientibus: Sic infra, VIPERINIS EXCLUDENDIS:

Dicendum. & quæ ſit præcox medicina timenti,
Cautio namque poteſt diros prævertere morſus.

notum eſt illud Perſianum *venienti occurrite morbo.* quod indubiè Serenus alluſit. Notandum autem *dolorem* hic, pro parte corporis affectâ poni, quæ dolet. Plinius Valerianus lib. I. cap. II. *alligas anethum, ut de horto ſublatum eſt, decoquitur, ex oleo & ſucco*

ejus

ejus dolor ungitur. Idem libro III. cap. XIV. *Utiliter quoque dolor perungitur, in quâ sunt decocta ranarum intestina.*

DE FLUORE CAPILLORUM, ET MACULIS CAPITIS TOLLENDIS.

Scriptum fuit in avito lemmate: FLUORI CAPILLORUM, ET MACULIS CAPITIS TOLLENDIS. Et statim:

Depluit expulsus morbo latitante capillus. malè *depluit*, pro *defluit*, in iis schedis exaratum. *Fluere* quippe capilli dicuntur, qui post morbum vel ante decidunt. Celsus lib. VI. cap. I. *de capillis loquor, qui post morbum ferè fluunt* Ammianus Marcel. XXX. *ad imbecillitatem firmandam fluentium capillorum.* Sic *fluor*, ἡ ῥύσις τῶν τριχῶν. Alexand. Trallian. lib. I. cap. II. Non autem tam latitante quam præcedente morbo capilli defluunt. hoc indicium est medicum, προγνωστικὸν. ὀνειροκριτικὸν habes apud Astrampsychum:

> Τρίχας πεσεῖν σοι, κίνδυνον φέρει μέγαν.

> *Si rarò lavitur, seu vis epota veneni,*
> *Seu salamandra potens, nullisque obnoxia flammis,*]

Stephanus *eluitur*, pro *lavitur*, ad oram editionis suæ notavit. Barthius: *seu rarò lavitur*, putat legendum. Sed rectè inter has causas venenum epotum, & Salamandræ contactum habet Serenus. *Vim autem veneni*, pro veneno dixit. Dioscorid. τῆς φθοροποιοῦ δυνάμεως καλαδραξαμένης τῶν σωμάτων. Sic *vis frigoris*, capite sequenti: *Sæpe ita pervadit vis frigoris, ac tenet artus.* Sic *vis animi*, *vis morbi*, & alia apud Lucretium: quod antiquum est & Poëticum. Putabant etiam

etiam ſalamandræ contactu, defluere capillos. τῇ δ' ἰντερῳ αὐτῆς ψιλεῖ τὰς τρίχας, Schol. Nicandri. *Dejecit.* eſt optima lectio, ſed *decuſſit* in libro chirographo: ut apud Petronium Lycas: *quæ Salamandra ſupercilia tua excuſſit*, ubi perperam *exuſſit*, quidam ſubſtituêre. Plinius lib. X. cap. LXVII. *Salamandræ ſanie, quæ lactea ore vomitur, quacunque parte corporis humani contacta, toti defluunt pili: idque quod contactum eſt, colorem in vitiliginem mutat.* Credebant autem ſalamandram non poſſe uri: inde dixit ex erronum opinione, *nulliſque obnoxia flammis.* Nicander Theriacis:

Ἥ, τε καὶ ἀσβέστοιο διὲκ πυρὸς οἶμον ἔχουσα
Ἔσσυται ἀκμήνος καὶ ἀνώδυνος ————

Sed aliter Galenus libro περὶ κρασ. γ. ὡς γὰρ καὶ ἡ σαλαμάνδρα μέχρι μέν τινος ὑπὸ πυρὸς οὐδὲν πάσχει. Καταχαίεται δ' εἰ ἐπὶ πλέονι χρόνῳ τῷ πυρὶ πλησιάσειεν. Idem περὶ συνθέσεως φαρμακ. τ. κτ. ὅπως δ. Σαλαμάνδρας κεκαυμένης τὴν σποδόν. Vide Dioſcoridem libro II. cap. LXVII. περὶ σαλαμάνδρας.

Eximium capitis tactu dejecit honorem.] *honorem* venuſtè vocat, quem Græci κόσμον. Clemens Alexandrinus: τρίχες κόσμος τοῦ σώματος. Inde calvi vocabantur ἄκοσμοι, teſte Polluce lib. II. Leucippus lib. VIII. σεσύληται τῆς κεφαλῆς τὸ κάλλος τῶν κουρῶν ορῶς. Simile quid legitur apud Achillem Tatium lib. VIII. Syneſius in Hymn.

Ἑτέρῳ δ' ἄγαλμα χαίτη
Καταειμένη πενόντων.

Ambroſius hexaëm. VI. *Tolle arboribus comam, arbor ingrata eſt: tolle humani capitis capillum, tota pulchritudo flacceſcit.* Eumolpus apud Petronium de calvo: *ſcito jam capitis periiſſe partem.* Hinc radi & tonderi, apud pleraſque gentes erat ignominioſum. Philoſtratus de vita Apollonii libro VII. ἄρχεται τὸ ἐν

θένδε τὸ εἰς τὸν ἄνδρα ὕβρισας, ξυρέσαν τε ἀποκείρας αὐτὸν, &c Inde κουρὰ & ἀπόκαρσις pœnæ nomine adhibebantur ad ignominiam. Harmenopulus lib. VI. §. XIIX. τυπτόμενος καὶ κουρευόμενος ἐξοριζέσθω. Vide eundem tit. V. §. XIIX. tit. VII. §. X. & alibi paſſim.

Nonnunquam variant maculæ, parviſque parumper Orbibus aſperſum ducit nova vulnera tempus.] Non interdicto de vi erant ejiciendi gemini verſus, qui in membranis comparuerunt, avitis & Barthianis:

Seu calamiſtra rudeis inflectere docta capillos,
Radices ſterili faciunt torpere calore.

Quos cur τοῦ ποιητοῦ eſſe negemus, nec ego video. Capilli enim, qui continuo uſu in cincinnos criſpantur, facilè, adurente calamiſtro corrumpuntur; aut radicitus, deficiente juſto nutrimento, ſoluti defluunt & expelluntur. Malè fecerunt curatores editionum, qui pro ſpuriis eosdem amoverunt.

Parviſve parumper Orbibus aſperſum ducit nova vulnera tempus.] Eleganter *ophiaſin* deſcribit hiſce verſibus, inquit Mercurialis, in quibus fruſtrà Barthius eſt, qui *ducit*, *haurit* exponit. Non enim *hauriri* vulnera dicuntur, quæ tractu temporis *ducuntur*. *ducere vulnus*, ut *ducere colorem* apud Virgilium:

Duceret apricis in collibus uva colorem.

Scribonius Largus cap. LV. *Salamandra quibus data eſt, lingua exaſperatur, corpus invalidum fit. præter hoc torpet rigoribus quibuſdam, & livoribus quaſi maculis variatur.*

Viperea pellis cinerem his addito rebus.] Haud ſcio, unde ad oram editionum, *cinerem his apponito rebus:* niſi fortè à conjectura Pithæi: qui verſum ſic ferè pedibus ſuis reſtituit & reconcinnavit. Scribunt membranarum auctoritate:

Viperea cinerem pellis his addito rebus.

Sic nos in avitis, Barthius in Baſilienſibus invenit, nec

nec quicquam mutandum cenſet, quamvis adhuc aures radat tenebrionum, neglecta vulgatæ proſodiæ ratio. Etiam illi falluntur, qui reponunt, *his addito morbis;* quod gloſſam olet veterem ſcripturam exponentem. Fortè reſtituendum: *his aſpergito rebus.* Marcellus: *ex pelle viperarum cinerem facies, atque aſſiduè illic aſperges. emendabis ſine morâ vitium.*

Roboreaſve pilas urſino jungito ſevo.] Summo jure doctiſſimi viri conqueruntur ſupra tot ac tam variis in hoc opuſculo lectionibus; quarum ne tertia pars quidem in Celſo, ceteriſque medicis anterioribus occurrit. Plenæ vitiorum membranæ, plenæ differentiarum ſchedæ, pro deſcribentium diverſorum, aut imperitorum judiciis intruſæ, prout arripiebantur. Quod hoc tandem loco liber avitus facit, ut magis ſciam. Scriptum in illo:

Roboreoſve pilos cervino jungito cornu.

Ex quo refingi poſſet, ſi ludibriis danda venia, ſenſus in diverſum inclinans, quàm medici præſcripto conducit. Ab antiquis etiam cornu cervinum roborandis capillis adhibebatur: Sæpius ejus Marcellus & alii meminerunt, qui ſcobem de cornu cervino præſcribunt. *Roboreos* autem, pro *roborandos* eſt poſitum; ut intelligantur pili cervino cornu confirmandi, ne ſubindè defluant. Hoc ridiculum foret, ſed arbitrario jure ex Orpheo defendam, cujus hi verſus exſtant, ΠΕΡΙ ΚΕΡΑΤΟΣ ΕΛΑΦΟΥ.

Αἴ τοι δίζῃ λασίην ἐπὶ κράατι λάχνην,
Εἰ καὶ ψεδνοκάρηνος ἔοις. εἰ γάρ μιν ἐλαίῳ
Τριβόμενον τρίβοις κροτάφους πάντ' ἤματα σεῖο,
Αἱ δὲ νέαι περὶ βρέγμα τεὸν τρίχες αὐξήσουσι.

Hanc expoſitionem meam cum prius approbaſſem; didici tandem eâ deſiſtere, & meliorum medicorum conſilio ſapere. Dioſcorides libro II. cap. XCIV. ubi vim adipum exponit, urſinum raptos vitio alope-

ciæ

ciæ capillos restituere tradit: τὸ ἄρκειον δοκεῖ τριχοφυὲς εἶναι ἀλωπεκιῶν, καὶ χιμετλιῶσιν ἁρμόζει. Hæc mens est verborum Sereni, cum eo versu pilas roboreas ursino sevo jungendas præscribit, & eo medicamento cutem capitis permulcendam & ungendam saluberrimè præcipit. Marcellus cap. VI. *roboris pilulæ, quæ gallas simulant, cum adipe ursina tritæ emendant alopecias. Pilas*, non *pilos*, τὰ σφαιρία vocat Græcorum, alibi *pilulas*.

Aut platani pilulas acri infundemus aceto.

Glossæ: *pila, pilula*, καταπότιον Glossæ medicæ: σφαιρίον, *orbiculus, globulus, pilula*. Sic σφαιρία τῶν κορύμβων, acini corymborum vocantur, σφαιρία τῆς κυπαρίσσου, globuli cupressi, & simpliciter σφαιρία eadem notione apud Dioscoridem.

Vel testudineo mala permulceto cruore.] Supra PORRIGINI DEPELLENDÆ:

Prodest & tarda demptus testudine sanguis.

Mala autem venustè dicuntur, partes affectæ & infectæ. Unde & pro morbo contagioso sumunt Poëtæ:

——— *clausæve malum fecêre palûdes.*

HUMORIBUS, ET PERFRICTIONIBUS MEDENDIS.

Alii libri variant in lemmate, leguntque: DE CONGELATIONE, AUT FRIGORI SEDANDO.

Sæpe ita pervadit vis frigoris, ac tenet artus,] *Vis frigoris*, ut *vis veneni*; quod suprà notamus. Infrà UVÆ MEDENDÆ.

Ægrescunt teneræ fauces, cum frigoris atri
Vis subiit ———

& alibi: *muris violentia cæci*. Agellius lib. XIX. cap.

IV. ubi de timore algifico (quem Ariſtoteles vocat ψυχροποιητικὴν) *qui vi frigoris ſanguinem caldoremque omnem de ſummâ corporis cute cogat penitus & depellat.* Latini *frigus* & *rigorem* appellant; vitio corporis contractum catarrhum, aut humorem vitioſum. Sic Samonicus, ſic Plinius Valerianus, libro I. cap. I. *Caput ſi flegmate aut frigoribus plenum fuerit, aut catarrhus obtinuerit; mittas in ollam rudem ſapæ ſextarios duos.* Eſt ergo nomen medicum peculiaris capitis affectus.

Si ranam ex oleo decoxeris, abiice carnem, Membra fove:] *Ex oleo*, ἐν ἐλαίῳ, pro *in*, vel *cum oleo*. Plinius Valerianus libro III. cap. VI. *Ranæ nihilominus in trivio decoquentur cum oleo, carnibuſque earum projectis, oleo utantur ad unctionem.*

Urticæ ſemen, perceptaque frigora vincit.] Nihil mutamus. Libri quidam, *præceptaque*, non etiam malè.

Et cervina poteſt mulcere medulla rigorem.] *medullam* vocat, quam Græci σέαρ ἐλάφειον, adipem cervinum. Infra:

Prodeſt cervinæ vehemens naturæ medullæ.

Dioſcorides geminè dixit libro II. cap. XCI. σέαρ ἐλάφειον, καὶ μυελὸν. Sic *medullam* pro cerebro dixerunt, de quo nos infra latius.

Proderit hoc potu: ſeu caſſis oſtrea teſtis
Uſta dabit cinerem] Scribe libris adſtipulantibus:

Proderit hoc fotu: ſeu caſſis oſtrea teſtis
Uſta dabunt cinerem.

Non enim hîc fella ad potum, ſed ad externum unguentum adhibentur. *Seu caſſis oſtrea teſtis: tectis* legit optimè liber avitus. Alibi Serenus:

Aut tres ex vino cochleas fervеſcere coges,
Cumque ſuis domibus franges.

caſſa tecta ſunt, τὰ χηραμίδων τυπώματα. Solinus appellat *reluvias conchyliorum.*

Decu-

Decutiet gelidum calefacto vertice virus.] Scriptus avitus & ora Stephani, *discutiet*: quodque & aliæ membranæ cognoscunt, quæ typis excusos præcesserant. *Virus* autem proprie est humor fluens. Gloss. Cyrilli. γονὴ ἀνθρώπου, *virus*. *Nonnullus liquidum sumit, mulsumque sinapi.*] Perperam: lege & distingue,

Nonnullus liquidum sumit mulsum, atque sinapi.

Marcellus Emp. cap. I. *Bene facit & sinapi, ex aceto tritum, sed non excastratum, gargarizare, trium cyathorum mensura, admixta mellis libra una: detrahit enim & hæc composito largiter pituitam.* cap. V. *mellis & sinapis triti æqualiter mixtæ partes tepefiunt, & humor multus è capite post longam gargarizationem deducitur.*

Atque palato agitat retinensque vomensque.] Quis mutilum versum pedibus suis restituet? Liber avitus:

Atque palato agitat retinensque id, idque vomensque.

Pictorianus: *pariter retinensque vomensque.* Alii Stephano inspecti, *retinensque idque vomensque*: & sanè alterutrum *id* redundat. Ejusmodi versus, in quibus extra poësin peccari solet, quandoque solennes sunt apud hunc Samonicum.

oleive liquore Perfundunt calido cerebrum nasique latebras.] κοινῶς πᾶν ἔλαιον δυσπερίψυκτον φυλάσσον τὸ σῶμα, ἑτοιμότερον πρὸς τὰς ἐνεργείας ποιεῖν. Dioscorides.

Curandi modus hic & suavis & utilis idem est.] Ex præcepto medicorum dixit, quorum est curare cito, tuto, & jucundè.

ELEPHANTIASI PROPELLENDÆ.

Est elephas morbus tristi quoque nomine dirus.] Sic habet consensus omnium ferè librorum: Scriptum tamen fuit in nostro avito:

Est

Eſt elephas morbus triſtis, quoque nomine dirus, quæ lectio cum multo venuſtior ſit, neſcio, cur non poſtliminio reſtituenda. Non ſolum elephas triſtis & horrendus morbus eſt, ſed ipſo quoque nomine ἐλέφαντος dirus & longè graviſſimus. Auctor definitionum medicarum, quæ Galeno tribuuntur, ita eum morbum deſcribit: ἐλέφας ἐστὶ πάθος, παχὺ τὸ δέρμα καὶ ἀνώμαλον παρασκευάζων, καὶ πελιδνὸν τὸ χρῶμα, καὶ τὰ λευκὰ τῶν ὀφθαλμῶν. ἀνασιδηρώσκεται δὲ χειρῶν καὶ ποδῶν τὰ ἄκρα, καὶ ἰχῶρας ἀφίησι πελιδνὸν, καὶ δυσώδη. Sic non modo triſtis, ſed & moleſtiſſima eſt & turpiſſima elephantiaſis, *turpans infandis ora papillis.* Eum ſecutus eſt Avicenna, cum primo canone dixit eſſe affectiones, quæ cum morbi non ſint, ſed potius dedecora, morbis tamen annumerantur. Alii *elephantum*, ἐλέφαντα, alii ἐλεφαντίασιν appellarunt. Gloſſæ medicæ, ἐλέφας, ἡ ἐλεφαντίασις. Aliæ: *elephantiaſis*, ἐλεφαντία: A ſimilitudine nimirum illius animalis, ut Galenus in Hiatro teſtatur: καὶ γὰρ δέρμα τῶν ἐν τῷ πάθει τούτῳ κατεχομένων παχύτερόν τε καὶ σκληρότερόν ἐστι, ἐμφερείαν ἔχον πρὸς τὸ τῶν ἐλεφάντων δέρμα, &c. Eodem modo verſus hic exhibetur apud Manardum lib. II. epiſtola prima medicin. quo, ex avito libro eum reſtituimus.

Non ſolum turpans infandis ora papillis.] *Papillas* vocat, eas papulas quæ ſumma parte corporis elephantiaticis accidunt. Celſus libro III. de ejus curatione: *ſumma pars corporis crebras maculas, crebroſque tumores habet.* Gloſſæ: *papillæ: papulæ, puſtulæ.* medicæ: *papulæ*, ἐξανθήματα, ἐκβράσματα, ἐκθύματα. Quæ tamen raro Græcis confunduntur. *Tumores iſti*, qui in fronte apparent, ſimiles ſunt cuti flexili ſuperciliorum leonis. Exinde Archigenes λεοντίασιν, appellari ſcribit ἐλέφαντα, quemadmodum habet Aëtius.

Sed cita præcipitans funeſto fata veneno.] Non, *cito præcipitans*: quod ineptum eſt.

Huic

Huic erit adversus cedri de cortice succus] Discorides de cedria: ὠφελεῖ καὶ ἐλεφαντιῶσι ἐκλειχομένη.

Nonnulli dixêre serum prodesse bibendo.] Quòd multo potentissimum ad purgationes redditur. Idem περὶ ὀρροῦ γάλακτος. διδόμενος ἐφ' ὧν δίχα δριμύτητος ἐκκρίσιν βουλόμεθα ποιῆσαι, ὡς ἐπὶ μελαγχολικῶν, ἐπιληπτικῶν, λέπρας, ἐλεφαντιάσεως, καὶ ἐξανθημάτων τῶν περὶ ὅλον τὸ σῶμα.

Mentastri folium potu appositúque salubre est.] Nam ἔστιν εἰς τὸ ἐν ὑγιείᾳ χρῆσιν εὔθετον. Mentham silvestrem ἄγριον ἡδύοσμον Græci vocant. Latini *mentastrum.* Plin. libro XIX. cap. VIII. *mentæ nomen suavitas odoris apud Græcos mutavit, cum alioqui mintha vocaretur, unde veteres nostri nomen declinaverunt.* Serenus autem τὸ βαλσαμίτην intelligit: ἥ τις ἐστὶν ὁ μακρόφυλλος ἄγριος ἡδύοσμος. Marcellus: *mentastri folia commanducata, vel contrita apposita elephantiosis medentur, cedro quoque quoque tabes illa assiduè peruncta sanatur.* Obiter emendandæ sunt glossæ medicæ: βαλσαβίζα (malè: lego βαλσαμίτα) ὁ μακρόφυλλος ἄγριος ἡδύοσμος.

Spargere lacte bovis, varias sic ungere frontes.] *Varias* venustè adjunxit ob variantes maculas & tumores. Immo *varii* propriè dicebantur, qui in fronte disparebant. Cicero apud Quintilianum, in quendam Isauricum: *miror quid sit, quod pater tuus homo constantissimus, te nobis varium reliquit.* id est, maculis & papillis in facie distinctum. Inde παρδάλεις ex genere pantherarum, à maculis *variæ* vocabantur. Glossæ: *Varia*, ποικίλη, πάρδαλις.

Cerussam, & chartam quam gens Ægyptia mittit: Tunde simul, misceque oleum [Malè viliores librorum, *Thure simul misceque oleum*; nullus hic usus est thuris, nulla medicina. *Cerussam* autem intellige ex præscripto medicorum, non ceterorum poëtarum. Antipater: ψιμμυθίῳ τὰς παρειὰς ἐντετριβόμεναι. *Chartam Ægyptiam* vocat, quam alibi *Phariam*: Pictorius *herbam*

aqua-

aquaticam exponit ex Galeno libro octavo simpl. cap. XXXIII. & Avicenna lib. II. cap. CCCCXLI. *Præterea Pharius caput emetire papyris.* Alibi *Niloticam.*

Tunde simul, misceque oleum quod flore rosarum Conditum est:] Falsi sunt, qui τὸ ἀνθηρὸν, *florem rosarum* interpretantur. Τὰ ἀνθηρὰ Græci medici subrubra vocant & cruenta. Inde ἀνθηρὰ πτύσματα dixit Hippocrates libro VI. τῶν ἐπιδ. In omnibus antheris admiscebatur sandaracha, & alia metallica. Inde τὸ ἀνθηρὸν Hesychius τὸ σανδαράχην interpretatur. Hoc obiter adnotandum adversus illos, qui cum Manardo ἀνθηρὸν ab eo, quod est ἄνθος ῥόδου, deducunt.

Line sic faciem, sic redde salutem.] Stephanus ad oram editionis suæ: *& sic redde salutem.* Iuvenalis:

Verberat, atque obiter faciem linit ———

CUTIS ET FACIEI VITIIS PROPELLENDIS.

P*Roderit & bulbus mellis dulcedine victus.*] *Bolbus.* Pavitus, Græco more, pro *bulbus.* *Bulbi ex mulso,* ut alibi loquitur. Καθαίρουσι φακοὺς σὺν μέλιτι ἢ ὄξει. Dioscorides περὶ βόλβου ἐδωδίμου. Est autem *lentigo,* φακός. Glossæ: *lentigo,* lenticula. Cyrillus, φακῶψις, *lentiginosus, sparso ore.* *Sparso ore.* cui facies est sparsa maculis velut lentium.

Crudave dulcacido miscebis rapa liquori.] Infra Serenus:

Dulcacidum, laticemque cumini semine junges.

dulcacidum, ut *salinacidum*; pro quo malè *salmacidum* defendunt imperiti talium literiones. Error ex conjugio literarum. Glossæ: *salmacidus,* ἁλμυρός, *salmacidum,* ἁλμυρόν. Lege, *salinacidus,* & *salinacidum,*

cidum, ὀξάλμυρον. Sic *dulcacidum*, ὀξύγλυκον, in iisdem glossis exponitur. Eadem Græci medici de rapo silvestri rradunt.

Sepiolæ cineris ex ossibus omnia tollunt.] Dioscorides περὶ σηπίας. καὲν ἐν τῷ ἰδίῳ ὀστράκῳ, ἄχρεις οὗ τὸ πλακοῦδες αὐτοῦ ἀποσμῆ, σμῆχει λεῖον ἀλφοὺς, πίτυρα, ὀδόντας, ἐφήλεις. Hæc sunt quæ *omnia* vocat noster Serenus. Viri doctissimî, nescio, ad quam interpretationem referunt. *tollunt*, etiam in calamo exarato scriptum: quod vulgo ad oram *sanant* legitur, glossam olet. Marcellus de maculis corporis abolendis: *oculos vel ova sepia in aqua solve, & cum melle permisce, atque inde maculas perfrica; citò abolebuntur.*

Horrebit si livor atrox, aut nigra cicatrix.] Fuit in avito codice:

Horrebit lævor ater, aut nigra cicatrix.

Forte scribendum: *horrebit si lævor atrox.* nam *lævor* idem qui *livor*. Glossæ: *lævor, tumor faciei.* Scriptum fuit in veteri Marcello: *ad tumorem sive lævorem de facie tollendum, herbam rhodiam ex aceto tritam in fine.* Iuvenalis Sat. IX.

Livida materno fervent adipata veneno.

Ubi Scholia legunt, *lævida*; & explicant *lubrica*: melius eruditissimi viri: *livida, perniciosa, mortifera sive pallida; id est. pallorem facientia. Atrox* autem in Sereno retinendum. Isidorus; *atrox, quod sit tetrus morbus.* Sic omnia livida & maculosa vocabant.

Rugarum sulcos lentisci mastiche tendens.] Id est, lentisci resina. Ex livore, cutis in plicas & quasi sulcos contrahitur, inde lentiscinam mastichen, ad ejus nitorem reconciliandum in illitiones faciei præscribit. Dioscorides περὶ ῥητίνης σχινίνης. μίγνυται καὶ σμήγμασιν ὀδόντων. καὶ ἐπιχρίσμασι προσώπου στιλβοποιοῦσα. Est autem *mastiche* lentisci lacryma, σχινίνη. Idem Dioscorides: γεννᾶται δὲ καὶ ῥητίνη ἐξ αὐτῆς σχινίνη καλουμένη, ὑπ'

ἐνίων

ἐνίων δὲ μαστίχῃ. Glossæ medicæ, μαστίχῃ, ῥητίνης σχίνου. Nec ad illitiones faciei solum, sed etiam dentitricia præscribebant, ut adnotavimus: Inde Græcorum proverbium in venustulos & delicatulos: σχῖνον διατρώγειν. illis enim obiici solebat dentium cura & mundicina. Martialis VI. Ep. LXXIV.

Foditque tonsis ora laxa lentiscis.

Infrà Serenus:

Lentiscus myrtusque emendant oris odorem.

Rugarum sulcos lentisci mastiche tendens.] Cutis in fronte μετωπίδιον vocatur. αἱ ἐν αὐτῷ γραμμαὶ ῥολίδες καὶ ἀμαρυγαί. Unde *frontem rugis inarari*, passim Poëtæ dixerunt *Jam venient rugæ, quæ tibi corpus arent.*

Si verò vitium est, quod ducit ab impete nomen,] Nam *impete* celeriter, & latè procedit, & impetit cutis partem unam post aliam. Sic *impetus pituitæ* Plinius vocat, quas alii *impetigines.* Glossæ medicæ: *impetus*, λιχὴν: *impetigo*, λιχὴν, λέπρα. *Impetigo* autem propriè quod impetus, & quicquid cum impete venit. Nam *impetigo* ab *impeto* (notabis ita scriptum in meo avito: *quod ducit ab impeto nomen*) ut *urigo* ab uro; *pendigo* è pendo: *coligo* à colo: nam *coliginem* pro domicilio, vel ædibus, quæ coluntur, dixére veteres. Inde *domicolium*, quod recentiores, *domicilium*. Tertulianus inscriptione subterraneâ: CONSUL CONSILIO. MARS DUELLO. LARES COLIO POTENTES. Sic omnino legendum. Lares enim θεοὶ κατοικίδιοι. legebatur ante viri magni restitutionem corruptissimè: LARES COMITIO POTENTES. Sed hoc obiter. *Impetigo* autem ab impeto, unde & *impetus*, & *impetix*. Festus, *impetix*, *impetigo*. ut *tumix* à tumeo, & alia. Græci medici vocant ἐπιφορὰν. nam ἐπιφορὰς appellant omnia ἐξανθήματα & φλεγμονὰς, quæ subito in cute oriuntur, & ebulliunt. Vehementes etiam fluxus, qui

cum

cum impetu feruntur; & precipuè quæ in oculos cadunt cum inflammatione, hoc nomine appellant. Latini autem *impetiginem* de lichene propriè dixerunt. Glossæ suprà laudatæ: *impetigo*, λιχὴν, λέπρα. impetigines sunt λιχηνώδεις ὄγκοι. *Lichen* autem minus malum est, quàm lepra aut scabies: quæ inter medicorum filii distinguunt. Prius matutina salivà exteritur, cætera non ita sanantur. Ægineta ex versione doctissimi viri, libro VII. *Saliva hominum jejunorum maximè discussoriam & extersoriam vim habet: impetigines itaque puerorum illita exterit, & furunculos concoquit, si cum tritico manso imponatur.* Ubi notabis *mansum triticum*: ex madido pane, ut jure collyrico, illoto genis, non tantum vitia cuti detergebant, sed etiam splendorem conciliabant. Tertulianus de cultu mulierum: *ad mensuram neminem sibi adjicere posse, pronunciatum est. Vos plane adjicitis ad pondus collyridas quasdam, sputorum umbilicos cervicibus adstruendo.* Collyridas vocat è fucco crassiore, unde *offas* etiam Juvenalis:

——— *coctæque siliginis offas*
Accipit, & madidæ facies dicetur an ulcus.

Ex pane enim siligineo id fiebat. Idem:

Et pressum in facie digitis expendere panem.

Suetonius Othone: *Quin faciem quotidie rasitare, ac pane madido linere consuetum: idque instituisse à primâ lanuguine, ne barbatus unquam esset. Sputum* autem Tertullianus vocat tenue corium, aut crustam, quæ ex illo tectorio inducebatur. Sic tenuis lamina, σιάλωμα, h. e. sputamentum, dicitur Polybio: nam σίαλον saliva, vel sputum.

Fœda fluunt curvi quæ purgamenta cameli,] Glossæ: *purgamentum*, λύματος. medicæ: *purgamenta*, *sordes animalium.* Columella libro I. *Sterquilinia duo sunt, unum, quod nova purgamenta recipiat, & in annum conservet; alterum verò, ex quo vetera vehantur.*

AURIUM VITIIS SUCCURRENDIS.

FRaxinea in flammis fundit quem talea succum.] In avitis schedis invenio scriptum:

Fraxinea in flammis tundit quem talia succum.

Alii librorum, monente Vossio libro II. de arte gramm. cap. XXXIX.

Fraxinea in flammis quæ fundit tilia succum.

Eleganter *tundi* succus ille dicitur, qui vi flammarum exprimitur. nihil tamen mutamus. *Talia* autem, pro *talea*, ut in Philoxeni glossario: *talia* κορμὸς, σχίζα, σκυτάλη. Marcellus cap. IX. *Fraxini recentem surculum, id est, humore proprio adhuc madentem, ex una parte in foco pones, & quum per aliam partem succus ebulliet, suscipies eum diligenter, & oleo addito tepefactum auribus instillabis.*

Instilles, sive obscœnos ex virgine rores.] Hoc de caprina, taurina & canina urina scriptum reliquit Dioscorides, non item de virginali: περὶ οὔρων. idem tamen probat Marcellus hisce verbis: *Pueri investis urina recens auriculæ dolenti & ulcerosæ instillata, omni humore siccato, & dolorem tollit, & ulcera mira celeritate persanat. Obscœnos* autem *rores* poëtarum more pro urina dixit, ceterisque humoribus. Sic *rorem Bacchi*, pro vino: *pluvium*, pro aquâ periphrasticè dixit: HYDROPISI DEPELLENDÆ:

Fraxineum semen cum Bacchi rore bibendum est.

MAMMIS SANANDIS:

Præterea pluvio decocta papavera rore.

Hoc eodem capite:

Doctus eris tepidos illinc immittere rores.

Sic

Sic *rorem lacrymarum* Ovidius, *sanguinis rorem* Lucanus dixêre. Horatius, *maris rorem*, pro aqua marina. Græcè δρόσος idem valet, unde ἐναλίαν δρόσον & κρηναίαν Euripides. E converso *roris lacrymas* dicebant, ut *rorem lacrymarum*: Achilles Tatius lib. VI. τὸ τῶν δακρύων πεπαίνεται, τὸ δὲ μέλαν πορφύρεται, καὶ εἶναι ὅμοιον, τὸ μὲν ἴῳ, τὸ δὲ ναρκίσσῳ. Pervigilio Veneris:

Lacrymæ micant trementes de caduco pondere.

Aut succum ex folio dederit quem populus alba:] λεύκη. malè legit liber avitus, *dederit quem populus alta*. *Albam* dixit respectu τῆς αἰγείρου. Dioscorides περὶ λεύκης. ὠφελεῖ καὶ ὠταλγίας ὁ χυλὸς τῶν φύλλων χλιαρὸς ἐνσταζόμενος. Hæc & alia maximè distinguenda sunt in poëta medico.

Annosa rubros si legeris arbore vermes Ex oleo tere.] Quales vermes, aut ex quali arbore? Græci communiter arboris aut siccorum lignorum vermiculos, τερηδόνας appellant, Latini *teredines*. Isidorus libro XI. *teredonas Græci vocant lignorum vermes*, (*tignorum* in veteri libro scriptum) *eò quod terendo edant: Hos nos termitas dicimus. Ita enim apud Latinos ligni vermes vocantur, quos tempore importuno cæsæ arbores gignunt.* Varia nomina ex arborum generibus aut aliis caussis sunt sortiti in utraque linguâ. ejusmodi nomina sunt κὶς, σὴς, ἴξ, ψὼ, ϑρῖπς, κεραυνόκολαπτον: item *cossi*, *bytarus*, apud Plinium è M. Tullio, & *galbæ*, ut docemur isto loco. Celsus libro VI. *medicamentum est & rosæ, & radicum arundinum succus, & olerum*, (scribo, *olium*) *in quo lumbrici cocti sunt, & humor ex amaris nucibus, aut ex nucleo mali persici expressus*. Plinius XXIX. cap. ult. à quo Serenus descripsit. *ex arboribus rubri cum oleo triti exulceratis & ruptis auribus præclarè medentur.* Marcellus cap. IX. *bestiolæ multipedes quæ contractæ in globulos complicantur, in oleo excoctæ infusæque au-*

auribus statim prosunt. & infrà: *vermes ex qualibet arbore rubri coloris contriti cum oleo, & infusi, dolores aurium sedant.*

Lumbricos terræ, sevumque ex ansere rauco] Marcellus: *Terreni vermes cum anseris adipe vel cum oleo decocti sine dubio medentur auribus purulentis.* Alibi: *terreni vermes cum adipe anseris decocti infunduntur auribus etiam ad jam deplorata vitia.*

Si jungas olidæ grave quod minxere capellæ] Dioscorides, ubi de urinis agit, caprinam etiam aurium doloribus instillatam mederi scribit. Sed eo remedio, quo fel taurinum conjungitur, non urinam sed lac caprinum fractis auribus & purulentis prodesse tradit. περὶ ταυρείας: πυῤῥοουῶσί τε ὦτα, καὶ τὰς ἐπ' αὐτῶν ῥήξεις σὺν γάλακτι αἰγείῳ ἢ γυναικείῳ ἐνσταζομένη. Sed *grave* de lotio venustè dictum. Glossæ medicæ: *gravitas*, urina. *graveolentia*, οὖρον αἰγὸς. Marcellus eodem cum Sereno consilio: *adversus gravitatem audiendi, fel bubulum cum urina hirci auriculæ, quæ molestiam surdiginis patitur, instillabis, statimque subvenies.*

Si verò incautas animal penetravetit aures.] Quidam librorum non tam eleganter, *Si verò in patulas. incautas* improvidas, nec præcaventes ad ea, quæ irrepserunt animalcula, avertenda. Marcellus: *si aliquod animal aurem intraverit, præcipuum remedium est, murinum fel aceto dilutum instillare.* Diversa remedia præscribuntur auribus, in quas vermes & vermiculi irrepsêre; & auribus verminosis, in quibus orti sunt & enati. Latini *aures verminosas*, has vocant, Dioscorides ἰχωῤῥοοῦντα vocat *aures purulentas*, σκωληκιῶντα *verminosas*. Inde lemma capitis apud Celsum: ADVERSUS AURIUM VERMES. Plinius XXIX. cap. ultimo. *Si aliquod animal intraverit, præcipuum remedium est murium fel aceto dilutum. Si aqua intraverit, adeps anserinus cum cepæ succo.*

ſucco. quæ verbotenus, ut omnia, noſter deſcripſit.

Qui gravis eſt oculis, ſenſum tamen auribus auget:] Non medicè ſed poëticè dixit, *qui gravis eſt oculis.* Iuvenalis appellat *acre malum ſemper ſtillantis ocelli.* Lucilius, — *lachrymoſæque ordine tallæ.* Tallæ folliculi cepæ. Gloſſæ: *talla*, κρομμύου λέπυρον. Feſtus à Scaligero reſtitutus: *tallam, allii folliculum, cepe.* vulgo mendoſè: *taliam alii folliculum cepe.* Dioſcorides περὶ κρομμύων. ὁ δὲ χυλὸς ἐγχριόμενος σὺν μέλιτι βοηθεῖ ἀμβλυωποῦσιν, ἀργέμοις, νεφελίοις, καὶ ἀρχομένοις ὑποχύμασι, καὶ συναγχικοῖς διαχρισθείς. ubi ceparum ſuccus oculorum hebetudinibus, cæteriſque affectibus auxiliatur. Idem aurium vitio ceparum ſuccum mederi ſcribit, eodem capite: πρὸς τὰς ἀπολήψεις τῶν ὑδάτων τῶν ἐν τοῖς ὠσὶν ἁρμόζει. id eſt, ad eliciendam aurium aquam valet. Notandum autem *ceparum* nomine & *allia* & *porrum* venire: quarè & Sereno paſſim hæc tria contunduntur. Græci etiam ἀσκαλώνιον & γήτειον mixtim uſurpant; at propriè minus. Heſychius, γήπα, κρόμμυα ἃ καὶ γήθυα καλοῦνται. Alii γήθυον putarunt eſſe *porrum ſilveſtre.* Idem Heſychius, γήθυα. ἀμπελόπρασα. οἱ δὲ γηψυλλίδας (ſcribe γηθυλλίδας) οἱ δὲ μεγάλα κρόμμυα. ἄλλοι χλωρά. Euſtathio nihil differunt γήτειον, γήθυον & γήθιον. Legi etiam γῆθυ pro cepa. Pſellus in verſibus politicis, quibus obſcuras voces expoſuit: κόγχαλον δὲ ὁ στρόβηλος. τὸ δὲ κρόμμυον, γῆθυ.

Sitque vel annoſis confecta doloribus auris.] Scribo:

Si qua vel annoſis confecta doloribus auris.

Cretaceam dabis in teſtam] Indes τῇ κιμωλίᾳ, cujus frequens & appoſitus in medicina uſus. Falluntur, qui τὴν Σαμίαν intelligunt, ut infrà ineptâ expoſitione:

Nec non quæ ſtagnis ceſſantibus hæſit hirudo
Sumitur, & vivens Samia torretur in olla.

Tum Delphica frondis Addatur, miſto totum fervescat aceto.] Stephanus ad oram editionis ſuæ, *totum ut*

 fer-

fervescat aceto, excudit. lego, *effervescat.* Eleganter autem *Delphica frondis*, pro frons, dixit, ut infrà, *Persica frondis.* Antiqui enim *frondis* nominandi casu dicebant. Glossarium, φυλλὰς *frondis.* Item: *frondis*, θαλλός. Aliud Græco-Latinum: θαλλὸς, *frundis*, Umbrorum more pro *frundis.* Vel *Delphica frondis*, ut infrà, *alii tumorum*, pro tumores.

Sunt alii, quos dura movet natura, tumorum: ubi *tumores* reposuerunt, qui hujus ἀρχαϊσμοῦ erant ignorantes. Ulpianus tit. de naufragiis & incendiariis: *Lex quidem Cornelia aqua & igni interdici jussit: sed variæ sunt punitionum.* ubi malè *species*, vir eruditissimus subintelligendum censet. Aristophanes: τῆς αἰθέρης πολλὴν ἔφλα. Plura ἑλληνικῶς ad eundem modum dicta, alibi notabimus.

OCULORUM DOLORI MITIGANDO.

SUmma boni est alacres homini contingere visus.] *Summa* est ipsa boni perfectio & consummatio, ἡ κεφαλαίωσις. Glossæ: *summa*, ἡ ὁμάς, ἡ συναρίθμησις. *summarium*, κεφάλαιον. Glossæ Philoxeni, *summa*, κεφάλαιον, σύμπαν. *Summa boni*, ut *summa votorum* apud Poëtam:

——— *votorum hæc summa meorum.*

Quos quasi custodes defensoresque pericli Prospiciens summâ natura locavit in arce.] ὁ λόχνος τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμός. Cicero lib. II. de Nat. Deorum: *Oculi tanquam speculatores, altissimum locum obtinent: ex quo plurima conspicientes, fungantur suo munere.* Minucius Octavio: *Oculi in summo, velut in speculâ constituti, & omnes ceteri sensus velut in arce compositi.* Theophilus Protospatarius medicus de fabricâ

biicâ corporis humani libro IV. cap. XVI. ἐπὶ δὲ λύχνος τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμὸς, καθὼς φησιν ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν τοῖς ἁγίοις εὐαγγελίοις ὁ ἀληθινὸς θεὸς ἡμῶν. ὁ δὲ λύχνος οὐκ ἐπ' ἐδάφους ἔχει τὴν θέσιν οὔτ' ἐν μέσῳ τόπῳ ἀλλ' ἐφ' ὑψηλοῦ τόπου κεῖται, εἰ μέλλοι φωτίζειν τόν τε οἶκον ἅπαντα καὶ τοὺς ἐν τῷ οἴκῳ, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ δημιουργικὴ τούτου σοφία εἰδῆα ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου λαμβάνειν τὴν ὅρασιν τοὺς ὀφθαλμοὺς πλησίον τοῦ ἐγκεφάλου τὴν θέσιν αὐτῶν ἐτεχνήσατο. καὶ ἐπειδὴ ἡ περιπάτησις τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τὰ ἔμπροσθεν βαίνει, τὸν ἔμπροσθεν τόπον ἐξελέξατο, καὶ δύο τὸν ἀριθμὸν αὐτοὺς ἐποίησε, διὰ τὸ πλῆθος τοῦ ἐλέους αὐτοῦ: ὥστε ποτὲ τοῦ ἑνὸς ἀμαυρωθέντος, διοικεῖσθαι τὸν ἄνθρωπον μετὰ τοῦ ἑνός. πολλοὶ γὰρ διὰ δριμὺ ῥεῦγμα ἢ ἀμφοτέρους τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπώλεσαν ἢ τὸν ἕνα. καὶ ἄλλως δὲ χρήσιμον τὸ δύο εἶναι τοὺς ὀφθαλμούς. οὐ μόνον γὰρ τὰ ἔμπροσθεν ὁρᾶν χρὴ ἀλλὰ καὶ τὰ πλάγια, καὶ τὰ ὀπίσω σκοπεῖν. *Defensores pericli*, pro à periculo: sic *defendere* est vindicare & depellere, apud Nonium. Græci eodem modo ἀρήγειν & ἀρκεῖν, ambigua significatione. Apud Euripidem Troasin, παισὶ τ' οὐ δυνάμεθα θάνατον ἀρῆξαι. Plautus Mostellar. act. IV. sc. II. *Heu ecquis hic est, qui his injuriam foribus defendat?* pro, à foribus. Virgilius: *Solstitium pecori defendite.* a pecore. Ennius Achille: *Serva cives, defende hostes, cum potes defendere.* & alia sexcenta.

Atque supercilio pavidi tegerentur opaco] Non est, cur ex avito divisim rescribamus:

Atque super cilio pavidi tegerentur opaco.

nam & *supercilium* de cilio dixere veteres. Sic tegmina, quibus oculi cooperiuntur, *cilia* & *supercilia* vocabant. Lactantius de opificio Dei. *Ut oculi muni-tiores essent ab injuria, eos ciliorum tegminibus occuluit, unde oculos dictos esse; Varroni placet. Nam & ipsæ palpebræ, quibus mobilitas inest, palpitatio vocabulum tribuit; pilis in ordine stantibus vallatæ, septum oculis decentissimum præbent.* Sic recte *pavidi* dicuntur oculi,

li, quod tremuli ſint & palpitantes. Vide, quæ infra notamus ad INTERNECANDA, QUÆ OCULOS IMPEDIUNT. quod caput tranſpoſitum de ſuo loco legitur, & poſt hoc, videtur reponendum. Sic in antiquo meo manuſcripto comparuit; an in cæteris, non rectè pronunciaverim.

Viventiſque nepæ lumen geſtatur amicum] *Virentiſve nepis* avitus: minus, ſi quid judico, rectè. *Nepa* pro cancro: inde *imitari nepam*, καρκῖνον λοξοβάταν in epigr. Græco. Plinius de cancri oculis, lib. XXXII. cap. VII. *Cancri oculos adalligatos collo, mederi lippitudini dicunt.* Marcellus: *Cancri oculus ſubtiliter ſublatus & in phœnicio conligatus, colloque ſuſpenſus, lippitudini incipienti medetur, ſi tamen remedium à caſto homine fiat.*

Et laticem Bacchi fœtæ cum lacte capellæ,] Non reſpuenda lectio, quam me docuit liber avitus: *fœtæ cum lacte mamellæ. mamellæ* pro *mamillæ* fortaſſè ſcriptum eſt, niſi ſit illud verius. In Longobardo charactere literæ affines maximè comparent. Nec diſſident medicorum filii, qui tale quid oculis ex cruore ſuffuſis præſcribunt. Dioſcorides περὶ γυναικείου γάλακτος. μιχθὲν δὲ λιβανωτῷ, λεῖον, ἐνστάζεται τοῖς ἐκ πληγῆς αἱμαχθεῖσιν ὀφθαλμοῖς. *thuris pollinem* Dioſcorides vocat quod *thus confractum* Samonicus. Sic eleganter & indubiè, ut puto, veram lectionem reſtituimus.

Hyblæi mellis ſucci cum felle caprino,

Subveniunt oculis dirâ caligine preſſis.] Scribitur in eodem avito: *Hyblæi mellis ſucci cum felle canino:* quod non vilius eſt iſto in vulgum vulgato, *cum felle caprino.* Et ſanè non affectaremus ejuſmodi diſcrepantias, ni ceterorum ſcriptorum auctoritate, qui eandem rem tractant, nolentes impelleremur. Plinius XXIX. cap. V. *ſuffuſionem oculorum canino felle malebat quam*

hyænæ

hyænæ curari. Apollonius Pitanæus cum melle. Non tamen damno cæterorum scripturam, *cum felle caprino:* immo vehementer eandem probo, cum fel capræ sylvestris privatim contra suffusiones incipientes & oculorum caligines commendet Dioscorides, περὶ χολῆς πάσης. αἰγὸς ἀγρίας. ἰδίως ἁρμόζουσα πρὸς ἀρχομένας ὑποχύσεις. καὶ ἀχλῦς. & infrà eodem capite: αἰγὸς ἀγρίας ἰδίως νυκτάλωπας θεραπεύει ἐγχριθεῖσα. Quæ crebra sunt apud illos auctores. Paria autem remedia ad suffusiones & caligines plerumque à medicis præscribuntur, quod admonere consultum putavi, ne quis avitam lectionem aspernaretur.

Vettonicæ mansus siccabit lumina succus.] Ita libri, quod sciam, omnes. Alio tamen loco *betonicam* pro *vettonica* dixit Serenus. Plinius: *Vettones in Hispania invenerunt eam, quæ vettonica dicitur in Gallia, in Italia autem serratula, ante cunctas laudatissima.* Inde proverbium Italorum: *Tu hai piu virtu, che non ha la betonica.*

Expressæ marathro guttæ cum melle liquenti Detergere malum poterunt.] Succus fœniculi maximè efficax est πρὸς τὰ ὀφθαλμικά. Græci medici περὶ μαράθρου. ὁ χυλὸς ἐκθλιβέντων τῶν καυλῶν καὶ τῶν φύλλων ἐν ἡλίῳ ξηρανθεὶς, εἰς τὰ ὀφθαλμικὰ ὅσα πρὸς ὀξυδερκίαν σκευάζεται χρησίμως. De felle vulturino paria ferè habes apud Plinium lib. XXIX. cap. VI.

Fel quoque de gallo, mollitum simplice lympha] ἀλεκτρυόνος λευκοῦ, habet Dioscorides. Plinius etiam de gallo consentit, sed albo, cum Dioscoride: *eadem vis est in gallinacei felle ad suffusiones oculorum, maximè candidi gallinacei.* Marcellus: *galli gallinacei maximè albi fel ex aqua dilutum, & inunctione adhibitum, leucomata oculorum & hypochyses sanat, & aciem luminum confirmat.*

Sive columbarum fimus miscetur aceto] Plinius ubi

 suprà:

ſuprà: *Laudatur & milvi jecur. Fimum columbarum ex aceto ad ægilopas.* Idem de felle perdicis: *Fel perdicis cum mellis æquo pondere; per ſe verò ad claritatem, dorcados.* Marcellus: *Perdicis fel mixtum melli Attico caliginem tollit, ſi oculis aſſidue infundatur, ſed cum modo & æquali menſura.* Omnia ferè à Plinio Serenus mutuavit: in quo tamen extra regulam producitur *fimus*. Alibi:

Sive palumborum capitur fimus acre ferorum.

Sed hæc obvia ſunt in noſtro Poëta medico.

Vina chelidoniæ ſimili ratione jugantur] χελιδωνίᾳ τῷ μεγάλῳ. Dioſcorides: ζωὸς ὁ χυλὸς μιγεὶς μέλιτι καὶ ἑψηθεὶς ἐν χαλκῷ ἐπ᾽ ἀνθράκων ἁρμόζει πρὸς ὀξυδορκίαν. Notarunt, ejus ſuccum eſſe croceum. Idem: χυλὸς δὲ κροκώδης, δριμὺς δηκτικός. Falluntur autem, qui croceum ſuccum, cum colore croceo confundunt. Lexicon Chymicum: χελιδονία ἐστὶ τὸ ἐλύδριον. Neophytus: χελιδόνιον, τὸ ἐλύδριον.

Si genus eſt morbi, miſerum quod lumen adurit:] Hæc ſuffuſionem concernunt, quam *cataractam* nominarunt, ut obſervat Pictorius.

Anguibus ereptos adipes ærugine miſce,

Hi poterunt ruptas oculorum jungere partes] Non *exceptos adipes*, quod à Mundella lectum. Et perperam avitus, *ærugine miſces.* Habet autem à Plinio capite ſuprà citato: *anguium adeps æruginì mixtus, ruptas oculorum partes ſanat. ruptas partes* vocant, everſionem palpebrarum. λαγώφθαλμον Græci appellant, ut teſtatur etiam Celſus libro ſeptimo. Avicenna vocat *aſcera*, quod exponunt *palpebræ inverſationem.* Dioſcorides de ærugine: δυνάμεως δὲ πᾶς ἰὸς στύφειν, θερμαίνειν, ἀποσμήχειν τὰς ἐν ὀφθαλμοῖς οὐλὰς καὶ λεπτύνειν. Aëtius libro ſeptimo, capite LXXI. ἰὸν πεφρυγμένον ἐπ᾽ ὀστράκου λεανὰς παράβαλε καθ᾽ αὑτὸν, ἢ μόλυβδον κεκαυμένον ἴσον πρόσπλοκε.

Si verò horrendum ducunt glaucomata peplum] Peplum

plum, non dubito, quin vera lectio sit, libri tamen *plumbum* constanter affirmarunt. Literæ legebantur transpositæ in avito chirographo, in quo *pumblum* scriptum erat ineptissimè pro *plumbum*, quod & in cæteris forsan exaratum: Qui hoc affectu laborant, iis vitium humoris crystallini in colorem glaucum, oculum immutat, videnturque, quasi per *peplum*, id est, nebulam videre.

Spiritus alterius prodest, qui grana cumini
Pallentis mandens visus exhalat in ipsos.] cuminum sativum Æthiopicum intellige, & Ægyptium: de quibus Dioscorides περὶ κυμίνου ἡμέρου. Græci καρναβάδι vocant, & καρναβάδιον, quos inter Myrepsus. Plinius XX. XV. de cumino silvestri: *oculorum epiphoris per se impositum, tumentibus cum melle prodest.* quo loco notabis, in medicamentorum præscriptione maximè diffidere medicorum filios. *Visus* pro luminibus videntibus eleganter dixit. Glossæ: *Visus*, ὄκκος ὀφθαλμός.

Si tumor insolitus typho se tollat inani]Non aliter mihi persuadeo legendum esse hunc versiculum, quàm ut edidimus. Libri partim eodem modo exhibuerunt, partim levi mutatione: *tofo se tollat inani*: quod interpretis eget, nec meo quidem judicio sincerum est. Glossæ *tofum* πῶρον explicant. Sic fæculam vocabant, quæ in æneis vasis, in quibus aqua coquitur, subsidet. Eo sensu πῶρον, id est, *tofum* præscribit Ægineta lib. VII. cap. XVI. ubi in collyrio ex hydria πῶρον τὸν ἐν τοῖς θερμαντορίοις ἀγγείοις ἀιρελοσκόμενον recipit. Sic ille locus Æginetæ ex Galeno restituendus libro IV. de compositione medicamentorum: καὶ τὸ συνιστάμενον πωρῶδες ἐν τοῖς θερμαντηρίοις ἀγγείοις. anteà mendosè legabatur apud Æginetam: πῶρον τὸν ἐν τοῖς θεσμοφορίοις, &c. De ejus tofi generatione passim habes apud eundem Galenum, & præsertim libro primo de alimentis,

tis, item Alexandr. Trallianum, qui plerisque articulis fluxione tentatis oboriri tradit, libro undecimo. Sed nullus tumor *tophus* in medicina legitur, in vitiis oculorum curandis. Eam lectionem qui dedêre Samonico, non aliud agitarunt, quàm ut eodem modo, quo *plumbum*, pro colore plumbeo priore versu dixisset, hic *tofum*, cavernosum & spongiosum lapidem, simili inani & leviter ebullienti tumori compararent. Quod an æquè factum sit, aliis etiam discutiendum relinquo. Omnino autem hæret animo meo legendum, *typho se tollat inani*. Liber avitus: *tufo se tollat inani*, *tufo* pro *tyfo* scriptum, vel *typho*, ut τύφη pro τίφη, quod frequens occurrit in veteribus membranis: unde correctores intempestivè seduli malè, quamvis pronâ emendatione, *tofo* fecerunt. *typhum* vocabant omnem subitaneam inflammationem: unde & τύφον febriculam ardentem exponit Fœsius in Hippocratem. Glossæ medicæ: *tafus* (scribo *tuphus* vel *typhus*) τυφώδης πυρετὸς. Talem febriculam symptomaticam à jecinoris erysipelate excitatam, τυφώδη veteres appellabant, sicut à ventriculo λειπυρίαν, à pulmone κρυμώδη. Isidorus: *typhi sunt frigidæ febres, quæ abusivè typhi appellantur ab herba, quæ nascitur in aqua; quæ Latinè forma atque status dicitur.* Bene fecerunt eruditi viri, qui reposuerunt: *Typus forma atque status dicitur.* Eam herbam, quæ se ab aqua inflat, *typum* vocabant, unde ambitiosorum hominum tumor typhus dicitur, ut habet Papias. Immo febrium horrorem etiam *typum* dixerunt, unde ea lemmata apud Serenum: QUARTANÆ. TERTIANÆ. QUOTIDIANÆ TYPO MEDICANDO. Theodor. Priscianus libro II. cap. XXI. de phthisicis: *consuerunt sub quodam velut typico charactere vespertinis magis febribus admoneri, ut aliquando cotidie, aliquoties etiam diem tertium moveantur.* Habes

Habes apud Myrepſum de propomatis medicamentum, ad typos quotidianos & quartanos, cap. XCVII. Eum igitur tumorem, quem Serenus hîc abſque manifeſta cauſa in oculis, id eſt, in palpebris ebullientem deſcripſit; cum ſit inani quodam ſpiritu diſtentus, non ineptè *typhum* dixeris. Græci ἐμφυσήματα vocant, & ἐμπνευματώσεις communiter, & utramque vocem promiſcuè, ut alia confundunt. Illi autem, qui pro librorum auctoritate Sereni verſiculum legunt,

Si tumor infeſtat, rufos & gliſcit in orbes,

ὀφθαλμίαν exponi putant, quibus nullatenus adſentior. Ea enim lectio, quam ex membranis interpretamur, mihi multò venuſtior eſt & vetuſtior; & præ altera ſequiore eam defendere poſſumus & exponere, immo & debemus.

DENTIUM VITIO, ET ORIS FOETORI MEDENDO.

Haud facile eſt acrem dentis tolerare dolorem] Celſus libro VI. cap. IX. *in dentium dolore, qui ipſe quoque maximis tormentis annumerari poteſt, vinum ex toto circumcidendum eſt.* ea lectio in omnibus libris apparet, docente Cl. Lindano. Ego tamen olim conjiciebam: *genuinum ex toto cirumcidendum eſt.* cujus conjecturæ Autorem gloſſam habui, quæ *genuina* μύλον exponeret: item *genuina*, τὰ περὶ ὀδόντας περιέπεσθαι σαρκία. Celſus libro VII. cap. XII. *Si dens dolores movet, eximique eum, quia medicamenta nihil adjuvant, placuit; circumradi debet, ut gingiva ab eo reſolvatur.* quam conjecturam tamen cum incomparabili Gronovio non approbaſſem, ſtatim ab eâ deſtiti. nam τὸ *circumcidere* multo venuſtius illic de vino quam ge-

genuino legitur, ut apud Phædrum, *circumcidere impensam funeris*, apud Senecam, *circumcisæ peregrinantium sarcinæ*, apud Florum, *amputare sarcinas*, ut ille me docuit per epistolium. Nam quis non experitur τῶν ὀδονταλγούντων vini sibi usum inutilem esse? Eidem Glossarum iste locus vehementer est suspectus, & verisimile putat, scriptoris manum aberrasse, *genuina* posito, quum *gingiva* vellet. Quod indubiè verum est, & jam verissimum amplector. Est autem *circumcidere vinum*, vini usum interdicere. Idem Celsus libro IV. cap. XX. *deinde, ubi ad se redit, circumcidendum vinum est in totum annum.*

Mansus item prodest succis oleaster acerbis.] Oscedini nimirum & linguæ vulneribus, ut sequenti versu subindicat: Dioscorides περὶ ἀγριελαίας. ἰᾶται δὲ ἐν στόματι ἕλκη καὶ ἄφθας διαμασηθέντα. Turnebus *oris ulcuscula*, interpretatur ex Isidoro libro XI. cap. ultimo adversar. ut & Mercurial. lib. V. cap. X. Var. Lect. Glossæ medicæ: *oscedo*, ἄσκαι. Perperam: Legendum, ἄφθαι. ἄφθαι enim oris ulcera sunt, ut medici norunt, & ex Dioscoride satis constat. Etiam de ceteris corporis partibus dixêre, sicut ἀφθῶδες διδύμους, de testibus exulceratis Ægineta libro III. cap. LIV. Hippocrates de fistulâ pulmonis libro II. de morbis: ἢν ἀφθήσῃ ἡ σύριγξ τοῦ πνεύμονος, πυρετὸς ἴσχει βληχρός. Marcellus *pustulas* vocat, eodem remedio cum Sereno: *linguæ ulcera vel pustulæ bene accipiuntur, si oleæ vel oleastri succo foliorum & sulphure tritis, assiduè perfricentur.* Quarè perperam est Pictorius, qui *oscedinem* hic oris extensionem interpretatur.

Manditur apta rubus gingivis, & bona labris.] Alii libri non distingunt, & legunt, *& bona labris Lentiscus.* quod non placet. *Rubus* pro foliis ruborum. Plinius Valerianus *pampinos* ruborum, id est, folia, eodem consilio præscribit. libro I. cap. XXXVI. *rubo-*

rum in quibus mora nascuntur, pampini decoquuntur in austero vino, & commanducantur adversus mobilitatem dentium. Melius ad Sereni sensum Dioscorides: Κρατύνει δὲ καὶ οὖλα καὶ ἄφθας ὑγιάζει διαμασσώμενα τὰ φύλλα. Sic *rubum* Poëtæ dicunt de moris in rubo crescentibus: Calphurnius ecloga IV.

——— *ne fraga rubosque*
Colligerem, viridique famem solarer hibisco.

etiam *rubum bonam labris*, geminè dixit. Ibidem Dioscorides: τοῦ δὲ καρποῦ αὐτοῦ ὁ χυλὸς πεπείρου ὄντος τελείως εἰς τὰ στοματικὰ ἁρμόζει. Græci Poëtæ bonam labris interpretantur, ob puniceum & rubicundum colorem, qui verus naturalium labrorum. Æschylus apud Athenæum:

Λευκοῖς τε γὰρ μόροισι καὶ μελαγχύμοις,
Καὶ μιλτοπρέποις βρίθεται τωὐτοῦ χρόνου.

Inde γογγύλον μόρον vocavit Sophocles. Iidem *rubum gingivis aptam* exponunt; ob suavem saporem & oblectamentum saporiferum. Nicander:

Καὶ μορέης ἣ παισὶ πέλει μείλιγμα νέοισι,
Πρῶτον ἀπαγγέλλουσα βροτοῖς ἡδεῖαν ὀπώρην.

Notabis autem μόρα dici, quæ rubi ferunt. Ovidius:

Cornaque & in diris hærentia mora rubetis.

Eustathius: σημείωσαι ὅτι καὶ τὰ τοῦ βάτου μόρα λέγεται. Galenus de compositione medicamentorum, τῶν κατὰ τόπους, libro VI. μίγνυμεν δὲ καὶ τὸν τῶν βάτων τὸν καρπὸν, ὃν ἔνιοι μὲν ἀπὸ τοῦ φυτοῦ παρονομάζουσι, βάτινα προσαγορεύοντες. ἔνιοι δὲ συνηθεστέρᾳ προσηγορίᾳ μόρα καλοῦσι, προστιθέντες τὰ ἀπὸ τῶν βάτων. Hieronymus Paulino: *Amos pastor & rusticus, & ruborum mora distringens.*

Lentiscus myrtusque emendant oris odorem.] Inter ὀδοντόγλυφα veterum, connumerantur myrtus & lenticus. de lentisco supra notavimus, de myrto passim medici consentiunt. Obiter observabis, & *olorem* hoc loco rectè pro *odorem* exaratum legi in nostro avito,

cum

cum oris graveolentiam designet. *olor*, πνοὴ ὄσμη in optimis glossis exponitur, ut suprà quoque notavimus. Marcellus: *oportebit autem perungere assiduè ulcera succo rubi lentisci, oleastri, rosæ viridis foliorum.*

Quod verò assumpsit nomen de dente fricando,

Cervino ex cornu cinis est,] Cujus descriptionem habes optimam & accuratissimam apud Dioscoridem libro. II. capite LXIII. περὶ ἐλάφυ κέρατος. Plinius Secundus lib. XXVIII. cap. XI. *dentes mobiles confirmat cervini cornus cinis, doloresque eorum mitigat, sive infricentur, sive colluantur.* ubi *cornus* pro *cornu* ex antiquis legendum. Vide quæ infra notamus. Inter ὀδοντοτρίμματα veterum medicorum, usitatissimum est ustum cornu cervinum, quod ὀδόντας παρατριβόμενον σμήχει, ut Græci passim loquuntur. Deinde *torridam porcæ ungulam* vocat, quæ tosta erat vel cremata. Glossæ Græco-latinæ: κατόπτον τὸ πολυίψηλον, *torridum, tostatum.* lego: *torridum tostum* vel *assatum.* Serenus infrà: *vel torrida brassica flammis.* Multa dentifricia ex tostis cornibus componebantur. Marcellus: *ossium ex ungulis porcinis combustorum cinis pro dentifricio habitus, plurimum confirmandis dentibus prodest.* cap. XIII. *Porci ungularum ossa combusta tritaque & cribrata, adjecto nardo & folio, frictione frequenti dentes candidissimos præstant.* Plinius Valerianus libro I. cap. XXXVI. *comburi debent arenulæ, quæ in cornibus cochlearum inveniuntur, & cavis dentibus inditæ finiunt dolorem: idemque præstat fimus cortri in lanâ alligatus.* ultima verba indubiè mendosa sunt. Barthius aut *corvi* aut *crocodili*, conjicit reponendum. immo *corvi* ex Marcello: *fimus corvi lanula obvolutus, denti cavo insulcitur minutatim, ac sine dolore eum discutiet.*

Ambitiosa putas, sunt ista salubria cunctis.] *ambitiosa* pretiosa, πολυγεφορά. *multis composita Philonia rebus.*

rebus. Infrà VENTRI MOLLIENDO.

Multos prætereà medici componere ſuccos
Conſuerunt: pretioſa tamen cum Veneris emptum,
Falleris, fruſtraque immenſa nomiſmata fundes.

Sic vocabant pretioſas antidotos, & haud mediocrem pecuniæ collationem exigentes. Sic aliæ erant παναίρετοι, aliæ σωτήρειοι. & ἰσόθεοι. Ita veteres ſplendidis & magnificis titulis ſuas compoſitiones ornabant.

Exeſos autem dentes ſi fortè querêris] Rectè de *cavis* exeſos interpretantur. Marcellus capite XII. Si *excavatus fuerit dens, injicitur in cavernam ejus quantum ſit ſatis medicamenti ad explendum locum.* eas cavernas, *patulos hiatus* & *cavas partes* Serenus appellat. Alia Græcorum φατνία, cavitates in quas dentes infixi ſunt, ut Rufus exponit. Galenus autem dentes contineri ſcribit ἐν τοῖς τῶν φατνίων βοθρίοις. Immo φατνία & βοθρία iiſdem crebrò confunduntur. Gloſſæ: βοθρία, *dentium alveoli*: quod ita capiendum; ut cavitates, in quas dentes inſerti ſunt, non dentium cavitates exponantur. Marcellus: *cavos dentes cinis murini fimi impoſitus ſanat & ſupplet*. Malè Pictorius hic edidit: *patulis & hiantibus adde.*

Ora ambuſta cibo ſanabis lacte canino.] Hunc verſiculum codex avitus infrà repetit, ſub lemmate COMBUSTURIS IGNE VEL FRIGORE, poſt eum:

Junge chelidoniis, ac ſic line vulnera, ſuccis.

Sæpe etiam gelida gingivas collue lympha.] Niſi malis *calida*: *colida* ſcriptum in avito, prona mutatione literarum. Conſentiunt medicorum filii περὶ ὕδατος. πρὸς ὀδόντων πόνον θερμὸν διακλυζόμενον. Mihi tamen religio eſt, eam lectionem ſubſtituere & alteram veriſſimam immutare.

Hujus & attritu tetrum mulcebitur ulcus.] Vel *attactu*, quod verum eſt ex membranis, non tamen avi-

 tis,

tis, in quibus *allitu* manifestè scriptum. Plinius de medicina lanarum: *sordes quoque caudarum concretæ in pilulas, ac siccatæ per se tusæque in farinam, & illitæ dentibus mirè prosunt, etiam labantibus, gingivisque si carcinoma serpat.*

UVÆ, FAUCIBUS, COLLO, ET QUÆ MOLLIENDA SUNT MEDENDIS.

VEl cum ventis agitabilis aër Vertitur atque ipsas flatus gravis inficit undas] Hos versiculos sic emenda ex libris chirographis.

——— *vel cum ventis agitabilis aër*
Verritur, atque ipsas flatus gravis inficit auras.

Inter ea tempora, quæ morbis faucium infesta sunt, numerantur imprimis autumnalia, quæ maximè variant, ex indè longè periculosa censentur. Cum igitur iis ad omne momentum tempestatum genera vertant, & exinde cœlum inficiant, flantibus imprimis aquilonibus, qui tussim movent & fauces exasperant; talia præsertim morborum incommoda generantur. Hæc mens est eorum versuum, quæ ex aëris habitu, non undarum corruptione videtur intelligenda. *Vertitur* autem ventis aër, cum iisdem furentibus & regirantibus quasi *verritur*: quod ultimum à Sereno scriptum esse libri testantur, & nos probabimus. Virgilius de Æolo ——— *everritque æquora ventis.* Agellius: *namque illi omnes & eorum maximè Græci multa & varia lectitantes, in quas res cunque inciderunt, &c. converrebant.* Virgilius de Aquilone III. Georg.

Ille volat, simul arva fuga, simul æquora verrens.

&

& alibi de ventis: *verrantque per auras.*

Vel rabidus clamor, fracto cum forte sonore Planum radit iter.] Non est, cur *facto* pro *fracto*, reponamus auctoritate librorum. Quintilianus: *non enim puerum fœminea vocis exilitate frangi volo.* Sic Græci τρύφει dicunt. In formanda voce palatum est quasi ἠχεῖον at plectri loco ὁ γαργαρεών, ut explicat Galenus: Facit ad vocis modulationem, quæ eo motu deficiente, frangitur. Accidit illud oratori Q. Hortensio, cujus vox fato suo extincta est, ut Cicero in Bruto refert. Cæterum *disertum* de causarum advocato dixit, qui facundia pollens & disertus fuit. Auctor de causis corruptæ eloquentiæ: *apud nos Cicero quidem ceteros eorundem temporum disertos antecessit.* Vestius Valens: *efficit vates, ariolos, somniorum conjectores, phrygiones, textores, disertos.*

Simplicibus lymphis confunditur aërium mel] *Aërium mel* non ἀερόμελι, sed μέλι simpliciter dixit. Dioscorides περὶ μέλιτος. τὰ περὶ βρόγχον καὶ παρίσθμια καὶ συνάγχας διαχελόμενον καὶ ἀναγαργαριζόμενον θεραπεύει. *aërium*, quod ex aëris rore factum est. δροσόμελι & ἀερόμελι vocant medicorum filii, Theophrastus τὸ ἐκ τοῦ ἀέρος μέλι. Virgilius: *aërii mellis cœlestia dona.* Antiphilus epigrammatophorus: Ἀγκαλονάυτοπόνητον ἐν αἰθέρι ῥεῦμα μελισσῶν. Idem apes vocat αἰθερίων ἐκ ζεφύρου ἐργατίδας. Priore versiculo: *ergo omnistudio*, etiam rectè legitur in avito manuscripto. Vulgo ineptè: *ergo autem*, & *ergo enim*, quod ad oram editionis suæ notavit Henr. Stephanus.

Ursino & tauri sevo, cerisque remissis.] *liquatis*, avitus & alii scripti librorum. quod omnino glossam olet. Quæ *remissa*, sunt liquata: ut unguenta ex adipe bubulo & ursino, liquatâque cerâ composita.

Omnia quæ geminis æquabis lancibus antè.] id est, æquali distributione & mensurâ commiscebis. Secun-

cundum medicam dosin hunc versum addidit: qui legitur in illo avito:

Omnia quæ gerulis æquabis lancibus aptè.

Sed *geminis* meliùs expressum est ac *gerulis*, alterutrâ lancis scutella non inclinante. Obiter emendabimus hic Q. Rhemnium Palæmonem, cujus versiculus libello de ponderibus & mensuris ita vulgò legitur:

Protinus inclinat pars hæc, quæ sustinet aurum,
Pensius hoc namque est, similari crassius undâ.

omninò rescribendum: *densius hoc namque est*, id est, gravius ad pondus, ἀντίῤῥοπον: nam *pensius* est, quod æstimio, non lance prævalet. Inde de re gravi ponderandâ Græci dicebant, χρυσοῦ ἀντισταθμᾶσθαι, & ἀντιρύσασθαι. Theognis:

Πιστὸς ἀνὴρ χρυσοῦ τε καὶ ἀργύρου ἀντιρύσασθαι
Ἄξιος ἐν χαλεπῇ Κύρνε διχοστασίῃ.

Disce etiam miram ex humili medicamine curam] — *ex vili medicamine*, scriptæ membranæ nostræ referunt. Sic ad oram editionis, quam H. Stephanus curavit.

Crinitæ porri radices quinque coquantur.] *Crinitæ*, quæ crinibus quasi, & fibrillis implicantur. Hoc propriè Græcis est καρκινοῦσθαι. Pherecrates: ἵνα τὰ λήια συγκαρκινωθῇ. Theophrastus hist. lib. I. de differentiis radicum, μικρὰν ἐνίων (ῥίζαν ἔχει) ἐνίοι τε ἄλλας μείζους, καὶ ὡς κεκαρκινωμένας. Cæteri medici eam differentiam cum Sereno non agnoscunt. Vide Dioscor. περὶ σκορόδου.

Hinc aqua non fervens volvatur fauce sonorâ,
Nec tamen in stomachum descendat gutta patentem.]

γαργαρίζειν & ἀναγαργαρίζειν hoc Græci vocant.

Infrà: *Quod refert clauso versatum agitare palato.*
Suprà: *Decocta hæc clauso simul exercentur in ore.*
quæ omninò diversa sunt à nostro sensu. Sed optimè liber avitus alterum versum legit:

Nec

Nec tamen in stomachum descendat gluttupatentem.] qui *gutta patentem*, duabus voculis exaravit, & veterem diremit; eam non intellexit *Gluttire* propriè est salivam sorbere, quod fit per intervalla in gargarizantibus. Glossæ: *gluttit*, ἐγχάπτει. *gluttus*, βρόγχος, Theocrito βρόχθος. Inde *Stomachus gluttupatens*, in quem crebris gluttis saliva, sive decocta deglutiuntur & absorbentur. Vetus Poëta de rustico ebrio eleganter ad hunc sensum:

Percutit & frangit vas, vinum defluit: ansa
Stricta fuit: glut glut murmurat unda sonans.

Aut cinis ex cochlea, vel torrida brassica flammis.] Cinis testarum ustarum ex ostreis cum melle tenuissimè contritus, uvæ inlitus prodest. Marcell.

Si verò adflictam languor dejecerit uvam] De uvâ procidente videtur intelligendus, quæ κιονὶς κεχαλασμένη Dioscoridi libro V. cap. XXI. quarè *affixam* non malè ex collatis aliis posset reponi. nihil tamen mutamus.

DE RIGORE CERVICIS.

AT si cervices, durataque colla rigebunt.] Hoc caput alteri priori adhæsit in nostro avito: quod tamen cum in aliis lemmate distinctum exhibeatur; non est, cur unius auctoritatem plurimorum anteponamus; præsertim cum apud cæteros editores altum de connexione sit silentium. Cæterum *rigorem cervicis*, inflexibilem duritiem & distentionem nervorum medici exponunt. Glossæ: *rigor*: ῥῖγος, πίλιος. τένοντα ἐξαιρέτως etiam Græci de rigida cervice dixêre. Cornelius Celsus de cervicis morbis & eorum curationibus: *neque alius importunior, acutiorque morbus est, quàm is qui quodam rigore nervorum modò caput scapu-*

lis, modo mentum pectori annectit, modò rectum & immobilem cervicem intendit: priorem Græci ὀπισθότονον, *insequentem* ἐμπροσθότονον, *ultimum* τέτανον *appellant: quamvis minus subtiliter quidam indiscretis his nominibus utuntur.* Quæ *mira* Serenus vocat, ea *physica* Marcellus, capite XVIII. eodem remedio: *Ad cervicum dolores remedium physicum sic: jejunus dextram manum salivâ tange, & dextrum poplitem perfrica, deinde sinistrâ manu sinistrum, & hoc ter per singulos poplites facito, statim remediabis.* Non sunt autem ea *mira* & *physica,* superstitiosa; de quibus nos alio loco plura notabimus. Græci diverso sensu βυσαύχην de iis dicunt, qui cervice rigidâ & obstipa incedunt. Julius Pollux βυσαύχην δὲ ὁ τοὺς ὤμους ἀνέλκων, τὸν δὲ αὐχένα συνέλκων, ὃν ἐπίβουλον Ἀριστοτέλης φυσιογνωμονεῖ. Item arrogantium & gloriosorum, τῶν σεμνοτραχήλων incessus, de quibus eleganter Arrianus in Epicteto, diverse exprimunt: Τί ἡμῖν ὀβελίσκον καταπιὼν περιπατεῖς; ἤθελον ἵνα με καὶ οἱ ἀπαντῶντες θαυμάζωσιν.

Anseris aut pingui torpentia colla fovetis] *Fovebis* avitus, & optimi librorum. Cætera à Marcello subjunguntur: *ad cervicum tumores sedandos, ovorum vitelli cocti cum adipe anserino inlinuntur, felle caprino æquis ponderibus permixto, atque inde cervices fricantur.* Idem *lenticulam in aceto discoctam* præscribit.

Aut capræ fimus: & bulbi aut cervina medulla.] Malè interpungunt, & separanda conjungunt. Versus ita legendus:

Aut capræ fimus, & bulbi, aut cervina medulla.

Liber avitus:

Aut capræ fimus: aut bubuli aut cervina medulla.

Quod cum Marcello videtur arreptum, qui eodem capite: *Rigorem cervicum sevo bubulo optimè perfricantur.*

Nihil autem nobis videtur mutandum. βόλβος à Græcis

cis eodem consilio præscribitur ; inde proverbium de eo qui obstipo capite incedit: βυλβὺς ζητεῖ.

Quos autem vocitant tolles, attingere dextrâ Debebis, qua gryllus erit prensante peremptus.] Iterum ex superstitiosa medicina de gryllo perimendo habet, cujus animalculi auctoritatem magnam perhibet Nigidius, majorem magi: quoniam retrò ambulet, terramque terebret, stridat noctibus. Plinius ad faucium vitia gryllum infricatum commendat libro XXX. cap. IV. additque eandem superstitionem: *aut si quis manibus, quibus eum contriverit, tonsillas attingat.* Marcellus cap. XV. *Si quis gryllum manu contriverit, & ad tonsillas vel suæ vel alterius tenens ter applicuerit, tactu illo tumorem sanabit.* Sunt autem *tolles*, quas Plinius & alii vocant *tonsillas*. Malè *colles* in Sereno scriptum fuit, attestante Turnebo libro XI. cap. ultimo adversariorum: eandem scripturam in veteri avito nos integram reperimus. omninò autem *tolles* vel *toles* rescribendum. In superstitioso carmine apud Marcellum capite XV. EXI HODIE NATA, SI ANTE NATA, SI HODIE CREATA, SI ANTE CREATA, HANC PESTEM, HANC PESTILENTIAM, HUNC DOLOREM, HUNC TUMOREM, HUNC RUBOREM, HAS TOLLES, HAS TONSILLAS, HUNC PANUM, HAS PANICULAS, HANC STRUMAM, HANC STRUMELLAM, HANC RELEGIONEM, EVOCO, EDUCO, EXCANTO, DE ISTIS MEMBRIS MEDULLIS. Festus: *toles, tumor in faucibus, quæ per diminutionem tonsillæ dicuntur.* Glossæ: *tolæ, tolia, tonsillæ, παρίσθμια.* scribo: *tolæ, tolla, tonsillæ.* Isidorus eidem Turnebo laudatus: *tolles Gallica lingua dicuntur, quæ vulgò per diminutionem tonsillæ dicuntur,*

cantur, quæ in faucibus turgescere solent. Plinius Valerianus lib. II. cap. XLII. *Lupini ex aceto cocti fomentum optimum est, & tollis & parothetis utile.* Quæ verba glossarum emendationem probant. *parotidis* autem, pro *parothetis* videtur legendum, quod manifestò corruptum est. Celsus & alii tolles, *tonsillas* vocant, & earum affectum, inflammationem tonsillarum. Sed alii melius distinguunt inter ἀντιάδας & παρίσθμια, vocantes propriè ἀντιάδας inflammationem ipsarum tonsillarum: παρίσθμια earum partium, quæ propè tonsillas sunt. Glossæ: παρίσμια, *morbum faucium,* ἀντιάδας, *tonsillarum,* exponunt.

TUSSI ET CHOLERIBUS MEDENDIS.

Noxia si penitus cholerum sævire venena Perspicies.] Legendum si forte: *holerum sævire venena.* quod sincerum est in aliis libris: *holerum* pro *cholerum* χολερῶν, ut *strio* pro *histrio*, *storia* pro *historia*, *schias* pro *ischias* infrà in lemmate, & alia sexcenta. *Venena* passim pro morbo vel affectu videtur usurpare, cum eo nomine τὰ φάρμακα secus intelligantur. Homerus apud Ictum, lege CCXXXVI. ff. de V. S.

Φάρμακα πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρά.

Venena multa quidem bona mixta, multa autem mala.

Semina vel raphani permisto dulcia melle.] Cum fauces tussi quatiuntur atroci, id est, veteri tussi vehementiori, vel quasi pertussi vexantur, commodè eo remedio τὸ σπέρμα ῥαφανίδος cum melle misto medici præscribunt. quarè Sereni versiculus addicentibus libris melioribus, ita legendus: *Semine vel raphani permisto dulcia mella.*

Inte-

Interiora vora vetitus contingere dente.] Alii libri : *Integriora vora veritus contingere dente.*

Ovum melle teres domitum ferventibus undis,] Eleganter *domitum* : ut *Pulegiumve potens domitum ferventibus undis.* & infrà : *Arida ficus item fervente domatur aceto*. Sic valdè coctum & elixum vocat, ἑφθὸν. nam ᾠὸν ἑφθὸν, est durius in aqua coctum ; cui opponuntur τὰ.τρομητὰ, quæ tremula sunt, & ῥοφητὰ, quæ sorbilia. Marcellus *leviter decoctum ovum* eo remedio præscribit, & mel despumatum, pari pondere permixta. Veteres poëtæ *domitum undis*, κατέφθον vocant ; unde *flammæ domantes*, πανδαμάτωρ πῦρ. Alio sensu *vinum indomitum* Persius dixit — *indomitum quod despumare falernum.* ἀδάμενον id Græci vocant. Jon Chius de vino : ἄδαμον (malè : legendum ἀδάμενον) παῖδα ταυρωπὸν, νέον οὐ νέον.

Marrubiumve potens : hæc faucibus optima sumes.] Sic omnino distinguendum est. nam marrubium cum melle decoctum suspiriosis & tussientibus eo modo à medicis præscribitur. Marcellus capite XVI. *marrubii fasciculum bonum in aquæ congio ad medias decoque, & ex eâ aquâ adjecto mellis aliquantulo, jejunus quotidie, donec tussire desinas ; bibe : omne genus tussis efficaciter curabis.* Sic colligo ex Dioscoride περὶ πρασίου. Τούτου τὰ φύλλα ξηρὰ σὺν τῷ σπέρματι ἑψόμενα σὺν ὕδατι ἢ χυλιζόμενα χλωρὰ, δίδοται, μετὰ μέλιτος φθισικοῖς, ἀσθματικοῖς, βήσσουσιν. medici tres tussium species vulgò numerant ; subitam, diutinam, & vetustam, de quibus Marcellus est intelligendus.

DIGESTIONI ET STOMACHO MEDENDO.

Qui stomachum regem totius corporis esse
Contendunt, verâ niti ratione videntur.] Liber

avitus: *verè niti ratione videntur.* forsan, *veri niti ratione videntur.* Sed illud, *verè niti ratione videntur*; ut, *longè Phasidos esse viam*, apud Propertium. Ad rem Theodorus Priscianus lib. II. cap. XXIX. *Stomachus omnium membrorum sortitus est dominium, reliquorum sibimet famulantium potestas.* Vide egregium in hanc rem locum apud Aretæum libro II. cap. VI. Plinius Valerianus lib. II. cap. XXIII. *ipsum olus inter cibos manducet, hoc enim ventrem sine ullo dolore pungit, & patrem familias non corrumpit.*

Aut contra ejusdem franguntur cuncta dolore.] Sic rectè scriptum est, nec alia varietas apparet in scriptis aut editis, ut & ante me Barthius vidit, qui dignè Mercurialem inculat, quod tautologiæ Serenum damnaverit, ita ultimum producendo:

Et contra ejusdem firmantur cuncta vigore.

quem ne quis incautior defendere velit, sciat ut alii nobiscum observarunt, ita laudari versus hos in policratico librò VI. cap. XXIV. Joh. Sarisberiensis.

Pulegium quoque decoctum curabit amicè.] nauseas & stomachi intercisiones. ναυτίας καὶ δηγμοὺς στομάχου, ut habet Dioscorides: quarè nihil hic forte mutandum. Est tamen indemnis avita lectio membranarum: *Puniceum quoque decoctum, curabit amicum. Puniceum* è malis punicis compositum, ut alibi de malicorio:

Punicæque indes pelli, colloque ligabis.

ubi frustra sunt, qui aliud adducunt, interpretes. Actuarius latinè redditus libro V. cap. VII. de methodo medendi: *& Punicis malis compositio stomatica: malorum Punicorum dulcium, acidorum & austerorum, singulorum libræ duæ, mellis libræ sex.* indubiè corrigendum: *ex punicis malis compositio stomachica.* quod perperam verterunt interpretes. Græca sonant: τὸ διὰ ῥοῶν στομαχικόν. Sic σωματικὴ λακαῦβα, pro σωματικὴ λαξαῦβα, frequens in libris medicorum.

Seu

Seu cochleas undis calefactas, ac prope victas] Id eſt, *nondum domitas*, ut elegantur interdum loquitur. Inter eas, tam terreſtres quam marinas Græci numerant, licet marinas anteferat Serenus. Dioſcorides περὶ κοχλίου χερσαίου. κοχλίας χερσαῖος εὐστόμαχος, δυσφθαρτος. & intra: ὁ θαλάσσιος εὐστόμαχος καὶ εὐέκκριτος. Athenæus περὶ τῶν κηρύκων τραχήλοις. ἐψόμενοι τὸ καθ' ἑαυτοὺς καὶ οἱ τράχηλοι τῶν πορφυρῶν εὐθετοῦσι πρὸς τὰς τῶν στομάχων διαθέσεις. de genere purpurarum ſumes, quæ ſtomacho & digeſtioni conducunt, & quas *trachelos*, τοὺς τραχήλους Græci vocant. Heſychius, τραχήλους, τὰς πορφύρας. addit, ἔνιοι τοὺς σπονδύλους τῶν κογχυλίων, *quidam interpretantur de vertebris conhiliorum.* Has partes fuiſſe ad cibum expetitas idem Heſychius exponit in Ταραντῖνοι. Petronius: *mox cibis validioribus paſtus, id eſt, bulbis, cochlearumque ſine jure cervicibus* (τοῖς τραχήλοις) *hauſi parcius merum.* Vide Caſaubonum ad Athenæum.

Vinoque garoque Perfuſas cape] οἰνόγαρον intellige, garum vino mixtum. Οἰνογάρου καθαρτικοῦ compoſitionem habes apud Aëtium libro III. cap. LXXXX. Marcellus eodem medicamento: *Stomacho laboranti cochleæ proſunt ſi in aqua ferveant, & ſic carbonibus torreantur, atque ita ex ænogaro ſumantur impari numero.* Scribo, *ex œnogaro.* intelligit enim garum vino mixtum, οἰνόγαρον. frequens ejus mentio apud Apicium.

At malè digeſtis ſi crapula ſæviet eſcis] *ſæviet*, id eſt, ſingultit. Præſcribitur enim medicamentum εἰς λυγμὸν στομάχου. Græci medici perperam confundunt σπελισμὸν στομάχου, & λυγμόν: quæ neceſſario ſunt interſtinguenda.

Ex pipere & calida florem de rore marino.] *florem*, τὸ ἄνθος λιβανωτίδος ſive δενδρολιβάνου. Græcis ἄνθος ſimpliciter *florem* notat, ſequioribus & Actuario τὸ ἄνθος

ἄνθος δενδρολιβάνου. ideò geminè Serenus ſcripſit, *florem de rore marino.*

Ebibe : ſeu ſalibus piper adde & tenue cuminum.] Non eſt quod habeat avitus : *lene cyminum*, quod à Marcello videtur eſſe mutuatum : *Pulegiumve potens*, *nec non & lene cyminum. Tenue cuminum* à Sereno eſt, ut à Virgilio :

Tenuia nec lanæ per cœlum vellera ferri.

Rhemnius Palæmon :

Conveniunt, tunc major erit quæ tenuior unda eſt.

proceleusmaticus pro dactylo, quam rem quotieſcunque faciunt Poëtæ, ſervant locum συνοίξησι. Eſt autem *tenue cuminum*, κύμινον ἄγριον. Dioſcorides : ἔστι δὲ θαμνίον ἔχον καυλὸν σπιθαμιαῖον, λεπτὸν, ἐφ' οὗ φυλλάρια δ'. ἢ ε'. ἰονειδῆ πεπρισμένα, τὰς καβάχελσιν ὡς γιγγίδιον. Sic opponitur πλατυκυμίνῳ. convenit autem ſtomacho humoribus æſtuanti. Vide eundem Dioſcor. III. cap. LXIX.

Quæ coctis tinges epulis, & rapta vorabis.] Sic optimi librorum referunt, quomodo placet omnino legendum. Præſcribit enim medicamenta, quæ inter cætera obſonia & edulia uncta poſſunt conſumi & deglutiri. nam *tingere coctis epulis*, eſt iiſdem ungere, & uncta comedere. Sic *tingere in aceto lactucam* Cato dixit, quod Græci dicerent χρωματίζειν ὄξει & χρωννύειν. Perſius : *tingat olus ſiccum muria vafer.* ubi *ſiccum* opponitur *uncto.* quarè minus benè : *quæ coctis tanges epulis*, libri viliores exhibuerunt. Eſt autem *vorare* deglutire, ut apud Plinium Valerianum libro II. cap. XXV. *nam cum ſit horridius verbum vorare, tamen & in mollibus ponitur.* quod ſemel in Sereno notandum.

Aut cubitum pergens ſuccum cape triſtis aceti.] Vera eſt hæc lectio, nec altera minor, quæ tamen non in avito membranaceo, ſed editione Molinianâ ceteriſque comparuit : *ſuccum cape triſtis anethi.* Sic Græci de

de aceto loquuntur, quibus omnibus est εὐστόμαχον καὶ εὐόρεκτον. Heraclides Tarentinus de aceto loquens: καὶ τὰ ἐν κοιλίᾳ τὰ ἐν τῷ ὄγκῳ διαλύει. Vide Dioscoridem περὶ ὄξους, & περὶ σκιλλητικοῦ ὄξους. nec aliter de anetho, quos inter Simeon Sethi: διαφορητικόν ἐστι καὶ ὠμῶν ὄγκων πεπτικόν. Marcellus Empir. *ad digestionem parandam anethi semen etiam viridis manducatum juvat.* quæ lectio, cum de aceto suprà Serenus dixerit, hic videtur arripienda.

Ventriculis mergi raptus sal tritus & ustus
Tosto pane super ——] Hæc indubiè mendosa sunt. Liber avitus & alter Stephano collatus habent:

Ventriculis mergi tostus sal tritus & ustus, &c.

Scribo & distinguo:

Ventriculis mergi tostis, sal tritus & ustus
Tosto pane super, piperis quoque pulvere multo
Miscetur: capies divinum munus in istis.

Sic omnia clara sunt ex Aëtio latinè facto de ventriculo mergi: *mergi ventrem torrefactum & sali modico admixtum crudis bonam concoctionem facere tradunt.*

Proderit hoc stomacho, victas & concoquet escas: Et concoctioni conducet & digestioni. Vulgò malè secus interpretantur. Græci etiam medici malè confundunt διοίκησιν & κατεργασίαν, digestionem & concoctionem. Galenus in isagoge: εὐδιοικήτου τε καὶ εὐαναδότου καὶ εὐστομάχου. Idem: σιτιωδῶν καὶ εὐδιοικήτων. Ægineta libro III. καὶ τροφαῖς εὐδιοικήτοις τε καὶ εὐξίπτοις χρώμενον.

Grana peregrini piperis diffundito quinque
Niliaco melli, quæ mane inserta capesses.] Cum de trito piperis pulvere loquatur, mallem *diffindito* pro *diffundito.* quod alii librorum exhibuerunt. Sed altero versu magè variat liber avitus & Pithœanus:

Nicolao molli, quæ manè inserta capesses.

ubi in impressis: *Hiblæo melli*, & *Niliaco molli* scriptum

ptum eſt, ut idem Pithœus adnotavit. *Nicolao*, pro *Niliaco* tranſpoſitio literarum eſt ab imperito librario concepta & exarata. *molli* etiam pro *melli*, frequens lectio in membranis occurrit. Nihil autem mihi videtur immutandum: *mel Niliacum* eſt Ἀττικὸν & ὑμήττιον, quod principem locum in medicina tenet, ut habet Dioſcorides.

FELLI, VOMITUI, VEL PHTHISI ARCENDIS.

L*Lutea ſi creſcunt & cunctis noxia fella*] Placet avitis membranis volentibus:

Lutea ſi creſcunt & fundis noxia fella.

facilis inverſio literarum, *fundis* pro *cunctis*. lutea autem fella *fundis*, orificio ſtomachi noxia, malè exponuntur. Græci καρδιαλγιωμένους vocant, qui propter bilis copiam ardore ventriculi vexantur. Galenus libro VIII. de compoſitione med. cap. III. ἔγκαυσιν τοῦ στομάχου hoc malum vocat. Sic veriſſimè reſtituimus.

Quæ cyatho diluta gari mandeſque, bibeſque;] Senſus eſt ex equentibus verſibus eliciendus: neque hæc per ſeſe ſatis aperta ſunt. Igitur ſambuci cauliculi teneri decocti cum oleo & garo manducati, atræ bilis & rufæ tædia ſolvunt. In iis verſibus quà legendis, quà exponendis, non videtur omnino ſerenus eſſe Serenus. Lucidior eſt Marcellus capite XXX. de medicamentis.

Proſunt & pelagi latices, quos pondere juſto
Dulcibus aſſocias lymphis, mellique liquenti.] Tam ad ventris quam bilis dejectionem, eam potionem præſcribit ille Marcellus, in quo tamen notandum, eum *ſales marinos*, pro aqua marina videri dixiſſe. *Pelagi latices* & *Doridos humor*, dixit Serenus. Infrà:

Prodeſt

Prodeſt & potus ſed mulſus Doridos humor. πλατὺ ὕδωρ Græcis opponitur *aquæ dulci*. Athenæus: διαςέλλε‹ται› ᵹ ϗ γλυκὺ ὕδωρ ἀπὸ πλατέος. Heſychius: πλατὺ ὕδωρ, τὸ ἁλμυρὸν. appellat libro V. cap. XIX.

Si tepido vinum infundas, ac mella piperque,] Non, ut in Molinianâ: *Si tepido vino infundas.* medicorum commiſtioni repugnat.

At vomitum radix narciſſi pota movebit.] Ναρκίσσου ἡ ῥίζα βρωθεῖσα ἑφθὴ ϗ ποθεῖσα, ἐμέτους κινεῖ. quod longius erat, quàm ut uno verſu comprehenderetur. Videatur Serapion aggreg. cap. CLXXXVIII. & Dioſcor. adductus, lib. IV. cap. LV.

Carne aſinæ, ſeuoque capræ medicina ſalubris.] Scribo: *Lacte aſinæ.* larte diſertim in avito. nec enim aſinæ caro, ſed lac phthiſicis, ab antiquis medicis præſcribitur.

MAMMIS SANANDIS VEL STRINGENDIS.

Ubera fœcundo multum lactantia ſucco
Sæpe ſibi noxæ nimium manando fuerunt.]Ad oram libri à Stephano curati, *lactentia* lego excuſum, quod alteram ei lectionem præbuit, ſed abſurdam & ineptam. Ubera lacte abundantia, & mammæ ob lactis copiam dolentes & imflammatæ (σπαργῶντας eas Græci vocant) *lactare*, non *lactere*, quod lac ſugentium eſt, dicuntur. *Succum* autem de lacte venuſtè poſuit, ut alia, poëta medicus. Capite præcedenti:

Et niveus prodeſt ex ubere ſuccus aſellæ.

Gloſſæ medicæ: γάλα, *ſuccus*. Aliæ: *ſuccus* ὄψον τι διὰ γάλακτος. Sic μέλκαν exponit Ægineta: μέλκα autem iis lac eſt unde noſtrum *melk*, & *milko* Dalmatarum. Lacte autem ut ſucco nutrimur, ſanguine vivi-

vivimus : inde *ſuccum* pro lacte dixerunt ; ſuccus enim eſt , quod alimenti cauſa ſugitur.

Fæce igitur validâ duri reprimentur aceti.] *Reprimentur*, id eſt , ſtringentur : inde lemmate ſcriptum, MAMMIS STRINGENDIS. Gloſſæ Cyrilli , *σφίγγω*, *ſtringo* , *preſſo*. Heſychius , *τραγγίζει* , *πιέζει*. Dioſcorides eo remedio *περὶ τρυγὸς ἀπὸ ὄξους. μαστούς τε σπαργῶντας ῥέοντας γάλα σβέννυσι σὺν ὄξει καταχρισθεῖσα.* *σβέννυσι* id eſt, *reſtinguit* , unde forſan aviti libri lemma : MAMMIS SANANDIS VEL RESTINGUENDIS. quod ſic poſſet defendi. Plinius XXIII. cap. II. *mammas lactis ſui impatientes extinguit:*

Poſt partum tumidas injuſtè aſſurgere mammas] *Injuſtè* , id eſt , affectione præter naturam : Sic *γυναικομαστὸν* ab eâ diſtinguit , quod incrementum augetur pinguedine mammarum. Infra :

Menſtruus injuſto ſi profluit impete ſanguis.

Sic ibidem legendum , non *immenſo* , docebimus ex avito. Plinius lib. XXX. cap. XIV. *Fimum murinum aqua pluvia dilutum mammas mulierum à partu tumeſcentes reficit.* Et ibidem de lumbricis : *vermes terreni per ſe impoſiti , mammarum ſuppurationes concoquunt & aperiunt , extrahuntque & ad cicatricem perducunt.* quarè miror , hic à Pictorio legi :

Marinus fimus ex pluvio ſedare liquore :

& ineptiſſimè de ſpuma maris exponi , de qua Galenus XI. Simpl. Serapio aggr. cap. CCCLXXVIII.

Lumbricis terræ turgentes unge corymbos] *turgendas* malè liber avitus : mendum etiam in genere. non enim *ἡ κόρυμβος* dicitur. Columella de cinara carduo:

Hæc modo purpureo ſurgit glomerata corymbo.

corymbos appellat hederæ baccas. Malè quidam hic per *corymbos* , *τὰς θηλὰς* exponunt , ipſas papillas intumeſcentes. Omne quidem rotundum protuberans , anti-

antiqui κόρυμβον dixêre, ſed illud hic locum non habet, ut illi pueriliter voluerunt. Ego interim pergam τὰς ἐμὰς κυρύμβους πλέκειν.

Si caſtigatas ſtudium eſt præſtare papillas,] Remedium φυσικὸν & arcanum: qualia ſexcenta Sereni & veterum medicorum. *Caſtigatas mammas* expoſuit Hier. Mercurialis libro V. cap. III. Var. lection.

Anſeris aut ſevum pariter cum lacte tepenti,
Aut ovum illinito, tulerit quod garrula perdix.]

Scribo fide membranarum, & interſtinguo:

Si caſtigatas ſtudium eſt præſtare papillas,
Ex hedera ſertis ambas redimire memento,
Protinus & raptas fumis mandare coronas:
Anſeris aut ſevum par: ter cum lacte tepenti
Aut ovum illinito, tulerit quod garrula perdix.

Iterum enim ex ſuperſtitioſa medicina loquitur. Plinius ubi ſupra: *mammas à partu cuſtodit adeps anſeris cum roſaceo & araneo.* & ſtatim: *ovorum perdicis putaminum cinis, cadmiæ mixtus & ceræ, ſtantes mammas ſervat. Putant & ter circumductas ovo perdicis, mox inclinari. ter circumductas*, id eſt, ter illitas; qui numerus magicus & arcanus. Malè legitur ad oram libri Moliniani curante Gryphio:

Aut ovum impoſitum, tulerit quod garrula perdix.

Vis & Phœbigenæ cœleſtia ſumere dona] Æſculapium Apollinis filium intelligit, quem initio carminis invocavit; non autem Circen, ut exiſtimavit Pictorius. Suprà:

Vis & Phœbigenæ divinam noſcere curam.

Ubera cum tetris laniata doloribus urgent?] Hoc remedium iterum præſcribitur mammis à partu tumeſcentibus, & præter naturam *urgentibus*, id eſt, augentibus. *urgent* igitur, melius quàm *horrent*, libri referunt.

Navis ramentum, & quæ nomine praſſion herba eſt.]

Navis ramentum, id eſt, *raſum de navibus unguen*, ἡ ζώπισσα. Infrà :

Mollitamque picem, & raſum de navibus unguen.

τὴν ζώπισσαν Græci vocant, & ἀπόχυμα. Dioſcorides libro I. cap. XCIX. ζώπισσαν δὲ οἱ μὲν, εἶπον τὴν ἐκ τῶν πλοίων ξυομένην ῥητίνην μετὰ τοῦ κηροῦ, καλουμένην ὑπὸ ἐνίων ἀπόχυμα, οὖσαν διαχυτικὴν διὰ τὸ ἐν τῇ θαλάσσῃ βρέχεσθαι. οἱ δὲ, τὴν πιτυΐνην ῥητίνην οὕτως ὠνόμασαν. Cera autem & pice naves ungebantur. Seneca libro VII. de beneficiis: *cui triremes & ceratas mitterem.* ubi *æratas* ſcio lectum: ſed *ceratas* rectum puto ex illo poëtæ libro ſecundo de remedio amoris :

Nec ſatis una tenet ceratas anchora puppes.

Vegetius libro IV. capite trigeſimo ſeptimo : *cera etiam, quâ ungere ſolent naves, inficitur.* Inde κηρὸν pro cera & pice mixta Græci accepêre. Lucianus in dialogo Mercurii & Charontis : καὶ κηρὸν ὡς ἐπιπλάσαι τοῦ σκαφιδίου τὰ ἀνεῳγότα. Arrianus in periplo maris Euxini: ἀλλὰ καὶ οἱ ἧλοι. καὶ ὁ κηρὸς ἀπεξύσθη, ὡς μηδὲν ἐς ἄλλο ξύλων δεῖσθαι ναυπηγησίμων.

Græcos hyoſcyamon propria ſcito dicere linguâ.] Tres ejus differentias Græci notant, quarum duæ *inſaniam* gignunt & ſoporem: Dioſcorides περὶ ὑοσκυάμου. ἀμφότεροι δὲ ἤτοι μανιώδεις ὑπάρχουσι καὶ καρωτικοὶ, δύσχρηστοι. Tertium genus, ut quod mitiſſimum eſſet, medici recepêre. Idem contra μαστοὺς ἐν τοκητῷ ἐπαιρομένους illud commendat, at diverſis medicamentis adjunctis. Sed plura ejus genera Plinius enumerat libro XXV. cap. IV. *Quæ Apollinaris, apud Arabas altercum, ſive altercangenum, apud Græcos vero hioſcyamus appellatur. Plura ejus genera; unum nigro ſemine, floribus pene purpureis, ſpinoſum. Talis naſcitur in Galatia. Vulgare autem candidius eſt & fruticoſius, altius papavere. Tertii ſemen irionis ſemini ſimile, & omnia inſaniam gignentia, capitiſque vertigines. Quartum genus*

genus molle, lanuginosum, pinguius ceteris, candidi seminis; in maritimis nascens; hoc recepère medici.

Mista dabunt miras (experto crede) medelas.] Alibi.
Quæ mihi cura satis casu monstrante probata est.
Sic passim cum cæteris medicis, medicamentis suis ab experientia fidem commendat; quod præter antiquos illos etiamnum agyrtæ & hodierni circulatores faciunt, quibus nihil magis solenne, quàm PROBATUM EST, mercibus suis laudandis adhibere.

REJECTIONI CIBI AUT SANGUINIS RESTRINGENDÆ.

NEscio, an in ullo librorum editorum rectè lemma conceptum sit, quemadmodum in avito cæterisque manuscriptis exaratum, fuisse, nos cum doctissimis viris adnotamus. Ultimam vocem, substituta meliore relegandam, primus, quod sciam, Pithœus in adversf. subc. monuit; postea Salmasius ad Solinum, qui & alteram explicuit. In veteri avito scriptum lemmate rubricato, charactere Longobardo: AD MEDENDAM REJECTIONEM CIBI VEL SANGUINEM STUGGANDUM. Quod idem Pithœus in optimo suo exemplari observat, sed immutata postrema voce STANCANDUM, & ille fortasse tam rectum suspicatur, quàm illud *cambire* apud Priscianum, quo & Apulejus utitur. *Stuggandum* pro *staggandum* fortè scriptum fuit, nam *u* & *a* planè iis literis confunduntur, vel pro *stagnandum*, vel *stancandum*, vel *stangandum*, ut exponit Salmasius. *Stangare* recentior latinitas pro *stagnare* dixit; ut *στάγγον ἀντὶ τῦ στάγνον*

 Græci

Græci posteriores. inde Corona pretiosa apud Meursium: στάγγος *stannum*. Est autem *stancare* vel *stangare* sanguinem, stagnare, στεγνοῦν, & sanguinem sistere, ne fluat. Quod idem Salmasius ad Solinum observat, & in quadam epistola ad Joan. Fred. Gronovium. Medici, qui distinguunt inter rejectionem & dejectionem sanguinis restringendàm, τὰ ἀναφορικὰ vocarunt ea medicamenta, quæ sanguinem ex infernis partibus sublatum per os rejiciunt. Glossæ: ἀναφορικοὶ, οἱ αἱμοπτυϊκοί. Quæ verò sanguinem stangant & restringunt, τὰ ἴσχαιμα dixerunt. Glossæ latius ἴσχαιμον exponunt ἔναιμον καὶ τραυματικὸν φάρμακον. Ea medicamenta siccare debent, & circa abstersionem leniter adstringere. Hæc autem extrinsecus adhibentur, neque ad hanc sanguinis rejectionem restringendam faciunt. Cæterum in libris Sereni typis editis antiquioribus, ut & editione Salingiacensi, quæ prodiit ad annum MDXXXIIX, non aliter illud lemma comparet, ac nos edidimus. Quod ex ignorantia si forte librarii productum est, qui veterem & sinceram voculam non intellexit, & alia restituenda tam impune peccavit. Perperam etiam in margine Gryphiani libri, quem cum Celso typis edidit, *abstinendæ* pro *stancandæ* legitur: quod eo sensu me non capere fateor.

Et magis atque magis vitium revomendo valescit.] Libri viliores:

Et magis atque magis vitiis recolendo valescit.

Continuo vomitu stomachus labefactatur, & vitium magis invalescit. ἔμετον id Græci vocant, *resolutionem* Latini. Glossæ medicæ, ἔμιαι, ἐμέτοι. ἔμιαι, nomen Atticum, occurrit apud Hippocratem. Tres ejus plerunque causas medici numerant, ἀπεψίαν, βραδυπεψίαν & δυσπεψίαν. Marcellus *solutum stomachum & omnia rejicientem*, appellat.

Allia

[*Allia cedemus, crebrumque trahemus odorem.*] Inter πεπτικοῖς φαρμάκοις τὸ σκόροδον etiam Græci numerant. alii librorum habent, *tetrumque trahemus odorem*, id eſt, gravem & difficilem. meliores:

Allia cedemus, cerebrumque trahemus odorem.

Fortè: *cerebroque trahemus odorem.* id eſt, ad cerebrum.

Sin etiam rutilus fertur de pectore ſanguis] Falluntur alii, qui *rutilum ſanguinem* non ἐρευθῆ, ſed ἐνερευθῆ, non rubrum, ſed rubenti affinem exponunt. In ſecundo Galeni θεραπευτικῆς μεθόδου, ceu affines colores ponuntur ἐνερευθὴς & λευκὸς ἀκριβῶς. Dioſcorides de veneno araneorum: ὁ τόπος, ait, ἐνερευθὴς φαίνεται. quod ſtatim ipſe interpretatur, μετρίως ὑπέρυθρος, ut valdè dilutam rubedinem intelligat, quæ non ſit ἐρυθρὰ ſed ὑπέρυθρα, & id quoque μετρίως. Cicero Attico: *angebar, quod Tyro* ἐνερευθέστερον *te ſibi eſſe viſum dixerat.* Nihil hæc ad Samonici ſenſum, cui *rutilus*, leve & nudum eſt ſanguinis epitheton. Dioſcorides de mentha loquens, eodem conſilio, ſuccum ejus ex aceto potum, *ſanguinem* ſolùm ſiſtere tradit ὅθεν αἷμα ἵστησι πινόμενος ὁ χυλὸς αὐτοῦ μετ' ὄξους. Sic cæteri medicorum filii ad *ſanguinis* eruptionem, ſive ex arteriâ, ſive ex pulmone vel pectore, eadem præſcribunt, nec inter *ſanguinem* ullum diſtinguunt. Nec placet, quod in aliis excuſis legitur:

Sin etiam rutulus confertur pectore ſanguis.

quaſi hæ duæ affectiones ſeſe mutuo concomitantes intelligi debeant: quod eſt abſurdum.

Sorbitium menthæ, raphanus vel cocta juvabit] In avito, cæteriſque vetuſtis: *Sorbitio menthæ.* id eſt, menthæ ſuccus ſorbitio ſumptus, ὁ χυλὸς ἡδυόσμου πινόμενος, αἷμα ἵστησι. Optimi codicis γραφὴ ſic poteſt defendi.

Sæpe lapis teritur, (ſpecularem nomine dicunt)

 Et

Et miſtis hauritur aquis, ſiſtitque cruorem.] Ægineta libro VII. capite tertio: σπεκλάριον, εἰ δὲ διὰ τοῦ φ, σφεκλάριον ᾧ τινες ἀντὶ σφίκλων ἐν ταῖς θυρίσι χρῶνται, διὸ καὶ διαφανὲς προσαγορεύεται. Alii δίοπτρον vocant. Heſychius: δίαυθρον, διαφανὲς, δίοπτρον. δίοπτρα eſt ſpecular, per quod videtur; κάτοπτρον, ſpeculum, in quo videtur. Gloſſæ Jatricæ: διαφανὲς, γύψῳ ὅμοιον ὃ καλεῖται σφεκλάριον. Neophytus monachus in lexico herbario: σπέκλον τὸ τοῦ φεγγίτου ὑέλιον. hoc eſt, *vitreum ex ſpeculari* lapide. Suidas: σπέκλον (fortè σπέκλαρ) ὑέλιον. Immo ὕαλον, lapidem ſpecularem vocarunt antiqui Græciæ auctores, ſi fides Ariſtophanis Scholiaſtæ in hiſce verbis ad Nubes: ἡμεῖς μὲν ἀκριβῶς τὸ ἐκ βοτάνης τινὸς κεκαυμένης, καὶ διὰ πυρὸς τηκόμενον εἰς κατασκευὴν, ἀγγείων τινῶν λέγομεν, οἱ παλαιοὶ δὲ τὸν διαφανῆ λίθον αὐτὸν ἰδιωτικῶς λεγόμενον κρύον, ἐοικότα ὑάλῳ. Plinius de Hiſpania: *ſcatet citerior ſpecularibus lapidibus.* Viri doctiſſimi non rectè lapidem ſpecularem, φεγγίτην exponunt. Sanè Græci φεγγῆ καὶ σίλβας ſpecula vocarunt, quorum teſtacea lumina in interiori teſta reſplendebant. Hæc ὄμματα νυμφῶν Aurel. Victor appellat. Clemens Alexandrinus de margarita loquens: γίνεται δὲ οὗτος ἐν ὀστρίῳ τινὶ παραπλησίῳ ταῖς πίνναις: μέγεθος δὲ ἡλίκος ἰχθύος ὀφθαλμὸς εὐμεγέθης.

Uritur interdum raptus de robore cortex,
☞ *Et cinis ex calido prodeſt epota Lyæo.*] Scribe volentibus membranis:

Uritur interdum raptus de ſubere cortex,
Et cinis ex calido prodeſt epota Lyæo.

Plinius libro XXIV. capite quarto: *Suberis cortex tritus, ex aqua calida potus, ſanguinem fluentem ex utralibet parte ſiſtit. ejuſdem cinis ex vino calido, ſanguinem excreantibus magnoperè laudatur.* Perperam igitur ſequente verſu legit avitus codex:

Et cinis Italico prodeſt epota Lyæo.

quod

quod fortassè ex Æginetæ libro III. cap. LXII. posset adstrui, ubi suberis ex Italico vase usti cinerem commendat ad nimiam sanguinis eruptionem sistendam. Nihil tamen nobis videtur immutandum. Infrà Serenus, ubi de profluvio cujusque sanguinis aut matrici subveniendis:

Sed quacunque fluit vis immoderata cruoris,
Subereus cortex calidis potatur in undis.

Cinis epota, dictum est ἀρχαϊκῶς, genere secundo. Infrà: *Tum lixiva cinis ceras dissolvit & ova.* Calvus apud Carisium: *Cum jam fulva cinis fueris.* Idem: *Forsitan hoc etiam gaudeat ipsa cinis.* Catullus: *Troja virûm & virtutum omnium acerba cinis.* Scribonius Largus cap. CCXXX. *lixiva cinis*, & alibi. Glossæ: *lixiva cinis*, στακτὴ κονία. Placet etiam emendatio Scaligeri apud Poëtam in Ciri:

Non minus illa tamen revehi quoque mœnia Cretæ
Gaudet: at ei cinis est patriæ jucunda sepultæ.

Arnobius libro VII. à Stewechio correctus, *antiquæ cineris frictione*, dixit: vulgò malè *antiqua* legitur. multa in illo sunt ἀρχαΐζοντα, ut nos aliquando demonstraturi sumus.

Ovorum cinis, aut cochlearum, aut denique mellis,
Aut mansus salicum fructus prodesse putatur.] Hæc etiam mendosa sunt & affecta. In eodem avito scriptum invenio: *Ovorum cinis, aut cochlearum, aut denique molis,*

Aut cineris salicum ramis prodesse putatur.

Rescribo verissima conjectura: *aut denique mælis,*

Aut cinis è salicum ramis prodesse putatur.

quæ corruptissima aliàs leguntur: *aut cinis salicum rami.* vel, *aut cinis salicum ramis*, ut ad oram suarum editionum viri docti notarunt. *Mælis* etiam pro *melis* antiquè scriptum in illo libro. Varro de R. R. *ne mæles aut feles aliave quæ bestia intrare possit.* ita

legendus eſt ille Varronis locus ex libris vetuſtis. Gratius:

——— lucifugæque ex macle galeros.

rectè correctores *mæle* repoſuerunt ex Heſychio: κυνδέαγχὸς περικεφαλαίας. καὶ κτὶς δὲ ἐστὶ ζῶον ὅμοιον γαλῇ, οὗ τὸ δέρμα εὔθετον εἰς περικεφαλαίας. Infrà Serenus:

Nec ſpernendus adeps, dederit quem beſtia mælis.

Sic ibidem legit avitus.

. *Aut platani pilulas acri infundemus aceto.*] *polulas* pro *pilulas*, ἀρχαϊκῶς ſcriptæ ſchedæ. *pollam* antiquiores dicebant; quam nos *pilam*: inde *polulæ* & *pollulæ*, τὰ σφαιρία. Feſtus: *pollit, pola ludit.* id eſt pila ludit. πόλλα dicebant Æoles pro πάλλα unde *pila* Latinorum. Heſychius: πάλλα, σφαῖρα ἐκ ποικίλων νημάτων πεποιημένη. Meminit Ægineta libro IV. cap. LIII. τῶν πλατανίων τῶν σφαιρίων ὁ χυλός, μάλιστα ὅτε τὸ ἐπίπαγον ἀποβάλλῃ. ubi τῶν φαιρίων ſcio lectum, ἀντὶ τῶν σφαιρίων. Sic φαιρίζειν dicebant, pro σφαιρίζειν, & alia Græcanici. Sic *perulam* pro *ſphærula*, quæ σφαιρίον Græcorum, recentiores Latini. *Acre* autem *acetum*, non omne eſt, ſed magis σκιλλητικόν. Plinius libro XXIV. cap. VIII. *Platani pilulæ tuſæ cum aceto acri, magiſque ſcillite ſanguinem omnem ſiſtunt.*

JECORIS ET LATERIS VITIIS MEDENDIS.

PRotinus ex mulſâ potanda elelisphacus herba eſt.] *eliſphacus herba*, ἐλίσφακος & ἐλελίσφακος, indifferenter dicebant. Gloſſæ: *ſalvia*, ἐλίσφακος, ἐλαφόβοσκος. Plinius: *noſtri, qui nunc ſunt, herbarii eleliſphacon Græcè, Latinè ſalviam vocant.*

Sumitur & ſemen quod fraxinus alta profudit.] *Fraxinus* id eſt, fraxini folia. Plinius XXIV. cap. octavo.

Semen

Semen foliis ejus ineſt, quo medentur jocineris & lateris doloribus in vino.

Egelidis miſcentur aquis, recreantque bibentem] Quid ſi diviſim legas. *E gelidis miſcentur aquis.* hoc eſt, *ex* ſive *cum* gelidis aquis propinantur. *miſcentur* eſt bibuntur, vel bibenda dantur. Juvenalis Sat. V.

——— *neſcit tot millibus emptus*
Pauperibus miſcere puer ———
Si latus immeritum morbo tentatur acuto,
Accenſum tinges lapidem ſtridentibus undis] Alii libri:

Si latus immeriti morbo tentatur acuto,
Accenſum tingis lapidem ſtridentibus undis.

Viliores: *accenſum tingens lapidem.* Infrà Serenus.

Igne lapis candens datur exultantibus undis,
Hoc poteris potu triſtem ſuperare dolorem.

acuto morbo medicè dixit Poëta medicus. Celſus de laterum doloribus: *oriturque acutus morbus, qui pleuriticus à Græcis nominatur.* σφαλερὴν πλευρῖτιν. Philo vocat in epigram. ſequenti.

Quid referam multis compoſta Philonia rebus?] Quæ Philo ferè Græcis hujuſmodi verſibus eſt complexus:

Ταρσέος ἰητροῖο μέγα θνητοῖσι Φίλωνος
  Εὕρεμα πρὸς πολλὰς εἰμὶ παθῶν ὀδύνας.
Εἴτε χόλον παύσει τις, ἅπαξ δοθὲν, εἴτε τις ἧπαρ.
  Εἴτε δυσουρίη ἴσχεται, εἴτε λίθῳ.
Ἰῶμαι καὶ σπλῆνα, καὶ ὀρθόπνοιαν ἀνηρῶ,
  Καὶ φθίσιν. ἰῶμαι σπασμὸν ἐπισφάλμιον,
Καὶ σφαλερὴν πλευρῖτιν. ἀποπτύων δέ τις αἷμα
  Ἢ ἐμέων, ἕξει μ' ἀντίπαλον θανάτου.
Πάντα δ' ὅσα σπλάγχνοισιν ἐνίσταται ἄλγεα, παύω,
  Βῆχά τε καὶ πνιγμὸν, λύγγα τε καὶ κατάρρουν.
Γέγραμμαι δὲ σοφοῖσι. μαθὼν δέ τις, οὐ βραχύ μ' ἕξει
  Δῶρον· ἐς ἀξυνέτοις δ' οὐκ ἐπόθηπα φέρειν,

His albi igniti bis denas adjice drachmas,
Atque fabæ totidem sint suis Arcadicæ.
Drachmaque radicis falsò dictæ unica, natæ
In Pissa Jovem ubi delituisse ferunt.
Cumque pion scribis, Grajum præpone virilem
Articulum: drachmas quinque bis illud agat.
Tum laticem tauri natarum, Cecropidarum
Affinem, ut Triccæ clara propago docet.

Eas autem compositiones plerique medici fastidiebant, utpote pretiosas & haud mediocrem pecuniæ collationem exigentes, ut passim à Sereno docemur. Vide quæ supra notavimus sub lemmate: DENTIUM VITIO VEL ORIS FOETORI MEDENDO.

Nec non & jecoris quæretur fibra lupini, Hoc phthisicis commendat Plinius libro XXIIX. cap. XVII. *Phthisicis medentur jecur lupi ex vino* &c. *Fibra jecoris lupini* ut suprà: *Si molles jecoris fibras*, pro jecore. Sunt enim *fibræ* jecoris extremitates, quas non tam medici observabant, quàm haruspices. Philostratus lib. VIII. de vitâ Apollonii: τὸ δὲ ἧπαρ ἐν ᾧ φασὶ τὸν τῆς αὐτῶν μαντικῆς εἶναι τρίποδα, οἱ δ᾽ ἱροὶ ζῶντα. Unde & haruspicinam ἡπατοσκοπικὴν τέχνην vocat Phlegon, qui ejus originem à Sibyllinis carminibus repetit in libro περὶ θαυμασίων. Fulgentius de vocibus antiquis ex Labeone, quem disciplinas Hetruscas Tagetis & Bacitidis XV. voluminibus explanasse ait, hoc refert: *fibras jecoris sandaracei coloris dum fuant, manales tunc verrere opus est petras, id est, quas antiqui solebant cylindrorum per limites trahere pro pluviæ commutanda inopia.* magis ex alieno jecore quam suo sapiunt, qui aliter legendum censent.

Est & vis morbi, quod telum commemoratur.] Non, *Est ea vis morbi* quomodo perperam hic versus à Turnebo laudatur in exponendo hoc morbo, & Sereno

ex

ex Isidoro illustrando: *Telum lateris dolor, dictum autem ita est à medicis, quod dolore corpus transverberet, quasi gladius.* Sequenti versu liber avitus ex Isidoro legit: *Cum subito dolor insanus ferit incitus ictu.* reliqui tamen non malè: *furit incitus ictu.*

Persicon huic potum è nuce traditur interiore.] Id est, ex interiore grano traditur, ut observat Pictorius.

SPLENI CURANDO.

ET plenum splenis demonstrant membra rigorem.] Libri ex parte mendosi sunt, quos inter Stephano collati perperam exhibuerunt:

Et plenum splenem demonstrant membra rigore.

Sensus est; intumescente liene, quod proprium lienis vitium est, etiam ei accidere duritiem, quam *rigorem* poëta vocat, cum, ut Celsus habet, *ubi lienis affectus est, intúmescit; simulque cum eo pars sinistra; eaque dura est, & prementi renititur.* σπληνικοὶ propriè vocantur, non omnes qui ex liene laborant, sed quibus lien obduruit.

Mollibus ex hederæ tornantur pocula lignis.] Vel, ut alii librorum:

Mollibus ex hederâ tornantur pocula lignis.

formantur, tamen reformavêre malè librarii. *Tornantur*, quæ in rotundum formantur & evacuantur. Hesychius: τορνῶσαι, περιγράψαι, κυκλῶσαι. Idem τόρνον exponit, ἐργαλεῖον τεκτονικὸν, ᾧ τὰ στρογγύλα σχήματα περιγράφεται. quo ligna in teretem formam raduntur. Plinius de hedera, libro XXIV. cap. X. *hujus quoque ligni vase spleneticos bibentes sanari invenio.* Plinius Valerianus hîc obiter emendandus libro II. cap. XXX. *aliâ die mane agitabis, & mittes in calicem hervinum, stans contra orientem, ut uno haustu bibat.*

bibat. indubie scripsit auctor : & *mittes in calicem hederinum*, ex hedera factum & tornatum, cujus mira proditur natura ad aperienda vina, & cætera liquida probanda. De poculis hederinis vel hederaceis Athenæus libro XI. Deipnosoph. Κυσσύβιον. Εὔμολπος δὲ γένος ποτηρίου ἴσως φησὶ κατ' ἀρχὰς ἐκ κισσίνου κατασκευασθὲν ξύλου. Νίκανδρος δ' ὁ Κολοφώνιος ἐν τῷ πρώτῳ τῶν Αἰτωλικῶν γράφει ἐν τῇ ἱεροποιΐῃ τοῦ Διδυμαίου Διὸς κισσοῦ σπονδοποιέονται πετάλοισιν, ὅθεν τὰ ἀρχαῖα ἐκπώματα κισσύβια φαίνεται. Ubi Sereni versum laudat in animadversionibus suis magnus Casaubonus.

Hinc trahet assuetos æger quoscunque liquores.] *Trahet*, bibet, Græco more dictum. Parmeno Byzantius apud Athenæum libro V.

Ἀνὴρ γὰρ ἕλκων οἶνον, ὡς ὕδωρ ἵππος.

Aristophanes Equitibus :

Σπονδὴν λάβε δή, καὶ σπεῖσον ἀγαθοῦ δαίμονος.
Ἕλχ' ἕλκε τὴν τοῦ δαίμονος τοῦ Πραμνίου.

Sic apud Athenæum libro sexto : αὐτὸς τὴν μεγάλην (nempe κύλικα) ἔσπακεν. ubi σπᾶν idem quod ἕλκειν, *trahere* Samonico. Seneca Agamemnone : *merumque in auro veteris Assaraci trahunt. ducere* & *perducere* Medici passim dicunt, ut infrà notabimus.

Aut viridis coctorum holerum potabitur unda] *holerum* pro *olerum*, ut alia venustè & vetustè. Hoc eodem lemmate membranæ avitæ legunt :

Hervum si semper jejuno sumserit ore.

ervum, libri sequiores. Glossæ : ὄροβος, *hervum hervus.* Aliæ, *hervum*, ὄρυζα. malè : lego ὄροβος. quod idem in Prisciano notant emendatores. *hervum, holus, hymber.* ἀρχαΐζοντα sunt apud poëtam medicum.

Sive myrica potens, seu ros cum pane marinus.] μυρίκης ἀφέψημα, decoctum foliorum ejus cum vino potum, ut commendat Dioscorides : τῶν δὲ φύλλων τὸ ἀφέψημα σὺν οἴνῳ ποθὲν, σπλῆνα τήκει. vel calices ex

myricâ

myricâ compositi & evacuati, quales hederacei. Idem Dioscorides: κατασκευάζουσι δὲ ἔνιοι καὶ κύλικας ἐκ τοῦ πρέμνου. αἷς ἐπὶ τῶν σπληνικῶν χρῶνται ἀντὶ ποτηρίων. ὡς τοῦ δὲ αὐτῶν πόματος ὠφελοῦντος. Plinius libro XXIV. capite nono: *myricen, quam & tamaricen vocat Lenæus, similem scopis amerinis dicit. Sanari ea carcinomata in vino decocta tritaque cum melle illita. Arbitrantur quidam hanc esse tamaricem: sed ad lienem præcipua est, si succus ejus expressus in vino bibatur: Adeòque mirabilem ejus antipathiam contra solum hoc viscerum faciunt, ut affirment, si ex eâ alveis factis bibant sues, sine liene inveniri. Et ideo homini quoque splenetico cibum potumque dant in vasis ex eâ factis.* Quæ verba, non minimam Sereno & Dioscoridi lucem adferunt.

Aut hederæ succus potu appositque juvabit.] Plinius idem de hederæ generibus: *Lieni pota & illita prosunt.* quarè malè, *fotu appositque juvabit*, libri mendosissimi. Dioscorides longè minus habet istis ambobus: τὰ ἁπαλὰ τῶν φύλλων σὺν ὄξει ἑψόμενα, ἢ ὠμὰ ἄρτῳ συλλειούμενα, σπλῆνα ἰῶνται. quæ verba tamen me docent, in Samonico distinguendum:

Sive myrica potens: seu ros cum pane marinus
Aut hederæ succus, potu appositque juvabunt.

Donec victarum pars tertia subsit aquarum.] Id est donec pars tertia docoċti maneat residua. Hoc *ad tertias decoquere*, medici vocabant. Apicius libro III. capite primo: *elixabis in cacabo novo, quoad aqua ad tertias defervcat. hoc est, ex tribus heminis aqua una modò remaneat.* quæ posteriora non videntur Apicii, sed glossatoris. Columella libro XII. capite vigesimo, de defruto: *si natura tenue mustum fuerit, cum ad tertiam partem fuerit decoctum, ignis subtrahendus est.* Infrà Serenus de tertiâ parte residua: *donec pars duplex desit aquarum.* malè *victarum* hic incoctarum,

ctarum, interpretatur Pictorius.

Ervum si semper jejuno sumserit ore. Habet à Plinio, ut infinita alia: *Si quis ervum quotidiè jejunus edat, lienem ejus absumi certissimi autores affirmant.* lib. XXIII. capite postremo: *hervum*, pro *ervum*, liber avitus, ut initio capitis adnotavimus.

Et trita illinitur, vel splen apponitur hoedi.] Marcellus cap. XXIII *Hircinus splen calidus, id est, statim ubi de pecude sublatus fuerit, super lienem hominis impositus, & alligatus mirè dolorem intra paucos dies auferet, si postea ad fumum suspendatur, ut illic arescat. Hœdinus verò lien similiter ut hircinus super splenem infantis appositus, & tumores & dolores ejus emendabit.* Hæc physica remedia non sunt, sed commenta magorum. Parile quid de vitulino, & canino liene idem notavit, item Plinius de asinino, bubulo, hœdino, libro XXVIII. capite XIII.

Præterea piper ac nepetæ cum flore & anethum,
Capparis atque apium, buglossaque jungitur una.]
Sic exhibuerunt hos versus omnium, quod sciam, librorum editores. Primus tamen Pithœus monuit in suo legi:

Præterea piper ac nepete, cum flore & anethum,
Nicolaus rapo ac boletus jungitur una.

ob quam ille diversitatem penè ἀποκαρτερήσιν optare mallet, quam in re medica capitali tam discrepantes à se invicem unius sententiæ tabellas scribendas & recitandas audire. Et sanè præsens hîc aliquis Æsculapius requiritur, qui hæc chironia & defœda ulcera nobis sanet. Interim nos clinici medici vices non obibimus, vel ex parte medicinam faciemus huic loco, vel in ὅλιν ὑγιής. Codex meus avitus alterum versum legit:

Nicolaus napo buglossaque jungitur uno.

quod tam illustre est, quam illud Pithœanum, mihi tamen

tamen non exponendum. Videtur autem tale quid in aliquibus manuſcriptis exaratum, indicium eſſe veterioris lectionis, quam nemo facile divinaverit. Fortè antidoton ex iis remediis variam à Nicolao Myrepſo mutuavit Serenus, quæ jám meliore ſui parte mutila aut corrupta in iis membranis venditur. Alterum lectionis, quod editorum eſt, fortè librariis debetur, qui ad antiquam hæſitabant. Ejuſdem tamen remedia, ſi non uno conſilio, ſingulo aut conjuncto præſcribuntur ab iiſdem medicis. *Apium*, *nepetam*, *capparim*, inter alia ſpleneticis commendat Corn. Celſus; & nihil æquè lienoſis ac *piper* Marcellus. Reliqua etiam cæteris venduntur: quorum ego indicio inductus, non ex hiſce verſibus variam compoſitionem & ſyntheſin auguror, ſed unumquodque ſimplex per ſe præſcriptum. Judicent tamen οἱ τῶν ἰητρῶν παῖδες, nos ſaltem hoc inter τὰ σκληρὰ Samonici notamus.

Ac thymbræ ſpeciem, quam commemorant cephaloten,
Prædixit ſpleni deus Idæ poſſe mederi.] Sic conſenſu librorum omnino legendum, quamvis avito:

Ac thrymbæ ſpeciem, quam commemorant cephaloten.

quod ineptum, θρύμβης pro θύμβρης. *cunilam* τὴν θύμβραν, Græci κεφαλωτὴν appellant, Plinius *cunilam capitatam*: nam & *cunila* Columellæ certa ſpecies eſt thymbræ. Sed in Columella *cunela* vel *conela* ſcriptum, melius & verius: nam ejus capitula conis & ſtrobilis ſimilia ſunt turbinata & acuminata, & ex multis veluti ſquamis compacta. Hic Nicander στρομβεῖα vocat capitella hujus thymbræ in Theriacis:

Σὺν δὲ καὶ οἴνης πετάλειον ὀρίγανον, αὖά τε θύμβρης
Στρομβεῖα ψώχοιο.

στρόμβος autem idem quod κῶνος vel στρόβιλος. Heſychius: κῶνοι, οἱ θύρσοι καὶ οἱ στρόβιλοι, καὶ οἱ στρόμβοι. Nicander στρόμβους etiam poſuit pro nucibus pineis, qui & κῶνοι propriè. ——— οὐδ'

——— οὐδ' ὅσα πτύκαι

Ἀργυτέραι στρόμβοισιν ὑπεθρέψαντο ναπαίαις.

Scholiastes exponit στρόμβον, τ͂ κωνοειδῆ καρπὸν τ͂ πεύκης. Inde στρομβεῖα θύμβρης, capita vel κωνεῖα thymbræ. Apulejus: *Græcis quidem pelion, Latinis conula. conula* est thymbra cephalotis vel capitata, ἡ κωνηλή. ἔχον κεφάλιον ἐπ' ἄκρου, κορυμβοειδὲς, μικρὸν ὡς πολίαν τρί-χα. Scribe: μικρὸν ὡς πόλιον τρίχα. Vide quæ divinè Salmasius notat in Solinum, & Scaliger castigat, ad librum IV. Propertii.

Dulcia, Plautus ait, grandi minus apta lieni.] *minus & minus apta lieni.* placet legendum ex avito libro. *minus & minus*, ut suprà, *magis atque magis*.

Et magis atque magis vitium revomendo valescit.

infrà: *Quæ magis atque magis promittunt corpora claudi.* Xenophon: ὁ δὲ ὄχλος πλείων καὶ πλείων ἐπῄει. Eupolis:

Πῶς ζῶὶς μὲν ἐπινιφεῖ τὸ πρῶτον ἡσύχως

Ἔπειτα μᾶλλον μᾶλλον ———

Celsus de lienis morbo: *dulcia omnia inimica sunt.* Oribasius libro IV. capite XXIII. Latinè redditus. *Caricæ sunt jecori & spleni inflammatis noxiæ, veluti etiam ficus, non aliquâ propria & excellenti earum facultate, sed communi omnium dulcium ratione. omnia enim dulcia lienem & jecur obstructa, & scirrho laborantia lædunt.*

Splen tumidus nocet, & risum tamen addit ineptum.] *Tumidus splen*, qui justo majus spatium occupat, quoniam secundum filios medicorum, & ex illis Plinium, *intemperantiam risus constare lienis magnitudine quidam putant.* Inde σπλὴν Græcis est οἶκος τοῦ γέλωτος, & οἰκογέλον γελαστικόν. In commentis Rabbinorum טחול vel טיחול hoc est, splen, sedes risus esse dicitur. Glossæ veteres ad illud Persii: — *petulanti splene cachinno. Cachinnus est cum voce risus lascivior, quem Græci*

μειδιόγεροντας dicunt. *Et secundum physicos dixit, qui tradunt homines splene ridere, felle irasci, jecore amare, corde sapere, pulmone jactari.* Legendum ex emendatione: *quem Græci* μωρὸν γέλωτα, vel πλατὺν γέλωτα *dicunt.* μωρὸν γέλωτα, id est *risum ineptum*, ut Serenus exponit. Græci etiam ἄκαιρον venustè *ineptum* interpretantur. Versus παροιμιώδης Græcorum:

Γέλως ἄκαιρος δεινὸν ἐν βροτοῖς κακόν.

Catullus:

Nam risu inepto res ineptior nulla est.

Sic splen tumidus ineptissimum risum movet & quasi Sardonium: nam Sardonia herba comesa hominum rictus dolore contrahit, & quasi ridentes interimit. Inde σαρδόνιος γέλως proverbio Græcis, & σαρδόνιος πόα, *scelerata herba* apud Apulejum, de quâ vide Dioscoridem. libro VI. cap. XIV. Virgilius:

Immo ego Sardois videar tibi amarior herbis.

Ubi mendosissimi libri malè, *Sardoniis*, contra Græcorum autoritatem, quibus σαρδώνιος non σαρδόνιος, scribitur: quod eò magis adnotare libuit, cum in veteri avito scriptum invenerim:

Ut mihi Sardoniis videatur proximus herbis.

Stephanus de urbibus: Σαρδὼ, ἡ νῆσος· ὁ κατοικῶν σαρδώνιος καὶ σαρδῷος. Servius: *Sardonia* (σαρδώνιος πόα) *apiastri similis homines decipit.* Apiastrum venenatum in Sardinia nascitur, quæ est herba Sardoa, ἀγριοσέλινον. Viri medici perperam ἀγριοσέλινον & μελισσόφυλλον confundunt. Sallustius de hac eadem herba: *hæc comesa hominum rictus dolore contrahit, & quasi ridentes interimit.* Malè legunt: *hominum risus dolore contrahit. rictus*, id est, labia contrahit, quæ contrahuntur esu Sardoniæ. Dioscorides: καὶ σπασμοὺς μετ' συνολκῆς χειλέων. Varro: *rictus parvissimus, ut refrænato risu roseo.* στόματος ἄνοιξις. Hesychius in Σάρδιον. ὡς καὶ τῶν χειλέων τοῦ στόματος συστελλόντων, ἐκ τοῦ

τοιούτου

τοιέτε σπασμε̃ γυμνε̃σθαι λοιπὸν καὶ τὲς ὀδόντας. facie enim ridentium intereunt, qui comesâ Sardoniâ mortem oppetunt. Idem Hesychius: ὡς γέλωτος φαντασίαν δείκνυσθαι τοῖς ὁρῶσι. ubi notabis τὴν τῶν γελόντων φαντασίαν. Æschylus in libro proverbiorum hanc narrationem habet risus Sardonii: *quidam coloni Carthaginensium in Sardinia habitantes sacrificaverunt super septingentos parentum Saturno ridentes & salutantes invicem. Turpe igitur putabatur lachrymare, flereque: quapropter factum est, ut dicatur Sardonius risus.* Hæc satis Sereni mentem interpretantur, & illos versiculos:

Ut mihi Sardois videatur proximus herbis,
Irrita quæ miseris permiscent gaudia fatis.
Dicitur exectus faciles auferre cachinnos.
Perpetuoque ævo frontem præstare severam.] Inde per jocum veteres dicebant, ὔτε ἄνδρα ὔτε γυναῖκα εἶναι τὸ ἐυνῦχον, quod eorum proprium esset *ridere.*

PRÆCORDIIS SANANDIS.

Nec non & lini tunsum siliquæque legumen] *Siliquæque legumen*, ut alibi, *lapathique legumen*, pro lapatho & siliquâ. hoc & medicum est, & poëticum; qui τὸ κεράτιον siliquarum de ipsis siliquis intelligunt. At contra Prudentius cathemerin. hymno III. siliquarum nomine, leguminum opercula intelligit:

Nos oleris coma, nos siliqua
Fœta legumine multimodo,
Paverit innocuis epulis.

Hæc decocta simul, nondumque tepentia nectes.] Marcellus pari ferè remedio: *Ad dolorem præcordiorum cataplasma egregium, lini seminis sextarium unum, fœniculi seminis sextarium unum ex aquâ mulsâ decoques, & in panno calido præcordiis sæpius applicabis, mirè proderit.* Alii libri *lini tusum*, pro *tunsum*, quod

 eodem

eodem recidit. *Siliquæque legumen* eſt xylocaractæ granum, cujus Galenus meminit lib. VII. cap. XIX. Simplicium. *nondum tepentia* rectiſſimè *tepido calidiora* interpretantur.

Aut quæ poma Cydon Cretæis miſit ab oris
Cocta lines, durum ut poſſis mollire tumorem.] *Cidon* pro *Cydon*, malè chirographus avitus. A Κυδωνία τὸ ἐθνικὸν κύδων. Stephanus: κυδωνία, πόλις κρήτης. Plinius in urbibus Cretæ: *Pergamum, Cydon, Minoum*: ubi neſcio cur *Cydona* velit repoſitum Salmaſius. Ea poma ἀληθινὰ Græci vocant & diſtinguunt à Majoribus quæ *ſtruthea*, ἢ ϛρούθια nominant. Hæc vulgo *cotonacea* appellantur. Alii τὰ ϛρούθεια & κυδώνια confundunt, ut Nicander, & Philemon, quem notat Athenæus τὰ κυδώνια μῆλα ϛρούθια καλεῖν. Altero verſu, *cruda teres*, eodem ſenſu lectum invenio. Dioſcorides περὶ κυδωνίων. ἢ ἢ ὠμὰ καταπλάσμασι μίγνυται πρὸς ϛομάχου ἀνατροπὴν, καὶ πύρωσιν. Plinius utramque lectionem conciliat libro XXIII. cap. VI.

Ocyma præterea, bulbive linuntur amari.] Marcellus: *Bulbi excocti triti inliti tumorem præcordiorum & ventris emolliunt. item proficies, ſi ocimum triveris & eo præcordia ſpiſſius inleveris.*

Quin etiam catulum lactentem apponere membris
Convenit: omne malum tranſcurrere fertur in illum. *Lactentem* rectiſſimum eſt; *lactantem*, ineptiſſimum. Marcellus XXI. *Præcordiorum dolorem catuli lactentes admoti viſceribus humanis, transferre in ſe adſeruntur; idque exenteratis perfuſiſque vino deprehenditur vitiatis eorum viſceribus.* Ideo catellos eo vitio affectos mox jubent necandos & ſepeliendos. Serenus:

Cui tamen exſtincto munus debetur humandi,
munus humandi, ut *officia humationis* dixit Arnobius. Cæterum & torminoſis pari conſilio ventrem anatis viventis apponendum, ſcribit Marcellus, cum cæteris

ris affirmans, transire morbum ad anatem, eumque mori. Idem videndus extremo capitis XXVII.

Quod superest, tridaci junges ramenta carinæ,] Lectio hæc veterum scriptorum & excusorum, quam retinemus. In vilioribus editis malè fuit:

tritæ junges ramenta carinæ.

in aliis: *styraci junges ramenta carinæ* medici enim τῆ θριδακος & ζώπισσα commistionem eo consilio præscribunt. θρίδαξ in vett. glossis *lactuca* exponitur: quarè vehementer hic iterum hallucinatur Pictorius, qui *carinam* de corporis humani thorace exponit.

Quodque decem ex rebus confit simul atque vocatur.] Capite sequenti:

Quodque decem rebus componi ex nomine clarum est. quod clarum est ex decem rebus parari & vocari rectè *decatorthoma.* Ea vox ad oram quorundam vulgatorum legitur, sed ineptè versu commista:

Quodque decem ex rebus decatorthoma ritè vocatur.

decatorthoma, ut δεκάμυρον, apud Aëtium, Oribasium & Æginetam. Glossæ δεκακατόρθωμα, latè δεκάμυρον interpretantur.

Talibus auxiliis præcordia tuta resident.] alii, *resident.*

LUMBIS ET RENIBUS SANANDIS.

IGne lapis candens datur exultantibus undis.] Hoc non lumbis solum sed & omnibus lateris vitiis medici præscribunt, quemadmodum suprà à Sereno docemur de lateris vitiis sanandis: item à Celso libro IV. de lienis morbo & ejus curatione: *Potui jejuno dari debet asynthium incoctum, at post cibum aqua à ferrario fabro, in qua candens ferrum subinde tinctum*

 sit.

ſit. Hæc enim vel præcipuè lienem coërcet: quod animadverſum eſt in his animalibus, quæ apud hos fabros educata, exiguos lienes habent. Ad veſicæ dolorem & tumorem, eandem aquam Marcellus commendat, capite XXVI. *benefacit aqua pota, in quâ ferrum candens dimiſſum eſt. hoc tractum eſt ab aquis calidis, quæ ſunt in Tuſcia ferratæ, quæ mirificè remediant veſicæ vitia, unde appellantur veſicariæ, qui locus quondam fuit Milonis Brochi prætoris, hominis optimi* (ſcribo, *opimi*) *ad quinquageſimum ab urbe lapidem.*

Aut pice cum melli nitrum ſulphurque & acetum
Succida lana rapit contacta calentibus iiſdem.]

Hæc antiqua lectio, ſed indubie corrigenda:

Aut pice cum molli nitrum ſulphurque & acetum
Succida lana rapit contacta calentibus iiſdem.

Eam vitioſam cum correctores non caperent, multo pejorem reformarunt, quæ etiamnum ad oram editorum legitur excuſa:

Aut cum melle picem, nitrum ſulphurque & acetum.

mellis nullus eo conſilio uſus eſt, nulla medicina. Quare veriſſimæ correctionis meæ fundum dabo Marcellum Empiricum, cap. XXV. *lana ſuccida, nitro, ſulphure, oleo, aceto, pice liquida* (*mollem* vocat Serenus) *ferventibus his tincta, & quàm calidiſſimè ſuſtinere poſſit, bis in die appoſita, prodeſt lumborum dolori.* Et capite ſequenti de renibus ſanandis: *lanam ſuccidam pice liquida inline, & umbilico impone, ſtatim renium dolor ſedabitur.* Nihil verius ea lectione, quam nos primi reſtituimus

Aut caput aſparagi cum vino ſume vetuſto.] *Caput aſparagi* vocat, quod καυλίον Dioſcorides. περὶ ἀσπαράγου. οὗ λίθος τὸ καυλίον λεόμενον μετ᾽ οἴνου λευκοῦ, πινόμ. φρενίτιδας. Marcellus *radicem aſparagi* præſcribit, *ex vino tritam & potam prodeſſe renium dolori.* Dioſcoridis autem καυλίον, *cauliculum* interpretantur, quemadmodum

dum brassicæ primum cauliculum vocant ἀσφάραγον ἀπὸ κράμβης. Glossæ: *cuma*, ἀσπάραγος, κράμβη, σπάραγος. fortè corrigendum: κραμβασπάραγος. De asparago vide Galenum II. περὶ τροφῶν δυνάμεως. Omnes ferè medici sine ullo insigni calore aut frigore (quæ sunt δραστικώτατοι qualitates) siccare asparagos scribunt, & lumbis & renibus sanandis conducere. Diphilus apud Athenæum à summo viro Isaaco Casaubono restitutus hoc intellexit, cum diceret: ὡς ὁ τῆς κράμβης ἀσφάραγος λεγόμενος ἰδίως ὄρμενος, δυστομαχώτερος ἐστὶ καὶ διεκκριτικώτερος, ὄψεων δὲ βλαπτικός. ἐστὶ δὲ δριμὺς καὶ οὐρητικὸς, καὶ οὐκ ἀδικεῖ νεφροὺς καὶ κύστιν. perperam in Athenæo legitur exulante negatione: καὶ ἀδικεῖ νεφροὺς καὶ κύστιν.

Aut adipe mistum lumbis inducito sulphur.] Id est; superinducito lumbis, aut eo perducito lumbos. Marcellus: *adipe ursina dolentes coxas perfrica, continuo sanabis.* & post: *gladioli radix contusa cum sulphure vivo & adipe ursina, lumbis imposita plurimum prodest.* ubi notabis *adipem* genere sequiore sumi, quemadmodum apud Columellam lib. VIII. cap. XIV. *quæ res ad creandas adipes multum conferunt.* & apud Varronem I. de rust. qui *adipes illa* dixit, quod eidem Marcello longè usitatissimum est, & semel hic observandum. Cæterum viri doctissimi *lumbos* hic malè de dorso exponunt, quemadmodum alibi apud Horatium: quod contra Marcellum est, cæterosque, qui eam partem corporis intelligunt, quæ spinæ interioris quinque vetebras complectitur. Eam libidinis sedem vocabant: Græci magistri: ψόας δὲ ὧν αἱ ὀρέξεις κινεῖσθαι πεφύκασιν. Martialis. V. Ep. LXXX.

Nec de Gadibus improbis puellæ
Vibrabunt sine fine prurientes
Lascivos docili tremore lumbos.

hoc *lumborum crispitudine fluctuare*, vocat Arnobius

libro II. Carmen liberum de Telethusa:

Crissabit tibi fluctuante lumbo.

Lucilius:

Crissatura, ut si frumentum clunibus vannat.

motus enim exigebant in re venerea & agitationem: quæ, nescio, quid habeant incentivum ad rem gerendam: κλάδαρον Græci vocabant talem fluctuante lumbo moventem: unde κλαδαραὶ ὄψεις, & κλαδαρὸν περιβλέπειν apud Clementem Alexandrinum, de veneris pusionibus. Hesychius: κλαδαρόμματοι, εὔσειστοι τὰ ὄμματα.

Farraque quæ tremulis prosunt sudantia flammis] *prosunt fumantia flammis*, scriptæ membranæ avitæ: sed *sudantia*, puto, præstat verissimam scripturam. Cocta grana, *farra* vocat *flammis sudantia.* suprà etiam *farinam* per *farra* intelligit, eo versu:

Aut acido Baccho miscebis farra lupini.

Graneas, ea farra vocabant, quæ tremulis prosunt sudantia flammis. Græci χίδρα vel χίδρα ἐρικτὰ, quia prius frangebant, quàm torrerent. Alia prius torrebantur, deinde frangebantur. Serenus cap. XXXVIII.

——— *& saxis ordea fracta.*

Fertur amygdalinæ succus nucis esse bibendus:
Pinsitur, ac tepidis sorbebitur addita lymphis.] Marcellus: *nuclei amygdalarum triti, & ex aceto poti, lumbis medentur.* Dioscorides non ex aceto potos, sed ex aqua, cum Plinio & Sereno commendat. πρὸς δὲ νεφριτικοὺς καὶ περιπνευμονικοὺς, σὺν ὕδατι πινόμενα ἢ ἐκλει-χόμενα σὺν ῥητίνῃ τερεβινθίνῃ. cap. περὶ ἀμυγδαλῆς. Et Plinius apertè de amygdalis: *jocineris & renum dolores ex aqua potas*, sanare tradit, libro XXIII. cap. VIII. ubi notabis, renum, lumborumque dolori pariter prodesse succum amygdalarum. Quæ cum in mortario tundantur pilo, & duriores sint, quàm ut *pinsantur,*

tur, quod propriè fermentorum est & mollium materiarum, planè mihi ex veteri scriptura legendum constat:

Pinditur, ac tepidis sorbebitur addita lymphis.

Servius in Fragmentis: *pindere, significat pilo tundere.* Inde *piso*, quod vocabulum pro mortario usurpat Marcellus capite VIII. *radices betæ maximè nigræ ex aquâ tepida lavabis, & expressas sabano siccabis, deinde tundes in pisone marmoreo.*

Aut tres ex vino cochleas fervescere coges,

Cumque suis domibus franges.] Id est, *cum testis suis conteres*, ut habet Marcellus. *domus*, οἱ θύροι, testa cochlearum. Inde proverbium, κοχλὶς βίος. deinde *domus cochlearum*, ut apud Poëtam II. Georg.

Antiquasque domos avium ———

& Nemesianum Cynegetico:

——— *tu pande domos & lustra ferarum.*

Furfur item parcâ fuerit quum fervidus unda,

Post oleo madidus saccis immittitur aptis,

Quos vix passuris urentes addito membris.] Hoc κατάπλασμα recte restitutum est ex libris veterioribus. Ineptissimè enim legebant viliores editorum:

Post oleo madidus succis immittitur aptis.

Quæ vix passuris urentia jungito membris.

vel, ut in Gryphianâ:

Quæ vix passuris urentes addito membris.

Prodest cervinæ vehemens natura medullæ.] *vehemens natura*, quippe laudatissima: μυελῶν δὲ κράτιστος ἐστὶν ἐλάφιος, ut habet Dioscorides, & ex eo Plinius. Quod non leviter immutandum. Scriptum tamen in avito reperio:

Prodest cervini medicans natura cerebri.

medicans pro *vehemens*, etiam alii librorum agnoscunt: alii *clemens natura medullæ.* cætera, nescio, an ulli editorum sint adnotata. Quod cum interpretis

 egeat,

egeat, ego exponere non erubeſcam, *medullam* pro *cerebro* ſæpe dixiſſe Græcos veteres, à quibus & ſua hauſit Samonicus, non autem *cerebrum* pro *medulla*: quod etiam contra præſcriptum medicorum notamus. Ita Timæus dixit ἀρχὰν καὶ ῥίζαν μυελῶ εἶμεν ἐγκέφαλον. ab eodem Plato in Timæos ἐπωνόμασε τοῦ μυελοῦ ζώτην τὴν μοῖραν ἐγκέφαλον. Galenus libro octavo de uſu partium: τὴν δ' οὐσίαν αὐτοῦ (cerebri) βουλόμενος ὁ Πλάτων δηλῶσαι, ἥνπερ οἴεται κατ' ἀλήθειαν εἶναι μυελὸν, ὀνομάζει. Sed hæc commentanea ſunt & tralaticia, neque tam cara, ut pro iiſdem optimam lectionem noſtri poëtæ vendamus.

Aut miſtam teneris malvam contundito porris] Noluiſſem ex libris exhiberi.

Aut miſtam teneris madidamque eleliſphacon undis. Sed in eâ compoſitione nec ſibi ſatis conſtant cæteri medici. Quidam etiam libri: *malva contundito porris*. Vitiosè.

VENTRIS DOLORI MITIGANDO.

SI dolor inſanus totâ deſævit in alvo.] Omnes internos ventris morbos cum intelligat, bene *tota dolorem deſævire in alvo* dixit. Græci medici τὴν κοιλίαν ἢ κάτω κοιλίαν eo nomine comprehendunt. Latiùs enim τὴν κοιλίην Erotianus apud Hippocratem annotat, dici πᾶσαν τὴν ὑπὸ τὸ διάφραγμα εὐρυχωρίαν. Unde Philotheus commentario in aphoriſmum decimum quintum, ſectione prima teſtatur, κοιλίας λέγει τὴν σιτοδόχον καὶ πᾶσαν κοιλότητα ἐνβαθῆ κειμένην, οἷον ἐγκεφάλου, καρδίας, ἥπατος καὶ τῶν ἄλλων. De iis partibus Serenus diviſim agit. nunc tandem de iis morbis, qui ventrem inferiorem infeſtant, & inteſtina torminibus invadunt.

Hemi-

Heminis tribus in lymphæ, tu decoque tritum
In vino prius hyssopum, validam quoque rutam,
Atque apium, donec pars duplex desit aquarum]

Ita prius eruditi reposuerunt, cum legeretur mendosissimè:

Heminis tribus in lympha validam quoque rutam
In vino prius hyssopum, validam quoque rutam
Aut apium, donec pars duplex desit aquarum.

Marcellus hic magis accuratus est in ea potione propinanda. cap. XXVII. *ruta cum hyssopo in aqua ad tertias decoquitur* (id est: *donec pars duplex desit aquarum*) *atque eadem aqua in potione vini à torminoso salubriter mixta potatur.*

Præterea nivei sterilis testa uritur ori,
Quæ postquam in tetram fuerit conversa farinam,
Ex calidis potatur aquis, & pota medetur.]

Non malè liber avitus:

Præterea nivei sterilem vestem uritis ovi,
Quæ postquam in tenuem fuerit conversa farinam,
Ex calidis potatur aquis, & pota medetur.

Marcellus: *vestem ovi delicatam interiorem siccatam contere,* &c. *in tetram farinam,* id est, in nigrum pulverem, qualis assarum testarum.

Nec non jungenda est utero nova virga myricæ,] Cum κοιλιακοῖς καὶ ῥδϊκοῖς γυναιξὶν ejus corticem mederi scribat Dioscorides; non interpretandus est hic versus de utero propriè, sed humano ventre torminoso. Isidorus: *uterum solæ mulieres habent, &c. auctores tamen* uterum *pro utriusque sexus ventre ponunt.* Virgilius de equo ligneo: *uterumque armato milite complent.* Plinius de myrica hanc expositionem confirmat libro XXIIII. capite IX. *Gravis autor in medicina, virgam ex ea defractam, ut neque terram neque ferrum attingeret, sedare ventris dolores asseveravit impositam, ita ut tunicâ cinctuque corpori apprimeretur.* Altero versu

verſu pro *teratur*, *feratur* & *trahatur*, libri legunt: quorum neutrum ſatis placet, nec illud tertium amplector, moneoque ſcribendum:

Illæſa hæc ferro terráque intacta, prematur.

ita Plinius habet, ita liber avitus.

Aut medio ventris prodeſt aſpergere terram.

Quam ſignaverunt veſtigia preſſa rotarum.] *Ventris medium* venuſtè pro umbilico poſuit, quemadmodum *umbilicum* pro omni medio latini autores. Alterum verſum à Virgilio habet, III. Georg.

Atque illis jam ſæpe rotæ ducantur inanes
Per terram, & ſummo veſtigia pulvere ſignent.

Proderit & pulvis facili ſub cardine raptus] *facili ſub cardine raptus*, non ut diſtinguatur ἀπὸ τῶν σμηγμάτων, quæ propriè ſunt pulveres medicorum, & cuti non unctæ ad eam detergendam inſperguntur: *ſed pulvis facili ſub cardine raptus*, eſt *ſordes ex gymnaſio*, apud Celſum libro V. cap. XV. Marcellus: ad ventris dolorem remedium efficax ſic. *ſordes de cardine oſtii tolle digitis duobus, pollice & medicinali, & ſuper umbilicum laborantis appone.*

Quin etiam ex lymphis tritum potare cuminum Conveniet] κύμινον ἄγριον, cujus ſemen ex aqua adverſus tormina & inflationes bibitur. Dioſcorides: πίνεται τὸ σπέρμα πρὸς στρόφους καὶ ἐμπνευματώσεις σὺν ὕδατι. *ex lymphis*, id eſt, cum lymphis, legendum, σὺν ὕδατι, non & *lymphis*, ut ad oram Gryphianæ editionis. nihil notius medicorum filiis. Plinius de cumino ſylveſtri: *diſcutit pituitas & inflationes tritum & cum pane ſumptum, vel potum ex aqua vinoque: tormina quoque & inteſtinorum dolores.*

Cœliacos autem recreabis pane ſalubri,
Quem madido farre efficies ac mollibus ovis,
Quorum teſta fero prius evaneſcere aceto
Refert, & teretes bulbos mollire terendo.] Mentem aucto-

auctoris non assequuntur alterius lectionis architecti, qui à Marcello, ut putant, eam veriorem mutuarunt, malè distinguentes & conjungenda separantes, ad hunc nempe modum:

Cœliacos autem recreabis pane salubri
Quem madido farre efficies: ac mollibus ovis,
Quorum testa fero prius evanescere aceto
Refert, & teretes bulbos mollire terendo.

quæ distinctio longè ineptissima est, & à sensu aliena. non enim ova cum testis suis in aceto macerata cœliacis mederi voluit, ut Marcellus, cujus hæc in pari consilio verba sunt, *ova in aceto cum testis suis macerata, & alio die in patella infusa, ibique tosta, cœliacis in cibo data plurimùm prosunt*; sed mollibus in aceto cum putaminibus suis maceratis, & cum farina in pane subactis cœliacos sanari; quod quàm verissimum sit, ex uno Plinio demonstrabo, qui libro XXIX. capite tertio, de ovorum natura: *maceratorum in aceto molliri diximus putamen. Talibus cum farina in pane subactis, cœliaci recreantur.* nec etiam solo pane ex farina, sed ovis cum farina in pane subactis, & antea cum putaminibus ex aceto maceratis sanantur. hæc mens est eorum versuum, qui non aliter in libris antiquis & avito nostro exhibentur, præterquam mutata vocula:

Coiliacos autem recreabis pane salubri,

coiliacos pro *cœliacos*, Græco more, ut κοῖλον *cœlum*, ποινή *pœna*, & alia veterum membranarum.

Cumque his Lenæi durum potare fluentum] τὸ εὔτονον καὶ τὸ δριμύ. libri viliores: *clarum potare fluentum.* error ex affinio & copula literarum.

HYDROPISI DEPELLENDÆ.

Corrupti jecoris vitio, vel ſplenis, acerbus
Creſcit hydrops, aut cum ſiccatæ febre medullæ,
Atque avidæ fauces gelidum traxere liquorem.] Ita edi voluerunt curatores librorum, quibus melioris & verioris exhibendæ ſcripturæ fides defuit. Verùm cum alteram hydropis cauſſam, lienis magnitudinem rectè Avicenna referat, cæterique magnum lienem attrahere humorem melancholicum conteſtentur; quo humores, à quibus jecur refrigeratur, progenerantur, frigidusque lien neceſſario refrigeret jecur, quo refrigerato naſcatur hydrops: non video, cur membranarum fidem ſecuti veterùmque codicum auctoritatem, non reſtituamus accuratiſſimam lectionem?

Corrupti jecoris vitio vel ſplenis acervo
Creſcit hydrops.

ita liber meus avitus habuit, cæterique cum Stephano collatis multò caſtigatiores. Tres ferè cauſſas hydropis enumerat cum optimis medicis Serenus, hepatis refrigerationem, aut aliud ejus vitium malè affectum; alteram, ſplenis tumorem, qui, cum hydrops citra hepatis refrigerationem non gignatur, quod illi ſuo vitio aut lienis aut ventriculi refrigerati contingit, hydropem accendit; & ultimam, febrem antecedentem: Celſus de hydropico morbo: *Sæpe verò hoc malum per ſe incipit. Sæpe alteri vetuſto morbo, maximæque quartanæ ſupervenit.* & ejuſdem capitis extremo tradit, *jocineris hunc morbum,* putaſſe Eraſiſtratum, cui confutando probat, *non hujus viſceris unius hoc vitium eſſe. Nam ſplene affecto & in totius corporis malo habitu fieri.* Aëtius hoc ipſum innuit capite de hydrope, ex viri doctiſſimi verſione Latinè factus:

con-

consequitur aqua intercus omnes morbos qui habitum corrumpunt: una est enim ad hydropem aptitudo, coagmentatæ corporis miscellæ demolitio & ruina. Contingit autem hæc, aut ob superexcellentem hepatis frigiditatem, aut ob aliqua alia membra vehementer refrigerata, quæ hepar in eandem dispositionem deducere valent: citra enim hepatis refrigerationem, impossibile est, aquam congelari & aliquem in hydropem incidere. Coafficitur autem hepar spleni refrigerato, alvoque & intestinis, maximè iis, qui juxta jejunum intestinum sunt, pulmonique & renibus, ac septo transverso. notabis etiam, post cœliacam affectionem ex ordine hunc morbum tractari à Sereno, quippe eandem & hydrops interdum sequi solet, ut idem Aëtius affirmat.

Atque avidæ fauces gelidum traxère liquorem.] Aqua inter cutem non raro à copioso frigidæ potu continuo provenit, quum præ nimia siti, ut in febribus, ad saturitatem quispiam multam aquam gelidam ingurgitaverit: postea humidum in peritonæum delatum sit, atque inde in ventribus insitus calor refrigeratus fuerit: deinde in ilia guttæ affluunt, quæ prius in aërem versæ, per transpirationem digerebantur. Ideo Celsus de hydrope: *Facilius in servis, quàm in liberis tollitur, quia cum desideret famem, sitim, mille alia tædia, longamque patientiam, promptius his succurritur, qui facile coguntur, quàm quibus inutilis libertas est.*

Tum lympha interius vitio gliscente tumescit,
Secernens miseram proprio de viscere pellem.] Ἀσκίτης, hic ὕδρωψ propriè medicis appellatur. Eo enim abdomen ab aquoso humore distenditur. Cum vero per totum corpus; ἀνασάρκα vocatur. Glossæ: ἀνασάρκα, σαρκίτης, λευκοφλεγματίας. Tertius est τυμπανίας, hydrops siccus, quo solus venter flatu pleno tumescit. omnia ejus genera tacitè Serenus observat. *Pellem* autem

autem pro cute posuit. Glossæ: ὕδρωψ, *aqua sub cute.* Victor in Hadriano: *hic morbo succutaneo, quem diu placidè pertulerat, victus.* ubi vulgò, *subtercutaneo* legi, notant editores. *miseram pellem* valdè propriè dixit. *Sic miser locus*, ὁ πεπονθὼς, & *miserum latus* Horatio: *misera bucca* Plauto: *dens miser* Marcello.

Conveniet teneræ radix decocta sabuci

In geminis calidi cyathis potanda Lyæi.] *Teneræ sabuci*, τῆς χαμαιάκτης. Dioscorides: ἡ ῥίζα δὲ αὐτῆς ἀφεψηθεῖσα σὺν οἴνῳ καὶ διδομένη παρὰ τὴν δίαιταν, ὑδρωπικοὺς ὠφελεῖ. Quod non ad mensuram expressum, quam Serenus observat & Plinius libro XXIV. cap. octavo: *Sambucus habet alterum genus magis sylvestre, quod Græci chamæacten, alii helion vocant* (scribo, *ebulum vocant*) *multo brevius. Utriusque decoctum in vino veteri foliorum, vel seminis, vel radicis ad cyathos binos potum, stomacho utile est, alvo detrahens aquam.* Marcellus capite septimo: *herba quæ Græcè chamæacte, Latinè ebulus, Gallicè odocos dicitur.*

Nec non & tepidis convolves corpus arenis: Celsus libro III. capite XXI. *Superiores maximè partes sic perfricandæ, ut spiritum ipse contineat, evocandusque est sudor non exercitatione tantummodo, sed etiam in arenâ calidâ, vel laconico, vel clibano, similibusque aliis; maximèque utiles naturales & siccæ sudationes sunt, quales super Bajas habemus in myrtetis: balneum atque omnis humor alienus est.*

Appposituque lenes nepetæ, gustuque juvabunt] Scribo:

Apposituque leves nepetæ, gustuque juvabunt.

Altera καλαμίνθη, quam *nepetam* Latini vocant. Dioscorides: ζώτην Ῥωμαῖοι, νεπῖταν καλοῦσιν. Scriptum in avito: *gestuque juvabunt.* *gestu* pro *gustu* semper idem liber obtinet, ut obiter notamus. Suetonius in nomine Augusti interpretando, *ab avium gestu gustuve*, dedu-

deductum scribit ubi *gustatuve* malè rescribendum putat Casaubonus.

Helleboro quoque purgatur lymphaticus error.] Cum lymphaticorum nomine commoti & larvati, & à rabioso cane morsi ὑδροφοβίαν metuentes intelligantur; super, ex hoc versu hydropicos etiam intelligendos adnotavit Turnebus libro X. cap. ultimo adversariorum. Cujus interpretatio nihil hic ad Sereni locum facit. Et perperam *humor*, pro *error*, eruditi supposuerunt: *error*, non *humor* legendum: nam *errorem* de morbo & dolore dicebant. Florus lib. II. cap. X. *Ipse rex Apulo equo impositus, quum subinde crapula, & capitis errore lapsaret, captum sese vix & ægrè postquam experrectus est, didicit. lymphaticus error*, ὑποσαρκίδιος. Glossæ: ὑποσαρκίδιος, ἀνασάρκα. Est autem ἀνασάρκα hydrops per totum corpus diffusus. Alterum hydropis genus hic tangit Serenus. *Helleborum* quoque *nigrum* intelligit. Dioscorides περὶ ἐλλεβόρου μέλανος. μετὰ δὲ κελιδόνος ἀλεύρου καὶ οἴνου, καταπλασμά ἐστιν ὑδρωπικοῖς ὠφέλιμον. Plinius: *nigrum medetur paralyticis, insanientibus, hydropicis, dum citra febrim.*

Aut ejus vice quod fert semen lenta genista
Miscetur mulsis, & cautis ducitur undis.] Genista enim hellebori vicem præstat. Plinius de genista loquens: *dubito an hæc sit, quam Græci autores sparton appellavere, cum ex ea lina piscatoria apud eos factitari docuerim: & nunquid hanc designaverit Homerus, cum dixit navium sparta dissoluta.* σπάρτον & σπαρτίον appellavêre. Hesychius versum Homericum exponit, σπαρτίου ῥάμματος.

Καὶ δὴ δοῦρα σέσηπε νεῶν καὶ σπάρτα λέλυνται.

Idem: σπάρτα, σχοίνια, ῥάμματα. Dioscorides περὶ σπαρτίου. τούτου ὁ καρπὸς καὶ τὰ ἄνθη ποθέντα σὺν μελικράτῳ ὁλκῇ ὀβολῶν ε. καθαίρει ἄνω μετ' εὐτονίας ὥσπερ ὁ ἐλλέβορος ἀκινδύνως. Plinius ad verbum: *Semen ejus, quod Græci*

 eodem

eodem nomine appellant, in folliculis phaseolorum modò nascens, purgat ellebori vice, drachmâ & dimidiâ potâ in aquæ mulsæ cyathis quatuor jejunis. Nihil igitur in Sereno mutandum: *& cautis ducitur undis,* ad drachmam & dimidiam, in aquæ mulsæ cyathis quatuor jejunis. Libri viliores perperam exhibuerunt:

Miscetur mulsis, ac haustis ducitur undis.

quæ ineptissima est lectio. ea enim quæ ducuntur, etiam hauriuntur, id est, potantur. *ducere* & *perducere* frequens occurrit in libris medicorum. Intra Serenus: *rubiam quoque ducere potu.* & alibi:

Inde soporati ducentur gutture potus.

Vopiscus in Probo: *situlas duas plenas mero duxit.* Marcellus Empiricus: *perduci illud, id est, potari ex vino mulso oportet.* Scribonius Largus capite CXXXV. *Cum autem calore temperata & potio datur abducenda.* nullo sensu: Lego, *cum autem calore temperata est potio, datur obducenda.* Idem CXXXIV. *frigidæ vel calidæ productæ* meminit, ubi & *perductæ* jubeo reponendum. Apulejus: *repertum vino poculum continuo perduxit haustu.* Arnobius libro V.

Inde manu poclum sumit, risuque sequenti
Perducit totum cyceonis læta liquorem.

Sæpe & scillino pelluntur noxia Baccho.] Veteres membranæ avitæ: *Sæpe & scyllitico pelluntur noxia Baccho.* fortè mutandum: *Sæpe & scillitico,* σκιλλητικῷ οἴνῳ. Sed placet impressum: *Sæpe & scillino.* Glossæ medicæ, *scillinum vinum,* ὁ ἀπὸ τῆς σκίλλης οἶνος. Sic etiam Dioscorides libro V. capite XXVI. qui post ejus compositionem, ὑδρωπικοῖς præsertim conducere scribit. *Scillinum* etiam Plinius vocat, sed *vinum scyllite* Palladius.

Est qui prævalidum frixo sale miscet acetum,] Non libuit mutare, cum tamen avitus & alii librorum habeant:

Est

Est qui prævalidum nitro sale miscet acetum. Scribonius Largus capite XXXIII. *oportet verò secundum purgationem spongiis novis totum ventrem ex aceto & sale ejusdem mensuræ diluto & infervefacto imponere. &c.* Alterum etiam lectionis defendi posset ex Celso: *at si id vitium est, cui leucophlegmatias nomen est, eas partes, quæ tument, subjicere soli oportet, sed non nimium, ne febricula incidat: si is vehementior est, caput velandum est, utendumque frictione madefactis tantum manibus aquâ, cui sal & nitrum & olei paulum sit adjectum, sic ut aut pueriles, aut muliebres manus adhibeantur, quo mollior earum tactus sit.* Suprà Serenus:

Vel nitro ac sale permistis, acidoque liquore
Laxatis (ut sint simul allia) tangere corpus.

Atque olei succo refricant turgentia membra.] Primò *refricat*, rescribunt ex eodem Celsi loco. Uterque versus tamen distinctus exhibetur in antiquioribus libris: Verùm cum hydropem λευκοφλεγματίαν sive ἀνασαρκίδαν intelligat, vereor, ut hæc lectio satis vera sit & antiqua. Quare avito cæterisque addicentibus legendum suadeo: *refricant albentia membra.* Horatius Sat. II. lib. II. *pinguem vitiis albumque.* Oda II. lib. II. *& aquosus albo Corpore languor.* Quod expressit Serenus:

Unguine quo frangit vires languoris aquosi.

Fraxineum semen cum Bacchi rore bibendum est.] Plinius libro XXIV. capite VIII. de fraxino: *semen foliis ejus inest, quo medentur jocineris & lateris doloribus in vino, aquam, quæ subit cutem, extrahunt.* Sic ille Plinii locus est legendus & interstinguendus.

Nec non apposito curantur diopace membra.] *dropacem appositum* intellige, δρωπακιστὰ φάρμακα, linimentum dropace intinctum. Sic habes apud Æginetam libro primo, capito trigesimo, cujus locus ita sanandus:

dus: καθιέναι λίνον εἰς αὐτὸν καταβαφὲν τῷ δρώπακι, καὶ προσπιεσθὲν ἐξέλκειν, ἅμα γὰρ τῶν πόρων ἐκκάθαρσις γίνεται, καὶ αἵματος τῆς ἀκμῆς πρόκλησις. Etiam ψίλωτρα φάρμακα *dropacem* vocabant. Martialis X. Epigr.

Levis dropace tu quotidiano,
Hirsutis ego cruribus, genisque

levis dropace quotidiano, levigatus faciem quotidianis depilationibus. qui ejusmodi dropacistis operam dabant, nudi ad solem exponebantur.

Aut calido filicis radicem mollit Jaccho,]
——— *salicis radicem mollit Jaccho*, liber Gryphianus. *filocis* avitus: unde *filicis* videtur retinendum. Vide etiam Plinium.

Qui subito raptos ventos succosque revellit] *Qui subito ruptos*, melior avitus. Cicero in Vatin. *ut aliquando isti ilia, quæ sunt inflata, rumpantur.* Virgilius: *rumpantur ut ilia Codro.* eo verbo magis etiam τυμπανίας exprimitur.

VENTRI MOLLIENDO.

Sæpe cibi specie, vitio vel corporis ipso,
Potibus aut duris restricta morabitur alvus.] Quum cibi specie, id est, qualitate sæpe remoretur alvus, quales species à Celso numerantur libro secundo, capite trigesimo; vel ipso corporis vitio, puta, jecoris inflammati, cæterarumque partium internarum: vel denique duriore potu assumpto astricta fuerit: commodè eam moram talibus remediis, qualia hic numerantur, sanabis. Hic sensus eorum versuum, sed aliter ex melioribus antiquis legendorum:

Sæpe cibi specie, vitio vel corporis ipso,
Potibus aut duris quum astricta morabitur alvus,
Vincetur sellæ mora gramine Mercuriali.

scri-

ſcriptum erat in avitis membranis :

Vincetur ſalæ mora gramine mercuriale.

quæ ſcriptura cum minus arrideret, extemplò reformabam, *ſellæ mora*, eamque conjecturam meam viro τῶν κριτικωτάτων elegantiſſimo Ioh. Fred. Gronovio per epiſtolium comprobabam. *ſellæ moram* vocat, alvum reſtrictam & morantem. Marcellus Empiricus alibi pari modo loquitur & eodem ſenſu: *per vomitum & ſellas*, τὰς ἀφεδρῶνας. Heſychius: ἀφεδρῶνες, σέλλαι, σελλάρια, σωτήρια ἀναγκαῖα: quæ poſtrema legenda ſunt, σωτηρίαι, ἀναγκαῖα. *ſellas familiaricas* vocant rei ruſticæ autores, & *ſellas familiæ* Cato. Inde *adſellare*, verbum ſolenne Vegetio de re veterinaria, quod gloſſæ exponunt ἀφοδεύειν. libro III. *deinde ſale & melle miſtis in anum infundes, ut adſellandi augeat voluntatem*, Sammonicus hoc dixit: *ſalſum mulſumque capeſſes.* Eam autem ſellæ moram gramine mercuriali, (vel *mercurialis*, ut aliàs etiam legitur) emollies: hoc, quod Scribonius Largus capite XXXIV. ſubindicat, cum dicit: *mollit ergo alvum herba mercurialis lenibus oleribus quamplurima mixta.* Quæ verba, ut alia remedia, verbotenus ab eo deſcripſit Marcellus capite XXX. Sed obſervandum aliter ibidem præſcribi eam herbam, nimirum cum lenibus oleribus; aliter à Sereno, cum adjecto melle. Idem Marcellus eodem capite cholericis hanc compoſitionem commendat, quam adſtrictis Serenus. Verba ejus ſunt: *herba mercurialis pro certo bilem potentiſſimè protrahit, ſi eâ coctâ vice oleris veſcaris, ejuſque aquam in qua cocta fuerit, adjecto melle potaveris. hoc enim ægris ſine difficultate ſuccurrit. ſanis eadem aqua cùm condito, ſi ita malint, optimè datur.* Quæ verba, & ventri molliendo eandem syntheſin conducere, ſatis innuunt plura enim medicorum conſilia ſunt, quæ ſingula diverſis morbis & affectibus accommodantur.

 Pli-

Plinius hoc ipſum de eadem mercuriali vel ejuſdem decocto, ex Hippocratis autoritate teſtatur, libro XXV. capite V. *decoctum ejus dedit cum myrrha & thure. alvo quidem ſolvendæ, vel in febri: decoquitur quantum manus capiat in duobus ſextariis aquæ ad dimidias. bibitur ſale & melle admixto, nec non cum ungula ſuis, aut gallinaceo decoctum ſalubrius. Purgationis cauſa putavere aliqui utranque dandam* (utrumque ejus genus) *ſive cum malva decoctum. Thoracem purgant, bilem detrahunt, ſed ſtomachum lædunt.* Dioſcorides περὶ λινοζώστεως. Κινοῦσι δ' ἀμφότεραι κοιλίαν λαχανευόμεναι καὶ ἐσθιόμεναι. καθεψόμεναι δὲ ἐν ὕδατι καὶ πινομένου τοῦ ὕδατος, ἄγουσι χολὴν καὶ ὑδατώδη.

Prunaque conveniunt, quæ mittit clara Damaſcus.] Malè hic verſus affectus eſt in veteri avito:

Pamaque conveniunt, quæ mittit cara Damaſcus.

miror, neminem eam lectionem ex ſchedis exaratis indicaſſe, aut inventam quitum eſſe ſanare. nos tamen haud ingenio deerimus ex æquo decernentes, prudentiam quodammodo eſſe divinationem. Scribo igitur:

Pomaque conveniunt, quæ mittit cara Damaſcus.

poma pro prunis, μῆλα ἀντὶ τῶν κοκκυμήλων. Nicander: μῆλον ὃ κόκκυγος καλέουσι. Auctor collectaneorum Geoponicῶν: κοκκύμηλον, ἐστὶν ὃ νῦν καλοῦμεν Δαμασκηνόν. Plinius de perſeæ pomo: *ſed ubi nux illi, huic pomum differens brevitate ac mollitie.* ubi *prunum* pro *pomum*, reſtituerunt emendatores. Nos in Sereno eam lectionem non abſurdam toleramus.

Aut igitur tectum lanâ ſupponis alumen,] notant in alio legi, *tactum*: ineptiſſimè. Marcellus: *aluminis liquidi paululum lana involutum, & podici ſubjectum evocat ſtercus, & ſine fatigatione deducit.* Idem alterum verſum exponit: *ſambuci coliculi teneri decocti cum oleo & garo manducati, ventrem continuò ſolvunt.*

Vel

Vel cum lacte capræ ſalſum mulſumque capeſſes.] Nihil cenſeo mutandum. inter ea, quæ ventrem moveant, à Celſo connumerantur etiam *lac, lactaria omnia, mulſum, vinum dulce, vel ſalſum, aqua tenera, omnia tepida, dulcia, pinguia, elixa, jurulenta, ſalſa diluta.* Marcellus capite XXX. *Serum de lacte bubulo adjecto melle & ſale quantum ſatis ſit, potui ſumptum, morantem alvum impellit. Serum de lacte equino potui datum, facilè & ſine periculo ventrem molliter purgat. Aſininum lac cum melle potui datum, ventrem facile & ſine periculo ſolvit.* Quæ verba ſunt inſtar interpretationis trium verſuum à Sereno ſic exaratorum, quorum prior in avito noſtro tamen ad hunc modum ſcriptus exhibebatur:

Vel cum lacte capræ malvam mulſamque capeſſes.

quod aliorum opinor, medicorum, conſilio repugnat. *malvam* quidem ad hunc uſum commendant, ut Martialis,

Exoneraturas alvum mihi villica malvas
Attulit.

& Macer, cujus hi verſiculi citantur de malvâ:

Dixerunt malvam veteres, quod molliat alvum,
Eſſe cacoſtomacham Sextus Niger aſſerit illam.

Plinius medicus libro IV. cap. V. *Dioſcorides & Galenus criminantur in malvis, quod corpus minimè alant, ſed citato lapſu per meatum ventris erumpant.* Sed eadem ſyntheſi cum ceteris eandem non præſcribunt. non igitur ea damnanda ſunt, quorum probabilior in medicina eſt uſus. Cæterum & idem verſiculus in aliis libris tranſpoſitus legebatur, ut ad oram editionis ſuæ notavit Henricus Stephanus:

Vel ſalſum mulſum capræ cum lacte capeſſis.

Sylveſtris fici lachrymam prodeſſe loquuntur.] *lachrymam* vocat, quem *lacteum ſuccum* Dioſcorides. περὶ σύκων. ὁ δὲ ὀπὸς τῆς ἀγρίας καὶ τῆς ἡμέρου συκῆς, πηκτικὸς ἐστι

γάλακτος ὥσπερ ἡ πιτύα, λύει δὲ καὶ τὸ πεπηγὸς ὥσπερ τὸ ὄξος. ἑλκτικός τε σωμάτων καὶ ἀνασομωτικὸς, κοιλίας τε λυτικός. Cæteri medicorum filii δάκρυον appellant cum Sereno. Aristoteles libro nono de historia animalium: φέρουσαι τὸ τ' ἄλλων ἀνθέον καὶ ἀπὸ τῶν δένδρων τὰ δάκρυα. Theophrastus primo φυτῶν αἰτιῶν: ὅσα γὰρ ἦρος πολλὴ λίαν ὑγρότης πρὸς τὸ διατηρεῖν ἕως ἔτι μένει τὸ δάκρυον. Idem & ὀπὸν (*lac* etiam Varro nominat) & δάκρυον eodem libro conjungit. In quarto consuetudinem sermonis exposuit, & quid ipse hac de re sentiret, timidè tamen indicavit: καλοῦσι δὲ τὰ μὲν, ὀποὺς, τὰ δὲ δάκρυα, κοινότερον δὲ ὁ ὀπός. διαφέρει δὲ ἴσως οὐδέν. Inde ὀπίαν caseum appellat Cyclops apud Euripidem:

Καὶ τυρὸς ὀπίας ἐστὶ καὶ βοὸς γάλα.

Quodque satis melius verbis dicemus Horatî,

Mugilis, & viles pellent obstantia conchæ.] *Satis melius*, satis benè, vel optimè. Virgilius: *Nona fugæ melior. satis melius*, ut *magis melius*, apud Boëthium de consolatione philosophiæ, libro II. cap. V. Cæterum alterum Horatii versum aliter exhibent optimi codd. Horatiani:

Mitulus, & viles pellent obstantia conchæ.

μύακες & κέφαλοι eadem naturâ medicis observantur. aptius tamen *mitulum* ac *mugilem* conchis jungi, me docuit amicissimus Gronovius. De conchis Athenæus: Διοκλῆς ὁ καρύστιος ἐν τοῖς ὑγιεινοῖς, κράτιστά φησιν εἶναι τῶν κογχυλίων πρὸς διαχώρησιν καὶ οὔρησιν μύας, ὄστρεα, κτένας, χήμας. Idem ex Diphilo Siphnio medico scribit, urticam marinam (*conchæ* genus est) alvo ducendæ commodam esse, provocare lotium, ventriculum juvare: Δίφιλος ὁ Σίφνιος ἰατρὸς, ἡ δὲ ἀκαλήφη, φησὶν, ἐστιν εὐκοίλιος, οὐρητικὴ, εὐστόμαχος. &c.

Sed cochleas prius est urtica & furfure pasci,] *Prius* id est, melius. Infra: *Sed prius est oleo partus fervescere ranæ.* Pascebantur autem sagina, quâ fiebant altiles

tiles & ſalubriores. Gloſſæ, σίτια, ἡ σίτισις, *ſagina cochlearum.* Plinius de Fulvio Hiſpino: *quin & ſaginam earum* (cochlearum) *commentus eſt ſapa & farre, aliiſque generibus* (inter ea *urticam* intellige) *ut cochleæ quoque altiles ganeam implerent.* eundem ſaginandarum cochlearum modum etiamnum in Anglia obſervant. De ſalubritate cochlearum alterum verſum intelligit, cum dicit:

Purior hinc guſtus noxâ ſine moverit alvum.

Purior, melior, ſalubrior. Horatius:

Si meliora dies, ut vina, poëmata reddit.

meliora, puriora, χρηστότερα. Omnes cibos exquiſitiores χρηστοὺς Græci dicebant, *puriores* Latini: unde χρηστοφάγοι, qui iis delectabantur. In conſtitutionibus Clementis Apoſtolicis de epiſcopo: ἔστω δὲ μὴ δαπανηρὸς, μὴ περιφρητὴς, μὴ ἡδύβιος, μὴ χρηστοφάγος.

Sæpe thalaſſomeli adjecto cumulavimus imbri.] Marcellus: *Thalaſſomeli, quod jucundiſſimè & inflationes deponit, & ventrem purgat ſine ſtomachi vexatione.* & tamen vehementer purgare conſtat. περὶ θαλασσομέλιτος Dioſcorides, δοκεῖ καθαίρειν ἀνδρικῶς. Sed ille Sereni verſus ex libris antiquis exhibetur:

Sæpe thalaſſomeli junctum cumulavimus hymbri.

corrigo: *Sæpe thalaſſomeli fundum cumulavimus hymbri. fundum* latinè vocat, imam ventris partem, ſive ipſam alvum fæces congeſtas continentem. Ita *cordis, jecoris, uteri fundum* dicebant medicorum filii. Gloſſæ: κοιλία, *ventris fundum, alvus.* Sæpe eâ compoſitione, quæ æquis portionibus maris, mellis & imbris ex alto, id eſt, aqua marina de profundo, cum ſale mixta & pari menſura mellis optimi deſpumati commiſcetur, remorantem alvum reſolvimus, ſive fundum purgavimus: hic ſenſus eorum verſuum, nec ad ſuperiores trahendus: ſolum enim θαλασσόμελι commendat ad alvum difficilem reſolvendam ſive molliendam.

Hæc

Hæc purgant, parili fuerint ſi pondere miſtæ.

id eſt, ejus θαλασσομέλιτος ſynthεſis & commixtio alvo adſtrictæ medetur. cujus compoſitionem habes apud Dioſcoridem libro V. capite XX. & Marcellum capite XX.

SOLUTIONI VENTRIS, ET DYSENTERIÆ COMPESCENDÆ.

TAm varii caſus mortalia ſecla fatigant.] *ſecla* de humana ætate dixit: vel *ſecla*, pro genere humano. Lucretius libro I.

Efficis ut cupidè generatim ſecla propagent.

III. *Deſiperent homines, ſaperent fera ſecla ferarum.* & alibi: *ſerpentia ſecla ferarum.* Serenus *ævum* ſuprà de humanâ ætate dixit:

Perpetuoque ævo frontem præſtare ſeveram.

Sæpe etenim nimio curſu fluit impetus alvi] Liber avitus: *Sæpe ege cum nimio curſu fluit impetus alvi.* Scribo: *Sæpe, age, cum nimio curſu fluit impetus alvi.* impetus alvi, ut apud Celſum libro IV. capite XIX. *primo die quieſcere ſatis eſt, neque impetum ventris prohibere. fluor* autem & *fluxus* propriè de alvo reſoluta dicitur. Idem Celſus: *ſed uno die fluere alvum ſæpe pro valetudine eſt.* Serenus de dyſenteria:

Sin autem longo decurrent intima fluxu.

& infrà: *Immenſum poterit potu retinere fluorem.*

Antigonus dixit: διωκόμενον δὲ περισσοφοδάδιν πόῤῥωθεν. illud πόῤῥωθεν eſt, per longos fluxus & aſpergines. Apulejus libro IV. *niſi dolore plagarum alvus artata, crudiſque illis oleribus abundans, & lubrico fluxu ſaucia, ſimo fiſtulatim excuſſo, quoſdam extremi liquoris aſpergine,*

gine, alios putore nidoris fœtidi à meis jam quassis scapulis abegisset.

Frænat commisto quum fervet brassica vino] *Quum fervet*, non leviter, sed quum percoquitur. Dioscorides περὶ κράμβης· ἡ ἥμερος εὐκοίλιος, ἀκρόζεστος ἐσθιομένη, καθεψηθεῖσα δὲ κοιλίαν ἵστησι, καὶ μᾶλλον ἡ δίεφθος καὶ ἐν κονίᾳ ἑψηθεῖσα. Plinius, ubi Græcorum opiniones de brassica, Catonis, convenire memorat, tandem adjungit: *biles detrahere non percoctam putant, item alvum solvere, eandemque bis coctam sistere. vino adversari, ut inimicam vitibus.* Sed in avito scriptum:

Frænat non misto quum fervet brassica vino.

non mistum, est ἄκρατον. χάλιν vocant antiquissimi Poëtæ Græci. Hipponax: ὀλίγα φρονοῦσιν οἱ χάλιν πεπωκότες. Glossæ: χαλίκρατον μέθυ, οἶνος κεκερασμένος. Apollonius: πῖνε χαλίκρητον λαρὸν μέθυ. quæ Sereni lectio ex Dioscoride posset admitti: nihil tamen immutandum. neque omnem brassicam coctam medici intelligunt, sed superiorem brassicæ cymam. Cato de Re rusticâ, capite CLVI. *alvum si voles dejicere superiorem, sumito brassicæ, quæ levissima erit, p.* IIII. Viri doctissimi rectè restituerunt: *alvum si voles dejicere, superiorem sumito cymam brassicæ.* quid *cyma* sit, te Plinius docebit libro XIX. cap. VIII.

Aut cerasi victum longo jam tempore pomum.] *Pomum cerasi*, ut, *Castaneas coxisse nuces.* Grammatici sanciunt: *nuces generaliter dici omnia tecta corio duriore, ut sunt avellanæ, amygdalæ, juglandes, castaneæ: ut contrà poma dici, omnia molliora.* Afranius: *pomum olus, ficum, uvam.* Cicero œconomico: *oleam, ficos, poma non habet.* Græci μῆλον aliquando de omni genere fructuum δενδριτῶν usurpant, aliquando ad certam speciem restringunt: ita & Latini suum *pomum.* Hesychius: μῆλον, παντὸς δένδρου καρπός, ἐξαιρέτως δὲ τῆς μηλέας. idem: μῆλον, πᾶς καρπός. antiqui *malum* de

nostro

noſtro pomo dicebant, & *pomum* περὶ τῆς παντοίας ὀπώρας. Gloſſæ *pomum*, ὀπώρα: *pomarium*, ὀπωροφυλάκιον. *Ceraſi pomum* ideo rectè Serenus dixit. Ammianus XXII. *Ceraſus, unde advexit ejuſmodi poma Lucullus.* eam interpretationem Sereno accommodant ineptiſſimi rerum medicarum interpretes: quaſi nimirum à Lucullo, qui primus ceraſos Romam è Ponto invexit, longo ab hinc tempore pomum notum dicatur & victum. Hieronymus: *hoc genus pomi Ponto & Armeniâ ſubjugatis de Ceſarunte primus Lucullus Romam pertulit: unde & de patria arbor nomen accepit.* Quod etiam ineptiſſimum. nam & ante Lucullum in Italia ceraſa fuerunt. Servius: *hoc primum* (de ceraſo loquitur) *etiam ante Lucullum erat in Italia: ſed durum & cornum vocabatur; quod poſtea incepto nomine corno ceraſum dictum eſt.* κερασοῦς ἀπὸ τῶν κεράσων, ut αἰγυοῦς, ἀναγυροῦς, ἀρχαδοῦς, ῥαμνοῦς, μυῤῥινοῦς, & ſimilia his, ab aliis plantis locorum deducta nomina. nihil ineptius eſt, quam eam expoſitionem hiſtoricam pro medicâ Sereno accommodare. *Pomum ceraſi longo tempore victum*, ille ſiccatnm vocat, quod alvum adſtingat. Dioſcorides περὶ κερασίων. κεράσια καὶ αὐτὰ μὲν χλωρὰ λαμβανόμενα, εὐκοίλια τυγχάνει. ξηρὰ δὲ ἵστησι κοιλίαν.

Succus aminææ vitis cum pane medetur.] Celſus etiam *panis circa ſelibram ex vino aminæo mero* ſumendam præcipit, libro IV. de ventris fluxu & ejus curatione. *Aminæa vina*, longè notiſſima. Virgilius:

Sunt & aminææ vites, firmiſſima vina.

ubi *Taminiæ*, Verrius ex antiquis legiſſe videtur. Heſychius, quod apud nullum reperias: ἀμιναῖον, δι' ἑνὸς, ν, τὸν οἶνον λέγει. ἡ γὰρ πολιχνίδια, Ἀμιναία λέγεται. Vetus Inſcriptio: VINEAM. VOBIS. AUGUSTALES. IDCIRCO. DARI. VOLO. QUÆ. EST. AMINÆA. Iſidorus ex Servio: *Aminæum, quaſi*

quaſi ſine minio ; id eſt , quaſi ſine rubore , nam album eſt. Sed Græca vox eſt. Ἀμμιναία σταφυλὴ apud Dioſcoridem. *ſuccum* , ipſum vinum vocat. Celſus : *ex vino aminæo mero.* Malè uvæ ſanguinem exponunt, αἷμα τῆς σταφυλῆς : vel ὀπὸν, vitis humorem ab arbore deſtillantem. *lachrymam,* eam Serenus appellat, nunquam *ſuccum.*

Vel bene permiſtum calida potatur acetum.] Celſus ubi ſuprà : *frigidam autem aſſiduè potionem eſſe debere , contrà priores autores Aſclepiades affirmavit , & quidem quàm frigidiſſimam. Ego experimentis quemque in ſe credere debere exiſtimo , calida potius an frigidâ utatur.*

Vile quidem facili facto , tamen utile opinor.] Libri meliores : *Vile quidem , facile eſt factu , tamen utile opinor.*

Si lædunt medica data purgatoria dextra ,
Adjecto piperis medicatur pulvere calda.] Ad oram editionis à Stephano curatæ legitur :

Si lent ent medica data purgatoria dextra.

fortè reponendum : *Si lateant medicâ data purgatoria dextra. letaant* , mendosè ſcriptum in avito. Judicent eruditiores. *calda* θερμὸν. Gloſſæ : *calda aqua,* θερμὸν ὕδωρ. ita *calda aqua* integrè apud Vitruvium libro V. cap. X. hoc creberrimum occurrit apud Marcellum. Varro libro ſeptimo de L. L. *monet caldiſſimum tamen non dici , etſi analogia id poſtularet.* De Sextiliano Martialis ep. XII.

Jam defeciſſent potantes calda miniſtros ;
Si non potares , Sextiliane , merum.

Torridus ex vino cortex potabitur ovi.] *Corticem* pro teſta venuſtè dixit. *veſtem ovi* , vocat Marcellus : *veſtem ovi delicatam interiorem ſiccatam contere, vino miſce & cola , & ex aqua calida dyſenterico da bibendam.* Græcis eleganter ὄροφος, velut tectum & fornix, ac quaſi concameratio quædam eſt ovi. Gloſſæ medicæ :

cæ, ὄροβος (lego ὄροφος) ovi testa. Sic perperam in aliis medicis sæpe legitur: ὠὸν ὁλόκληρον χωρὶς τοῦ ὀρόβου. omnino legendum, τοῦ ὀρόφου.

Ramentum nivei credunt prodesse elephantis.] Ramentum eboris. Glossæ Philoxeni: *ramenta*, ξύσμα, ξύσματα.

Arbore Pyramea cortex direpta coquetur.] *Phyramea* legit avitus. *Phyramea* pro Pyramea: ut *Phyrama* pro Pyrama, apud Plinium. *Arbores Pyramea*, id est, moro, sub quâ Pyramus amasiam suam Thisben à leænâ dilaniatam credens, gladio se perfodit.

Proderit & pueris; quos dentis origo fatigat] Fortè legendum: *quos ventris origo fatigat. ventris* integrè scriptum invenio in veteri avito. Glossæ: *venter* διαχώρησις, ἀποχώρημα. Sed illud lectionis etiam potest defendi, nec debet immutari. *quos dentis origo fatigat.* innuit eorum ætatem, quæ uberum suctum jam primulum desuevit, &, ut Hippocrates ait, ὀδοντοφυεῖν προσάγῃ. Græci ἀπογαλακτοὺς appellant, *exuberes* Latini: nam qui juniores erant, *sububeres* vocabantur, ὑπομάζιοι. Isidorus: *sububeres, infantes qui adhuc sunt sub ubere.* Græci medici distinguunt inter ὀδοντίασιν & ὀδαξισμόν. gingivarum pruritum ante dentitionem, cui dolor quidam subest, appellant ὀδαξισμόν, non ipsam dentitionem, ὀδοντίασιν vel ὀδοντοφυΐαν; sed pruritum in gingivis ante dentes erumpentes. utriusque nomine Serenus complexus est, *quos dentis origo fatigat. dentire* propriè pueri dicuntur, quibus primum dentes oriuntur, nam & *dentire* vocabant, quod Græci μυλιᾶν. ut apud Hesiodum, δεινὸν μυλιόωντες. Hipponax βαμβακίζειν:

Δὸς χλαῖναν Ἱππώνακτι. κάρτα γὰρ ῥιγῶ,
Καὶ βαμβακίζω.

iis igitur, quibus jam primuli dentes suboriuntur, & quos dentium origo fatigat, præscribuntur hic ad dysente-

ſenteriam & alvum ſiſtendam caſtaneæ coctæ & ſorba vetuſta, id eſt, arida, magiſque ea quæ torminalia vocantur, ut Celſus habet libro II. capite. XXX. ea enim diſſecta & in ſole ſiccata, ventrem adſtringunt. Plinius de meſpilis & ſorbis: *meſpila, exceptis ſetaniis, quæ malo propriorem vim habent, reliqua adſtringunt ſtomachum, ſiſtuntque alvum. Item ſorba ſicca, nam recentia ſtomacho & alvo citæ proſunt.* Dioſcorides: τὰ δὲ τὰ μηλίζοντα καὶ μήπω πέπυρα τμηθέντα καὶ ξηρανθέντα ἐν ἡλίῳ, σταλτικὰ γίνεται κοιλίας ἐσθιόμενα. Scribo igitur ex avito libro:

Caſtaneas coxiſſe nuces & ſorba peruſta.

id eſt, in ſole ſiccata, ξηρανθέντα ἐν ἡλίῳ, ut habet Dioſcorides. quam lectionem ne temerè ex uno libro adſtruere videar, etiam Statii teſtimonio demonſtrabo, qui alibi ad eundem ſenſum dixit:

Et maſſis amerina non peruſtis.

ſic *ſorba peruſta* rectè Serenus appellat, quæ diſſecta in ſole ſiccabantur, & alvo ſiſtendæ conducebant. Varro libro primo de P. R. *ſorba quidem diſſecta, & in ſole macerata, ut pira.* Plinius XXII. cap. VII. *pirum ſilveſtre tardiſſimè matureſcit, conciditur ſuſpenſumque ſiccatur.* Palladius in Februario: *item pira diviſa & purgata granis in ſole ſiccantur. arida ſorba* Celſus appellat, & *ſicca* Plinius, quæ *peruſta* Serenus, cujus igitur verſus ita legendus:

Caſtaneas coxiſſe nuces, & ſorba peruſta.

in eodem avito libro malè priora divilim legebantur, quæ omnino conjungenda:

Caſtaneas coxiſſe, nuces, & ſorba peruſta.

nam *nuces* omne pomum vocabant tectum duriore corio, ut ſupra notavimus. Virgilius eclogâ ſecundâ.

Caſtaneaſque nuces, mea quas Amaryllis amabas.

quatuor nucum genera Græci numerant, τὸ κάρυον, τὸ λεπτοκάρυον, τὸ ἀμύγδαλον, καὶ τὸ κάστανον. Heſychius:

κάρυα,

καρύας, τὰς ἀμυγδάλας καὶ καστάνας. Athenæus: Ἡρακλέων δέ φησιν ὁ Ἐφέσιος, κάρυα ἐκάλουν καὶ τὰς ἀμυγδάλας καὶ τὰ νῦν καστάνεα. Plura alii obſervarunt, hæc tantum illuſtrando Sereno conferuntur.

Potio quæ fluidam conſumpta morabitur alvum.] Libri mendoſi cæteris collati legebant:

Potio quæ fluidam quum ſumpta morabitur alvum. hoc etiam à Stephano notatum in orâ ſuæ editionis.

LUMBRICIS ET TINEIS PURGANDIS.

— *interno cum viſcere tinea ſerpens,*

Et lumbricus edax vivant inimica creanti] Sic libri degeneres ac vilioris notæ: *interno cum viſcere tinea ſerpens.* quod etiam metro repugnat, quamvis ex hoc primam in *tinea* ancipitem eſſe colligat Quinctianus Stoa, monente Voſſio libro II. de arte Gram. cap. XXXIX. Scribe ex avito meo & cæteris Stephano collatis: *interno cum viſcere tænia ſerpens.* quod etiam iidem libri in lemmate hujus capitis obſervant. Ταινίαι Græcis dicuntur ἕλμινθα, quum opponuntur iis ἀσκαρίδες. *Tænias* Latini vocant, & *tineas*, cum extra metrum loquuntur. Gloſſæ: ταινίαι, πλατεῖαι κειρίαι. ſcribo, πλατεῖαι, κειρίαι. Sunt enim lumbrici lati & oblongi, adinſtar faſciarum, ut κειρίαι adinſtar inſtitarum. In Plinio etiam *tineæ*, pro *tæniæ* malè ſcriptum, quod fortaſſè Gazam apud Ariſtotelem tranſvorſum egit, ut libro quinto capite eodem de hiſtoria animalium, ἕλμινθας *tineas* redderet. Gloſſæ medicæ: ἕλμινθες, *lumbrici.* hoc generis nomen eſt: ei cum diſtinctius loqui amant, differentias addunt. Sic ἕλμινθας στρογγύλας appellant *teretes lumbricos*, quales iſti vermiculi ſunt, qui in fœtunticetis naſcuntur,

&

& ἔντερα γῆς Græci vocant, *lumbricos terrestres* Latini: sic ἕλμινθα πλατεῖαν, *latum lumbricum* vocant & *oblongum*, quem ταινίαν exponunt, *tæniam* & *tineam*. Ægineta Galenum secutus tria lumbricorum genera numerat, Ἕλμινθας στρογγύλας, πλατείας & ἀσκαρίδας. Celsus autem Hippocratem, ut solet, imitatus, duo tantum genera ponit: ille enim ἀσκαρίδας, hic πλατεῖαν silentio transivit. Serenus etiam Celsum secutus, *lumbricos*, ut videtur, cum dicit, *teretes* intelligit; cum *tineam*, ἕλμινθα πλατεῖαν, *latum lumbricum*. quod ex illo versu patet, quo de teretibus seu rotundis lumbricis loquitur.

Quod genus assiduo laniat præcordia morsu.

de eodem genere testatur Ægineta, multos neglectos ab ipsis corrosos esse, & convulsos periisse: alios etiam vidisse, genus hoc per inguina ægrorum egressum.

Sæpe etiam scandens oppletis faucibus hæret.] Celsus de lumbricis alvum occupantibus: *nonnunquam autem lumbrici quoque occupant alvum, hique modo ex inferioribus partibus, modo fœdius ore redduntur.* Aëtius latinè factus: *qui in ore ventriculi lumbricos habent, magna ex parte eos evomunt: qui in intestinis, per inferiora excernunt.*

Ergo cinis cornu cervini proderit haustus.] ἐλάφου κέρας κεκαυμένον. Immo *cinerem* vocat ipsum ramentum. Scribonius Largus: *ad lumbricos satis commodè facit & sandonica herba quæ nunc viget, & cornum cervinum limatum lima lignaria quantum quatuor vel quinque cochlearia ex aquæ mixtorum decoctorum cyathis tribus, pridie maceratum: deinde tritum & datum aqua exigua adjecta.* Sic ille Scribonii locus ex Marcello legendus *cornum* pro *cornu* frequens est in libris medicorum. Celsus etiam *cervini cornus* dixit, lib. VI. *cornu*, *cornus*, & *cornum*, antiqui dicebant. Ovidius, V. metam.

curvavit flexile cornum, legente Priſciano. Idem Marcellus alibi: *cervini cornu combuſti cinis tritus ex aqua potus, tineas potenter expellit.* hoc intellexit eo loco Serenus, & libro XXVIII. cap. XIV. Plinius: *tinearum genera pellit cervini cornus cinis potus.* & initio ejuſdem capitis: *alvum ſiſtit cervinus ſanguis, item cornus cinis.* hoc ubique in Plinio videtur retinendum. Uterque Sereni verſus capite *de veſica*, repetitur.

Prodeſt præterea cum Baccho perſica frondis] Libri diviſim legunt, ut ad oram notarunt editores:

Prodeſt præterea cum Baccho perſica frons: &
Democritus memorat menthæ conducere potum.

nihil autem videtur mutandum: *Perſica frondis*, ut ſuprà *Delphica frondis*, ἀρχαϊκῶς. Servius: *apud antiquiores ſingularis nominativus erat frondis: hodie verò & à fronte & à fronde unus eſt nominativus frons.* Gloſſæ medicæ: *perſica frondes*, περσικῆς τὰ φύλλα, exponunt. Scribe: *perſica frondis*, μηλέας περσικῆς τὰ φύλλα. Sic ea folia vocantur, quæ trita & umbilico impoſita lumbricos occidunt. *nucleos de perſico amaros*, adverſus eoſdem commendat Marcellus.

Democritus memorat menthæ conducere potum.] Plinius de mentaſtro: *tineas pellit ex aceto potum. tineas* vocat, quas ἕλμινθας ϛρογγύλας Dioſcorides: περὶ ἡδυόσμου ἡμέρου. ὁ χυλὸς αὐτοῦ μετ' ὄξους καὶ ἕλμινθας κτείνει ϛρογγύλας.

Allia per ſeſe ſanant, aut jus coriandri.] Marcellus: *allium in œnomelite coctum, & voratum proderit lumbricis vel tineis necandis.* Jus coriandri, τὸ σπέρμα ὀλίγον μετὰ ποθὲν μετὰ γλυκέος ἕλμινθας ἐκβάλλει, ut idem Dioſcorides habet, περὶ κορίου.

Syntheſis hæc prodeſt unda mollita calenti.] σύνθεσις, commixtio medicaminum, in gloſſis exponitur.

COLO

COLO SEDANDO.

M*Ande galeritam volucrem quam nomine dicunt*] Plinius ejus usum in medicina melius expressit libro XXX. capite VII. *Coli vitium efficacissimè sanatur ave galerita assa in cibo sumpta. Quidam in vase novo cum plumis exuri jubent, conterique in cinerem, bibique ex aqua cochlearibus ternis per quatriduum. Quidam cor ejus adalligari femini. Alii recens tepensque adhuc devorari. Consularis Asprenatum domus est, in qua alter è fratribus colo liberatus est, ave hac in cibo sumpto, & corde ejus armilla aurea incluso.* Marcellus Empiricus capite XXIX. *Colo & omnibus intestinorum doloribus, & tam hominibus quàm jumentis ex hâc re laborantibus efficacissimè subvenit avis galerita (quæ Gallice alauda dicitur) sive ipsa assata in cibo sumatur, sive cum plumis suis combusta redigatur in cinerem, atque ex eo diligentissimè trito terna cochlearia ex aqua calida potui per triduum dentur.* ubi fortassè, *per quatriduum*, ex Plinio legendum. Græci κορυδαλλὸν vocant, ut eodem remedio Dioscorides: Κορυδαλλὸς ὀρνίθιόν ἐστι μικρὸν, ἔχον κατὰ τῆς κορυφῆς ὑπεροχὴν ὥσπερ ταῶς. οὗτος βρωθεὶς ὀπτὸς, κοιλιακοὺς ὠφελεῖ. *corydalum* latinè expressit Gregorius Turonensis libro IV. *in ecclesia Arverna, dum matutinæ celebrarentur vigiliæ, in quadam festivitate, avis corydalus, quam alaudam vocamus, ingressa est.* & eodem capite Marcellus, qui lectionem ei si forte datam ex Plinio, judicavit ambiguam. *Corydalus avis (id est, quæ alauda vocatur) quæ animos hominum dulcedine vocis oblectat, cum suâ plumâ in vase fictili gypsato in furno posita, ita comburitur ut teri possit: contritæ autem tenuissimus pulvis reponitur, & quum opus fuerit, ex eo cochlearia duo vel tria cum aquâ calidâ per*

 triduum

triduum aut quatriduum dantur. incredibile hoc colicis remedium, quod adeò prodest, ut omnia medicamina meritò superare videatur. Inde Trallianus annulum contra colicam commendat libro X. octangulo circulo cum hoc inscripto: ΦΕΥΓΕ, ΦΕΥΓΕ, ΙΟΥ ΧΟΛΗ, Η ΚΟΡΥΔΑΛΟΣ ΕΖΗΤΕΙ.

Aut pavidi leporis madefacta coagula pota] Græci τὴ πιτύαν λαγωῦ ποθεῖσαν, eodem remedio præscribunt. ejus varius in medicinis est usus, ut passim habes apud Plinium. Marcellus leporini stercoris pilulas etiam cum dulci vino, colico potandas commendat. Physicum non est sed superstitiosum, quod habet idem de talo lepori vivo abstrahendo: *lepori vivo talum abstrahes, pilosque ejus de sub ventre tolles, atque ipsum vivum dimittes, de illis pilis vel lana filum validum facies, & ex eo talum leporis colligabis, corpusque laborantis præcinges: miro remedio subvenies.* & addit efficacius remedium in dimittendo pavido lepore, cum verbis valedictoriis: FUGE FUGE LEPUSCULE, ET TECUM AUFER COLI DOLOREM. Habet & annulum sanatorium, cui Græca pari fide inscripta sunt: ΘΕΟΣ ΚΕΛΕΥΕΙ ΜΗ ΚΥΕΙΝ ΚΟΝΟΝ ΠΟΝΟΥΣ. & auream laminam cum inscribendis characteribus luna prima vicesima, caprina corrigia in dextro aut sinistro pede ligandam:

L. * M Θ R I A.
L. * M Θ R I A
L. * M Θ R I A.

in qua utenda tamen observabit affectus, sinistrum pedem semper prius esse calciendum. Alibi de iis remediis plura notavimus.

Nec non & species ambas redolentis anethi.] Sic optimi librorum. Scriptum tamen in avito: *sembes redolentis anethi.* fortè rescribendum: *semper redolentis anethi.* ut apud Lucretium: *semper florentis Homeri.*

ἀθηλ-

αἰϑαλλοντ© Ὁμήρε. *semper-florentis* ὑφ' ἓν est antiquo more legendum, ut *semper-Deus* apud Virgilium.

Namque erit ille mihi semper-deus.

Sic idem *ante-malorum* uno verbo dixit, præteritorum malorum, τ ἔμπροσθεν κακῶν, ut adnotavit Scaliger.

VESICÆ ET CALCULO PURGANDO, ET URINÆ PROVOCANDÆ.

SI cui vesicæ tardus cunctabitur humor.] Hoc versu Serenus ἰσχυρίαν imprimis, eam urinæ suppressionem quæ fit propter vesicam, videtur allusisse. Glossæ medicæ, quæ penes me sunt, ἰσυρίαν malè hoc vitium exponunt. ἰσυρία (lege ἰσχυρία) *suppressio urinæ propter vesicam*, cum humor nempe non redditur, neque debito modo excernitur. *humor vesicæ*, non medicè sed poëticè dixit. illorum filiis inter humores urina non numeratur. *Aquam* honestè de urina veteres dicebant. Petronius: *nec fefellit hoc Gnithona, extra cellam processit, tanquam aquam peteret.* etiam τὸ σπέρμα vocabant *aquam* unde illud:

Dedecus hoc sumpta dissimulavit aqua.

Hæc mora rumpetur vino pervicta vetusto.] Dioscorides περὶ δυνάμεως τ οἴνων. οἱ μὲν τοὶ παλαιοὶ κὴ γλυκεῖς κὴ πρὸς τὰ περὶ κύστιν κὴ νεφρὲς ἐπιτηδείοτεροι.

Aut hederæ succum, aut lachrymosi trita sinapis.] *intrita sinapis*. libri veteres, ut & eo versu:

Vel nepetæ ex vino intritum vel lacte capellæ.

Lachrymosum sinapi, quod cieat lachrymas. Ennius apud Macrobium: *nec triste quæritat sinapi, neque mæstum cæpa.*

Nec non resinas ex Oricia terebintho] Sed cur ex Oricia? hoc ob versum, non consilium dixit. omnes enim resinæ sunt ὀρητικαί. Propertius:

Sed thyiæ thalamo aut Oricia terebintho.

Servius ad illud Virgilii:

Inclusum buxo aut Oricia terebintho.

Oricos civitas est Epiri, juxta quam nascitur terebynthus nigrum lignum habens, folia in buxi speciem.

Quondam etiam nimio præceps urina fluento
Irrigat exuvias, obscœnoque inficit imbri.] Transit ab ischuria ad contrarium vitium, nempe urinæ profluvium sive διαβήτην. Græci variè vocant ὕδερον εἰς ἀμίδα, διάῤῥοιαν εἰς οὖρα, διψακόν. Latini & Arabes modo diabeten nominant, modo HYDROPEM AD MATULAM. Fit cum subinde humor, corporis de loco in locum διαβαίνῃ, & non mutatus per vesicam emittitur. *Hoc irrigare exuvias & inficere obscœno imbri* dixit Serenus, cum nempe præceps urinæ fluentum, vestes, lectos, indumenta, & ipsam corporis cutem madefacit & inficit: omnia exuviarum nomine complexus est, quæ propriè tegmina dicuntur hominum, & tralatè superficies corporis humani. Non enim de serpentibus solum, sed omnibus quæ ἐκδιιώσκουσι, *exuviæ* dicuntur. Græcis medicis ἐνουροῦντες appellantur, qui ob illud vitium lectos & strata permingunt, quasi ἐν τῇ κλίνῃ aut ἐν τοῖς στρώμασιν οὐροῦντες. Inde Diogenis Cynici jocus apud Laërtium, qui ob adolescentiæ prætextum crimen excusans, καὶ γὰρ ἐνούρουν καὶ τότε, ἀλλὰ νῦν οὔ, dixit, *tunc sane etiam stratum permingebam, sed nunc non item.* In Græco sic optimè restitutum, καὶ τότε pro θᾶττον, quod extra sensum, *lotium celerius reddebam*, ineptè verterunt.

Tum leporis cerebrum ex vino potare juvabit.] *decebit*, pro *juvabit* quidam librorum exhibuerunt. *ex vino*, μετ' οἴνου ἀκράτου. Perperam in Myrepso legitur eodem

eodem remedio: *μετ' οἴνου ἀκράτου χλιαροῦ.* quod subterfugit interpretes: remedia enim, quæ urinæ profluvio exhibentur, commodè ex mero propinantur. Marcellus: *leporis cerebrum in vino utiliter bibitur, ejusque testiculi tosti salubriter manducantur ab eo, qui vesicæ molestiis laborat.* quod de cerebro tradunt, alii de sanguine leporino in cinerem redacto notant.

Subveniet radix frondosæ epota cupressi] ἧς τὰ φύλλα ποθέντα μετὰ γλυκέος καὶ σμύρνης ὀλίγης, κύστει ῥευματιζομένῃ καὶ δυσουρίας βοηθεῖ. Dioscorides. *frondosæ cupressi,* quia cupresso folia non decidunt, vide Plinium libro XVI. capite XX.

Qui retinet cursus, gemitumque dolore frequentat.] *cursus,* ut *iter urinæ,* apud Celsum & alios.

Saxifragam seu fontigenam succurrere credunt.] Ad oram veteris Aldini reperio typis notatum:

Saxifragam seu sphongitem succurrere credunt.

quam lectionem si quis defendere malevelit, me non improbante lubens rescribet:

Saxifragam, seu spongitem succurrere credunt.

Spongitem, id est, spongiæ nomen repræsentantem, ut habet Plinius de gemmis. Dioscorides eandem lectionem satis tueri videtur περὶ τῶν ἐν τοῖς σπόγγοις λίθων. Λίθοι ἐν τοῖς σπόγγοις εὑρισκόμενοι, σὺν οἴνῳ ποθέντες τοὺς ἐν κύστει λίθους θρύπτουσιν. Sed cum in avito libro legissem:

Saxifagam, seu spholitum succurrere credunt.

credebam Diis volentibus emendandum:

Saxifagam, seu tecolithum succurrere credunt.

saxifagam pro *saxifragam,* ex idiotismo eorum temporum. Græci recentiores etiam σαξίφαγον pro σαξίφραγον dicebant. Neophytus: σαρξίφαγον οἱ δὲ πετραίαν, οἱ δὲ βρόχον. Ῥωμαῖοι σαξιφράγαν, θαμνίον ἐστὶ φρυγανῶδες ἐν πέτραις καὶ τραχέσι τόποις φυόμενον. Sic etiam alii medici Græcanici σαρξίφαγον appellabant *saxifragam,* ex usurpatâ Latinâ voce. Galenus libro quinto ὑγιεινῶν, κέστρον

apud Celtas nasci tradit, &, ab ipsis appellari hanc herbam σαξίφραγον. Quod eum secutus Aëtius libro quarto capite trigesimo etiam commemorat. Ægineta κίσηρον à *saxifraga* distinguit, sed utramque ciere urinam & calculos atterere scribit. Alterum quod emendavimus, etiam ex optimis medicorum posset adstrui. Plinius: *tecolithos oleæ nucleus videtur, neque est ei gemmæ honos. Sed lingentium calculos frangit pellitque.* Aëtius eum ex calida potum efficacissimum tradit ad lapides renum; inefficacem verò tollendis calculis, qui in vesica generantur. Quod cum Dioscoride cæterisque pugnat. Idem Aëtius ex Necepso: ὁ δὲ Νεχεψὼ, φησὶ, τρίψας τὸν τηκόλιθον μεθ' ὕδατος, καὶ ποιήσας γλοῖον πάχος, καὶ ἀποξυρίσας τὰς τρίχας περὶ τὴν κύστιν, καὶ τὸ αἰδοῖον, καταχρίει καὶ τήκει τὸν λίθον, τὸν ἐν τῇ κύστει. Anonymus de lapidibus: *tecolithus nucleo olivæ similis, Spernitur cum videtur, sed remediis bonus vincit aliorum pulchritudinem: Solutus quippe & haustus expellit calculos; renum calculos & vesicæ levat.* Utrumque igitur lectionis satis defendi potest, & me quidem volente alterutrum admitti.

Atque oleo mistum bibitur, nec desit acetum.] σουσίνῳ ἐλαίῳ, quod ad renum & vesicæ dolores maximè præ cæteris commendant: Vide Dioscoridem. Glossæ medicæ: μύσινον μύρον, χρῖσμα. lego: σούσινον μύρον, quod unguentum ex lilio apud Athenæum & Theophrastum. Σοῦσα lilium, unde Susa urbs ob amœnitatem.

Vinaque sumantur fricto condita cumino.] Liber avitus:

Vinaque sumantur ficto condita caroino.

fortè corrigendum ex eo: *facto condita carœno.* Græcis antiquioribus ἕψημα καὶ σιραῖον, Latinis *sapa* & *defrutum* innotuerunt: Tertium genus musti decocti est *carœnum.* Inter ea remedia, quæ conferunt calculosis, etiam τοῦ καροίνου meminit Marcellus capite XXVI.

Palla-

Palladius libro II. cap. XIIX. *defrutum, carœnum & sapa uno genere conficiuntur ex musto. nam defrutum à deferuendo dictum, ubi ad spissitudinem fortiter despumaverit, efficitur. Carœnum, quum tertia perdita duæ partes remanserint. Sapa, ubi ad tertias redacta descenderit.*

Sive palumborum capitur fimus acre ferorum.] Cum *fimi* primam alibi producat, lubens rescriberem: *Sive palumborum capitur fimum acre ferorum.*

CONCEPTIONI ET PARTUI.

Irrita conjugii sterilis si munera languent] *Si munia languent*, exhibente libro avito. Sed nihil mutandum. Infra: *Jurantes ludum Veneris munusque petendum.* Sanè *munera*, & quæ *munia* dicimus, ἔργα κυθήρης. Musæus: Κύπριδος ὡς ἱέρεια μετέρχεο Κύπριδος ἔργα. Nonnus libro XLII. Bassaricorum:

Ἔργα γάμων συγέουσα δέμας δενδρώσατο Νύμφη.

Poëta anonymus: — τῶν Κύπριδος ἀψαμένη ἔργων. Proclus in hymnis de Amoribus:

Πᾶσιν δ' ἔργα μέμηλεν ἐρωτοτόκου κυθερείης.

negotimunia vocat Appulejus, quæ Plautus *operas.* Asinaria: *opto annum hunc perpetuum mihi hujus operas.* Antipater Sidonius:

——— τὰ δ' ἔμπαλι κύπριδος ἔργων
Ἄπτομαι ———

Et sobolis spes est multos jam vana per annos] optima & elegantissima lectio est veterum librorum: *multos dum vana per annos. multos dum* dixit, ut *nihil dum*, observante Pithœo. *Spes sobolis*, τὸ ἔμβρυον. Solinus de aëtite: *spem uteri defendit à fluxibus abortivis.*

Fœmineo fiat vitio res, nec ne, silebo:

Hoc poterit quartus magni monstrare Lucreti.] Utrum ea causa, qua mulier non imprægnetur, sit à natura virili vel fœminea: hoc quartus extremus Lucretii te docere poterit, qui de rebus venereis, seminis profusione, conceptione, formatione partus, imprimenda liberis similitudine parentum, cæterisque abundè tractat. Non igitur legendum, quamvis παραφραστικῶς ita avitus exhibeat:

Hoc poterit virtus magni monstrare Lucreti.

Variis autem id experimentis probaverunt, utri conjugum esset adscribenda sterilitas. Sic ex antiquissimo Rasio Avicenna demonstrat certius aliis indicium: nempe, ut super aquam semina conjugis utriusque proliciantur, ut quod supernataverit, judicandum sit sterile. Quidam suffitu pannorum, sterilitatem explorabant, ut Hippocrates V. aphorism. LIX. & ad eum in commentario Galenus. Quorum judicia Serenus alludens, de ea re silere quam judicare se malle fatetur.

Sed natura tamen medicamine victa potenti,

Sæpe dedit fœtus studio curante paratos.] Id de religione, quâ Veneris sacris operaturi, prius sacrificabantur, antiqui medici negabant; de superstitiosa medicina concedebant. Lucretius hoc eleganter eodem libro alludit, circa finem:

Quod plerique putant; & multo sanguine mœsti
Conspergunt aras, adolentque altaria donis,
Ut gravidas reddant uxores semine largo:
Nequicquam divum numen sortesque fatigant.

& subjungit alias ejusdem infœcunditatis causas, tres nempe, seminis crassitiem, liquiditatem & tenuitatem. Quibus enim semen nimis incrassum est, aut liquidum, vel etiam tenue; ii plerunque steriles judicantur. Poterit autem vitium illud consiliis medicis sanari, & curâ medicaminis natura reddi fœcunda, ut

Sæpe

Sæpe ferat fœtus ſtudio curante paratos.

notabis, ita verſum hunc legi in antiquiſſimo libro, quem ubique pro avito laudamus:

Sæpe ſerit fœtus ſtudio curante paratos.

quod omninò nobis ſuſpectum eſt: non enim *natura fœminea* rectè *ſerere fœtus*, exponi poteſt, quæ *dare fœtus & edere*, juſtè dicitur. Eam enim intelligit, cum eidem naturæ medendæ conſilium adhibet, ſequente verſu:

Aut igitur leporis conſumit fœmina vulvam.

immo & ex priore verſu liquidum eſt, de natura & vitio fœmineo loqui poëtam:

Fœmineo fiat vitio res, nec ne, ſilebo.

Igitur natura fœminea ſæpe medicinâ ſanata, *dedit* id eſt, *edidit* fœtus, ſtudio curante paratos. *Naturam*, de fœminina rectè etiam exponunt autores. Gloſſæ: *natura*, γυναικεία φύσις. Cicero I. de Divinatione: *Parere quidam matrona cupiens, dubitans*, eſſet ne *prægnans; viſa eſt in quiete obſignatam habere naturam.* Ubi *naturam* de naturali muliebri ſive ipſo utero rectè poſſumus exponere. Sed medicorum filii ἐν τοῖς ὅροις ἰατρικοῖς *naturam* interpretantur, vim quandam fœtuum formatricem. Quæ enim hominem ab initio conformat, auget, nutrit, & omnia in corpore munia exercet; iis rectè *natura* exponitur: nobis autem *natura*, pro utero & naturali hic verè ſumitur. ea non *fœtus ſerere*, ſed *dare*, dicitur. *ſerere fœtus*, naturæ virilis eſt; *edere*, muliebris. Lucretius ex auctoritate Sereni laudandus, eodem libro quarto:

Atque in eo eſt Venus, ut muliebria conſerat arva.

Inde *ſatus*, qui generatus: inde *Conſerentes*, Dii qui alvum & uterum Ocriſiæ conſeruerunt, apud Arnobium: *Ocriſiam prudentiſſimam fœminam Divos inſeruiſſe genitali, explicuiſſe motus certos.* Tibullus:

Dum tumet, & teneros conſerit uſque ſinus.

In

In antiquo Oraculo : μὴ σπεῖρε τέκνων ἄλοκα δαιμόνων βίᾳ. Locus hactenus non intellectus, ἐμοὶ δὲ τὰ ἀπόρρητα ἐκφέρειν εὔστομα κείσθω. Nihil igitur in Sereno mutandum.

Aut igitur leporis consumit fœmina vulvam] Plinius libro XXVIII. capite XIX. *Si vulvæ leporum in cibis sumantur, mares concipi putant. Hoc & testiculis eorum & coagulo profici. Conceptum leporis utero exemptum, his, quæ parere desierint, restibilem fœcunditatem afferre. Sed pro conceptu, leporis saniem & viro magi propinant.* Quod de vulva leporis, idem de testiculis anserum Rhasis & alii medicorum testantur: si mensibus sedatis ilico à muliere comedantur, non solum ad excitandam libidinem sed etiam sobolem procreandam conferre. Idem etiam de μήτρα, sive vulva suilla veteres tradunt, quod revera μητροποιὸς sit ac fæcunda. Exstat apud Athenæum de eâ jocus in lurconis istius Hippocratis tres filios, libro III. capite XVII. Unde & proverbium: *alba scropha fœcundior*, ad quod Juvenalis alludens, ita videtur legendus:

Hysteriam Niobe, linguam Philomela rogat me..

mendosè in quibusdam ejus libris lectum memini:

Mesterilem Niobe ———

hystera vulva est, & matrix fœminarum, quam, quæ partu fœcundissima esset, isti Niobæ Vespa tribuit, ut voluit Satyricus. Martialis:

Me materna gravi de sue vulva capit.

antiquitus vulvæ non adnumerabantur eduliis: Plutarchus IX. Symposiac. ἀλλὰ τὴν περὶ τὰ σιτία καὶ τὰ ὄψα καὶ τὰς ἄλλας διαίτας τοῦ σώματος ἐξαλλαγὴν, ὅση γέγονεν, οὐ παραληπτέον. πολλὰ γὰρ τῶν ἀγεύστων καὶ ἀβρώτων πρότερον, ἥδιστα νῦν γέγονεν, ὥσπερ οἰνόμελι καὶ μήτρα. earum tamen in medicinis frequens & utilis usus, ut habes apud Plinium.

Aut ovis in stabulis fractas quum ruminat herbas,]

Alii

Alii libri legunt: *carptas quum ruminat herbas.*

Sic cubitum noctu conjux festinat uterque.] Si nimirum herbam mercurialem *communiter* antè assumpserint: vel, si herbam mercurialem *communiter*, id est, duo ejus herbæ genera, masculum & fœmellam ante receperint. Plinius: *mirum est, quod de utroque genere proditur: ut mares gignantur, hunc facere, ut fœmina, illam. Hoc contingere si à conceptu succus protinus bibatur in passo.* quod ad verbum mutuavit à Dioscoride. Videtur autem ex utroque Sereni versus cum veteribus libris legendus:

Sic cubitum noctu conjux festinet uterque.

Ut facili vigeat servata puerpera partu,] Legitur in aliis libris: *Ut facili vigeat lebrata puerpera partu. Lebrata* etiam exhibet avitus. Fortè *librata* reponendum, pro *liberata*: nam *liberare* est ἀπαλλάττειν. Aristoteles: ῥᾷον ἀπαλλάττουσιν αἱ τὰ ἄῤῥενα κύουσαι. Sed non videtur illud *servata* mutandum.

Dictamnum bibit, & cochleæ manduntur edules.] Gryphianus & avitus: *Dictamum bibitur, cochleæ manduntur edules. dictamum* & *dictamnum*: ut *thamus* & *thamnus*. Columella: ——— *jam thami sponte virescunt.* bibitur à paritura δικταμνίτης οἶνος, qui menses & purgamentum à partu subducit. Dioscorides: ἄγει καὶ λόχια καὶ ἔμβρυα. idem περὶ κοχλίων χερσαίων. ἔμβρυα ἄγουσι λεῖοι προστιθέμενοι. Etiam *cochleas*, quæ ad partum conducerent, Græci vocabant ἀνδροφυκτίδας. Epicharmus apud Athenæum, in nuptiis Hebes:

Θάτερας δέ τ' αἱ κόγχοι αἱ ἀμαθῖτιδές τε καχυδόκιμοί
τε κλεοσγόνοι.
Τὰς ἀνδροφυκτίδας πάντες ἄνθρωποι καλέοντι
Ἄμμες δὲ λευκὰς τοὶ θεοί.

cochleas edules, quæ in cibo sumuntur ad maturandum & invitandum partum. Plinius: *cochleæ in cibo sumptæ accelerant partum.*

Aut

Aut qui olim menses minus octo moratus in alvo est,
Irrumpit thalamos & nexus solvit inertes:] Libri viliores exhibebant:

Aut quum olim menses minus octo moratus in alvo est,
Erumpit thalamis & nixus solvit inertes.

ex iis optimam correctionem dedêre medici, qui Sereno præfuerunt. *qui, subaudi partus*, in glossa typis exhibitum est à Gryphio, ut etiamnum in margine videtur. omnino autem *nexus* in Sereno legendum. Ovidius IX. Metamorph. hic tamen aliter emendandus: *Lucinam ad nexos partus clamore vocabam.* Scribe non meo, sed doctissimorum hominum, Ad. Turnebi & Th. Dempsteri judicio: *Lucinam Nixosque pares clamore vocabam.* quod indubiè rectum est. Serenus autem *minus octo*, dixit, pro septem; quo nasci perfectum partum etiam Jurisconsulti medicorum auctoritate probant, *l. septimo*, *π*. *de statu hom.* In eo mense frugifera partio contingit, Sempronii Corbulonisque exemplo, uti refert Plinius, utriusque consulis, quos Vestilia mater septimo mense genuit. In libris περὶ ἑβδομάδων, habet Hippocrates, septenarium numerum creandis inesse corporibus. nam semen fusum & fomite matris exceptum, septimo die in sanguinem commutari, septimo mense perfici ac plenum nasci, legitimamque partus dinumerationem mansuram, infantiumque dentes à septimo mense prorumpere. Idem περὶ ὀκταμήνου. οἱ ἑπτάμηνοι ἐκ τοῦ ἡμίσεος τοῦ ἐνιαυτοῦ γίνονται. quam anni partem dimidiam censet, initio libelli περὶ ἑπταμήνου, clarè docet, nempe, centesimum octogesimum secundum diem: οἱ δὲ ἑπτάμηνοι γίνονται ἐκ τῶν ἑκατὸν ἡμερέων καὶ ὀγδοήκοντα καὶ δύο, καὶ προσεόντος μορίου. Olympiodorus in Alcibiadem Platonis commentario: ἱερὰ ἐστὶν ἡ ἑβδομὰς ὡς κρείσσων, καὶ ὅτι ἑπτάμηνα ζώσιμα. Censorinus de die natali: *septi-*

ſeptimo jam partum eſſe maturum, eò quod omnibus numeris ſeptenarius plurimum poſſit. hic enim numerus ſuprà omnes myſticus eſt. οὗτος τῶν μυστικώτατος ἀριθμῶν, ut ait Gregorius Nazianzenus. Adeo autem frequens ſeptimeſtris partus apud antiquos judicabatur; ut qui ante prodiret, *minorem*, qui poſtea, *majorem*, ſive *decimeſtrem* vocarent. Menander: γυνὴ κυεῖ δεκάμηνος. Cæcilius:

Inſoletne mulier decimo menſe parere?
Pol nono, etiam ſeptimo atque octavo.

Irrumpit thalamos & nexus ſolvit inertes] Admonui in quibuſdam libris exhiberi hunc verſum:

Erumpit thalamis & nixus ſolvit inertes.

De priore membro reliquis dijudicandum relinquo; ego ſaltem poſterius defendam, *nexus* non *nixus* eſſe retinendum. non enim embryo cum naſcitur, *nixus* matris, ſed *nexus*, id eſt, uteri vincula ſolvit. Ovidius libro IX. ——— *magno*

Lucinam ad nexos partus clamore vocabam.

& alibi: *uteri vinclis levor ipſa remiſſis.* hos nexus ſolvere partus dicitur, cum membranas pertundendo, quibus involvitur, erumpit. Gloſſæ medicæ: ἄμνιος, *nexus uterinus, totum fœtum involvens.* Sic ἄμνιος opponitur τῷ ἀλλαντοειδεῖ, fœtum tantum medium, zonæ inſtar ambienti. Tres uteri nexus iis numerantur, ἄμνιος, ἀλλαντοειδὴς, & χόριον. eos fœtus *ſolvit*, cum maturus edendus aperit & perrumpit. Horatius in carmine ſeculari:

Ritè maturos aperire partus.

nixus autem parturientium, ſunt ὠδῖνες. Virgilius IV. Georg.

In venerem ſolvunt, aut fœtus nixibus edunt.

Arnobius libro III. *matrum intereunt cur quotidie millia parricidalibus nixibus interemptæ.* Feſtus: *Nixi dii appellantur tria ſigna in Capitolio ante cellam Minervæ genibus*

genibus nixa, velut præsidentes parturientium nixibus. Glossæ Philoxeni: *nixæ*, ὠδῖνες. Rufinus in expositione symboli: *Apes nescire conjugia, nec fœtus nixibus edere, omnibus palam est.* quæ versum Virgilianum exponunt. Phornutus: δοκεῖ δὲ καὶ πλείστοις ἡ αὐτὴ εἶναι καὶ εἰλήθυια, ἀπαύστως εἰλυμένη καὶ θέουσα περὶ τὴν γῆν. ἣν εὔχονται ἐλθεῖν αὐταῖς ἠπίαν καὶ λυσίζωνον αἱ ὠδίνουσαι.

Pulegii quoque purgati tunc convenit imber,] Oribasius ad partum difficilem commendat pulegii fasciculum in aquam mittendum, in eaque mulierem insidendam, libro quarto de locis affectis cap. CXIII. quod fortasse Serenus adludens, hunc versum, ut edidimus, exaravit. Legitur ille tamen ex avito & margine Gryphiani codicis:

Pulegio admixto venit embryo nectus aceto.

Quin etiam stercus supponunt vulturis atri.] Dioscorides περὶ ἀποπάτε. γυπὸς ὑποθυμιαθεῖσα, ἔμβρυα ἐκπιπάσειν παραδίδοται. de vulture mira non medica tantum, sed hieroglyphica produntur. Ammianus Marcellinus XVII. Ægyptii *per vulturem naturæ vocabulum pandunt: quia mares nullos posse inter has alites inveniri, rationes memorant physicæ.* De vulturum conceptione Plutarchus. Plinius. Ælianus, & Theophylactus Simocatta φυσικῶν ἀπορημάτ. cap. η.

Sentiat ut minimè partus quàm proximus urget.] Ut nimirum fœmina minimè sentiat, quàm proximus immineat fœtus. *Partus* enim de fœtu dicitur, qui nondum est editus, embryo, quod est in utero. Vitruvius *partum* usurpavit ἀντὶ τοῦ κυήματος, *fœtum* de puerperio. libro secundo, capite nono: *uti etiam corpora muliebria cum conceperint ad fœtus à partu non judicantur integra.* à Tertulliano *produx mutui coitus*, eleganter dicitur.

Ova etiam rutæ & fragili miscentur anetho,
Quæ diluta simul vino atque exhausta medentur.]

Non

Non, ut libri degeneres habent, hic versus est legendus:

Ova etiam tuto fragili miscentur anetho.

Plinius optimam lectionem demonstrat libro XXIX. capite III. *Tota ova adjuvant partum cum ruta & anetho & cumino pota ex vino.*

PROFLUVIO CUJUSQUE SANGUINIS, ET MATRICI SUBVENIENDÆ.

Lemma scripti libri: PROLUVIO. immo *proluvium*, profluvium. Apulejus: *unguenta fragrantissimo proluvium veneris excitaram.* Laberius: *Quæ quidem me à matronali pudore proluvium meretricis progredi coëgit.* Glossæ medicæ *proluvium*, αἱμοῤῥαγίαν exponunt. Propriè autem per τὴν αἱμοῤῥαγίαν, sanguinis profluvium sive proluvium è naribus, τὴν ἐν μυκτῆρων αἱμοῤῥαγίαν, medici interpretantur. Vide Galenum comment. I. τῶν ἐπιδημιῶν. cùm confertim sanguis effunditur, quod ἀθρόως ὁρμᾶν idem Galenus ἐν ταῖς γλώσσαις explicavit.

Quum fluit, attritus cimex conducit odore] Dioscorides περὶ κόρεων, vulvarum exanimationes olfactu revocare tradit. Adeo nihil parens illa rerum omnium sine ingentibus caussis genuit.

Lana olea madefit, sed nondum lauta, rosato:] Intelligit τὰ ἔρια οἰσυπηρὰ: Latini *lanam succidam* vocarunt. hoc eodem capite Serenus: *Succida lana malos remoratur subdita cursus.* Dioscorides: ἔρια οἰσυπηρὰ ἄριστα τὰ ἁπαλά. & deinde commendat δεκτικὰ τῶν ἐμβρεγμάτων καὶ μαλακτικὰ διὰ τὸν οἴσυπον. Marcellus cap. X. *Lana succida ex ove fœmina decerpta, atque intorta,*

 ma-

madefactaque roſa liquida, & naribus indita, ſanguinis abundantiam reprimit. Plenius eodem capite: *Lana ſuccida conjicitur in nares cum oleo roſaceo, & auriculæ de lanâ ſuccidâ obturantur, & ita ſanguis profluens continetur.* Plinius de medicina lanarum: *Sanguinem in naribus ſiſtit cum oleo roſaceo, & alio modo indita auribus obturatis ſpiſſius.* id eſt *denſius*, quomodo altero Sereni verſu legendum:

Hæc datur in nares, vel claudit denſius aures.

ad oram quorundam librorum ineptè legitur: *vel claudet denſior auras*, ut etiam à Stephano typis notatum. Priore tamen verſu variat avitus, quod neſcio an ulli curatorum ſit obſervatum.

Lana oleo mandeſit, ſed nondum lauta, droſato.

droſato pro *roſato*, ex idiotiſmo eorum temporum. Myrepſus & inferiores medicorum ſæpiuſculè meminerunt σαχάελτος καὶ δροσάτου τῶν ῥόδων. item δροσάτου τῶν ἴων. Immo δρόσατον καὶ ὑδρόσατον, *roſatum.* nihil verius, at nihil immutandum.

Contritis prodeſt cochleis perducere frontem] *obducere frontem*, habet margo Gryphiani libri. *perducere* & *obducere* paria ſunt, ut alibi notàmus. Dioſcorides de cochleis: τὰς ἐκ μυκτήρων αἱμοῤῥαγίας σὺν ὄξει λεαιωθέντες ἐπίχουσι. Plinius XXX. cap. XIII. *è naribus fluentem ſiſtunt cochleæ contritæ fronti illitæ.* Marcellus Emp. cap. X. *cochleæ tritæ cum aceto naribus inditæ, quoſvis magnos fluores ſanguinis compeſcunt.* & alibi: *cochleæ contritæ & fronti inlitæ ſimiliter proſunt.*

Aut galli cerebro, vel ſanguine tinge columbæ.] *Galli cerebrum*, gallinæ, ἀλεκτορίδος ἐγκέφαλος. De eo Dioſcorides: τὰς ἐκ μήνιγγος αἱμοῤῥαγίας ἐπέχει. Plinius tamen *gallinacei cerebellum*, ibidem commendat. Idem Dioſcorides de ſanguine columbæ: ἰδίως τὸ τῆς περιστερᾶς (αἷμα) αἱμοῤῥαγίας τὰς ἐκ μηνίγγων ἐπέχει. Nunc verba Plinii ſunt adjungenda: Siſtit *gallinacei cerebellum*,

bellum, vel sanguinis profluvia ex cerebro. Item columbinus sanguis ob id servatus concretusque. Vide etiam Marcellum, cap. X.

Præterea Phariis caput emetire papyris.

Detrahe quod superest, aliò genitalia necte.] Horum versuum interpretationem accuratam à Plinio habes libro XXVIII. capite VI. Prodest *extremitates corporis vel aurium perstringi contra horrores corporis, sanguinemve narium immodicum: lino vel papyro principia genitalium: femur medium ad cohibenda urinæ profluvia.* Item Marcello Empirico, capite X. *Linum vel papyrus ligata summitati veretri virilis, sanguinem profluentem naribus mirè reprimit.*

Fœmineas prodest illinc vincire mamillas.] Fortè legendum, *vinclis vincire mamillas*, quod jam indubiè verum esse, me docet Marcellus cap. X. *Si fœminæ sanguis ex naribus nimiè defluat, mammillæ ejus vinciantur corrigio caprino.* Hic igitur versus à sequente est discernendus, secus ac in omnibus libris comparuit.

Menstruus immenso si profluit impete sanguis.] melior etiam in hoc versu liber avitus, qui legit:

Menstruus inusto si profluit impete sanguis.

Pronum ex eo corrigere:

Menstruus injusto si profluit impete sanguis.

injusto, id est, impete præter naturam: sic melius feminarum abundantiam exponit. nam & *justa*, sunt menstrua fœminarum. Plinius Valerianus libro IV. cap. I. de amygdalis: *somnum faciunt, urinam movent, fœminarum justa præcipitant.* Columella libro X.

Fœmina quæ justis tum primum operata (juventæ
Legibus) obscœno manat pudibunda cruore.
Succida lana malos remoratur subdita cursus,
Mortua quinetiam producit corpora partu.] *Cursus* eleganter de fluxu femineo. Glossæ: καταμήνιον αἷμα, *cursus*

curſus menſtruus, menſes. Plinius libro XXIX. capite ſecundo: *Succida lana impoſita ſubditaque mortuos partus eꝟocat. Siſtit etiam profluꝟia earum.*

Subereus cortex calidis potatur in undis] Plinius de ſubere: *ſuberis cortex tritus, ex aqua calida potus, ſanguinem fluentem ex utralibet parte ſiſtit.* Meminit ejus ſuberis Galenus comment. IV. in VI. Epidem. Hippocrat. ſuper aphoriſm. VIII. ubi perperam τυφλοῖς πωμαθέντα, pro φελλοῖς πωμαθέντα, legitur. *Subernus* etiam, pro *ſubereus* in nonnullis Sereni libris editur.

Aut ſi puniceos fundit ꝟeſica liquores] Non: *At ſi puniceos.* & ſtatim: *rutilum purgare liquorem.*

Relliquias partus dictami detrahit herba] Malè non ſolum partus reliquias, ſed etiam ipſum Serenum cum iis à quibus ſua hauſit, librarii detraxêre: qui legebant,

Relliquias partus eadem tibi detrahit herba.

Plinius de dictamo: *præcipua dictamo ꝟis eſt. menſes ciet, partus emortuos ꝟel transꝟerſos ejicit. bibitur ex aqua foliorum obolo, adeò adhæc efficax, ut ne in cubiculum quidem prægnantium inferatur. nec potu tantum, ſed & illitu & ſuffitu ꝟalet.* περὶ δικτάμνου Dioſcorides: ποιεῖ δὲ πάντα ὅσα καὶ ἡ ἥμερος γλήχων, ἐνεργέστερον δὲ πολλῷ. οὐ μόνον γὰρ πινομένη ἀλλὰ καὶ προστιθεμένη καὶ ὑποθυμιωμένη, τὰ τεθνηκότα ἔμβρυα ἐκτινάσσει.

Eſt qui fruſta molæ percuſſu decutit uno] Remedium phyſicum de lapide molari uno ictu percutiendo & fruſtis collo appendendis. Quarè falſiſſimi ſunt, qui cum Pictorio *molam*, μυλόσαρκα, carnem inanimatam & informem, ut ſanguini ſiſtendo ſanguinem, ita fœminino conſumendam hariolantur. quod eſt ineptiſſimum ex tota ſententia, & ultimo verſu:

Ut lapis ille ꝟiæ ſolitos jam deſtitit orbes.

Hæc ſimul incantans ſiſti debere cruorem] Eodem carmi-

carmine ſerpentes inebriari, Plinius habet libro XXVIII.

INTERNECANDIS, QUÆ OCULOS IMPEDIUNT.

ALii libri: INTERSECANDIS. Nihil immutandum.

Mobilis hirſutas horret laſcivia ſetas] Sic liber avitus & optimi veterum exhibuerunt. *mobilis laſcivia oculorum*, ut *oculorum orbiculi mobiles*, apud Arnobium: Vulgò malè degeneres ac viliores notæ:

Mollis & hirſutas horret laſcivia ſetas.

vel: *Nobilis hirſutas horret laſcivia ſetas.*

quod miror à Stephano typis recuſum. Lepidè autem pilos hirſutos, comparat hirſutis ſetis. Plautus alibi: *ita quaſi ſetis labra mihi compungit barba.* ubi *ſentis* etiam exhiberi memini. Sequens Sereni verſus non malè, vel invitis libris, legeretur: *Et gaudet rapto nudari horrore pilorum.* Eam lectionem prior verſus ſatis apertè probat. Malè *rore* legit Pictorius.

Namque oculos infeſta pilorum tela laceſſunt,

Quodque illis dederat vallum natura tuendis.] Duo morbi, vel potius dedecora pilis palpebrarum accidere ſolent; aut enim concidunt, aut præter naturalem ordinem augentur. Illud vitium Græcis *μαδάρωσις*, *μίλφωσις* & *μύδωσις* appellatur: hoc, quod Serenus intelligit, *δυστριχίασις*. Galenus *τριχιῶντα βλέφαρα* vocat, Avicenna *inverſos* vel *additos pilos*. Celſus de pilis palpebrarum, oculum irritantibus: *Pili verò qui in palpebris ſunt, duabus de cauſis oculum irritare conſuerunt. Nam modo palpebræ ſuperioris ſumma cutis relaxatur, & procidit*: (palpebræ ſuperioris ſummam cutem vocat, quam alii *ἐπισκύνιον*; quod Nicandri

 Scho-

Scholiastes interpretatur τὸ ἐπάνω τῶν ὀφρύων, ad simplex Poëtæ nomen σκυνίον) *quo fit, ut ejus pili ad ipsum oculum convertantur, quia non simul chartilago quoque se remisit. Modò sub ordine naturali pilorum alius ordo subcrescit, qui protinus intus ad oculum tendit.* eum Serenus priore versu notat, altero ineptè etiam medicorum filiis acceptus, qui vallum de confinio luminum exponunt: quod omninò absurdum & ἀπροσδιόνυσον. Petronius, quid luminum confinio sit intelligendum, aliter docebit: *supercilia usque ad malarum scripturam currentia, & rursus confinio luminum penè permixta.* τὸ μεσόφρυον Græci vocant. Aristænetus: τὸ δὲ μεσόφρυον ἐμμέτρως τὰς ὀφρῦς διορίζει. Anacreon:

> τὸ μεσόφρυον δὲ μή μοι
> διάκοπτε, μήτε μίσγε.

Vallum autem, est oculorum tegumentum; ita etiam Cicero appellat libro secundo de natura deorum. Vetus Poëta Græcus non illepidè ὀμματόφυλαξ. Verba Ciceronis, quæ falso apud Nonium Marcellum ex secundo de Oratore laudantur: *munitæque sunt palpebræ tanquam vallo pilorum, quibus & apertis oculis, si quid incideret, repelleretur, & somno conniventibus quum oculis ad cernendum non egeremus, ut tanquam involuti quiescerent.* hæc unicè Sereni versum illustrant, &, quid *vallum* nuncupaverit, exponunt. Eodem modo Plato τὴν τῶν βλεφάρων φύσιν τῆς ὄψεως σωτηρίαν dixit. Et Galenus palpebrarum officia describens hisce verbis: τούτων δὲ τὰ μὲν σκέποντα τὴν ἔνδον, τῶν χιτώνων σύστασιν βλέφαρα καλεῖται, τὸ μὲν ἄνω, τὸ δὲ κάτω, συμβάλλοντα ἀλλήλοις πυκνῶς, καὶ ἀκροκυκλῶς εἰς ἀνάληψιν τῆς ὄψεως, καὶ εἰς τὸ ἀπερύκειν τὰ ἐξωτικῶς προσπίπτοντα τοῖς ὀφθαλμοῖς. ἐπ' ἀκριβὲς δὲ ὥσπερ ἐν τοῖς ὕπνοις εἰς ἀποστροφὴν τῆς ὁρατικῆς δυνάμεως, πρὸς τὸ καθησυχάσαι τὸν ἄνθρωπον. Lactantius de opificio Dei: *nam & ipse palpebræ, quibus mobilitas inest, palpitatio vocabulum tribuit; pilis in*

in ordine ſtantibus vallatæ, ſeptum oculis decentiſſimum præbent.

Inde inimica ſeges proprios deſævit in orbes] *Tela pilorum*, & *ſeges telorum*: habet à Virgilio libro tertio Æn.

——— *hic confixum ferrea texit Telorum ſeges.*

Proprios deſævit in orbes, κύκλους ὀμμάτων. Sophocles:

ἄρας ἔπαισεν ἄρθρα τῶν αὐτοῦ κύκλων.

oculorum orbiculos mobiles, ex Arnobio notavimus. Solinus cap. XXX. *nunquam cohibet aciem orbium*, γλήνην τῶν κύκλων. Lactantius ubi ſuprà, capite VIII. *Ergo ineffabilis divinæ providentiæ virtus fecit duos ſimillimos orbes; eoſque ita devinxit, ut non in totum converti, ſed moveri tamen ac flecti cum modo poſſent.* vide ſequentia: Lucretius libro III.

Dummodo ne totum corrumpas luminis orbem.

Arnobius libro V.

Tum dea defigens auguſti luminis orbes.

orbes igitur propriè oculorum: & quia ſolem Jovis oculum appellabant, κύκλον ἡλίου venuſtè dixit Æſchylus Prometheo:

Καὶ τὸν πανόπτην κύκλον ἡλίου καλῶ.

De toto oculorum circulo illi autores *orbem* uſurparunt. ἴριδα tamen ſtrictius Græci vocant *oculorum orbem*. Rufus: τὸ δὲ συνεχὲς τῇ ὄψει μέχρι τοῦ λευκοῦ ἴριν, τοῦτο δὲ ὡς ἔχει χρώματος μέλαν, ἢ πυῤῥὸν, ἢ γλαυκὸν, ἢ χαροπὸν ὀνομάζουσι. Plinius de oculis: *aliis atri, aliis ravi, aliis rauci coloris orbibus circumdatis.*

Quem dat avis, tremulis ſimulat quæ pellibus alas, veſpertilio enim pinnatis alis volat & pelliceis. Plinius: *veſpertilionum ſanguis pſilothri vim habet: ſed malis puerorum illitus non ſatis proficit, niſi erucæ vel cicutæ ſemen poſtea inducatur: ſic enim aut in totum tolluntur pili, aut non excedunt lanuginem.*

Atque in perpetuum redivivæ obcludere tela.] *obducere tela*,

tela, margo libri Gryphiani. quod ob alterum versum redundat.

Corporibus vulsis saniem perducito ranæ,

Sed quæ parva situ est & rauco garrula questu.] Quibusdam in libris exhibetur:

Sed quæ parva situ & clamoso garrula questu.

Libro avito: *& clamose gerina questu.* quod supposititium est & ineptum. Scio γερίνους & γυρίνους Græcis ranas vocari è nubibus & cœlo lapsas. Cicero I. de Divinatione: *Sed inest gerinis & ranunculis* (*germinis* vulgò legitur) *quædam natura significans aliquid.* Talem medici pro psilothro non commendant. Plinius libro XXXII. capite X. qui Sereno in omnibus dux & author: *ranæ parvæ* (*quam in oculorum curatione descripsimus*) *sanies efficacissimè psilothrum est, si recens illinatur: & ipsa arefacta ac tusa, mox decocta tribus heminis ad tertias, vel in oleo decocta æreis vasis. Saniem* vocat, quam *sanguinem* capite VII. ubi de oculorum vitiis: *lepus marinus ipse quidem venenatus est, sed cinis ejus in palpebris pilos inutiles evulsos cohibet.* Statim: *ranæ, quas diopetes & calamitas vocant, sanguis earum cum lachrymâ vitis, si evulso pilo palpebris illinatur.* καλαμῖται vocantur, quæ χλωροὶ apud Dioscoridem, virides inter calamos aquaticos morantes. περὶ βατράχων: τὸ δὲ χλωρῶν βατράχων τὸ αἷμα ἐπιστaζόμενον, κωλύει τὰς ἐκτιλθείσας ἀπὸ τῶν βλεφάρων τρίχας φύεσθαι. Marcellus: *ranunculum viridem comprehensum acu cuprea pungito, & sanguine ejus excepto palpebras de quibus pilos tuleris, subinde continge, nunquam renascentur.* Videndus & Ægineta libro III. cap. XXII. Sed Aëtius vespertilionum & ranarum sanguine pilos exstirpari posse, falsum contendit: idque experientia explorasse. Vide cap. LXXX. Tetr. I. Serm. II.

Nec non quæ stagnis cessantibus hæsit hirudo

Sumitur, & vivens Samiâ torretur in olla.] Flos veterum librorum:

Nec

Nec non è stagnis cessantibus exos hirudo;
quomodo Pitheanus etiam, ut ille libro II. cap. XIX. Adver. annotat. Plinius ubi suprà, capite X. *Sanguisugæ quoque tostæ in vase fictili, & ex aceto illitæ, eundem contra pilos habent effectum.* Marcellus: *sanguisugarum in olla combustarum tritus delicatissimè cinis, & vulsis pilis palpebrarum impositus vel inspersus, renasci eos non sinit. Samiam ollam* vocat non quidem τὴν σαμίαν, sed in genere *figulinam*, *vas fictile* Plinius. Tertullianus de curiositate superstitiosâ à Numâ concepta, capite XXV. apologet. adv. gentes: *temeraria de cespite altaria, & vasa adhuc Samia, & nidor ex illis*.

Hæc acidis jungit permista liquoribus artus,] *ungit* in ora libri sui Stephanus. ultimo versu libri magis variant: *Percrescere* Gryphianus, ad ejus oram *procrescere*: *succrescere* Stephani ὑπόμνημα. Avitus:
Avulsamque vetat rursus crebrescere sylvam.
Serenus suprà: *Et quicquid crebri defendit sylva capilli.*

OMNIBUS OBSCOENIS MEDENDIS.

Dicendum & quæ sit membris medicina pudendis.] Etiam nobis ea consilia præscribenda sunt, quæ ad obscœnas partes pertinent, quarum apud Græcos vocabula & tolerabilius se habent, & accepta jam in usu sunt, cum omni ferè medicorum volumine atque sermone jactentur. Celsus: *apud nos fœdiora verba, ne consuetudine quidem aliquâ verecundius loquentium accommodata sunt: ut difficilis hæc explanatio sit simul & pudorem & artis præcepta servantibus. Neque tamen ea res à scribendo deterrere me debuit. Primam, ut omnia*

quæ salutaria accepi, comprehenderem, dein quia in vulgus eorum curatio etiam præcipuè, cognoscenda est, quæ invitissimus quisque alteri ostendit.

Languidus antiquo purgatur penis Jaccho,] Istum versum alii medicorum legunt:

Languidus antiquo curatur penis Jaccho.

at nihil videtur immutandum. Quod de *antiquo vino*; id alii de parco. Valerius Flaccus III. Argon.

lapsas Restituunt vires & parco corpora Baccho.

Petronius Satyrico: *hausi parcius merum. Languidus*, est affectu remissus, cum a luctâ nervos paralysis occupavit. In obscœnis *lentus*, vel *angue lentior*, etiam *languidus* appellatur. Apulejus in Anechom. *languidus thyrsus*, Catullus:

Languidior tenera cui pendens sicula beta
Nunquam se mediam sustulit ad tunicam.

languidior beta, unde *betizari* apud Suetonium Augusto, ἀντὶ τοῦ ἀτονεῖν.

Mane novo myrti frondes commandere prodest.
Cui dolet, atque illas in vulnus despuat ipsum.] Hæc lectio satis probata ac sana est; nec, cur aliam reponeremus, aliarum editionum magistelli judicarent. Immo, si cum iisdem fatear, non est quid aliud reponendum. Ipse Marcellus hanc eandem satis adstruit capite XXXIII. *Folia myrti jejunus commanduca, & in ulcera veretri expue, statim proderit.* Habent tamen alii librorum alterum versum excusum:

Cui dolet, atque illas in vulnus despuere ipsum.

quod ejusdem medicinæ cum recepta. Scriptum in libro avito:

Mane novo myrtus frondes commandere prodest
Cui dolet, atque illas in vulnus ter spuere ipsum.

myrtus pro *myrti*, non menda sed ἀρχαϊσμὸς in illo libro. Paria Scaliger notavit ad illud Catulli:

——— *progignunt flumina myrtos.*

Sed

Sed cum Sereno, ut Plinio & Marcello, ſolenne ſit, veterum ſuperſtitionem & artem veneficam medicinæ loco commendare; ſatis etiam antiqua ſcriptura, quæ neſcio, an aliis comparuerit, hic pro rationali medicina vendi poſſet & exponi:

Cui dolet, atque illas in vulnus ter ſpuere ipſum. Plinius libro XXVIII. capite IV. *Veniam à Deis ſpei alicujus audacioris petimus in ſinum ſpuendo. Etiam eadem ratione terna deſpuere deprecatione in omni medicinâ mos eſt.* Autor libri de incantatione: *quidam dicunt mulierem ranam accipientem & os ejus aperientem, terque ibi inſpuentem, non concipere illo anno.* Etiam de terno in vulnera deſpuendi more, memoria veterum Poëtarum. Theocritus εἰδ. ζ. γραῖα τε παρεῖη:

Ἅτις ἐπιφθύσδοισα τὰ μὴ, καλὰ νόσφιν ἐρύκοι.

ubi Scholiaſtes: εἰώθασι γὰρ αἱ γραῖαι ὅταν ἐπάδωσιν ἐπιπτύειν. Ingens veterum in hac re ſuperſtitio: nam & cædes dolo malo perpetratæ exſpuendo expiabantur, & faſcina arcebantur. Probus ad illud Juvenalis: *Conſpuiturque ſinus. Propter faſcinum*, inquit, *verborum ter ſibi in ſinum ſpuunt, & videntur faſcinum arcere.* Valerius Cato in Diris: *ter in gremium meum, inquit, deſpue.* Theocritus:

ὡς μὴ βασκανθῶ δὲ, τρὶς εἰς ἐμὸν ἔπτυσα κόλπον.

Fæce etiam vini genitalia lauta levantur.] Plinius de fece vini: *medetur illita & teſtibus & genitalibus.* Quod in aliis libris: *genitalia lauta lavantur*, haud nimis ineptum eſt.

Et tumidos teſtes Nereia lympha coërcet.] Plinius de aqua marinâ: *Teſtium quidem tumori fovendo non aliud præferunt.* Marcellus: *teſticuli tumentes aqua marina rationabiliter foventur.*

Vel bulbi ex mulſo vel cera immiſta cupreſſo] Idem Marcellus: *bulbi ex mulſo triti, atque inliti dolentibus teſticulis medentur.* Plinius lib. XX. cap. IX. *Per ſe triti*

(bulbi)

(bulbi) nervorum contractionem medentur. Ibidem: *Ad sudorem tusi illinuntur nervis. utiles ideo & paralyticis dantur juxta in pedibus.* Bulbi numerabantur & inter ὑποβινητιῶντα βρώματα: Inde jocus apud Aristophanem concionatricibus, καταφαγὼν βολβῶν χύτραν. Apicius: *aqua decoquant bulbos., qui veneris usum quærunt.* Heraclides Tarentinus: βολβὸς, καὶ κοχλίας, καὶ ὠὸν, καὶ τὰ ὅμοια, δοκεῖ σπέρματος εἶναι ποιητικὰ, οὐ διὰ τὸ πολύτροφα εἶναι, ἀλλὰ διὰ τὸ ὁμοειδεῖς ἔχειν τὰς προζας φύσεις.

Aut faba cum tepidis Bacchi decocta fluentis.] Non, ut viliores editi: *Aut faba cum tepuit.*

Ramicis immensum fertur cohibere tumorem

Far madidum lympha & feralis fronde cupressi.] Dioscorides περὶ κυπαρίσσου. τὰ σφαιρία στέλλει ἐντεροκήλας καταπλασθέντα. καὶ τὰ φύλλα δὲ αὐτῆς ποιεῖ. Quæ tamen medicè distincta sunt. *ferali fronde cupressi*: Gryphius exhibuit. Ovidius:

——— *ferali cincta cupressu.*

Horat. *cupressus funebris.* Scholiastes: *Inferis consecratas & funeri aptas, quia funeribus adhibebantur.*

Unde etiam potu frons hæc memoratur amica.] Libri collati & impressi: *Unde etiam ex fotu frons hæc memoratur amica.*

Scriptus avitus: *Unda etiam tauto, frons hæc memoratur amica.*

quæ corruptissima sunt. In ora libri: *Unde etiam tanto.* Quod ferri posset ex ingeniosa conjectura, sed inepto sensu. mihi verò quid altius videtur hic delitescere, quàm ut illo *tanto* tantus emendator abeam. Locus si divinando sanari potest, ita fortè corrigendus: *Unde etiam tauro frons hæc memoratur amica. taurus* est illa futura, quæ testes interjacet. Glossæ medicæ: ζῶρος, *futura testium.* Apud medicos posteriores enumerantur unguenta tentiginem moventia, puden-

pudendo & tauro inuncta. Myrepsus aliqua antidoto: ἀλφφόρβιον τὸ αἰδοῖον, καὶ ὁ ὑπόπτωρ. Quæ verba indubiè mendosa sunt. Scribo: ἀλφφόρβιον τῷ αἰδοίῳ καὶ ὑποζώρ. Ταύρ etiam meminit Auctor Introductionis.

Proderit induci cochleas cum melle minutas.] Plinius XXX. cap. VIII. *Inguinum tumorem cochleæ minutæ cum melle illitæ leniunt.* Marcellus: *inguinum tumorem cochleæ minutæ tritæ cum melle inlitæ sedant. Tumorem inguinum*, Græci βουβῶνας vocant. Glossæ medicæ: βουβὼν, *inguen*, *tumor inguinis*. eum tumorem Serenus intelligit.

Obscœnos si pone locos nova vulnera carpent,
Horrentum mansa curantur fronde ruborum.] Plinius libro XXIV. cap. XIII. de moris ruborum: *vim habent siccandi adstringendique, gingivis, tonsillis, genitalibus accommodatissimi.* Idem capite sequenti de cynosbato: *eodem succo foventur sedis atque genitalium ulcera. Locos* autem Serenus ipsa naturalia vocat. vetus glossarium: *loci muliebres*, ὕστερα κόλπος μήτρας. Cato de re rustica: *& si mulier eo lotio locos fovebit, nunquam ii virosi fient.* Varro lib. de lingua Latina: *Sic loci muliebres, ubi nascendi initia existunt.* pro ipso utero posuit, ut etiam Lucretius: *Incitata tument loca semine* ——— Tertullianus de animâ cap. XXVI. *ecce duplex fœtus in matris locis tumultuatur; & nusquam adhuc populi duo.* Alii cum Sereno ponunt pro parte naturali. Murredius apud Senecam libro I. Controv. II. *novimus*, inquit, *istam maritorum abstinentiam, qui etiam si primam virginibus timidis remisêre noctem, vicinis tamen locis ludunt.* Cælius Aurelianus acut. passion. libro III. *indecenter ipsa in loca manus mittunt, prurientibus verendis.* Sic apud Dioscoridem rectissimè τοὺς τόπους accepêre in iis verbis: μαλάσσει τοὺς τόπους καὶ ἀναστομοῖ. In obscœno carmine:

Dum

Dum timet alterius vulnus inepta loci.

Sanguine seu ricini, quem bos gestaverit antè.] Nam *ricinus* proprie canum est. Glossæ Cyrilli, κρότων, φθεὶρ, *ricinus*. Ita Suidas. κροτώνων κυνείων φθείων. Aristoteles κυνοῤῥαϊστὴν vocat. Vide Scaligerum exerc. CXCIV. Ideo differentiam notans, addidit: *quem bos gestaverit ante.* vel: ut *ricinum* discerneret ab arbore ricino: Dioscorides libro IV. cap. CLXIV. Κίκι ἢ κρότων, οἱ δὲ σήσαμον ἄγριον, οἱ δὲ σέσελι κύπριον, οἱ δὲ κρότωνα ὠνόμασται κρότων, διὰ τὸ πρὸς τὸ ζῶον ἐμφέρειαν τοῦ σπέρματος.

ISCHIÆ ET ARTICULARI MORBO.

SCHIÆ scriptum in avito lemmate: Quam scripturam & alii veterum librorum confirmant. SCHIÆ pro ISCHIÆ, ut σχίον pro ἰσχίον in veteri Glossario. unde *schiatici* pro *ischiatici*, & *schias* pro *ischias* apud Martianum Capellam. Glossæ, *schiatica*, ἰσχίας. Est autem ἀρθρῖτις, coxendicis. os enim, quod femoris caput excipit, ἰσχίον, vel ἰσχίου ὀστοῦ. Scholiastes Homeri: ἰσχίον δὲ ὑπὸ τὴν ὀσφὺν ὀστέον, εἰς ὃ ἔγκειται τὸ ἱερὸν ὀστοῦν. Suidas: ἰσχίον, τὸ κοῖλον τοῦ γλουτοῦ, ἐν ᾧ ἡ κοτύλη στρέφεται. Julius Pollux: ἰσχία μὲν ἐστὶν αἱ ἑκατέρωθεν μετὰ τὴν ὀσφὺν σαρκώδεις περιβολαί.

Sæpius occultus victa coxendice morbus

Perfurit, & gressus diro languore moratur.] In ischiade enim, ob pituitosum humorem vincula laxantem & emollientem, sæpe luxatio & claudicatio suboritur.

Populus alba dabit medicos de cortice potus.] Dioscorides: Λεύκης τοῦ δένδρου ὁ φλοιὸς ποθεὶς ὅσον οὐγγίας μιᾶς πλῆθος ἰσχιάδας ὠφελεῖ· καὶ στραγγουρίας. Plinius ad verbum de alba populo: *cortex potus ischiadicis & stranguriæ*

guriæ prodeſt. Perperam igitur viliores editi: *Populus alta dabit.* Quod & alibi notamus.

Nec non & teneræ gracili de fronde geniſtæ
Arreptos caules, acidoque liquore madentes
Sumere conveniet.] Dioſcorides περὶ σπαρτίου. καὶ αὐτῶν δὲ τῶν ῥάβδων ἐν ὕδατι βρεχθεισῶν, εἶτα κοπεισῶν καὶ χυλισθεισῶν, ἰσχιαδικῶν καὶ συναγχικῶν ἐστὶ βοήθημα, ὅσον κύαθος εἷς πινόμενος νῆστιν. Plinius de geniſta ſive ſparto: *ramis cum fronde in aceto maceratis pluribus diebus & tuſis, ſuccum dant iſchiadicis utilem, cyathi unius potu.* Marcellus capite XXV. *Geniſtæ rami plurimis diebus in aceto macerantur, deinde tunduntur & exprimuntur: ex eo ſucco cyathus unus ad diem iſchiadico, quo uſque ſanetur, offertur.* Idem de rubia: *rubiam, quâ pelles inficiuntur, quotidie bibere iſchiadicis utile eſt, & in balneo ferventi lavari.* rubia Græcis ἐρυθρόδανον. ejus radice rubrâ pelles & lanæ tingebantur. Dioſcorides: ἐρυθρόδανον, ἢ ἐρευθέδανον, ἔνιοι δὲ τεύθριον καλοῦσι, ῥίζα δ' ἐστὶν ἐρυθρὰ βαφική. Idem de ejus medicina: ὅθεν ἰκτερικοῖς μετὰ μελικράτου πινομένη βοηθεῖ, ἰσχιαδικοῖς τε καὶ παραλελυμένοις. Plinius libro XXIV. capite XI. *erythrodanus, quam aliqui ereuthodanum vocant, nos rubiam, quâ tinguntur lanæ, pelleſque perficiuntur; in medicinâ urinam ciet, morbum regium ſanat ex aquâ mulſâ, & lichenas ex aceto illita: & iſchiadicos & paralyticos, ita ut bibentes laventur quotidie.* Gloſſæ, ἐρυθρόδανον, *robbia*: ſcribo, *rubia.* Item: ἐρυθρόδανον, *garancia, rubia. garanciam* etiamnum Galli vocant.

Aut in amínæo cochleas haurire Lyæo.] Sic veriſſimè ſcriptum. Quare libri, qui legendum exhibent:

Aut in Bithyno cochleas haurire Lyæo.

vel: *Aut in irino cochleas haurire Lyæo,* manifeſtè mendoſi ſunt. utrumque legitur in orâ libri Gryhiani, qui prodiit anno cIↃ IↃ XLII. Plinius libro XXX. cap. VIII. *Iſchiadicis cochleas crudas tritas cum vino*

vino aminæo & pipere, potu prodesse dicunt. Marcellus ubi suprà: *Ischiadicis cochleæ crudæ tritæ in vino Aminæo, ex pipere potæ mirè prosunt. aminæo* etiam retinet avitus.

Hæserit, ex ficu betas ac melle ligabis.] Marcellus cap. XXXIV. *Beta cum melle & cum ficu arida contusa atque imposita medetur articulis.*

Sumere curabis: nimio sed parcito vino.] Celsus de articulorum doloribus: *Quidam, quum toto anno à vino, mulso, venere sibi temperassent; securitatem totius vitæ consecuti sunt.* Unde Arthritidem antiqui ex Baccho & Venere genitam dixerunt. Vinum enim & immodica venus nervos maximè debilitant. unde & arthriticis vinum dandum, plerique medicorum negant: quod de morbi principio, non declinatione intelligendum.

Ennius ipse pater, dum pocula siccat iniqua,
Hoc vitio tales fertur meruisse dolores.] Utrumque prioris versus membrum ferè mutuavit ab Horatio: cujus exemplo Ennium *patrem* vocat: quod eam vocem mirè Ennius amaret, ut Heinsius ad Horatium observavit. Erat autem vinosus, qui nunquam nisi potus ad arma prosiluit dicenda: ex qua intemperantia morbum articularem contraxit, eoque periit. *Iniqua siccare pocula*, ut apud eundem Horatium, libro II. Sat. VI.

Siccat inæqualeis calices conviva, solutus
Legibus insanis.

FURUNCULO MEDENDO

RESinam misces & saxis ordea fracta] Infrà:
Simplice resina miscebimus hordea tusa.
ubi *tusa*, quæ *fracta*, τὰ ἄλευρα κριθῆς Dioscoridi. libri secundi capite CVIII. συμπίσσει δὲ καὶ τὰς σκλη-

ρίας

ῥίας μετὰ πίσσης καὶ ῥητίνης καὶ περιστερᾶς κόπρου.

Vis & hyoſciamum ceræ ſeuoque jugatum

Nectere? non minus hæc poterit medicina juvare.] Ora libri Gryphiani:

Vis & hyoſciami ſemen ſevumque jugatum.

Auribus aut pecudum molles expromito ſordes,] Sordes aurium in medicinis adhibebantur. Ita Plinius humano morſui ſordes ex auribus mederi ſcribit. Sed pauci medicorum earundem meminêre, quod difficilius colligerentur & exiguæ pararentur. Gloſſæ: κυψελίς, *aurium ſordes.* Inde κυψελόβυστα nuncupantur, quæ ſordium altitudine adobruta latent. Hippocrates & Galenus ὤτων ῥύπον appellant. Gloſſæ medicæ: κυψελίς, ῥύπος ὤτων, Item κυψέλη: nam & κυψέλη propriè ſordes aurium, ut λήμη oculorum. Gloſſæ: γλάμα, *lippitudo, ſordes oculorum.* γλάμα Doricè pro γλήμη, unde λήμη. Etiam *pedora* vocantur. Balbus catholico: *pedora., pedum vel aurium ſordes.* Ajunt etiam has ſordes conferre ad παρωνυχίαν, quam *reduviam* vocant Latini, vel *rediviam*: nam *redivire* Feſto eſt reſolvere, quod in eâ cutis reſolvatur ab ungue. Gloſſarium: παρωνυχία, *redubiæ.* Paulus Ægineta libro III. ἡ παρωνυχία ἀπόστημά τι ἐστὶ παρὰ τὴν ῥίζαν τοῦ ὄνυχος συνιστάμενον.

CARBONI MEDENDO.

CARBONI TOLLENDO, ſcriptæ membranæ avitæ: quod etiam in aliis exhiberi, palàm teſtatur ora libri Gryphiani. Eſt autem *carbo*, carbunculus. ἄνθραξ de morbo & gemma Græcis, ut Latinis *carbunculus.* Omnes calidi tumores, & doloroſi, vocantur inflammationes; ſed pro materiâ differunt. Ex bono & moderato ſanguine ad aliquam corporis partem acervatim influente, & ob copiam impacto, pri-

privatim *inflammatio* fit, & appellatur: ex flavâ bile, ἕρπης: ex sanguine & flava bile simul influente, ἐρυσίπελας: ex calido & crasso sanguine, ἄνθραξ sive *carbunculus*. Vide Æginetam libro IV. cap. XXV. Is interius corrupta corporis parte nascitur; & si circa stomachum faucesque incidit, subito spiritum sæpe elidit. Hoc duobus versibus ad hunc modum exponendis Serenus est complexus.

Tertia namque Titi simul & centesima Livi Charta docet] Centesimum tertium librum indicat. Notavit ἐ πάνυ Josephus Scaliger ad illud Catulli:

Omne ævum tribus explicare chartis.

Charta docet, ferro talem candente dolorem

Exectum, aut poto raporum semine pulsum.] Mendosè veteres: ——— *& passo raporum semine pulsum.* τὸ σπέρμα γογγύλης ποτιζόμενον, ad id Græci commendant. Nihil immutandum. Quæ de *septem diebus*, per quos vitam producere non posse hoc morbo infectum subjungit; eosdem ad triduum contrahit Plinius libro XXVI. capite primo, de carbunculo loquens: *nascitur in occultissimis corporum partibus; & plerunque sub lingua, duritia rubens varicis modo, sed nigricans capite, alias livida, corpus intendens, neque intumescens, sine dolore, sine pruritu, sine alio quam somni indicio, quæ gravatos in triduo aufert, aliquando & horrorem afferens, circaque pustulas parvas, rarius ferens stomachum, faucesque cum invasit, ocyssimè exanimans.*

Dulcacidum laticem cum lini semine junge,] Vulgò ineptissimè lectum: *Dulcacidum laticemque cumini semine junges.* Quomodo Gryphianis typis exhibitum. Non cumini sed lini semen omnem intus forisque inflammationem discutit. Dioscorides περὶ λίνε. λίνον γνώριμον, δύναμιν ἣ ἔχει τὸ σπέρμα τὴν αὐτὴν τῇ τήλει. διαφορεῖ καὶ μαλάσσει πᾶσαν φλεγμονὴν ἔσωθέν τε καὶ ἔξωθεν, σὺν μέλιτι

μέλιτι καὶ ἐλαίῳ καὶ ὕδατι ὀλίγῳ ἑψηθὲν, ἢ ἐφθῷ μέλιτι ἀναληφθὲν. Marcellus cap. XV. *lini ſemen & anethum cum ſale & oleo & aceto decretum, bene contra faucium dolores gargarizabitur.* capite I. *ad ea quæ ferveſcunt in capite cum rubore, lini ſemen contuſum & melle conſparſum, imponendum eſt. dulcacidum* vocat, quod acidum ſimul, & quodammodo ſuave ſit, ὀξύγλυκυ Gloſſario Cyrilli. ὀξύγλυκυ, *dulcacidum.*

Præterea triti reſerant & operta lupini.] Sic omnino legendum, *triti reſerant & operta lupini.* tritum lupinum, non θέρμον ἥμερον interpretor, ſed ἄλευρον τοῦ θέρμου, lupini farinam: De eâ Dioſcorides: χοιράδας μεταβάλλει σὺν ὄξει ἑψηθεὶς καὶ καταπλασθεὶς, καὶ ἄνθρακας περιῤῥήσσει. Plinius inverſo ordine: lupini *ſativi quoque rumpunt carbunculos impoſiti, panos & ſtrumas minuunt, aut maturant.* Aliæ tamen editionum: *reſerant adoperta lupini.* quod haud minus inſanum. Sunt tamen inemendatæ, quæ perperam exhibuerunt: *triſtes reſerant & operta lupini.* quod defendi poſſet extra medicorum ſententiam. *triſtes lupini,* ut apud Poëtam primo Georgicorum:

Aut tenues fœtus viciæ, triſtiſque lupini.

ad quem verſum optimè *triſtem,* amarum explicat Servius. Poſſet etiam *feralis* exponi, ut apud alios Poëtas. In mortuariis veterum cœnis lupini Manibus exhibebantur. Lucianus, ubi loquitur Menippus: θέρμους εὐτελεῖς καὶ τὸ ἐσχάτης τοῦ δεῖπνον. Inde præceptum Rhadamanthos: ΜΗ ΘΕΡΜΟΥΣ ΕΣΘΙΕΙΝ. Etiam lupini *triſtes,* exponi poſſunt de viliſſimo pauperum cibo. Charon apud Lucianum ad Menippum cynicum: δεῖξον τί ἐν τῇ πήρᾳ ἔχεις, Μέν. θέρμους εἰ θέλεις &c. Ea tamen non curantur à medicis poëtis & medicinæ curatoribus.

Fumantemque nivem papulis apponit acerbis.] *Fumantem nivem* vocat τὴν ἄσβεστον, calcem vivam, quæ

aqua injecta flagrat & fumat, ut vulgo notum. Corruptè legitur in avitâ & aliis membranis: *Fumantemque illam. nivem fumantem* de calce, ut *nivem ovi*, de testa, Marcellus. nix fumans de calce candidissima, cujus in medicinis usus. Dioscorides: Ἄσβεστος γίνεται οὕτω. τῶν θαλαττίων κηρύκων τὰ ὄστρακα λαβὼν, πυρὶ ἔγκρυψον, ἢ εἰς κλίβανον διάπυρον καθεὶς ἄφες συνυκτερεῦσαι. τῇ δὲ ἐχομένῃ ἐὰν μὲν λευκοτάτη γένηται ἀνελοῦ. εἰ δὲ μὴ, πάλιν καὶ ἄχρις ἂν ἱκανῶς λευκανθῇ. Prudentius etiam *niveum pulverem* vocat illam calcem Peristeph. carmine XIII. *Papulas* etiam benè dixit de carbunculis: Virgilius III. Georg.

Ardentes papulæ atque immundus olentia sudor
Membra sequebatur.

ubi *papulas ardentes*, carbunculos interpretatur Servius.

PANI, VOMICÆ, ET STRUMÆ DEPELLENDIS.

Sunt alii, quos dura movet natura, tumores] Scribo dictantibus avitis:

Sunt alii, quos dura movet natura, tumorum.

alii tumorum, alii tumores, ut suprà notamus. Ineptè quidam hunc versum legunt:

Sunt ideo, quos dira movet natura, tumores.

in quibusdam tamen *vomit*, pro *movet* eleganter exaratum: sic enim *vomicas* à *vomendo* describit, quamvis extra veterum auctoritatem principem syllabam producat, monente Vossio, qui tamen non *vomit*, sed *movet* eum scripsisse putat, ut est in codd. quibusdam manuscriptis. Simili trajectione Virgilius usus est in eo versu, de quo legendo multæ doctorum dividiæ:

Sunt aliæ, quas ipse vias sibi repperit usus.

Vo-

Vomica qualis erit, vel eidem proxima quædam.] *Vomicæ proxima* sunt struma & panis. Panis est tumor non altus, latus, in quo quiddam pustulæ simile est. Glossæ: *panus*, φύγεθλον. *panus* & *panis* pro eodem dicebant. *panis*, φῦμα *panicula*, φυμάτιον. Ægineta libro IV. cap. XXII. φύγεθλον, φλεγμονῶδες ἐρυσίπελας, ἢ ἐρυσιπελατώδης φλεγμονὴ τῶν ἀδένων.

Simplice resina miscebimus hordea tusa,
Et mulsos amnes, & purgamenta columbæ.] Marcellus cap. XV. *stercus columbinum tritum cum farina hordeacea ex melle subactum, & calidè appositum, nascentes parotidas comprimit.*

Proderit appositum, mollitque aperitque tumorem.] Rescribe ex aliis libris:

Proderit appositu, mollitque aperitque tumorem.
mollis faba, *fressa*, ἐρεγμός. Apertè Dioscorides περὶ κυάμου. μετ' ἐρεγμοῦ χοιράδας καὶ φύματα διαλύει.

Aut de phasganio radix decocta palustri] Liber avitus:

Aut de chascano radix decocta palustri.
immo χάσκανον & φάσγανον dicebant, unde postea φασγάνιον. φασγάνιον etiam Ægineta dixit, φάσγανον & χάσκανον Dioscorides: περὶ ξανθίου. Ξάνθιον, οἱ δὲ φάσγανον, οἱ δὲ ἀνληθέσιον, οἱ δὲ χάσκανον, οἱ δὲ χοιραδόλεθρον, οἱ δὲ καὶ ζωτὴν ἀπαρίνην καλοῦσι. *phasganium* semper Plinius appellat.

Gramen hyosciami ceræ sevoque vetusto Concilia.] Ejus compositionem habes apud Marcellum cap. XXXII. *Mirabile hoc medicamentum paniculis sanandis sic, hyosciami foliorum viridium P. II. resinæ pityinæ P. II. ceræ P. II. adipis porcinæ sine sale P. II. galbani P. II. omnia hæc tunsa vel remissa in unum corpus rediges, & emplastri modo appones.* Igitur *conciliare* Sereno, quod *redigere in unum corpus* Empirico, jungere & miscere. Inde *concilium* & *conciliatus* apud Lucre-

Lucretium pro conjunctione & coactione, libro secundo.

Non fieri partum, nisi concilio ante coacto.
Nec quicquam commutari sine conciliata
Principium.

Exercere etiam corpus Medicina potens est.] γυμναστικὴ, quæ pars medicinæ sanitatem exercitatione conservans. indicat autem τὴν ἀποθεραπείαν.

IGNI SACRO DEMOVENDO.

REMOVENDO, in ora Stephani typis editur. Qui *ignem sacrum* hìc ἱερὰν νόσον interpretantur, egregiè falluntur. ἱερὰν νόσον, Græci μεγάλην vocarunt, τὴν ἐπιληψίαν, cum ejus magnitudinem designare vellent. Eorum exemplo Latini veteres omnia horrenda, *sacra* dixerunt. Sic ἱερὸν ἴλιον, ἱερὸν ἰχθὺν & alia sexcenta. Quæ fortassè Servium ad illud Virgilii: *Contractos artus sacer ignis edebat.* transversum egerunt, ut *sacrum ignem*, ἱερὰν νόσον exponeret: quod ineptissimum. Latini *sacrum ignem* appellant, quem ἕρπητα Græci. Celsus de sacro igne & ejus curatione: *Sacer quoque ignis malis ulceribus annumerari debet. Ejus duæ species sunt.* ubi duabus illis speciebus comprehendit ἕρπητα *comedentem* (*formicam corrodentem* vocant Arabes, cujus Avicenna meminit capite de Pruna & Igne Persico) & φλυκταινώδη Græcorum. Glossæ medicæ, ἕρπης φλυκταινώδης, ἕρπης κεγχρίας. est enim κέγχρος, hoc est, *milio* similis: unde *miliarem* quidam Latini vocarunt. Triplex autem à Græcis ἕρπης numeratur; ἐσθιόμενος, φλυκταινώδης & simpliciter ἕρπης. ἕρπητα simpliciter vocarunt, quam *zonam* Latini. Glossæ: *zona*, ζωστὴρ, ἕρπης. Marcellus capite XI. *Facit hoc medicamentum & ad car-*

carbunculos, & ad ignem sacrum, & ad Zonam, quam Græci herpetem dicunt. Capite XX. *Etiam ad papulas & sacrum ignem, vel quam Zonam vocant, benefacit.* quæ verbotenus, ut alia, à Scribonio transcripsit, capite XXIII. Idem Sribonius cap. centesimo: *Ad Zonam (quam Græci ἕρπητα dicunt) faciunt quidem ut supradicta omnia, præcipuè cicuta viridis bene trita & imposita.* Zona igitur ἕρπης, quæ etiam à Græcis ζωςὴρ appellatur. Glossario ζωςὴρ, ζώνη exponitur. Instar enim zonæ medium hominem ambit & cingit. Plinius libro XXVI. capite XI. *Ignis sacri plura sunt genera, inter quæ medium hominem ambiens, qui zoster appellatur, & enecat si cinxerit.* Inde etiam *circinum* vocarunt, τὴν ζώνην. *Circinus* etiam ζώνη in Glossis exponitur. Cæterum, quem *sacrum ignem* hic Serenus appellat, à Græcis ἐρυσίπελας nuncupatur. Supra notavimus, omnes calidos tumores & dolorosos, vocari inflammationes; sed pro materia differre. Alia propriè *inflammatio*, alia ἕρπης, alia *carbunculus*, alia ἐρυσίπελας. erysipelas autem hic est *Ignis sacer* Samonici. Vetus Glossularius in Samonicum, cujus etiamnum verba ad oram quarundam editionum leguntur, hujus capituli primo versu notat: *ἐρυσίπελας Græcis dicitur, vulgo ignis divi Antonii.* Alii *ignem D. Antonii.* τὸ σφάκελον interpretantur, ut Manardus. Atqui σφάκελος, perfecta partis inflammationem perpessæ mortificatio: cum enim imperfecta, à Græcis γάγγραινα dicitur. σφάκελος etiam insanabilis est, nec ejus aliud remedium, quàm emortuum membrum quàm proximè sanæ parti precidere. Non igitur ἐρυσίπελας, *S. Antonii, ignis* recte exponitur. Tumorem ex sanguine fervente ac tenui consistentem Galenus privatim erysipelas, hoc est, ignem sacrum appellat; eum, qui ex utrisque, sanguine ac bile, conflatus, ex superantis humoris nomine

mine ducta affectionis appellatione, nominavit. Quum enim sanguis superat, inflammationem erysipelatosam; quum flava bilis, erysipelas inflammatum appellat. In communi verò, tumorem ex sanguine ac bile calidioribus factis productum, erysipelas nominat; *ignem*, vel *ignem sacrum* hoc versu Samonicus:

Est etiam morbi species, quæ dicitur ignis.

Aut parili nova ruta modo, sed jungis olivum] Dioscorides περὶ πηγάνου: ἐρυσιπέλατα καὶ ἕρπητας καὶ ἀχώρας σὺν ὄξει καὶ ψιμυθίῳ καὶ ῥοδίνῳ καταχριόμενον ἰᾶται. Plinius ad verbum de ruta: illita emendat *ignem sacrum ex aceto & oleo, vel psimmythio*. Scribon. Largus cap XCVIII. *Ad ignem sacrum benefacit hoc medicamentum; rutæ viridis pondo triens, spumæ argenti pondo bes, aceti sextarius unus, olei viridis sextarius, cum aceti parte in spuma & ruta teruntur, donec levia fiant, postea quod superest aceti, vicibus cum oleo adjicitur.*

Allia dant cinerem sociato oleoque, garoque.] Fortè legendum:

Allia dant cinerem sociandum oleoque garoque.

sic liber avitus & optimi manuscriptorum. Legitur etiam in orâ quorundam:

Allia dant cinerem hunc sociato oleoque garoque.

Plinius de allio: *lepras, lichenas, lentigines exulcerat sanatque cum origano, vel cinis ejus ex oleo & garo illitus: sic & sacros ignes.*

Sæpe chelidoniæ pars candida jungitur ovi. Pars ovi candida, candidum ovorum: Ita semper Plinius appellat, & λευκὸν τοῦ ᾠοῦ Aristoteles. Altero versu *medico* pro *modico*, liber avitus. idem alibi notavimus.

PO-

PODAGRÆ DEPELLENDÆ.

QUædam ſunt rabidæ medicamina digna podagræ,
Cui ter tricenas ſpecies Epidaurius ipſe
Dixit ineſſe Deus:] Hoc ſequor: ſed habetur in libris aliis:

Quædam haud ſunt rabidæ medicamina digna podagræ,
Nec ther cui undenas ſpecies Epidaurius ipſe
Dixit ineſſe Deus:

in avito: *Quædam ſunt colidæ medicamina digna podagræ. colidæ* pro *calidæ* ſcriptum à manu calida nimium pruriente. quod hic ineptiſſimum, nec aliud quid præter illud *rabidæ* reponendum. Scio calidam & frigidam à medicis diſtingui podagram, ſed extra ſenſum horum verſuum, in quibus *rabidam* vocat *podagram* Serenus, quod intenſiſſimo dolore & acerbiſſimo cruciatu à multitudine nervorum illius partis, affectos quaſi rabidos torqueat & infeſtet. Nec enim calidæ podagræ, ſed omnis, nonaginta ſpecies numeravit Æſculapius, ut autor eſt Soranus medicus, qui Romæ Trajani & Hadriani imperiis vixit. Exſtat apud Lucianum elegans dialogus, qui inſcribitur ΤΡΑΓΟΠΟΔΑΓΡΑ. ejus initio rabidum dolorem & immedicabilem deteſtans podagricus, ita infit:

Ω ϛυγνὸν ὄνομα, ὦ θεοῖς ϛυγούμενον,
Ποδάγρα, πολυϛένακτε κωκυτοῦ τέκνον,

vide ſequentia.

Fas erit, & triſtem ſaltem mulcere dolorem] *ſaltem mulcere*, dixit ob immedicabile malum: Ovidius:

Tollere nodoſam neſcit medicina podagram.

Podagricus apud Lucianum:

Ω δυϛέκμαντον πᾶσιν ἀνθρώποις τέλος,

Ὡς εἰς μάντιν σε πάντες ἀμφιθάλπομεν,
Ἐλπίδι ματαίᾳ μωρίᾳ βουκολούμενοι.

quod tamen ut poëtæ, ſic medici judicio videtur exponendum: hi enim varia conſilia podagricis medentia præſcribunt, quæ impoſita dolorem levant, non omninò tollunt. Sic podagricum ſedato morbo, Olympico certamine viciſſe, tradidit Aretæus.

Cum vino tere, ſic contractos perline nervos] Plinius de ſalice: *folia cocta & cum cera trita imponuntur podagricis. Cortice & foliis in vino decoctis foveri nervos utiliſſimum.* Dioſcorides περὶ ἰτέας: τὸ ἀφέψημα δὲ αὐτῶν, καταίντλημα ποδάγραις ἄριστον. Avitus hoc verſu planè mendoſus: In eo ſcriptum: *ſic libantes pelline nervos.* poſſet ex ingenio emendari: *ſic liventes pelline nervos.* Gloſſæ Cyrilli, ῥεῦμα ἐπὶ ποδάγρας, *livor.* editum tamen prætulerim.

Fervida non timidis tolera cauteria plantis.] Non medicamenta, τὰ καυστικὰ φάρμακα, ſed καυτῆρα intellige, ferrum candens ad id factum. Lego tamen: *Fervida non tumidis tolera cauteria plantis.* vide ſis Aëtium tetr. III. ſerm. IV. cap. XXV. Pictorius hic per *cauteria*, veſicatoria interpretatur, quæ humores ab intra trahant. Quod Anticyris digniſſimum.

Inſere: ſic diræ reprimes primordia peſtis.] Non *duræ.* lectio tamen optimi aviti:

Seminecisve hirci reſecato pectore calces
Inſere, ſic diræ reſecas primordia peſtis.

quod elegantiſſimum & genuinum: dolor enim podagræ & nervorum contractorum optimè *ſecare* dicitur, quem tali remedio *reſecas*, id eſt, *reprimis*; ut infimi librorum exhibuerunt. Martialis: *podagra chiragraque ſecatur Cajus* ——— Græci πρίεσθαι ἀλγηδόσι non aliter dicunt.

Trita cupreſſus ibi Baccho jungetur acerbo,
Panibus & teneris:] Variat in hoc remedio Marcellus,

cellus, cujus hæc verba sunt capite XXXVI. *folia cupressi contrita cum panis mollis partibus duabus, & axunguia vetere subacta, medentur doloribus podagræ.* Idem de sequenti, capite eodem: *utiliter in dolore perunguntur pedes oleo, in quo diu decocta sunt intestina ranarum: ranæ quoque rubetæ exustæ cinis cum sambuci coliculis teneris tritis, & sevo hircino vetere permixto, decocto, pariterque imposito prodest.* Scribonius etiam ad frigidam podagram *sabucum cum axungia vetere tritam & impositam* commendat cap. XLI.

Aut nitidum ranæ decoctum viscus olivo] *Aut nitido,* quidam typis editorum. *Viscus* hoc numero frequens apud Cellsum & alios, quicquid obstrepant Sosipater & Diomedes. suprà Serenus:

——— *interno cum viscere tænia serpens.*

de remedio modò probavit Marcellus. Podagra apud Lucianum:

Ἔψουσι φρύνους, μυγαλᾶς, σαύρας, γαλᾶς,
Βατράχους, ὑαίνας, τραγελάφους, ἀλώπεκας.

Sive chelidoniæ succus sale mistus aceto.] Ora Stephani:

Sive chelidoniæ succus sed mistus aceto.

Sunt quibus apposita siccatur hirundine sanguis.] Scribo: *siccatur hirudine sanguis.* Plinius de hirudine: *multi podagris quoque admittendas censuêre.* libro XXXII. cap. X.

Hoc quidam raptus morbo per tempora messis.] Optimus avitus: *Hoc quidam rapidus morbo.* Sic etiam margo libri Gryphiani. Prius tamen haud immutandum. Legit de Sexto Pomponio, de quo Plinius libro XXII. cap. XXV. *Sextus Pomponius prætorii viri pater, Hispaniæ citerioris princeps, cum horreis suis ventilandis præsideret, correptus dolore prodagræ, mersit in triticum sese super genua: levatusque siccatis pedibus mirabilem in modum, hoc postea remedio usus est.*

VUL-

VULNERIBUS FERRO AUT VERBERIBUS FACTIS.

TUm *lixiva cinis ceras dissolvit & ova*] σακτὴ κονία Græcis, ut alibi notavimus, id est, liquidus cinis & percolatus, διηθημένος. Glossario medico *lixiva cinis* exponitur κονία σακτὴ καὶ διηθημένη. *lixiva cinis* etiam appellatur à Scribonio Largo.

Purpura torretur conchyli perlita fuco] *conchylis pellita fuco*, scriptum in avito libro. Sic infrà: *Quod fuerit verò conchylis sanguine tinctum.* quod idem ad Catullum observat Scaliger:

Tincta tegit roseo conchylis purpura fuco:

quod si verum, *conchylis* est κογχυλὶς, κογχυλίδος. nec *succo* pro *fuco* restituendum est in Sereno, quod ad oram Gryphianæ & Stephaneæ legitur editionum. Mattius antiquus Poëta:

Jam tonsilcs tapetes ebrii fuco
Quos concha purpurâ imbuens venenavit.

venenavit, tinxit, infecit, ἐφάρμαξε. Glossæ, *venenum*, *tinctura.* Græci φάρμακον eodem modo ἀντὶ τοῦ βάμματος. unde φαρμακῶνες, τὰ βαφεῖα, & φαρμάσσειν *tingere*: inde *venenatum* flammeum, βαπτὸν περιβόλαιον. De tosta purpura paria cum Sereno Dioscorides libro II. cap. IV. πορφύρα καεῖσα δύναμιν ἔχει ξηραντικὴν, σμηκτικὴν ὀδόντων, ὑπὲρ σαρκωμάτων τε κατασταλτικὴν, ἀνακαθαρτικὴν ἑλκῶν, ἀπουλωτικήν.

Præterea nimios rcserati vulneris amnes
Peniculi cinis adstringit, vel fimbria porri.] Cinis è penicillis etiam alibi à Plinio commendatur. Inter τὰ ἔμμοτα veterum medicorum, numerabantur & penicilli, quibus vulnera stipabantur, ne præproperè clauderen-

derentur. Celſus alibi: *tum exigua penicilla interponenda Vulneris amnes* eleganter dixit, ut ſuprà: *Admiſcere memor lymphas amnemque falerni.* Virgilius: *Sanguinis ille vomens rivos cadit.* ——— Aldhelmus de laudibus virginitatis: *cruorem ritu rivi rorantis deſpumare* dixit. Vulgò *deputare* malè lectum. Virgilius IX. Æn. *& plenos ſpumanti ſanguine rivos.*

Sive fimus manni cum teſtis uritur ovi,] *Sive fimus minni,* corruptum eſt in avito: *ninni* tamen ad ejus oram allevere. *ninnus* eſt pumilus equus. Heſychius: γίννον τὸν καβάλλην. In Gloſſis *popus* γίννιον exponitur. immo *ninnus* eſt hinnus, γίννος, unde hinnulus. Gloſſæ: *inulei,* νεβροί. Heſychius ἰνουλέους interpretatur παῖδας ἐλάφου. Ita Græci loquuntur, πῶλοι, παῖδες ἵππων. Iſidorus: *innuli filii ſunt cervorum, ab innuere dicti.* Gloſſæ Latinorum Græcæ: *innuli,* οἱ ἐξ ἵππου καὶ ὄνου. In Samonico tamen nihil opinor immutandum. nam *manni* ſunt βυῤῥίχοι. Martialis:

Nuſquam eſt mulio, mannuli tacebunt.

Acron Horatii interpres: *manni, quod manſuetudine manum ſequantur.*

VULNERIBUS QUIBUSCUNQUE CASIBUS FACTIS.

Iſdem igitur monitis caſus ſanabimus omnes.] Ita doctiſſimi viri reſcripſêre, cum antè legeretur:

——— *caſus armabimus omnes.*

quod editio Moliniana retinet, quam Gryphius exhibuit, & ex antiquis libris omnino probamus:

Sic tamen ut nullus medicinam clauſerit error] Ut curato vulnere & extrinſecus obducto de tutiſſima

cura

cura conſtet. In ora Stephani ——— *medicinam ex-cluſerit error.*

Contritus cum melle dabit medicamina bulbus.] bulbus ex mulſo, ut alibi loquitur. Plinius de medicina bulborum: *vulneribus quoque mirè proſunt per ſe, aut (ut Damion) ex mulſo, ſi quinto die ſolvantur.* altero verſu legit avitus:

Ergo modus cuicunque obtinget vulneris atri.

Appoſitu prodeſt adipi permiſta vetuſto.] Aliter Dioſcorides περὶ μυελοφύλλου. τοῦτο τηρεῖ ἀφλέγμαντα τὰ νεότρωτα τῶν ἑλκῶν σὺν ὄξει χλωρόν τε καὶ ξηρὸν καταπλασσόμενον.

Ambuſtæve cinis complebit vulneris ora] Cinis ambuſtæ lanæ cruſtas obducet vulneri & ad cicatricem perducet. Plinius de medicina lanarum: *cinis ejus illinitur attritis, vulneratis, ambuſtis.* Dioſcorides περὶ ἐρίων κεκαυμένων. τὰ δὲ κεκαυμένα ἔρια, δύναμιν ἔχει ἐσχαρωτικὴν, ὑπερσαρκωμάτων σταλτικὴν, ἀπουλωτικὴν ἑλκῶν. quarè libri quibuſdam collati:

Ambuſtive cinis complebit vulneris ora.

Sed extra ſenſum autoris, in quo τὰ κεκαυμένα ἔρια, non autem πυρίκαυστα ſive ambuſta vulnera intelliguntur. Gloſſæ: *ambuſtus*, περιπεφλεγμένος, περικαυτεὶς. talem vocant, qui puſtulas ex igne vel aqua ferventi adſperſa in cute concepit. De iis ſub lemmate, COMBUSTURIS IGNE VEL FRIGORE, infrà Serenus agit. *ora* autem *vulneris*, ut *ora ulceris, venarum* &c. apud Celſum & alios.

At ſuccis hederæ pulchreſcit fœda cicatrix.] Avitus:

Ut ſuccis hederæ polchreſcit fœda cicatrix.

antiqui *polcher* & *pulcher* dicebant, ut notum & annotatum ab eruditis.

HO-

HOMINIS AC SIMIÆ MORSUI.

SIve homo, seu similis turpissima bestia nobis,] Ex Ennii versu: *Simia quam similis turpissima bestia nobis.* Plinius de simiarum similitudine cum homine, libro XI. cap XLIV *nam simiarum genera perfectam hominis simulationem continent, facie, naribus, palpebris, quas solæ quadrupedum & in inferiore habent gena. Iam mammas in pectore & bracchia, & crura in contrarium similiter flexa: in manibus ungues, digitos, longioremque medium. Pedibus paululum differunt. Sunt enim ut manus prælongi, sed vestigium palmæ simile faciunt. Pollex quoque his & articuli ut homini: ac præter genitale tantum, & hoc in maribus, viscera etiam interiora omnia ad exemplar.* Plerique veterum simiam cum homine compararunt aut deformi aut astuto. Arnobius libro III. *nam quid in homine pulchrum est, quid quæso admirabile, vel decorum, nisi quod & clurino cum pecore nescio quis auctor voluit esse commune?* Sic ea verba legenda doctissimi viri viderunt ex Regiis & optimis membranis. libri de vulgo exhibebant: *nisi quod & veterino cum pecore.* Apud Plautum Truculento, Stratilax Astaphium, deformitatem ejus exprobans, *clurinum pecus* appellat, in hæc verba: *tu verò clurinum pecus Advenisti huc ostentatum cum exornatis ossibus,* quomodo ibidem legendum pro *sistentatum* rectè Salmasius vidit. Glossæ: *clura,* πίθηκος. inde *Pithecium* appellata Phronesii ancilla in eadem Truculento. Lycophron πιθηκόμορφον invenustum hominem appellavit, cum dixit: πιθηκόμορφον πότμον αἰτωλὸς φθόρον τεύξει ——— Isidorus: *simia cum cauda est, quam quidam cluram vocant.* quæ futilis Isidori mens

mens eſt. non enim cum cauda ſimia, ſed animal ecaudium, ἡ κολούρη. Gloſſæ Græco Latinæ: κόλουρος, *ſine cauda.* ἡ κολούρη, *clura.* κολούρα Græcorum fecit, *clura* Latinorum: inde *clurinum pecus* apud Plautum & Arnobium. Papias: *clura vel clurinum ſimia dicitur.* Etiam aſtutos, *ſimias* vocabant. Inde Græcorum adagium: πίθηκος ἐν πορφύρᾳ, quod uſurpabant ὅτι οἱ φαῦλοι κἂν πολλοῖς περιβληθῶσιν, ὅμως δ' οὖν διαφαίνονται πονηροὶ ὄντες, ut interpretatur Suidas. κέρκωπες eodem ſenſu dicuntur. & Græci πιθηκισμοὺς pro fraudibus expoſuerunt, ut Ariſtophanes Equitibus:

Κλ. οἴμοι τάλας. οἵοις πιθηκισμοῖς με περιελαύνεις.

Cæterum, cum de noxiorum animalium morſu ſcribere inducat Serenus, eorum medicorum exemplo, ab iis qui ab homine morſi ſunt, initium facit. Quod etiam Archigenem feciſſe, tradit Aëtius.

Vulnera dente dedit, virus ſimul intulit atrum] Nam omnis feræ morſus habet quoddam virus. Vide Celſum lib. V. cap. XXVII.

Betonicam ex duro prodeſt aſſumere Baccho] *ex duro Baccho*, id eſt, ex vino veteri, ſicut habet Plinius. *puro* tamen in margine quarundam editionum legitur. Græci ſimpliciter adverſus venena ex vino potam convenire volunt. Dioſcorides περὶ κέστρου. μετ' οἴνου κοτυλῶν β'. καταπλασσομένη δὲ ἡ πόα, ὠφελεῖ τοὺς θηριοδήκτους, καὶ πρὸς τὰ θανάσιμα ὁλκὴ μετ' οἴνου ποθεῖσα ἁρμόζει.

SERPENTIUM MORSIBUS ET VENENIS EXCLUDENDIS.

FOrtaſsè ex libris reponendum: ET VIPERINIS EXCLUDENDIS. Quæ diverſa ſunt in

in consilio medico. Alio enim modo serpentium morsus, alio viperarum & aspidum curantur. utrumque concernit hoc capite Serenus. Aliam lectionem tamen non improbamus, cum serpentium nomine & viperæ comprehendantur, & à medicinæ genere & demonstratione non distinguantnr. Celsus libro V. hoc ipsum innuit, capite XXVII. *Serpentium quoque morsus non nimium distantem curationem desiderant, quamvis in ea multum antiqui variarunt, ut in singula genera anguium singula medendi genera præciperent; atque aliis alia.* Addit: *Sed in omnibus eadem maximè proficiunt.* docetque, imprimis morsum membrum super vulnus deligandum esse, & deinde venenum extrahendum. Ad quod, ut ibidem tradit, & homines exsugentes adhibebantur. *neque hercules, scientiam præcipuam habent hi, qui Psylli nominantur, sed audaciam usu ipso confirmatam. nam venenum serpentis, ut quædam etiam venatoria venena, quibus Galli præcipuè utuntur, non gustu sed in vulnere nocent.* Psylli vocabantur, qui venenum exsugebant, cum quis à serpente morsus erat. Arnobius libro II. *adversus ictus noxios & venenatos colubrarum morsus remedia sæpe conquirimus, & protegimus nos labiis Psyllis, Marsisve dentibus, aliisque institoribus atque planis.* Sic ea Arnobii verba corrigenda, rectè doctissimus Auratus, primus, quod sciam, vidit: quæ postea & Theod. Canterus & alii arripuerunt: quare miror eam emendationem sibi vindicare virum summum Claud. Salmasium in notis ad Tertulliani Pallium. Psylli in Africa serpentibus medebantur, ut in Italia Marsi. Plinius libro VII. cap. II. *In Africa gens Psyllorum fuit; ut Agatharchides scribit, à Psyllo rege dicta, cujus sepulchrum in parte Syrtium majorum est. Horum corpori ingenitum fuit virus exitiale serpentibus; ut cujus odore sopirent eas.* ibidem de Marsis: *Simile & in Italia Mar-*

ſorum gente durat, quos à Circes filio ortos ferunt, & ideo ineſſe iis vim naturalem eam: & tamen omnibus hominibus contrà ſerpentes ineſt venenum: &c. Hoc & alii memorarunt. Pſyllos non tantum exſugendo veneno, ſed & ſopiendis carmine ſerpentibus valuiſſe. Perperam pro *labiis, laminas* in iis Arnobii verbis, de Pſyllis & Marſis eaſdem vendentibus expoſuerunt.

Cuſpide non quiſquam, longæ neque cæde cariſſæ] Alii *lariſſæ*, alii *cariſſæ* legendum exhibuerunt. *lariſſæ* etiam in avito libro, manuſcriptum. indubiè *ſariſſæ* pro eo reſcribendum: *longæ neque cæde ſariſſæ.* Livius Libro VII *ibi ſimul perturbati ordines, & impeditius incurſu ſuorum uſus prælongarum haſtarum (ſariſſas vocant Macedones) intulêre ſigna Romanæ legiones, & pila inter turbatos conjecêre.* libro VIII. *per operculi foramina, prælongæ haſtæ, quas ſariſſas vocant, ad ſubmovendos hoſtes prominebant.* Leo imperator τακτικῶν cap. VI. αἱ δὲ σάρισαι ἤτοι κοντάρια μακρὰ ἕως πηχῶν. ιδʹ· καὶ ἄχρι πηχῶν ις. ταῦτα δὲ ἤτοι μάλιστα τῆς μακεδονικῆς ὁπλίσεως.

Quem nocuit ſerpens, fertur caput illius aptè
Vulneribus jungi: ſanat quem ſauciat ipſa:] Non eſt ex vilioribus editis arrogandum: *Quum nocuit ſerpens.* vel *cui nocuit ſerpens.* earum lectionum architecti forſan fuêre, qui, ne vetuſta, vel omnium vetuſtiſſima, laboraret, ignaram latinitatis emendationem repoſuerunt. In optimis & avito libro ſcriptum, ut edidimus: *quem nocuit ſerpens.* Seneca libro V. Controv. *dum filium vindico, ubi me graviſſimè nocere poſſit, oſtendit.* In quibuſdam Plauti membranis, Mil. Glorioſ. act. V. *Jura, te non nociturum eſſe hominem de hac re neminem.* Barthius etiam altero verſu legit: *ſanet quos ſauciet ipſa:* quaſi velut imperantis longè acutior vox ſit, exponentis; moriatur, ipſamet opem ferat iis, quos læſerit. nihil omnino reſumendum:

Utque

Utque Larissæa curatus Telephus hasta.] De Telepho ab Achille vulnerato & curato nota fabula est. Eam aliquis apud Lucianum alludens, hanc expositionem dedit: ἐπὶ τῷ τρώσαντι ἐλθόντας, ἰάσαθαι παρακαλεῖν. Dixerat enim oraculum: ut eâdem hasta, quâ vulneratus erat Telephus, ab Achille sanaretur. Plinius libro XXV. capite. V. *Invenit & Achilles discipulus Chironis, quâ vulneribus mederetur, quæ ob id Achilleos vocatur. Hac sanasse Telephum dicitur. Alii primum æruginem invenisse, utilissimam emplastris; ideoque pingitur ex cuspide decutiens eam gladio in vulnus Telephi. Alii utroque usum medicamento volunt.* Ἀχίλλειον ab Achille inventam plerique medicorum tradidêre. eam σιδηρῖτιν appellat Dioscorides libro IV. cap. XXXVI. Ἀχίλλειος, καλοῦσι δέ τινες καὶ τὴν ἀχίλλειον σιδηρῖτιν, φέρει δὲ ῥαβδία σπιθαμιαῖα. &c. Plinius aliam opinionem adjungens, ærugine curatum ab Achille Telephum tradit. libro XXXIV: cap. XV. *rubiginem ferri* vocat, eam æruginem. *Est & rubigo ipsa in remediis, & sic Telephum proditur sanasse Achilles, sive id ærea, sive ferrea cuspide fecit. Ita certè depingitur eam decutiens gladio.* Inde τηλέφιον ἕλκος de maligno & inveterato ulcere dicebant, cujus Ægineta meminit libro IV. cap. XLVI.

Proderit & caulem cum vino haurire sabuci.] Dioscorides περὶ χαμαιάκτης. ἡ ῥίζα δὲ αὐτῆς ἀφεψηθεῖσα σὺν οἴνῳ καὶ διδομένη παρὰ τὴν δίαιταν, ὑδρωπικοὺς ὠφελεῖ. βοηθεῖ καὶ ἐχιοδήκτοις ὁμοίως πινομένη. *viperarum morsibus*, ἐχιοδήκτοις, eodem modo pota prodest. Plinius ea verba sic reddidit: *radicis ejus in vino decoctæ duo cyathi poti, hydropicos exinaniunt: Resistunt folia & serpentium ictibus in vino pota.*

Aut coctum raphani librum tritumque ligare.] Plinius de raphano sativo: *sativi in posca decocti, contra serpentium morsus illinuntur.* μετ' ὀξυμέλιτος Dioscori-

 dis,

dis, ille *in posca* exposuit. περὶ ῥαφανίδος. ὁ δὲ φλοιὸς αὐτῆς μετ' ὀξυμέλιτος λαμβανόμενος βοηθεῖ καὶ ἐχιοδήκτοις. eandem ejus semini vim tribuit ex vino contra cerastis morsus epoto. Glossæ medicæ: *posca*, ὀξύκρατον *pusca*, ὀξύμελι, ubi forte & ὀξύκρατον restituendum· *puscam* etiam Celsus appellat, quam alii *poscam*. φοῦσκα sæpe legitur apud Aëtium & Æginetam.

Carduus est nondum doctis fullonibus aptus,

Ex illo radix tepido potatur in amni.] Quem carduum hic intelligat, haud facilè consequor. Puto tamen spinam vulgarem Plinianam, *ex quâ cortinæ fulloniæ implentur*, ut ille ait, & cujus radicis usus est in medicinis. inde Serenus eam spinam describere volens, nondum doctis fullonibus aptam esse dixit, nimirum carrendæ lanæ. nam *carduus* à carrendo, unde & *carmen*, instrumentum ad carrendam lanam. Dioscorides autem spinam altam intellexisse videtur, qui tamen de ejus semine, non radice, τοῖς ἑρπετοδήκτοις mederi tradit, libro III. cap. XIV.

Aut ferulæ radix potatur in imbre Lyæi.] Dioscorides libro III. cap. XCI. νάρθηξ καὶ ἐχιοδήκτοις δίδοται σὺν οἴνῳ. Plinius de ferula: *radix denarii pondere in vini cyathis duobus, bibitur adversus serpentes.*

Betonicæve leves, gallinæ aut jura vetustæ.] Vide Dioscoridem περὶ κίστου. Celsus: *Italia, frigidioresque regiones hac quoque parte salubritatem habent, quòd minus terribiles angues edunt. Adversus quos satis proficit herba betonica*, &c. Plinius libro XXX. cap. VIII. extremo: *morsibus imponitur vettonica præcipuè: cui vis tanta perhibetur, ut inclusæ circulo ejus serpentes, ipsæ sese interimant flagellando. datur ad ictus semen ejus denarii pondere cum tribus cyathis vini, vel farina drachmis tribus sextario aquæ imponitur.* quæ postrema à Dioscoride transcripta, capite laudato. *Vettonicæ* etiam in avito libro scriptum, sed altero membro

bro indubiè mendoſo: *Vettonicæve leves, gallinæ aut crura vetuſtæ.* rectè reſtitutum à correctoribus: *gallinæ aut jura vetuſtæ.* ζωμοὺς τῶν παλαιῶν ἀλεκτρυόνων. Plinius libro XXIX. capite quarto: *carnibus gallinaceorum, ita ut tepeant avulſæ, appoſitis, venena ſerpentium domantur: item cerebro in vino poto. Parthi gallinæ malunt cerebrum plagis imponere. Jus quoque ex his potum præclarè medentur, & in multis aliis uſibus mirabile.* Sic Græcis eo remedio præſcribitur ἐγκέφαλος ἀλεκτορίδων, gallinarum cerebellum: item integra gallina diſſecta, calens appoſita. Dioſcorides περὶ ἀλεκτορίδων. Ἀλεκτορίδες ἀναχισθεῖσαι καὶ ἐπιτεθεῖσαι ἔνθερμοι, τοῖς ἑρπετῶν δήγμασι βοηθοῦσι. Vide eundem libr. VIII. cap. I. quarè miror, nec tamen moror, ad oram illius aviti antiquam manum eam lectionem expoſuiſſe, *gigerias gallinarum.* Gigerias gallinarum Græci vocant ἀκρῶα, σπλάγχνα, ἔνθερα ἀκρῶα. Ita interpretatur Heſychius. Gloſſæ: *gigerus*, τὸ ἀκρῶον τῶν ὀρνίθων. ſic pro corrupto τὸ ἄκρον, Salmaſius emendavit. Vetus Poëta apud Chariſium ex ejuſdem emendatione:

Gigeriis fumat calido cum farre catinus.

antea legebatur: *Jugeribus fumat.* Sed de gigeriis nihil hic ex præſcripto medicorum, qui juſcula gallinaceorum commendaverunt.

Si verò horrendum vulnus fera fecerit aſpis,

Urinam credunt propriam conducere potu.] Tres aſpidum ſpecies doctiſſimi medicorum cum Galeno numerarunt, χερσαίας, χελιδονίας & πτυάδας, quarum ultimam hoc loco Serenus intellexit, cum *feram aſpidem* vocaverit non omnem, ſed eam propriè, quæ inſpuendo perimit. πτυὰς ab Aëtio quoque vocatur. Plinius à Sereno adductus, capite VI. libri XXVIII. *magna & urinæ non ratio ſolum, ſed etiam religio apud auctores invenitur, digeſta in genera. ſpadonum quoque*

ad fœcunditatis beneficia. Verum ex his, quæ referre fas sit, impubium puerorum contra salivas aspidum, quas ptyadas vocant; quoniam venena in oculos hominum exspuant. idem & contra serpentium morsus suam cuique urinam prodesse tradit, eodem capite. Potest & alia mens dari versus istius Sereni, ut qui *feram aspidem* vocaverit peregrinam, id est, quæ in Europa non viseretur. Ovidius:

Plenaque somniferis serpens peregrina venenis.

rectè *somniferis* dixit, nam omnium commune σύμπτωμα dormiendi libido. Aëtius: κοινὰ δὲ συμπτώματα καὶ σημεῖα συμβαίνουσι τοῖς δηχθεῖσιν ὑπ' αὐτῶν. Glossæ: ὑπνάλη ἀσπὶς, *somnifera*. Plinius lib. XXIX. cap. IV. *Aspides percussos torpore & somno necant, omnium serpentium minimè sanabiles.* Cinna:

Somniculosam ut Pœnus aspidem Psyllus.

(Plinius ut memorat) sumpti juvat imber aceti.] Libro XXIII. capite I. extremo: *nescière medici quantum* (acetum) *contra aspidas polleret. Nuper ab aspide calcata percussus, utrem aceti ferens, quoties deposuisset, sentiebat ictum, aliàs illæso similis. Intellectum ibi remedium est, potuque succursum.* Celsus libro V: capite XXVIII. *Usus tamen ipse docuit, eum quem aspis percussit, acetum potius bibere debere. Quod demonstrasse dicitur casus cujusdam pueri, qui cum ab hac ictus esset, & partim ob ipsum vulnus. partim ob immodicos æstus siti premeretur, ac locis siccis alium humorem non reperiret, acetum, quod fortè secum habebat, ebibit, & liberatus est. Credo quoniam id, quamvis refrigerandi vim habet, tamen habet etiam dissipandi. Quo fit, ut terra respersa, eo, spumet. Eadem ergo vi verisimile est, spiscessentem quoque intus homorem hominis ab eo discuti, & sic dari sanitatem.*

(Cautio namque potest diros prævertere morsus)] *diros prævertere morbos*, liber avitus. Sed illud non inverten-

vertendum. Triplex autem medicinæ ratio, ſalubris, præcavens, & ſanans; quarum elegans locus exſtat apud Dioſcoridem libro ſeptimo, περὶ ἰοβόλων. ἀναλόγως οὖν ταύταις ταῖς τρισὶ καταστάσεσιν, εἰς τρία διῃρῆσθαι τὴν τέχνην. εἴς τε τὸ ὑγιεινὸν ὃ δὴ τηρητικόν ἐστι τῆς ὑγιείας. καὶ εἰς τὸ προφυλακτικὸν, ὅπερ κωλυτικόν ἐστι τῆς εἰς τὰς νόσους ἐμπτώσεως. καὶ εἰς θεραπευτικὸν, δι' οὗ λύεται τὰ πάθη. Et paulò ſuprà eodem capite: οἱ δὲ νεώτεροι αὐτὸν ἐχώρισαν, προφυλακτικὴν καὶ προφυλακτικὸν ὀνομάζοντες, τοῦ δὲ ὑγιεινοῦ καὶ τοῦ θεραπευτικοῦ μέσον τάξαντες, μικρᾷ καὶ παντάπασιν ἐπιπολαίῳ πλανηθέντες πιθανότητι.

Si jecur exectum tardo de vulture portes.] *Cor vulturinum* habet Plinius libro XXIX. cap. IV. *cor ejus alitis habentes, tutos eſſe ab impetu non ſolum ſerpentium, ſed etiam ferarum latronumque & regum ira.*

Quas prius attritas vehementi ſpargis aceto.] ita libri, quod ſciam, omnes. In avito tamen exaratum: *vehementer ſpargis olevo.* Ex quo poſſet emendari: *vehementer ſpargis olivo.* σὺν ἐλαίῳ. Dioſcorides περὶ καμπῶν. κάμπαι αἱ ἐπὶ τῶν λαχάνων γινόμεναι, περιχριόμεναι σὺν ἐλαίῳ ἀδήκτους ἀπὸ τῶν ἰοβόλων φυλάττειν λέγονται.

Aut genere ex ipſo dentem portabis amicum.] Vehemens antipathia notatur à rerum naturalium peritis inter cervum & ſerpentem: unde venenatis arcendis varia de cervo remedia notavêre medici; crudum cornu ſuffitum, dentes adalligatos collo, pellem cervinam, ſordes oculorum, quarum Scribonius Largus meminit capite XLII. *habere incinctum* (ſcribo *in cincto*) *oportet peucedanum, vel cervi, quum captus eſt, in oculi angulo, qui eſt ad nares verſus, quæ inveniuntur ſordes viroſi odoris. has Siciliæ venatores diligenter colligunt & habent in cincto propter ante dictam cauſam.* Cætera paſſim obvia ſunt.

Toxica præterea quâ ſint pellenda medela] *Toxica* retinuit etiam avitus. alii *taxica* tamen legerunt ex

idiotiſmo eorum temporum. Plinius de taxo arbore: *Sunt qui & taxica hinc appellata dicant venena, quæ nunc toxica dicimus, quibus ſagittæ tingantur.* hoc ineptiſſimum, ut Scaliger & alii doctorum obſervarunt. Ægineta libro V. τὸ τοξικὸν δοκεῖ μὲν ὀνομάζεσθαι, ἐκ τοῦ τὰ τοξεύματα ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἐν αὐτῷ χρίεσθαι. Dioſcorides libro VI. cap. XX. Τὸ δὲ τοξικὸν, δοκεῖ μὲν ὀνομάζεσθαι, ἐκ τοῦ τὰ τόξα τῶν βαρβάρων ὑπ' αὐτῶν χρίεσθαι. Cæcilius in Gamo: *ut hominem miſerum toxico tranſegerit.* τὸν ἄνθρωπον φαρμάκῳ ἐξανύσαι. ubi *toxicon*, telum eo infectum. Gloſſæ medicæ: τοξικὸν, δηλητήριον φάρμακον. Scribonius Largus cap. LXIII. *Toxicum cujus ſit guſtus, haud facile quivis dixerit: verum quum potum eſt, è veſtigio ciet dolorem omnium interaneorum infinitum, & velut telo trajectorum, concitatque mentis furorem, cogitque exululare, & palpitare lingua ſimiliter devollatorum capitibus. nihil enim poteſt intelligi ex voce eorum.* Idem capite XLV. *Antidotus Caſſii medici facit adverſus toxicon potum: eadem, ſi quis venenato telo percuſſus eſt.*

Expediam: ſanguis poterit podeſſe caninus.] *caprinus*, ut ſuprà etiam notavimus, pro *caninus*, gemino loco mendosè ſcriptum in avito libro. Plinius libro XXIX. cap. IV. *ſanguine canino contra toxica nihil præſtantius putatur.* poſſet tamen & illud lectionis ex Dioſcoride defendi περὶ τοξικοῦ. ἰδίως δ' ἐπ' αὐτῶν ἁρμόζει καὶ ἡ τοῦ πενταφύλλου ῥίζα, αἷμά τε τράγου, ἢ αἰγὸς ὁμοίως λαμβανόμενα. ſed alterum longè nobis ſatisfacit.

Aut ſtyracem torres; aut diri vulturis alam.] Plinius de ſtyrace, lib. XII. cap. XVII. *eundem ad ſerpentes fugandas urunt in odoriferis ſylvis frequentiſſimas.* Sic Herodotus ſtyracem ab Arabibus incendi ſcribit, cum thus colligunt, ut ejus odore ſerpentes pinnatas abigant, qui thuris arbores cuſtodiunt. Agatharchides

des & Diodorus ſerpentium πλῆθος ajunt eſſe κατὰ τοὺς ἀνοδεστάτους δρυμοὺς Arabum. Sed in illo avito: *Aut ſtoracem torres. ſtoracem* pro *ſtyracem*, ἀρχαϊκῶς. Virgilius in Scylla:

Et ſtorace Idæo vinctos perfuſa capillos.

Plinius idem de vulturina penna notavit libro XXIX. capite IV. *ex volucribus in auxilio contra ſerpentes primum vultur eſt. annotatum quoque minus virium eſſe nigris: pennarum ex his nidore, ſi urantur, fugari eas dicunt.*

ICTIBUS SCORPII, ET MORSIBUS MURIS CÆCI VEL ARANEI.

CAptant ſecuros multâ jam nocte ſopores.] Non *ſopore*. De ſcorpione ſacro vide Lucianum de Deâ Syria.

Et documenta dedit nobis, proſtratus Orion,
Magna quod exiguis perimantur ſæpe venenis.] Alludit ad Orionis fabulam, quem à ſcorpione ictum periiſſe Poëtæ paſſim memorant, cum Dianæ vim inferre conaretur. Palæphatus: ὀργισθεῖσα δὲ ἡ θεὸς, ἀνέδωκεν ἐκ τῆς γῆς σκορπίον, ὃς αὐτὸν πλήξας κατὰ τὸν ἀστράγαλον, ἀπέκτεινε. Exſtat de eadem elegans Orphei epigramma περὶ λίθων, cujus hi verſus etiamnum adducuntur:

Σκόρπιε, σεῖο δὲ λᾶαν ὁμώνυμον ἔμμεναι ἠρώς
Ἀγλαὸς Ὠρίων οὐκ ἔκλυεν. ἦ γὰρ ὀΐω
Πικρῆσιν τότε γῆαν πεπαρμένος ἀμφ' ὀδύνῃσι,
Μᾶλλον σφωϊτέρων κεν ἐκεῖνα θελεσκέμεν ἄστρων.

altero Sereni libri quidam:

Magna quod exiguis perimantur membra venenis.

quod neſcio, cur eruditi viri non auſi fuerint reponere. Diocles in eo commentario, quem Piſtarcho dicavit, apud Dioſcoridem libro VII. capite primo, venuſtè ad hunc modum loquitur: *γνοίη δ' ἄν τις τοῦτο καὶ ἐπ' ἄλλων οὐκ ὀλίγων, καὶ ἐπὶ τῶν ἐχιδνῶν ἢ σκορπίων καὶ ἑτέρων τοιούτων ἀτενίτας δὲ ὡς ἄδηλα καὶ μικρὰ τὸ μέγεθος ὄντα, μεγάλων αἴτια κινδύνων καὶ πόνων γίνεται.* vide ſequentia. Etiam Hebræi ſapientes, cum ſuos monerent, ut ab odio hominum, ſibi, quantum poſſent, caverent; cauſſam addebant: *ſæpe magnum hominem à parvâ muſcâ ſtrangulari.*

At qui vulnus atrox incuſſit ſcorpius ardens,] *Et quum vulnus atrox*, in aliis libris. Celſus libro V. cap. XXVII. *In quibuſdam etiam aliis ſerpentibus, certa quædam auxilia ſatis nota ſunt. Nam ſcorpio ſibi ipſe pulcherrimum medicamentum eſt. Quidam contritum cum vino bibunt, quidam eodem modo contritum ſuper vulnus imponunt, quidam ſuper prunam eo impoſito vulnus ſuffumigant, undique veſte circumdata, ne is fumus dilabatur, tum carbonem ejus ſuper vulnus deligant.* Plinius de ſcorpionibus: *homine icto putatur eſſe remedio eorum cinis potus in vino.* Dioſcorides *περὶ τῶν ὑπὸ σκορπίου δεδηγμένων. αὐτός τε ὁ πλήξας σκορπίος λειοτριβηθεὶς καὶ ἐπιτεθεὶς τῷ πληγέντι τόπῳ, τῆς ἰδίας πληγῆς γίνεται βοηθὸς κατά τινα ἀντιπάθειαν ὡς ἔοικε. μετὰ δὲ τοῦτο ἁρμόζει λεῖος ἐπιτιθέμενος ὁ σκορπίος σὺν ἅλατι καὶ λινοσπέρμῳ καὶ τῇ ἀλθαίᾳ βοτάνῃ.* Nec ſcorpionis ictui ſcorpion ſolum, ſed & aliis venenatis ſerpentibus ſerpens remedio creditur. Serenus ſupra de ſerpentium morſibus: ——— *ſanat quem ſauciat ipſa.* Dioſcorides de mure araneo morſis: *καὶ ἡ αὐτὴ δὲ ἡ δακοῦσα μυγαλὴ, ἀναπτυσσομένη καὶ ἐπιτιθεμένη, τῆς ἰδίας πληγῆς ἀντιφαρμακόν ἐστι.* & paullo poſt: *τινὲς δὲ ἀναγράφουσιν ὅτι καὶ αὐτὴ λειοτριβηθεῖσα ἡ μυγαλὴ, πρὸς τὸ ἴδιον πλῆγμα ποτίζεται.* Idem de ſcorpionibus *ἀντιφάρμακον* in oleo ſubmerſis contra eorundem

dem ictus hodierni Americani usurpant, ut ex Batavis inde reversis accepimus.

Aut calidis pelagi lymphis loca læsa foventur.] θαλασσίῳ ὕδατι Dioscorides: καὶ πρὸς τὰ τῶν θηρίων δήγματα ὅσα τρόμους καὶ ψυγμοὺς φέρει, μάλιστα δὲ σκορπίων καὶ φαλαγγίων, καὶ ἀσπίδων, καὶ εἰ ἐγκαθέμβαίνει τις εἰς θερμὸν αὐτὸ ὠφελεῖ. Plinius de aqua marina: *quin & ad ictus venenatos salutaris intelligitur, ut phalangiorum & scorpionum, & ptyade aspide respersis: Calida autem in his assumitur.*

Caseus aptus erit simæ de lacte capellæ,]

Cumque hoc absumi debebit origanus herba.] Ora Gryphiani libri: *pavidæ de lacte capellæ.* in eo non sunt positæ medicorum opes. Plinius eodem remedio: *caseum caprinum cum origano impositum, vel sevum cum cera.* istum caseum Græci vocant τυρὸν αἴγειον. Athenæus: Σὺ μὲν φησὶ καθημένος πίνε, καὶ ἐπιξύοντα τυρὸν αἴγειον.

Nec non fœniculo calidum annectatur anethum.] In aliis, quod sciam, libris editur.

Nec non peniculo calidum annectetur acetum.

Exiguo piperis cerebrum conspergito galli] Parthi gallinæ cerebrum plagis istis adhibebant, ut habet Plinius, qui & cerebrum in vino potum commendat. ἐγκέφαλοι ἀλεκτρυόνων ἐσθιόμενοι à Dioscoride præscribuntur. neutrum tamen Serenus expressit, qui & ambiguè hoc loco quibusdam in libris exhibetur: *cerebrum conspergito melis.*

Quæ sola signavit volvendis orbita plaustris.] Plinius de mure cæco vel araneo, libro XXIX. cap. IV. *Est & contra morsum ejus remedio terra ex orbita. Ferunt enim non transiri ab eo orbitam torpore quodam naturæ,*

SUBI-

SUBITANEO DOLORI FEBRI, ATQUE OSTOCOPO.

CUjus origo latet, veris reprimenda medelis.] *Cujus causa latet*, alii librorum notantibus aliis: quod hic nimis geminum.

Ostocopon lento conducit melle perungi.] Liber avitus: *Hostocopon.* sic *hostus* pro *ostus*, & similia veterum Latinorum, quæ tamen Græcis adversantur. ὀστοκόπος, *ossa tundens dolor* in glossario medico exponitur.

Membra lines, fotuque ferus mulcebitur ignis.] *Ignis* non proletario intellectu hic positus est. Etenim febris ex re nomini suo respondens, hoc est, æstuosa ac fervens notatur; quam significantissimâ *ignis* appellatione insignibant veteres. non enim aliam naturam quam ignis habet, nempe calore & siccitate, duabus ignis qualitatibus, præditam. Hippocrates in epidemiis & alibi, πῦρ ἔλαβε, sæpè dixit: ad cujus loca Galenus, οὕτω ὀνομάζειν εἰωθὼς τὸν πυρετὸν ὅταν ᾖ σφοδρότατος. Et alibi: ἴσμεν ὅτι πῦρ ὀνομάζει τὸν πυρέστατον πυρετόν· Ac sic passim πῦρ ὀξὺ, πυνικὸν, & similia Hippocrati. *fotuque ferus mulcebitur ignis.* Nonius: *febris proprietatem habet à feritate morbi vel mali, ut à calendo calorem vel caldorem. Var. Andebatis: Aperiendum putat: idque alterum appellamus à calendo calorem, alterum à fervore febrim.* quare undecimo versu legendum: *atque artus istinc mulcere calentes.* in quibusdam est mendosum: *atque artus illo hinc mulcere dolentes.* suprà, *calidæ depascent corpora febres.*

Seminecis cervi lacrymam miscere liquori Convenit] *Seminecis vitis*, habet ora Stephani.

Febri-

Febribus at longis galli nova jura vetusti.] Non: *aut longis*.

QUARTANÆ TYPO MEDICANDO.

NI medicas adhibere manus curemus & herbas.] in veteri libro ſcriptum: *diſcamus & herbas.* ſic etiam margines quarundam editionum: nihil tamen opus movendum. Falſus autem eſt Mercurialis, qui quartanam, veterum zerzeram eſſe putaverit. nulla veterum zerzera, quam Lucilii & Plauti teſtimonio palam adducit Libro V. cap. XI. med. pract. In Lucilii verſu *querquera*, non *zerzera* legitur.

Querquera conſequitur febris capitiſque dolores

κάρκαρον à tremore & rigore Græci vocarunt, unde *querqueram* Latini. Gloſſæ: *quercera*, κάρκαρος: aliæ: *querquera*, πυρετός. καρκαίρειν Græcis eſt cum ſonitu tremere & jactari, quod accidit febricitantibus. Homerus Iliad. υ. κάρκαιρε δὲ γαῖα πόδεσσιν ὀρνυμένων ἀμυδὶς. Idem Lucilius altero verſu: *Jactans me ut febris querquera.* Apulejus etiam in ea voce quibuſdam editionibus exhibetur inemendatus: Apolog. *teſta ad teſtamentum, cancer ad ulcera, alga ad quercaram.* rectè *ad querqueram*, doctiſſimi viri repoſuerunt, vel *querceram*, nam *quercera*, pro *querquera*, ut *arcus* & *arquus*, *anticum* & *antiquum*, in veteribus membranis. Sic *quercera* appellatur ab Agellio libro XX. cap. I. noct. Atticarum. Plautus etiam malè à Mercuriale productus, *querqueræ*, non *zerzeræ* meminit. In fragmentis:

> *Is mihi erat bilis, aqua intercus, tuſſis, febris querquera.*

gravis ac dura febris. Perperam ſunt illi, qui *querqueram* à quercu dictam voluere. Melius à Græco derivat

vat Santra, quemadmodum annotavit Festus.

Allia non pudeat terno cum cimice trita,

Et diluta mero mediis haurire diebus.] A Sereno dissentit in hoc consilio Dioscorides, qui cimices cavis fabarum inclusos, & ante febrium significationes septenos devorandos, quartanæ pellendæ præscribit. Ejus verba περὶ κόρεων libro secundo, ex veteri codice meo malè legebantur, κόρεις οἱ ἀπὸ κλίνης ἐντιθέμενοι βρώμασι μετὰ κυάμων τὸν ἀριθμὸν ζ'. καὶ περὶ τῆς ἐπισημασίας, ὠφελοῦσι τοὺς τεταρταΐζοντας. libri meliores optimam vocem inserendam exhibuerunt, καὶ καταπινόμενοι πρὸ τῆς ἐπισημασίας, &c. quomodo legendum & à Plinio docemur in hæc verba libro XXIX. capite quarto: *cætera quæ de iis* (cimicibus) *tradunt, vomicæ & quartanarum remedia, aliorumque morborum, quanquam ovo aut cera aut faba inclusos censeant devorandos, falsa nec referenda arbitror.*

Quatuor ut duri jungantur scrupula Bacchi.] *quatuor ut puri*, legit ora Stephani. Plinius *ex vino* simpliciter, sed alio quoque remedio. libro XXVIII. cap. XVI. *modestiores jecur felis decrescente luna occisæ inveteratum sale, ex vino bibendum ante accessiones quartanæ dixêre.*

Sume tribus digitis apprensum semen anethi.] Placet emendandum: *apprensum semen anisi.* Sic contra veterum auctoritatem disertim legit avitus. Plinius eandem lectionem corroborat libro XX. cap. XVII. extremo: *Tlepolemus ad quartanas trinis digitis seminis anisi & fœniculi usus est, in aceto & mellis cyatho uno.* etiam alibi notamus, *anisi* pro *anethi* scriptum.

Mœonidæ Iliados quartum suppone timenti] De vi versuum Homericorum, notavimus ἐν τοῖς περιλειπομένοις.

Aut leporis trepidi diluta coagula trade. Ille Plinius de medicina magorum: *leporis coagulum ante accessionem quartanæ propinant.*

Prodest

Prodest & potus, sed mulsus Doridis humor.] Non ita legendum, sed ut alii, *vel mulsus Doridis humor*, totusque versus ex antiquis reconcinnandus:

Prodest vel potus, vel mulsus Doridos humor.

& ita Barthio visum. *mulsus Doridos humor* est θαλασσόμελι. *Doridos* pro *Doridis*, ut apud Claudianum, cons. Mallii. *assiduo cum Dorida vicerit usu. Doridos* etiam exhibuit avitus. A Virgilio quoque *Doris* pro aqua marina ponitur, ecloga decima:

Doris amara suam non intermisceat undam.

Doris amara, id est, aqua marina salsa: nam salsum amarum, quæ duo sunt aliàs diversa, ut πικρὸν & ἁλυκὸν apud Græcos.

Jurantes ludum Veneris munusque petendum.] *Icetidas medicus, quartanas coitu finiri, incipientibus duntaxat menstruis spopondit.* autor est Plinius libro XXVIII. cap. VII.

Sed prius est, oleo partus fervescere ranæ] Id est; melius est, ut aliàs observamus.

In triviis, illoque artus perducere succo.] Malè legit ora Stephani: *Ex triviis*, &c. Plinius XXXII. cap. X. *ranæ vero in trivio decoctæ oleo abjectis carnibus, perunctos liberant quartanis.* sed illud *ex triviis* omnino glossam olet, neque aliter accipiendum.

TERTIANÆ TYPO MEDICANDO.

PUniciæque indes pelli, colloque ligabis.] Indes malicorio, τῷ σιδίῳ. *pellem puniceam* non omnem colore dixit, sed eam, quæ ex malo Punico, quam malicorium vocabant. Græci quoque σιδία vocant, unde *psidia* Latini medici. Dioscorides libro primo, cap. supra centesimum quinquagesimo & quarto: καὶ τὸ λέπος

λέπη δὲ τὸ ῥόας αἵ τινες σίδια καλοῦσι. &c. Totus hic in ſuperſtitione cubat Serenus.

Pulegii ramus lanæ velatus amictu

Tempore ſuſpecto medicos præbebit odores.] *Tempore ſuſpecto*, hoc eſt, ante acceſſionem: quo etiam Xenocrates apud Plinium lib. XX. cap. XIV. pulegii ramum lana involutum, in tertianis olfactandum dari, aut ſtragulis ſubjici, & ita collocari ægrum inter remedia, tradidit. Talia remedia paſſim à ſuperſtitioſis adhibebantur. Auctor incertus de virtutibus herbarum, ad tertianas: *Pulegii ramulos tres lanâ involutos odoret ante acceſſionem. Quod ſi quis coronam pulegii in capite habuerit, dolorem ſedat.* hoc eſt, quod ſuprà Serenus: *Pulegiumve potens unâ ſuper aure locabis.* Ejuſmodi remedia fuêre quaſi ſtemmata, καὶ περιειλημμένον ἔριον τῷ θαλλῷ. Interque φυσικὰ περίαπτα numerantur à Tralliano lib. I. cap. XV. ὡς φυσικῶς δρᾶν δυνάμενα. Suetonius in Galbâ: *Qui primus Sulpiciorum cognomen Galbæ tulit, cur, & unde traxerit, ambigitur. Quidam putant, quod oppidum Hiſpaniæ fruſtrà diu oppugnatum illitis demum galbano facibus ſuccenderit: alii, quod in diuturna valetudine galbeo, id eſt, remediis lanâ involutis aſſiduè uteretur.* Ubi perperam ſunt quidam eruditi, qui & *galbeo* ſuſpectum habent. Gloſſæ: *galbucalbeum:* (legendum puto, *galbeum, calbeum;* κόσμοι, κόσμια) *Galbeum* & *calbeum*, armillæ fuêre triumphantium. Ex Græco κάρπιον factum eſt Latinorum *carpeum*, unde *calbeum* & *galbeum*. Vide Feſtum in *calbei*. Cato libro VII. Orig. inter ornamenta muliebria recenſet: *coronas aureas, ruſſeas faſcias, galbeos, pelles, redimicula. Galbei* igitur armillæ, & *galbeum*, armilla: quâ in diuturnâ valetudine remedii ſimul & ornatus cauſſa Galba utebatur. Gloſſæ medicæ *galbeos* exponunt ψηφῖδας. Atque ψηφῖδες à Tralliano numerantur inter φυσικὰ περίαπτα. quales

quales aureæ laminæ & armillæ ſuperſtitioſorum.

QUOTIDIANÆ TYPO MEDICANDO.

Nec non oſſa juvant ſeptis inventa domorum] Sic aliæ, quod ſciam, editiones, quas cum exaratis ſuis doctiſſimi viri contulêrunt. In avito libro planè ſcriptum: *ſeptis inventa deorum*. Quod non placet arrogandum. *ſepta domorum* ſunt περίβολοι τῶν οἴκων, ſive templorum. nam τοὺς οἴκους Græci de templis dicebant, ut *domos* Latini. Euſebius ecclesſ. hiſtor. libro VIII. cap. ultimo) in interpretatione diplomatum Cæſareorum: ἵνα αὖθις ὦσι χριστιανοί. καὶ τοὺς οἴκους, ἐν οἷς συνήγοντο, συνθῶσιν. Zeno Veronenſis: *conventus quidem eccleſiarum, ſive templi, quos ad ſecretam ſacramentorum religionem ædificiorum ſepta concludunt; conſuetudo noſtra vel domum Dei ſolita eſt nuncupare, vel templum.* nihil igitur in Sereno mutandum. nam *ſepta domorum* verè ſcripſit, quamvis *deorum* alii reſcripſerint. Apulejus mileſia XI. *ædibuſque conductis intra conſeptum templi, larem temporarium mihi conſtituo.* intra conſeptum templi, περίβολον τοῦ οἴκου. Gloſſæ: περίβολος, *ſeptum*, *conſeptum*. Arnobius libro VI. *conditi ſcribuntur Dairas & Immarus fratres in Eleuſino conſepto, quod civitati ſubjectum eſt.* ubi perperam eſt vir doctus, qui *conſeptum Eleuſinum*, de templo exponit. aliud templum, aliud templi conſeptum. Pollux: οἱ ἀνειμένοι θεοῖς τόποι, ἄλση τε καὶ τεμένη, καὶ ἕρκη. καὶ ὁ περὶ αὐτὰ κύκλος, περίβολος. In Græco Clementis, unde tranſtulit Arnobius, ſcriptum erat: ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ Ἐλευσινίου, τοῦ ὑπὸ τῇ ἀκροπόλει, quod non de ipſo templo, ſed ejus conſepto interpretandum.

Convenit hæc tereti pendentia ſubdere collo.] oſſa pro amuletis etiam collo appendebant, ut quibus vim magicam ineſſe crederent. Paſſim exempla ſunt apud Plinium & Marcellum Empiricum.

Multaque præterea verborum monſtra ſilebo] *moſtra ſilebo*, liber avitus. hoc frequens in aliis autorum membranis.

Nam febrem vario depelli carmine poſſe,
Vana ſuperſtitio credit, tremulæque parentes.] Scribo volentibus avitis membranis:

Nam febrem magico depelli carmine poſſe,

múgico ſcriptum erat in iis ſchedis, unde *magico*, puero patet reſcribendum. *magica carmina*, quæ ignotis arcaniſque effectibus conſtant, qualia vulgo febribus adhibebantur expellendis. omne enim, quod occulta vi fit, antiqui *magicum* vocavêre. Sibyllina oracula libro octavo, de Adriano principe curioſiſſimo:

Χρυσὸν μὲν πάμπολλον ἔχων, καὶ ἄργυρον ἐχθρὸν
Πλείονα συλλέξας, καὶ γυμνώσας ἀναλύσει.
Καὶ μαγικῶν ἀδύτων μυστήρια πάντα μεθέξει.

Marcellus Empiricus in carmine medicamentorum libro ſubſcripto: ——— *namque eſt res certa ſaluti*
Carmen ab occultis tribuens miracula verbis.

HEMITRITÆO DEPELLENDO.

MOrtiferum magis eſt, quod Græcis ἡμιτριταῖον
Vulgatur verbis: hoc noſtra dicere lingua
Non potuere ulli, puto, nec voluere parentes.]

Omnes antiqui ſcriptores, quod Græci vocabant ἡμιτριταῖον, non per *ſemitertianam*, ut poſteriores, expreſſerunt; ſed eandem vocem retinuerunt. Nec enim

enim per semitertianam, vel mediam tertianam ἡμιτεϱτιαῖος πυρετὸς exponi debet aut potest, ut qui major & periculosior sit ipsa tertiana. Celsus libro III. cap. VIII. *Aut ubi id genus tertianæ est, quod hemitritæon medici appellant, magna curâ opus est, ne id fallat. Habet enim plerunque frequentiores accessiones decessionesque, ut aliud morbi genus videri possit, porrigitque febris inter horas viginti quatuor & triginta sex, ut quod idem est, non idem esse videatur.* Idem ejusdem libri capite tertio: *Tertianarum verò duo genera sunt. alterum eodem modo, quo quartana & incipiens & desinens, illo tantum interposito discrimine; quod unum diem præstat integrum, tertio redit. Alterum longè perniciosius, quod tertio quidem die revertitur, ex octo & quadraginta horis ferè sex & triginta per accessionem occupat, interdum etiam vel minus vel plus, neque ex toto in remissione desistit, sed tantum levius est. Id genus plerique medici hemitritæon appellant.* Unde etiam Galenus libro I. epid. comm. III. miratur, cur veteres huic febri nomen ἡμιτεϱταῖυ imposuerint; quos ut excuset; quatuor ejus nominis causas adjungit: quarum prima est, quod febris tertiana duas conditiones habet, scilicet, tertia quaque die invadere, & in febricitationem desinere: harum duarum conditionum una tantum inest hemitritæo, scilicet invasio tertia quaque die, quasi cum ex duabus conditionibus unam tantum habeat, jure dici possit semitertiana, sive dimidia tertiana. hæc nobis ceteris est potior, quas lubens prætereo. hæmitritæi mentio frequens occurrit apud Martialem.

Inscribis chartæ, quod dicitur Abracadabra: Ad hunc nimirum modum & figuram chartæ inscribes *Abracadabra*, & collo annectes, dietim ordine retrogrado minuens.

A B R A C A D A B R A
A B R A C A D A B R
A B R A C A D A B
A B R A C A D A
A B R A C A D
A B R A C A
A B R A C
A B R A
A B R
A B
A.

nos de ea medicina pluribus ἐν τοῖς προλεγομένοις ad hunc autorem. Parile quid ad profluvium narium ſedandum à Marcello præſcribitur capite decimo, hiſce verbis, quæ repetendo ſubter diminuuntur: SICYCUMA, CUCUMA, UCUMA, CUMA, UMA, MA. A. Vide & alia Hebræorum ex Rabbi Hama, lib. ſpeculationis.

Coralium atque crocum corio connectito felis.] *Curulium* liber avitus, gemino loco: ſcribe *curalium* κουράλιον. Ovidius: *Sic & curalium, quo primo contigit auras Tempore dureſcit.* ———
vulgo vitioſe, *coralium*. Dionyſius:

Πάντη γὰρ λίθος ἐστὶν ἐρυθροῦ κουραλίοιο.

Dioſcorides κοράλλιον habet, more recentiorum. Heſychius: κουράλλιον, λίθος. θαλάσσιος, ἐρυθρός. Gloſſæ: κουράλλιον, *margella*. Gloſſæ medicæ: κοράλλιον, λιθόδενδρον. Dioſcorid. τὸ δὲ κοράλλιον ὃ περ ἔνιοι λιθόδενδρον ἐκάλεσαν, δοκεῖ μὲν εἶναι φυτὸν ἐνάλιον, στερροποιεῖσθαι δὲ ὅταν ἐκ τοῦ βυθοῦ ἑλκυσθῇ, ἔξαιον γινόμενον ὡσπερ ὑπὸ τοῦ περικεχυμένου ἡμῖν ἀέρος. Lege Oribaſium, Al. Trallianum & Æginetam.

Ne dubites illis virides miſcere ſmaragdos,] *nec dubites*, aliæ vulgatarum editionum. Plinius de ſmaragdo,

ragdo, libro XXXVIII. cap. V. *nullius coloris aspectus jucundior est. nam herbas quoque virentes frondesque avidè spectamus. Smaragdos vero tanto libentius, quoniam nihil omnino viridius comparatum illis viret.* nihil tam viride, quod smaragdo comparatum, vivere dici queat: male legitur, *nihil omnino viridius.* rectè Salmasius emendavit, *nihil omnino viridis.* Græci ποάζειν τῷ χρώματι & πρασίζειν dicunt. σμάραγδος, λίθος πράσινος, χλωρίζων καὶ πόας φύσιν κατὰ τὴν χρόαν ὑπερβάλλων. *prasinam gemmam* passim vocat Anastasius, id est, latè virentem. Epiphanius: λίθος σμάραγδος, οὗτος καλεῖται καὶ πράσινος.

Talia languenti conducent vincula collo.] Gemmas olim pro amuleto gestabant. Cujus rei testis est locupletissimus sive Orpheus, sive quis alius autor libelli περὶ λίθων, qui sub ipsius nomine circumfertur. Vide Aristotelem de Lapidibus, & Auctorem libelli de incantatione. Dionysius ἠπιόεσσαν ἴασιν esse canit hoc versu:

Ἐχθρὴν ἐμπνείουσι καὶ ἄλλοις εἰδώλοισι.

nos alibi multa de earum potentia & felicitate narrabimus.

Lethalesque abigent (miranda potentia) morbos.] Perperam in avito scriptum:

Lethalesque abiget miranda potentia morbos.

miranda potentia, θαυμαστικῶς est. ut illud:

Doctis, Jupiter, & laboriosis!

Philemo apud Athenæum:

Σὲ γὰρ λέγουσι πρῶτον αὐτὸ τοῦτ' ἰδεῖν
Δημήτριον, ὦ Ζεῦ, πρᾶγμα καὶ σωτήριον.

FRACTURIS ET LUXIS SANANDIS.

SEd fortuna potens omen convertat in hostes.] Veteres rem infelicem & abominandam detestaturi, quemadmodum amicis procul abesse vovebant, ita suis hostibus imprecabantur: HOSTIBUS MEIS ID EVENIAT. Sic laudanti delicias Antisthenes: HOSTIUM, inquit, FILII DELICIENTUR, Ἐχθρῶν παῖδες, ἔφη τρυφήσειαν, ut habet Laërtius libro VII. Æschylus Prometheo:

Τοιᾶδ᾽ ἐπ᾽ ἐχθροὺς τοὺς ἐμοὺς ἔλθοι κύπρις.

Theognis:

Εἴνη μοὶ τὰ μὲν αὐτὸν ἔχειν τὰ δὲ πόλλ᾽ ἐπιδοῦναι
Χρήματα, τῶν ἐχθρῶν τοῖσι φίλοισιν ἔχειν.

Achilles Tatius libro IV. ἐρωτ. τοιαῦτά σοι, ἔφη, γένοιτο ἀτυχήματα οἷά μοι κωμίζειν παρεῖ. Ovidius:

Hostibus eveniant convivia talia nostris.

libro III. cap. X. amorum:

Eveniat nostris hostibus ille pudor.

Item ad Liviam:

Hostibus eveniat longa senecta meis.

Horatius:

Hostium uxores puerique cœcos
Sentiant motus Orientis Hœdi, &
Æquoris nigri fremitum, & trementes
Verbere ripas.

Tacitus I. Historiar. de Antonio: *conversus ad signa & bellorum duces, hostium potius exercitibus illum furorem, illam discordiam injicerent, orabat.*

Aut veteri Baccho capræ fimus inde petulcæ,
Hoc aperit clausum, trahit hærens, sanat apertum.]
Alterum versum liber avitus non habet: videtur autem

tem à ſequioris ætatis manu adſcriptus. eum tamen librum meum tanti non æſtimo, ut ſine cæterorum auctoritate quicquid Sereno derogem, aut verſus ejiciam.

Ex olei necti veſtis debebit arachnes.] *Veſtis arachnes* de telâ venuſtè dictum. ſic *victa aranei veſtis*, habetur apud Lucretium. Sic alibi *veſtem ovi* de teſta Marcellus, & *veſtem allii*, de tunica exteriore Plinius Valerianus. Marcellus Empiricus cap. I. *Fracto capiti tela aranei ex oleo & aceto impoſita non recedit niſi ſanaverit.* Plinius Valerianus libro I. cap. II. iiſdem fere verbis: *fracto capiti aranea tela impoſita ex oleo & aceto non recedit niſi ſanato capite.* ſic veteres illi loquebantur, *aranea tela*, pro *araneæ tela*. nam *araneam telam*, caſſes ipſos araneæ dixêre. diſtinguebant autem inter *aragneam* & *araneam*, ut alterum telam, alterum beſtiolam ipſam deſignaret; ut habet Iſidorus in differentiis: ideo *telam* addidit ille Plinius. Idem Marcellus capite XXXIV. *incuſſos articulos aranearum telæ cum oleo impoſitæ ſaluberrimè ſanant.* Exemplum habes apud Petronium Satyrico: *Giton longè blandior quàm ego, primùm araneis oleo madentibus vulnus, quod in ſupercilio factum erat, coartavit.* Veſtis aranearum, à Græcis vocatur ὄρδημα, ἡ τολύπη τῶν ἐρίων. item ὀρδικόν, χιτωνίσκος, melius & ſimplicius ὕφος, ut apud Dioſcoridem libro II. cap. LXVIII. περὶ Ἀράχνης. τὸ δὲ ὕφος αὐτῆς ἐπιτιθέμενον αἷμα ἵστησι, καὶ ἀφλέγμαντα τηρεῖ τὰ ἐπιπόλαια τῶν ἑλκῶν.

Urere fœmineos crines ac jungere ſevum Congruet] Marcellus: *articulis luxatis ſevum pecudis cujuſcunque cum cinere de capillo muliebri facto medetur.*

Aut ſi concluſum ſervavit tibia vulnus] Multa in veteri avito nobis exhibentur, quæ in aliis membranis aut emendata ſunt, aut ignorantur. ut hoc verſu, qui rectus legitur in omnibus exaratis & excuſis, ſcriptum erat:

 Aut

Aut si confusum servarunt flagmina vulnus.
quod interpretis eget, nec temerè videtur exposi posse. Unde conjicio corrigendum:

Aut si conclusum servarunt flemina vulnus.
quid *flemina* sint, nos optimè Festus docet hisce verbis: *flemina, quum labore viæ sanguis defluit circa talos, & tumorem facit. flagmina* scriptum pro *flegmina*, unde *flemina*, certò patet legendum. Glossarium: ὁ τοὺς πόδας φλεγμαίνων. inde φλεγμαίνοντα ὑποχόνδρια Græcis medicis vocantur, quæ in tumorem sublata sunt. ejusmodi *flemina*, quæ labore viæ suboriuntur, ab Hippocrate vocantur τὰ κίδματα. Glossæ medicæ: κίδματα, φλεμίλια. In Absyrti libro de equis, etiam φλεμίλια leguntur. Adfert Erotianus ex Hippocrate, κίδματα appellari τὰς χρονίας περὶ τὰ ἄρθρα διαθέσεις, sive vetustas in articulis affectiones. aliis tamen *flemina* & κίδματα confunduntur.

NERVIS INCISIS, ET DOLENTIBUS ATQUE CONTRACTIS.

HAud quisquam credet disjectos vulnere nervos
Ad solitum rursus revocari posse vigorem.] Scribe fide meliorum, *desectos vulnere nervos.* in ipso lemmate legitur: NERVIS INCISIS.

Sed prodest terræ lumbricos indere tritos,
Queis vetus & rancens sociari axungia debet.] ineptissimè liber Gryphianus:

Queis vetus & ranæ sociarii axungia debet.
Marcellus capite penultimo: *vermes terrenos, aut exustos aut siccatos contere cum axungia vetere.* in multis remediis nervorum ea præscribitur.

Con-

Convenit & pelagi calidis perfundier undis.] Dioscorides περὶ θαλασσίου ὕδατος. θερμὸν δὲ καταντλούμενον, ἐπισπᾶται καὶ διαφορεῖ. ἁρμόζον τοῖς περὶ νεῦρα πάθεσι καὶ χιμέτλοις πρὸ τοῦ ἑλκωθῆναι.

Quo poteris potu recreare rigentia membra.] Non *fotu*, quod in ora Gryphiani codicis impressum. & perperam sunt, qui τὸ *potu* ad compositionem referunt: non enim eo potu membra recreanda, sed potu rigentia debent accipi, quod multos egit transversos. ex potu enim rigor & vitium nervorum: nam nervis, quibus πᾶν σῶμα συναρμολογεῖται, inimicissimum est vinum nimium potum. Itaque temulentorum & οἰνοφλύγων, fatales sunt morbi nervorum, paralyses, arthritides, alii. Græci latissimo nomine μαλακίαν σώματος & ἔκλυσιν intelligunt; ut habes in Basilii homilia κατὰ μεθυόντων.

ÆGRIS SOMNO ADSCISCENDO.

Ne prosint placidi cœlestia munera somni.] Achilles Tatius libro IV. ἱερὸς ὕπνος γὰρ πάντων νοσημάτων φάρμακον. Plura in eam rem congessere poëtæ.

Proderit & magnum capiti substernere fulcrum.] Sic ineptissimè reposuerunt, & depravarunt antiquam lectionem. Scriptum enim erat in libris melioribus:

Proderit, ut magi, capræ substernere fella.

in avito, qui eandem ferè lectionem repræsentavit,

Proderit, at magnum, capræ substernere fella.

at pro *ut*, in illo libro non semel exaratum, *magum* etiam in ceteris vetustis scriptum, unde malè *magnum* fecere correctores. Versus ut legendus erit, etiam somniculoso patebit, modo Plinio consenserit, qui libro vigesimo octavo, capite decimo nono: *magi*

felle capræ ſcarificatæ duntaxat illito oculis, vel ſub pulvino poſito, ſomnum allici dicunt. nihil igitur refingendum, quamvis in aliis de genere eodem mendoſis exhibeatur:

Proderit & morion capitis ſubſternere fulcro.

altera mandragoræ ſpecies, quam *morion* vocat Dioſcorides, hoc magico remedio non præſcribitur. In Dioſcoride male νώελον pro μώελον legitur: περὶ μανδραγόρου: τοῦ δὲ ἄρρενος καὶ λευκοῦ, ὃν ἔνιοι νώελον ἐκάλεσαν, &c. lege μώελον ex eodem capite, & Plinio de mandragora: *album hoc alii arſen, alii morion, alii hypophlomon vocant.*

Palladiis itidem ſuccis, quos flore roſarum
Jungis & immiſces madidum tritumque papaver.

Placet antiqua lectio:

Palladios itidem ſuccos cum flore roſarum
Jungis, & immiſces madidum tritumque papaver.

Nec non mandragoræ guſtu ſopor additur altus.] eſt enim mandragoras θανάσιμον φάρμακον καὶ ὑπνωτικὸν, cujus inter venenum & ſoporem media vis eſt. Vide quæ notavimus ad Cornel. Nepotis appendicem, & Frontinum. In libro Sereni corruptiſſimo perperam hic verſus exhibetur:

Nec non mandragoræ guſtu ſopor additur albi.

τοῦ λευκοῦ μανδραγόρου quod non eſt εἰδικῶς hîc arrogandum: etiam ipſe Serenus obſtat ſequenti capite:

Ut conjungatur læto ſopor altus acerbo.

altus ſopor eſt θανάσιμος, qui opponitur naturali: talis plerunque ſolet ex mandragoræ uſu ſuboriri. Dioſcorides περὶ μανδραγόρου: καθεύδει γὰρ ὁ ἄνθρωπος ἐν ᾧ περ ἂν φάγῃ σχήματι, ἀναισθανόμενος οὐδενὸς ἐπὶ ὥρας γ΄ ἢ δ΄. ἀφ᾽ οὗ περ ἂν προσενέγκηται. Plinius libro XXV. capite XIII. *Vis ſomnifica pro viribus bibentium. media potio cyathi unius.* & antè: *potu quidem largiore etiam moriuntur.* igitur *altus ſopor* omnino retinendum: Apulejus

lejus V. metamorph. *nox erat, & maritus aderat, primisque Veneris præliis velitatus in altum soporem descenderat.* Ovidius VII. met.

——— adhuc regem sopor altus habebat.

Idem alibi:

Sunt quoque quæ faciunt altos medicamina somnos,
Vinctaque Lethæa lumina morte premunt.

LETARGIÆ EXPELLENDÆ.

DEnique nonnunquam somno sic membra gravantur.] *Gravantur*, opprimuntur. Livius libro XXV. *gravatis omnibus vino somnoque*: id est, oppressis & quasi sepultis, ut ille loquitur. Hesychius: καταφορεῖν, ὑπνῶν, malè: lego καταφορὰν, ὕπνον. unde καταφέρεσθαι ὕπνῳ, *somno premi*, vel *gravari*. ἄγρυπνον κῶμα Græci medici vocarunt hunc somnum, unde τὸ κῶμα Linacer *marcorem*, vertit, Erotianus verò interpretatur τὸν ὕπνον, καὶ οὐ τὸ κοίμημα, & κωματώδεις, τοὺς μετ᾽ ὀλίγου νωθρίας ἐν καταφορᾷ ὄντας. Vide Galenum initio comment. I. εἰς τὸ προρρητ. Celsus libro III. cap. XX. de Lethargo: *in hoc marcor, & inexpugnabilis penè dormiendi necessitas* (λήθαργον *Græcè nominant*) *atque id quoque genus acutum est, nisi succurritur, celeriter jugulat.* Poëtæ etiam *veternum* vocarunt: unde & *veternus* Virgilio sumitur pro lethargo. Plautus à Servio laudatus: *Opus facere nimio quam dormire mavolo, veternum metuo.*

Quo nidore gravem depellent lumina somnum.] Celsus ubi suprà: *hos ægros quidam subinde excitare nituntur, admotis his per quæ sternutamenta evocantur, & his, quæ odore fœdo movent, qualis est pix cruda, lana succida, piper, veratrum, castoreum, acetum, allium, cepa, juxtà etiam galbanum incendunt, aut pilos, aut cornu*

cornu cervinum : Si id non est, quodlibet aliud. Hæc enim cum comburuntur, odorem fœdum movent. eum *odorem fœdum, nidorem* vocat Serenus. Sic alibi Plinius cap. X. lib. XXVIII. *carnem recentem hœdorum pilo suffiunt, eodemque nidore fugant serpentes.* κνίσσα Græci vocant nidorem, fumum pinguedinis, qualem dant tostæ cornua capræ. In Ithyphallico: *nidorem puto prosecuta fumi.* verbum sacrificum. Virgilius:

Nidoremque ambusta dedit ———

Servius: *nidorem, putorem.* malè *odorem* ad Arnobium corrigit Elmenhorstius. Glossæ: κνίσσα, *nidor.* Arnobius: *venerabiles cnissas carbonibus excitamus exstinctis:* Theodoretus advers. Græcos libro septimo: σφόδρα γὰρ αὐτοὺς χαίρειν οἱ ποιηταὶ φασὶ τῇ λοιβῇ καὶ τῇ κνίσῃ. inde κνισσᾶν ἀγυιὰς optimis poëtis: de lautis sacrificiis ita loquebantur, unde jocus de iisdem & cantoribus; *eorum jus esse, ut sine fumo & nidoribus sacrificent,* quia. τὸ πῦρ δουλείας σημεῖον.

Aut Veneris labrum quæ dicitur herba, bibetur] δίψακος. Veneris labrum, ut Veneris capillus, umbilicus, & alia. Sic etiam gemmas vocabant: ut Ἀδάδου ὀφθαλμὸς, νεφρὸς & δάκτυλος. Adadus autem Syrorum Deus. Vide Hesychium.

Conveniunt acidis euphorbia mista fluentis] De euphorbia vide sis Dioscor. lib. III. cap. LXXXVIII. Plin. lib. XXV. cap. VII. Serap. cap. CCCLIII. *acidis fluentis*, ut suprà: *acido fluore*, de aceto.

Sæpe chelidonia ex acido perducta liquore Sanavit.

COMITIALI MORBO:

Est subiti species morbi, cui nomen ab illo est,
Quod fieri nobis suffragia justa recusant.] Quidam librorum: *Quod fieri nobis suffragia justa recusent.* Sed

Sed altera lectio longè melior. Ad veterem ritum alludit, quo concidente epileptico, comitia interrumpebantur. Cato: *quod comitia prohibere solet, nec id quidem mihi vitium fuit.* Ulpianus l. 1. ff. de auct. tutor. *neque enim præsentia corporis sufficit ad auctoritatem, ut si somno aut morbo comitiali occupatus tacuisset.* Inde *sonticum morbum* vocarunt XII. Tab comitialem, τὴν ἱερὰν νόσον. Glossæ: *sonticus morbus, comitialis.* aliæ: ἱερὰ νόσος, *sonticus morbus.* Plinius de Gagate: *deprehendit sonticum morbum & virginitatem suffitus.* Alio sensu θεήλατον νόσον, morbum sonticum vocabant. Festus: *sontica causa dicitur à morbo sontico, qui quid gerendum agere non permittit. Cato de regis Attali vectigalibus.* mox citat verba. in epitoma Pauli: *sonticum, justum.* Isidori Glossæ: *sonticus verax.* Græcorum: *sonticus*, ἀληθής. Alii *comitialem* exponunt, quod in comitiis eo correpti maximè infestarentur, & detegerentur. hanc etiam rationem medicorum filii maximè amplexantur.

Sæpe etenim membris atro languore caducis] Habetur in aliis: *acri languore caducis.* Immo me judice legendum: *sacro languore caducis.* ἱερὰν νόσον & μεγάλην ex inde Græci vocarunt. ἱερὸν enim omne *magnum* dixerunt, ut ἱερὸν ἰχθὺν, ἱερὰν θάλασσαν, ἱερὸν ἦμαρ Homerus. ἱερὸν μένος Ἀλκινόοιο. & ἱερὴ ἲς Τηλεμάχοιο, apud eundem. Sic ἱερὸν ὀστοῦν Græci medici nominarunt, quod *sacrum* Latini, ob ejus magnitudinem. Celsus: inter *notissimos morbos est etiam is, qui comitialis vel major nominatur.* quarè *sacro languore caducis*, indubiè rescribendum. & propritim *caducis*: sic Theophrasti librum περὶ ἐπιληψίας, *de Caducis* in apologia inscripsit Apulejus. Glossæ veteres novi Testamenti: *lunaticos vulgus vocat, quod per lunæ cursus comitentur eos insidiæ dæmonum: hæc passio caduca dicitur & larvatio: cujus tanta vis est, ut homo valens in terram*

conci-

concidat, spumetque. Celsus de epileptico: *homo subito concidit, ex ore spumæ moventur, deinde interposito tempore ad se redit, & per se ipsum consurgit.* Inde quidam veterum philosophorum, causam ἐπιληψίας naturalem ad lunam simpliciter referebant. Lucianus, qui Toxari, de quodam, qui eodem subinde affligebatur morbo, ἐλέγετο δὲ καταπίπτειν πρὸς τὴν σελήνην αὐξανομένην: *ad crescentem concidere lunam dicebatur.* Alii etiam, ut Theophylactus, δαιμονῶντας exponunt, ejusque causam plenilunio, quo abuti volunt diabolum, qui tum invadit miseros, assignant. Glossæ medicæ doctissimè *comitialem* interpretantur σεληνιαζόμενον. Sic Trallianus cum Sereno σεληνιαζομένους, *comitiales* esse vult, eundemque morbum cum sacro. Inde σεληνιακὸν antiqui medici vocarunt illud amuletum, quod puerorum collo adversus hunc morbum appendebant. Glossæ: σεληνιακὸν, σεληνίς. Hesychius, ΣΕΛΗΝΙϹ, φυλακτήριον, ὅπερ ἐγκρεμᾶται τοῖς παιδίοις. & verissimè τοῖς παιδίοις. est enim πάθος παιδίων, ut ab Hippocrate vocatur in libro de aëre, locis & aquis. Aristoteles sectione XXXI. probl. XXVI. disertim refert, quod homo ἢ μόνον, ἢ μάλιστα διαστρέφεται, ὅτι μόνον ἢ μάλιστα ληπτὸν ἐν τῇ νηπιότητι γίνεται.

Prodest cum veteri Baccho fel vulturis ampli,] malim: *fel vulturis atri.*

Præterea pluvias, hominis quas calva supina Excepit.] Ex præcepto Artemonis, quod allegat Plinius lib. XXVIII. cap. I. *Artemon calvaria interfecti, neque cremati propinavit aquam è fonte noctu comitialibus morbis.* Vide sis Fernel. libro II. cap. XVI. de abd. rer. causs.

REGIO MORBO PELLENDO.

Molliter hic quoniam celsâ curatur in aula.] Sic quidem pars major librorum, at alii: *celsa curandus in aula.* Celsus de regii morbi curatione: *Per omne verò tempus utendum est exercitatione, frictione, si hyems est, balneo, si æstas, frigidis nationibus, lecto etiam & conclavi cultiore clauso, ioco uti, ludis, lascivia, per quæ mens exhilaretur. ob quæ regius morbus dictus videtur.*

Huic rubia ex mulsa fertur conducere lympha.] μετὰ μελικράτου πινομένη ἰκτερικοῖς βοηθεῖ, ut ait Dioscor. περὶ ἐρυθροδάνου. Plinius ad verbum, ut alia: *in medicina urinam ciet, morbum regium sanat ex aqua mulsa.* Olim etiam hic morbus mulso, quod genus potionis in regum delitiis erat, curabatur: proinde regius dictus est. vide Varronem.

Vellera cum vivo suffiri sulphure prodest.] Non, ut mendosissimi:

Vellera cum vino, suffiri sulphure prodest.

sic etiam habet à Stephano curatus.

INFANTIBUS DENTIENTIBUS VEL STRIGE INQUIETATIS.

STRIDENTIBUS membranæ legunt avitæ: Sic etiam Pithœanæ, cæteræque veteres. Rectè tamen emendatores reposuere DENTIENTIBUS. Ipse Serenus: *niveis cum dentibus armat.* STRIGA tamen pro STRIGE, non ineptum est ex iisdem schedis. In veteri Glossario, *striga*, λαιστρυ-

λαιστρυγὼν, ϗ γυνὴ φαρμακὶς exponitur. Festus: *Strigas, ut ait Verrius, Græci* σύρνια *appellant, quod maleficis mulieribus nomen inditum est, quas volaticas etiam vocant. Itaque solent his verbis eas velut avertere Græci.* σύῤῥιντα πόμπειν νυκτικόμην στρίγγα τόλαον ὄρνιν ἀνώνυμον ὠκυπόρους ἐπὶ νῆας. Gesnerus putat tres aves diversas, omnes inauspicatas notari illis verbis, quæ apud Festum corrupta sic legit: Σύρνια πομπεύειν νυκτίκομα στρίγγα τ᾽ ὀλοὸν ὄρνιν ἀνώνυμον, ὠκύπυρον τε πνίκα. nempe *syrnium* alibi non nominatum, strigem & pnica, quæ pnix dormientibus suffocare conaretur. Scaliger ex alia sua emendatione: στρίγγ᾽ ἀπόπομπον, νυκτιβόαν, τὴν στρίγγ᾽, ἀπὸ λαοῦ ὄρνιν ἀνώνυμον ὠκυπόρους ἐπὶ νῆας ἔλαυνε. Turnebus ex aliâ XIV. adv. cap. I. στρίγγ᾽ ἀποπέμπειν νυκτιβόαν, στρίγγ᾽ αὐτίκα λαὸν, ὄρνιν ἀνώνυμον εὐθένδ᾽ ὠκυπόρους ἐπὶ νῆας. στρίγγα φθορόλαον. Placet ea correctio, sed non ex toto sufficit. Ego non ambigo restituere: στρίγγ᾽ ἀποπέμπειν νυκτιβόαν, τὴν στρίγγ᾽ ἀγελαίαν ὄρνιν ἀνώνυμον, εὐθένδ᾽ ὠκυπόρους ἐπὶ νῆας. Et ita quidem Hesychii verba depravata legenda sunt, ut jam alii præceperunt: στριγγὸς, τοῦ νυκτικόρακος, νυκτιφοίτου. καλεῖται δὲ ϗ νυκτιβόα. οἱ δὲ ϗ νυκτικόρακα. Vulgo corruptissimè legitur: στρίγλος τὰ εἴδος τοῦ κέρατος, νυκτίφοιτον, καλεῖται δὲ ϗ νυκτοβόα: οἱ δὲ ϗ νυκτικόρακα. Græci νυκτιφοίτους obinde *strigas* vocabant, quas *volaticas* Latini. Plinius libro XI. cap. XLIX. *Fabulosum arbitror de strigibus, ubera eas infantium labris immulgere. Esse enim in maledictis jam antiquis strigem convenit: sed quæ sit avium, constare non arbitror.* Ovidius VI. fastorum:

Nocte volant, puerosque petunt nutricis egentes.

Isidorus libro XII. cap. VII. *Strix nocturna avis, habens nomen de sono vocis, Quando enim clamat, stridet. de qua Lucanus: Quod trepidus bubo, quod strix nocturna queruntur. Hæc avis vulgò Amma dicitur, ab amando parvulos, unde & lac præbere dicitur nascenti-*

ſcentibus. Auſonius in techopægnio:

Nota Caledoniis nuribus muliebre ſecus ſtrix.

ubi *ſecus* eſt ſexus, ἀρχαϊκῶς, ut ſæpius apud eundem.

Nudum hominem primum mater natura profudit.] *mundi natura profudit*, libri nonnulli. quod non immutandum.

Inſuper excruciat, niveis quum dentibus armat.] non *ornat*, ut in avito. Lactantius cap. II. de opif. *quibuſdam in ore arma ſunt dentes.* Apulejus VIII. miles. *beſtias armatas dente vel cornu.* & ſæpe ſimiliter alii.

Præterea ſi forte premit ſtrix atra puellos, Avitus: *ſi dente premit.* quod dubiè rectum, & extra fidem aliorum ſcriptorum. Lamias quidem & ſtriges puerorum tortrices opinabantur. Lucilius:

Illo quid fiet Lamia, & Pytho oxyodontes.

mihi tamen religio eſt, alterum amovere. Striges enim venenata ſua ubera infantibus præbere, exiſtimabant, atque ita perimere ſpecie pietatis. Inde στρίγξ in vetuſtiſſimo Gloſſario Græco παιδοφιλοτέρα κίρχη exponitur. Tales fuerunt Acco, Gilo de qua Nicephorus lib. XIIX. hiſt. cap. IX. & illa Gello, de quâ proverbium: Γελλὼ παιδοφιλοτέρα. *Atram* etiam venuſtè ſtrigem dixit. *maſcam* Longobardi vocant in ſuis legibus. vel *atram*, id eſt, nocentem: Sic *atrum* magis & maleficis eſt θανάσιμον: ſic *atri pulveres*, qui necabant aſſumpti vel affricati, θανάσιμα φάρμακα. vel *atram*, reſpectu albarum, quas *albas nymphas* antiqui vocabant, quæ puerperas cum infantibus ſæpiſſimè in abdita & ſubterranea ſubducebant. Striges autem λαιστρύγονες & antropophagæ, quæ nonnunquam puerulis virulenti quippiam inſtillabant, unde morerentur vel ſtatim, vel tabe paulatim invaleſcente. Interdum & ſanguinem exſugebant ex opinione de Freſaia vel Strigibus, ad quam hic alludit Serenus:

T vel

vel mammas infantulis oſtentabant, quaſi eos à fletu lactaturæ. Sic habes in Eſaiæ XXXIV. *nudaverunt Lamiæ mammas ſuas.* Sed altero Sereni verſu mage diſſentit idem avitus:

Bromoſa immulgens fallebribus ubera labbis.

bromoſa pro *viroſa*, veteres dixerunt, obſervante ad Solinum Salmaſio. Iſidorus: *bromoſus, immundus.* Notat Heſychius βρόμον appellari τὸν τόπον εἰς ὃν οὐρῦσι καὶ ἀφοδεύουσιν οἱ ἔλαφοι. inde *exbromare* pro emundare dixit Apicius. igitur *bromoſa* rectum eſſe poſſet: ſed illud *fallebribus* omnino mendoſum eſt. poſſet tamen *felebribus* ex eo corrigi, idoneo ſenſu & vocabulo. nam *felebre* τὸ θηλάσιμον, θηλατόν. Iſidorus appoſitè *felebrem, adhuc lacte viventem* exponit. Varro: *lupam alumni felarunt olim.* hæc expoſitio verſus iſtius, in aliis membranis aliter comparentis, dari poſſet: ego autem arbitrario jure pro genuino tantum defendam. habet enim aliquid illud ex eo Poëtæ libro X.

——— *teneris immulgens ubera labris.*

Allia præcepit Titini ſententia necti,

Qui veteri claras expreſſit more togatas.] In hiſce verſibus, quà legendis, quà interpretandis, pueriliter hallucinati fuêre doctiſſimi viri: Meurſius alterum emendans:

Qui veneris claras expreſſit amore togatas,

claras togatas exponit adulteras matronas alba toga indutas, additque, Titinium hunc libidine victum eaſdem imitatum, ut qui Tiberii Cæſaris adulterio nobilitatus eſſet, narrante Plinio libro XXIX. cap. I. Cujus interpretationi hac quidem in parte non obſequimur. Non enim, ſi Vectius Valens Meſſalinæ Claudii (metu, opinor, magis quàm animi cauſa) libidinem præſtitit, quod nec Tacito omiſſum, propterea tam proſtituti pudoris fuiſſe exiſtimandus, ut more-

meretricio habitu incederet. Ego potius cum Barthio & Gronovio, de comœdiis togatis, quam matronis acceperim hunc versum; nec enim alius Titinius, quàm comicus ille antiquus. Veteres etiam *togatas* dixerunt defabulis Romanis, vel Romano more & habitu in scenam introductis. Horatius in Arte:

Vel qui prætextas, vel qui docuêre togatas.

ubi perperam est, vir ingeniosus, qui fabulas tabernarias & plebejas exponi putat. Juvenalis Sat. I. *recitaverit ille togatas.* Prior etiam Sereni versus non est immutandus, quamvis aliter olim senserim legi debere:

Allia præcepit Titini sententia Vecti,

quibusdam in libris:

Allia præcepit tundi sententia Vecti.

quomodo in avito & Gryphiano scriptum. Nec enim *tundi* voluit *allia* Titinius, sed instar sertorum & corollarum *necti*, contra invasionem strigum. Paris medicinæ contra maleficia multa narrantur à Plinio & Marcello. Suprà Serenus:

Vel quæ septenis censentur gramina nodis
Utiliter nectis, vel corno ex arbore sertum.

COMBUSTURIS IGNE, VEL FRIGORE.

ILla quoque usta putes, quæ sunt nive læsa rigente.] Sic habes apud Lucanum libro V. *Urebant montana nives.* Glossæ Græco-latinæ: χειμίνσα, *frigore combusta.*

Aut vivam ex oleo veteri componito calcem.] membranæ: *ex oleo lini componito calcem.* Dioscorides περὶ ἀσβέςου: δύναμιν δὲ ἔχει πᾶσα κοινῶς ἄσβεςος πυρωτικὴν, δηκτικὴν, καυστικὴν, ἐσχαρωτικήν. μιγνυμένη δὲ τισιν ἑτέροις ὡς στέατι ἢ ἐλαίῳ, γίνεται πεπτικὴ, μαλακτικὴ, διασκεδαστικὴ, κατουλωτική.

VENENIS PROHIBENDIS.

Ut tutus fias infestæ fraude novercæ.] Nescio, cur illud *infestæ* quidam in *injustæ* mutaverint? Alio sensu *injusta* noverca dicitur apud Virgilium, alio *infesta* apud Samonicum. *infesta*, crudelis & funesta. Cestius Pius apud Senecam Controv. lib. IV. *Sed adhuc crudelis & pertinax noverca, post omnia devicta nihilominus sævit.* Seneca Hippol. act. V. *funestam* vocavit, & alibi *terribilem.* Tacitus I. Annal. *Cajum remeantem Armenia, & vulnere invalidum, mors fato propera, vel novercæ Liviæ dolus abstulit.* Idem paulo infrà: *Livia novercalibus odiis suspecta.* Harum perfidia, dolus, & erga privignos odium patet ex Dioclet. & Maximiani rescripto, lib. I. *Cod. quib. caus. cess. long. tem. præscriptio.* Adde lib. IV. *D. de Inof. test.* & Silv. Aldobrandinum §. *Socrum quoque. Inst. de nupt.*

Ante cibos igitur juglandis fœtus edatur.] Plinius libro XXIII. cap. octavo: *nuces juglandes Græci à capitis gravedine appellavêre.* & addit denique: *eædem præsumptæ venena hebetant.* Græci *juglandes*, hoc est, Jovis glandes, Διὸς βαλάνους appellavêre, quæ sunt κάστανα veterum. Hesychius: Διὸς βάλανοι. Ἕρμιππος φορμοφόροις.

Τὰς δὲ Διὸς βαλάνους, καὶ ἀμύγδαλα σιγαλόεντα.

τὰ καστάνια, τινὲς δὲ Ποντικὰ λέγουσιν, ἢ Ἡρακλεωτικά. Pollux de castaneis: ἔνιοι δὲ ζῶσι καὶ Διὸς βαλάνους ὑπὸ τῶν ποιητῶν κεκλῆσθαι νομίζουσιν. igitur rectè Dioscorides περὶ καστάνων, carnem (*fœtum* appellat Serenus) iis, qui ephemerum biberunt, convenienter dari tradit: ἡ δὲ σὰρξ καὶ τοῖς ἐφήμερον πεπωκόσιν ἁρμόζει. *ephemeri* nomine cætera venena comprehendit. Sed de eo remedio videsis Aëtium tetr. IV. cap. XLVIII.

Produnt electri variantia pocula virus.] *Variantia* ad

ad similitudinem arcuum cœlestium. ita haud dubiè legendum. Plinius de electro: *Quod est nativum, & venena deprehendit. namque discurrunt in calicibus arquus cœlestibus similes, cum igneo stridore, & gemina ratione prædicunt.* libri tamen: *rorantia pocula virus:* sic etiam avitus.

Antidotus verò multis Mithridatica fertur
Consociata modis.] *multis Mithridatia fertur*, admittemus ex avito, cæterisque vetustis. Glossæ: *mithridatia*, μιθριδάτιον. μιθριδάτιοι ἀντίδοτοι à Græcis vocantur. Omnes propè medici diversam synthesin ejus antidoti tradiderunt, ut habes apud Galenum ex Antipatro, Cleophante, Damocatre, Xenocrate, Andromacho. Græci quoque & Arabes aliam ac aliam ejusdem miscellam composuere. Simplicissimam habes apud Plinium libro XXIII. cap. VIII. à quo Serenus descripsit. *In sanctuariis Mithridatis maximi regis devicti, Cn. Pompejus invenit in peculiari commentario ipsius manu compositionem antidoti, è duabus nucibus siccis, item ficis totidem, & rutæ foliis viginti simul tritis, addito salis grano: & qui hoc jejunus sumat, nullum venenum nociturum illo die.* eam scripturam, ex optimis etiam libris, in Sereno admisimus: *totidem cum corpore ficus.* vulgò, *terno cum corpore ficus*, legi scio, quod omnino mihi suspectum videtur.

VENENIS DATIS.

INstilles pateris, poterunt haud ulla nocere Pocula] Sic legendum, non, ut alii: *Instilles parvis.*

VULNERIBUS EX RE DUBIA CURANDIS.

ITa retinet exaratus avitus, ita plerique veterum librorum: in uno, quod ſciam, Pithœano: VULNERIBUS ET RUDUBIÆ CURANDIS, unde conjicit ille ſcriptum: VULNERIBUS ET REDUVIÆ. nihil hic de reduviis: nec placet ejus vocis expoſitio, quam ille fingit libro II. cap. XIX. adverſ.

Marrubium ſi tu recoquas, illoque liquore] Libri nonnulli: *Marrubium ſi thure coquas.* alii meliores: *Marrubium ſi melle coquas.* Dioſcor. τὰ δὲ φύλλα καταπλασσόμενα σὺν μέλιτι, ῥυπώδη ἕλκη ἀνακαθαίρει.

Lumbrici terræ poterunt conducere vulnus.] alii *obducere vulnus.*

Aut facilis lapathi coma latior ulcera purgat.] In avito & Gryphiano: *cumulatio vulnera purgat.*

VERRUCIS TOLLENDIS.

Hinc quondam Fabio verum cognomen adhæſit.] A verruca in labris. Auctor de viris illuſtribus: *Q. Fabius Maximus, cunctator, ut verrucoſus à verruca in labiis, ita ovicula à clementia morum.* rectè Schottus ex manuſcr. emendavit: *Q. Fab. Maximus, cunctator, verrucoſus à verruca in labris ſita, ovicula à clementia morum.* Plinio eſt Fabius verrucoſus; in veteri inſcriptione: Q. FABIUS. MAXU. VERYCOSSUS.

Aut urina canis cum terra inducta madenti.] Marcellus cap. XIX. *Verrucarum genera omnia fimi canini exuſti*

exusti cinis curat impositus : urina quoque canis cum suo recenti luto inlita plurimum prodest.

Aut herbæ succus , quæ fertur nomine lathyr :] malè *lichen ,* in ora quorundam librorum. *lathyr* pro *lathyris ,* vox decurtata est, ut aliæ apud Serenum. λαθυρὶς verum nomen est , alii τιθύμαλον appellant. αἴρει μυρμηκίας (id est , verrucas minores congestas) καὶ ἀκροχορδόνας καὶ θύμους καὶ λειχῆνας ἐπιχριόμενος. Vide Dioscorid.

Quod fuerit vero conchyli sanguine tinctum] *conchylis sanguine ,* liber avitus : suprà idem notavimus.

HÆMORRHOIDIBUS MEDENDIS.

NI violet , sanat juglandis fragmine clausa.] de margine quorundam :

Ni violent , sanant juglandis fragmina clausas. Nihil mutandum.

Sal niveum sumes , Beticum quod nomine dicunt.] autoritas in metro. Martialis :

An Beticarum pondus acre lanarum.

SYLLABUS
AUCTORUM,

Qui passim citantur, explicantur, emendantur.

Auctor

Eu-

Leonis

Minu-

Sui-

I N D E X

RERUM ET VERBORUM IN NOTIS MEMORABILIUM.

Feci

V 4 *Honor*

Φάρυγ-

Q.

R.

S.

S.

Στρέμ-

R

S.

Στρέμ-